

A könyvtáros

Vida János

1960. ÉVI JÚNIUS HÓ / TIZEDIK ÉVFOLYAM

6

A könyvtárügy második ötéves tervének irányelvei	401
TÓTH DEZSŐ: A termelőszövetkezeti és a községi könyvtárak együttműködése	409
Eseménynaptár	411
SZÓNYI LÁSZLÓ: Szakkönyvtári munka egy közművelődési könyvtárban	412
MARÓTI LÁSZLÓ: A MEDOSZ könyvtárak versenyeről	415
TOLNAI GYÖRGY: Lenin műveinek magyar bibliográfiája	417
Könyvtári munka — könyvtáros hivatás. Gondolatok a hivatásról és az utánpótlásról (Páldy Róbert); Fiatalok a világnézetéről — erkölcsről (Szelestey Gyuláné); Segítsük az iskolai könyvtárakat (Gáspár Mihály)	419
VANÉK LÁSZLÓNÉ: Egy érdekes könyvtáros klubról	423
KUNTÁR LAJOS: A József Attila olvasómozgalom Vas megyében	424
BODO REBLIN: A Német Demokratikus Köztársaság közművelődési könyvtárosainak továbbképzése	425
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok. KÓKAY GYÖRGY: Czvittinger Dávid	427
VIRÁG ILONA: „Miért nem hívsz elvtárs, szívesen segíték!”	429
Új szakmai kiadványok	431
Könyvheti számvetés	433
Kérdezz — felelek	434
Írói arcképek:	
LUKÁCSY SÁNDOR: Pásztor Béla	435
KERÉNYI GRÁCIA: Plutarchosz	436
BOKOR IMRE: La Fontaine	438
KATONA JENŐ: Giosuè Carducci	440
APOSTOL ANDRÁS: Leonyid Leonov	442
Vita. Argó és modor. (BUZÁS LÁSZLÓ—ZOLNAI BÉLA)	444
Könyvbarátok kis lexikona. VÉRTESY MIKLÓS: A kolofon	446
Mosolygó világirodalom	447
Legkedvesebb könyveim: BARABÁS TIBOR és SZABÓ MAGDA nyilatkozzatai	448
Az útikönyvekről (—ó—)	452
Olvasás közben. Az anekdóta. (P. L.)	453
NAGYDIÓSI GÉZÁNÉ: Milyen lesz a jövő könyve?	454
SAS ANDOR: A hatvanéves György Dezső	455
D. T. A könyv barátai	457
Az Akadémia folyóiratai	458
Az olvasó jegyzetei	459
Szemelvények új könyvekből:	
ARAGON: Az országúton	461
VAS ISTVÁN verseiből	463
A szerkesztőség postájából	464

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

PALMIRO TOGLIATTI: Az olasz kommunista párt (S. M.)	465
JAMES HARVEY—KATHERINE HOOD: A brit állam (S. M.)	465
KEMENY ZSIGMOND: Özveggy és leánya (Simándi Béla)	466
TÓTH ÁRPÁD: Novellái és válogatott cikkei (—k—)	466
BARTA LAJOS: Öten a hóban (Z. V.)	467
SZABÓ MAGDA: Disznótör (Lázár István)	467
MOLNÁR GÉZA: Márta (Bottlyán János)	468
BERKESI ANDRÁS: FB 86 (S. B.)	468
SZINNYEI JÚLIA: Hajnal (T. T.)	469
VEGH GYÖRGY: Modern Orfeusz (—s—)	469
FIRDAUSZI: Királyok könyve (—n—)	470
TOBIAS SMOLLETT: Roderick Random (—sz—e)	471
MUSSET: Egy fehér rigó története (—g—)	471
CSEHOV: A kutyás hölgy (—o—)	472
Hispania, Hispania (—u—)	472
MAX FRISCH: Biedermann és a gyűjtögetők (Maár Gyula)	473
N. POCSIVALIN: Zajlik a jég (Zsadányi Ede)	473
DOLD—MIHAJLIK: Ordasok között (Földvári Ferenc)	474
JAMES JOYCE: Dublini emberek (Pók Lajos)	474
MIHAIL ZSESZTYEV: Aranygyűrű (Bottlik Sándor)	475
MELENTYEV: Mi volt — holnap? (Cs. O.)	475
BARSI DÉNES: Tüskebokor kivirágzik (Csertői Oszkár)	476
FARKAS ZOLTÁN: A romantika festészete és szobrászata (—r—)	476
VÖRÖS MÁRTON: A nagy kísérlet (Magyar Sándor)	477
DIÓSZEGI VILMOS: Sámánok nyomában Szibéria földjén (Zolnai Vilmos)	477
FÜSI JÓZSEF: Tengeri szél (Szombathy Viktor)	478
Színházi kalauz (Szánthó Dénes)	479
Bibliotheca Musica 1—4. (Sz—s)	479
MARIA J. SZERGEJENKÓ: Pompeji (B. G.)	480
Műszaki irodalom (T. O.)	480
Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke	Borító III.

Cimlapképünk : A könyvhét könyvel között
(MTI Foto)

A könyvtáros

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Főszerkesztő: Katona Jenő. Szerkeszti: a szerkesztőbizottság. Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA. Kéziratokat nem öröszünk meg és nem adunk vissza!

A KÖNYVTÁRÜGY MÁSODIK ÖTÉVES TERVÉNEK IRÁNYELVEI

Hazánkban különböző típusú hálózatokba szervezve kb. 18 700 könyvtár működik. A beiratkozott és az esetenkénti olvasók évente mintegy 17 millió alkalommal keresik fel könyvtárainkat. Az elmúlt évben a könyvtárak több mint 30 millió kötet könyvet kölcsönöztek, emellett a hazai és külföldi hírlapok, folyóiratok, szabadalmi leírások és egyéb dokumentumok tízezeit bocsátották a látogatók rendelkezésére. Könyvtáraink nem kis mértékben segítik a termelés és a tudomány elméleti és gyakorlati szakembereit is. A szakemberek munkájának megkönnyítésére sok könyvtárunk — különösen a termelést szolgáló könyvtárak — világviszonylatban is színvonalas, a fel szabadulást megelőzően hazánkban ismeretlen, korszerű szolgáltatásokat vezetett be, és jelentős bibliográfiai, referálási és szakkfordítási tevékenységgel segítette a dolgozókat munkájukban, művelődésükben.

A könyvtári munkát mintegy 12 000 főfoglalkozású és tiszteletdíjas, valamint csaknem ugyanennyi társadalmi munkás könyvtáros végzi, akiknek egyre nagyobb része tudatosan segíti népünket kulturális forradalmának megvalósításában. A könyvtárügy fejlesztésében a könyvtárosok legjobbjai az Országos Könyvtárügyi Tanácsban és a különböző könyvtári bizottságokban értékes tevékenységet fejtenek ki.

A második öt éves terv indulásakor könyvtárügyünk szervezeti szempontból megfelelő alapul szolgálhat a további fejlődéshez. Országunk minden községében, s csaknem minden fontosabb üzemében, intézményében megtalálható a könyvtár valamilyen típusa, és csaknem teljesen kiépült a könyvtárak együttműködését biztosító hálózati rendszer. Ezzel lehetővé vált, hogy a következő években figyelmünket és erőnket a szocializmus építésének hatékonyabb segítése céljából fokozottabban a még elmaradott területekre, a könyvtárak tartalmi munkájának erősítésére, az olvasók nevelésére, a könyvtári munka korszerű formáinak kialakítására fordítsuk.

I. A KÖNYVTÁROSOK FELKÉSZÍTÉSE AZ OLVASÓKKAL VALÓ FOGLALKOZÁSRA

Az MSZMP VII. Kongresszusa irányelveinek megfelelően második öt éves tervünk alapvető célkitűzése, hogy lehetőségeinkhez mérten minden erőnkkel hozzájáruljunk a szocialista műveltség-eszmény megvalósításához: a sokoldalúan művelti, fejlett ízlésű, érzelmi életében is gazdag, munkájában és mindennapi életében közösségi érzéstől és gondolkodástól vezérelt, szilárd világnézetű szocialista ember kialakításához. Ezt a célkitűzést csak úgy tudjuk megvalósítani, ha minden könyvtáros megfelelő ideológiai, szakmai és általános műveltséggel rendelkezik, s ha alkotó módon tudja hasznosítani képességeit az olvasók nevelése terén.

Ennek érdekében:

1. El kell érni, hogy a könyvtárosok túlnyomó többsége rendelkezze a munkakörének megfelelő szakképesítéssel, általános műveltséggel és ideológiai-politikai képzettséggel. (Jelenleg a főfoglalkozású könyvtárosok 60—70 százaléka nem rendelkezik könyvtárosi szakképesítéssel, a tiszteletdíjas és társadalmi munkában dolgozó könyvtárosok esetében pedig ez a szám meghaladja a 80 százalékot is. Az általános műveltségi színvonal, valamint az ideológiai-politikai képzettség is jelentős mértékben fokozásra szorul.)
2. Ki kell fejleszteni országosan az alap- és középfokú szakoktatás korszerű rendszerét.
3. Az egyetemi könyvtárosképzésben biztosítani kell az oktatás és az élet fokozottabb kapcsolatát, a képzés szakosítását (a könyvtárszaknak természettudományi és alkalmazott-tudományi szakokkal való kapcsolása útján is), hatékonyabbá kell tenni a tanszéki dolgozók nevelőmunkáját, meg kell szervezni az esti oktatást, és emelni kell a levelező oktatás színvonalát.
4. A szakképzett könyvtárosok részére biztosítani kell a megfelelő szintű szakmai

továbbfejlesztést, végső fokon a tudományos fokozatok elnyerésének lehetőségéig. Ezzel egyidejűen a könyvtárosok részére képzettségi fokoknak megfelelő, ideológiai felkészültségük és általános műveltségük emelését célzó állandó továbbképzést kell rendszeresíteni.

5. A különböző típusú könyvtárak könyvtárosai között rendszeresebbé kell tenni a tapasztalatcserét.
6. Intézményesen meg kell ismertetnünk a könyvtárosokat az olvasókkal való egyéni foglalkozás bevált módszereivel, és gondoskodni kell ilyen tárgykörü kiadványok megjelentetéséről. Ösztönöznünk kell az új módszerek kidolgozására irányuló törekvéseket, valamint a régi, bevált módszerek továbbfejlesztését és elterjesztését.
7. Jutalmazási és egyéb ösztönzésre alkalmas lehetőségeinket jelentős mértékben az olvasókkal való fokozottabb törődés, könyvtáraink nevelőerejének és hatékonyságának fokozása érdekében kell felhasználni.

II. A KÖNYVTÁR SZOLGÁLTATÁSAI AZ OLVASÓKNAK

A könyvtár az olvasón keresztül hasznosítja a társadalom számára mindazt az értéket, amelyet összegyűjtött és feltárt. A könyvtári munka tehát elsősorban a szocialista világnézet alapján álló nevelési tevékenység és kulturális szolgáltatás, amely kiterjed a dolgozók:

- A) világnézetének formálására;
- B) általános műveltségének emelésére, esztétikai érzékük, ízlésük fejlesztésére, érzésviláguk gazdagítására, valamint
- C) termelési kultúrájuk, tudományos felkészültségük fejlesztésére.

Ennek az elvnek megfelelően a könyvtári munka központja az olvasószolgálat, az olvasók nevelése és tájékoztatása a könyvtár sajátos eszközeivel. Ennek a célnak kell tükröződnie a könyvtár minden területén, vagyis:

1. A könyvtár legjobb munkaeit az olvasószolgálatba kell összpontosítani.
2. Az olvasószolgálat igényeinek figyelembevételével kell megszabni az állománygyarapítást, a könyvtári feldolgozás és feltárás méretét és mélységét.
3. Az olvasószolgálati munka színvonalát szakadatlanul emelni kell.
 - a) A könyvtáros figyelje és elemezze az olvasó felkészültségét, kísérelje figyelemmel fejlődését. Az egyoldalúan művelődő ember figyelmét fokozatosan fordítsa más, új ismeretek felé.
 - b) Széles körben és körültekintően kell alkalmazni a szabadpolcos kölcsönzési rendszert.
 - c) Növelni kell az antikétok, könyvismertetések számát, különösen a műszaki, mezőgazdasági és természettudományi területen. Fokozottan kell használni az audiovizuális eszközöket.
 - d) Felül kell vizsgálni a különféle bibliográfiák, olvasótervek felhasználásának kérését, széleskörű alkalmazásuk új módszereit ki kell dolgozni.
 - e) Különös figyelmet kell fordítani a gyermekek és az ifjúság nevelését szolgáló könyvtári eszközök széleskörű alkalmazására (mesedélután, diavetítés, ismeretterjesztő játékok stb.).
 - f) Az egyes könyvtáraknak olvasószolgálati munkájukat nem csupán saját állományukra, hanem — a könyvtárközi kölcsönzés és egyéb szolgáltatások igénybevételével — valamennyi könyvtárhálózatunk anyagára kell alapozniuk.
 - g) Az olvasószolgálati munka mechanikus részeit (statisztika, kölcsönzési nyilvántartások stb.) korszerűen gépesíteni kell, hogy minél több idő jusson az olvasóval való személyes foglalkozásra.
4. Törekedni kell az eddig nem elegendő ellátott területek jobb könyvtári ellátására és új olvasók toborzására, különösen a munkások és parasztok, valamint a dolgozó ifjúság köréből.
5. Ki kell dolgozni a tudatos olvasásra való nevelés módszereit és széles körben alkalmazni kell ezeket.

A) Az olvasók világnézetének formálása

Könyvtáraink munkájának a marxista világnézet az alapja. Ennek kisugárzását kell biztosítani a könyvtár olvasószolgálati tevékenységében is:

1. Nagyobb gondot kell fordítani az ideológiai-politikai művek mellett a társadalom- és természettudományi művek propagálására.
2. A kötelező és ajánlott irodalom kiemelésével (olvasótermi anyag, szabadpolc) kell segíteni a politikai oktatást.
3. Előtérbe kell helyezni az aktuális politikai kérdések irodalmát. Ennek soron kívüli beszerzéséről és az olvasókhoz történő eljuttatásáról gondoskodni kell.

4. Fokozottabban kell propagálni a felszabadulás előtti társadalmi helyzetet és általában a kapitalista társadalom helyzetét feltáró műveket.
5. Küzdeni kell a vallásos világnézet ellen, módszereinkben azonban figyelemmel kell lenni pártunknak az e téren megnyilvánuló türelmes politikájára. Könyvtárainknak itt kell a legkövetkezetesebben alkalmazniuk nevelőmunkájuk fokozatosságát.
6. Fokozott segítséget kell adni az ellenforradalom még fellelhető ellenséges ideológiájának felszámolásához.
7. Az ifjúság világnézeti nevelését minden könyvtár munkájának előterébe kell állítani. A könyvtárnak ifjúságunkat a szocialista hazafiságra, a munka megbecsülésére és közösségi szellemre kell nevelnie.

B) Az általános műveltség fejlesztése

A szocializmus építésének fontos feltétele, hogy az emberek általános műveltségének színvonala állandóan emelkedjék. Az általános műveltséget a társadalomtudományi, a természettudományi és műszaki ismeretek együttesen adják. Ezeknek az ismereteknek széleskörű terjesztése érdekében:

1. Fejlesztteni kell a közművelődési könyvtárak szak- és tudományos könyvtári szolgáltatásait, ugyanakkor fokozott figyelmet kell fordítani a tudományos és szakkönyvtárakban a tágabb értelemben vett közművelődésre.
2. Könyvtáraink — különösen a területiek — tevékenységüket a népművelés egyéb ágaiival szoros együttműködésben, ahol lehetséges, klubszerűen fejtsék ki.
3. Különös gondot kell fordítani az önképzés elősegítésére. Az ifjúság politechnikai képzését könyvtári eszközökkel is segíteni kell.
4. A lakosság könyvvásárlását, magánkönyvgyűjtemények tervszerű kialakítását javaslatokkal, útmutatásokkal kell segíteni.
5. Gondoskodni kell arról, hogy a magyar könyv kultúra kincseit a dolgozók leg szélesebb rétegei is megismerjék. Ennek érdekében az Országos Széchényi Könyvtár fektesse le a magyar könyvmúzeum alapjait.
6. Meg kell vizsgálni a művészeti (zene, képzőművészet) könyvtárak létesítésének kérdését.

C) A tudomány és a termelési kultúra fejlesztése

A könyvtárak igen fontos feladata a tudomány és a termelés támogatása, az új eredmények, felfedezések eléréséhez, a munka korszerű megszervezéséhez a kellő szakirodalmi segítség biztosítása, a szakirodalom minél szélesebb körű felhasználásának elősegítése korszerű szolgáltatások útján. El kell érni, hogy az ország bármelyik könyvtára számára bármilyen szintű szakirodalom egyaránt hozzáférhető legyen (a II. 3. f. pontban foglaltak szerint).

Ezen túlmenően:

1. Valamennyi megyei könyvtárnak, jelentősebb járási és városi könyvtárnak megfelelő mennyiségű és összetételű szakirodalommal kell rendelkeznie, a terület igényeinek és a könyvtár gyűjtőkörének megfelelően. Az évi beszerzési keret mintegy 20 százalékát szakikönyvek vásárlására kell fordítani.
2. Ki kell fejleszteni a közművelődési könyvtárak szakirodalmi tájékoztató szolgáltatását.
3. Az általános tudományos és különféle szakkönyvtáraknak bibliográfiai kiadványokkal, szakmai tanácsokkal, dokumentációs tevékenységgel és főként könyvtárközi kölcsönzés útján támogatniuk kell a közművelődési könyvtárakat.

a) A kutató és oktató munka segítése.

Általános tudományos-, felsőoktatási- és szakkönyvtárainknak a maguk sajátos könyvtári, dokumentációs eszközeivel kell támogatniuk a tudományos kutatást, az egyetemi és főiskolai oktatást, és a legmagasabb szintű szolgáltatást kell nyújtaniuk. Ennek érdekében:

1. Könyvtáraink tanulmányozzák a kutatási és oktatási terveket, és ezek ismeretében gondoskodjanak a szükséges irodalom beszerzéséről és feltáráról.
2. Azokban a tudományágakban, ahol még nem jött létre, de szükséges, meg kell teremteni a dokumentáció bázisát.
3. Az egyetemi könyvtárhálózatok kiépítését be kell fejezni. A központi könyvtárak és tanszékek, intézetek együttműködésével biztosítani kell a szakirodalom differenciált beszerzését és széleskörű felhasználását.
4. Fel kell számolni a vidéki főiskolai könyvtárak elmaradottságát, különösen a

mezőgazdasági akadémiáknál, mivel e könyvtáraknak jelentős szerepük van a vidéki szakemberek irodalmi ellátásában.

5. Az egyetemi könyvtáraknak is be kell kapcsolódnia a tájékoztató, dokumentációs munkába. Az egyes szakterületek irodalmának feltárásából országosan részt kell vállalniuk, egyetemükön belül pedig az egyetemen folyó tudományos kutatáshoz kell a szükséges támogatást megadniuk.
6. El kell érni, hogy az egyetemeken, főiskolákon tanuló fiatalok tanulmányaik során megtanulják az irodalomkutatás módszereit, a könyvtári tájékoztató eszközök használatát, s hogy tanulmányaik végétével is rendszeres olvasói maradjanak a könyvtárnak.

b) Az ipari és mezőgazdasági termelőmunka segítése.

Biztosítani kell a hazai és külföldi új technikai eljárások, módszerek és eredmények minél szélesebbkörű elterjesztését minden szakterületen.

1. El kell érni a dokumentációs bázis növekedését mind mennyiségi, mind minőségi téren. Növelni kell a feldolgozott folyóiratok számát, a feltárt cikkek mennyiségét, és be kell vezetni az eddig fel nem használt kiadványtípusok feltárását is (kongresszusi jegyzőkönyvek, kutatási jelentések, prospektusok stb.).
2. A különféle igényeknek megfelelő kiadványtípusokat kell kialakítani és bevezetni.
3. A dokumentációs kiadványok terjesztését és felhasználását jelentősen fokozni kell.
4. Szakkönyvtárainknak fokozott figyelmet kell fordítaniuk a munkásság és a parasztság termelési kultúrájának emelésére. Szoros kapcsolatot kell teremteni a szakoktatással, és azt könyvtári eszközökkel segíteni kell (olvasási tervek, bibliográfiák, kiállítások).
5. Az ipari városok közművelődési könyvtárai, valamint az üzemi szakszervezeti könyvtárak és vállalati szakkönyvtárak között az együttműködést jelentősen növelni kell. A szakszervezeti könyvtárak feladata a szakirodalom iránti igény felkeltése. A vállalati műszaki könyvtár feladata, hogy ehhez minden segítséget megadjon, valamint az igényesebb, gyakorlottabb olvasókat kiszolgálja.
6. A megyei, járási és községi közművelődési könyvtárak a szakkönyvtárak segítségével propagálják a mezőgazdasági szakirodalmat, rendezzenek ankétokat, könyvismertetéseket.
7. Gondoskodni kell arról, hogy a tanyavilágban a művelődési autók a megfelelő szakkönyveket is propagálják.

Az olvasószolgálati munka színvonalának emeléséhez szükséges központi feladatok

1. A műszaki példányokon alapuló központi feldolgozás bevezetésével biztosítani kell, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfia egyidőben jelenjen meg a könyv kereskedelmi forgalomba kerülésével, és alapjául szolgáljon a könyvtárak központi katalóguscédula ellátásának. A céduláknak a könyvvel egyidőben kell a könyvtárakba érkezniük.

2. A Magyar Nemzeti Bibliográfiát alkalmassá kell tenni arra is, hogy az állománygyarapításhoz megfelelő segítséget nyújtson, vagyis a gyors megjelenés biztosítása mellett ki kell alakítani különböző sorozatait. (Kereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványok, zeneművek, térképek, metszetek stb.) Külön meg kell szervezni a legfontosabb kiadványtípusok annotált bibliográfiájának közreadását.

3. A Magyar Folyóiratok Repertóriumában valamennyi jelentős folyóiratunkat teljes mértékben fel kell dolgozni, és biztosítani kell a kiadvány kurrens megjelenését.

4. Elő kell készíteni a napilapok cikkeinek és fontosabb híryanagának rendszeres feldolgozását és közreadását.

5. Meg kell szervezni a szakkönyvtárak közreadásának egységes rendszerét az országos szakkönyvtárak s más tudományos intézmények bevonásával.

6. Biztosítani kell, hogy az Országos Központi Könyvkatalógusba az országba érkező valamennyi külföldi könyv részint bejelentés, részint központi feldolgozás útján a beérkezés után nyomokban bekerüljön.

7. A központi feldolgozás alapján folyamatosan ki kell adni az Országos Gyarapodási Jegyzéket.

8. Be kell fejezni a Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusát, és biztosítani kell folyamatos továbbfejlesztését.

9. Ki kell adni a külföldi folyóiratok lelőhelyjegyzékét is, melyet rendszeresen pótkötetekkel kell kiegészíteni.

10. A könyvtárközi kölcsönzés meggyorsítása, az olvasók jobb ellátása érdekében a Központi Katalógus és a jelentősebb vidéki könyvtárak között ki kell építeni a közvetlen összeköttetést (Telex).

III. A KÖNYVTÁRI ÁLLOMÁNY GYARAPÍTÁSA ÉS ÖSSZETÉTELE

A könyvtári állományt, mint a könyvtári munka fő eszközét, az előző fejezetekben ismertetett célkitűzések megvalósítása érdekében fokozott figyelemmel kell kísérni. Szükséges ez azért is, mert ezen a téren jelentős hátrányban vagyunk a szocialista országok többségével szemben. (Könyvtáraink mintegy 65 százaléka nem éri el a 600 kötetnyi állományt és területi közművelődési könyvtárainkban — amelyek a lakosság túlnyomó többségének olvasási igényét hivatottak kielégíteni — az egy lakosra eső könyvek száma mindössze 0,6 kötet körül van. Összehasonlításképpen megjegyezzük, hogy pl. a Szovjetunióban egy lakosra kb. 3,5, Csehszlovákiában 1,5 kötet könyv jut az azonos típusú könyvtárakban.)

Nagyobb gondot kell fordítani a szakkönyvtárak állományára mind az iparban, mind pedig azokban a mezőgazdasági üzemekben, ahol szakkönyvtár létesítése, vagy fejlesztése szükséges. Valamennyi könyvtártípus állománygyarapításában le kell küzdeni a mechanikus mennyiségi szemléletet, és el kell érni, hogy csak a funkciójuknak megfelelő művekkel gyarapítsák állományukat.

1. Mennyiségileg jelentősen fejleszteni kell a közművelődési könyvtárak, az üzemi szakkönyvtárak, a mezőgazdasági üzemi szakkönyvtárak és az iskolai könyvtárak állományát. El kell érni, hogy a könyvtári gyűjtemény alapjául szolgáló könyvmenyiség legalább 600—700 kötet legyen. Ennek megvalósításához mozgósítani kell a különféle helyi erőforrásokat.

A mennyiségi emelkedést a közvetlen módszerek mellett közvetett módszerekkel is szorgalmazni kell, vagyis:

- a könyvek élettartamának növelésével (ki kell dolgozni az állományvédelem korszerű módszereit és rendszerét),
- a mozgó könyvtárak fejlesztésével,
- a holt állomány relatív csökkentésével, illetve hálózaton belüli és hálózatok közötti átcsoportosításával,
- az OSZK keretében működő könyvelosztó munkájának felülvizsgálatával — különös tekintettel a főlös példány elosztással kapcsolatban kiadott rendeletre,
- cserekapcsolatok bővítésével.

2. Az állomány minőségi összetételének javítása érdekében:

- a) El kell készíteni a tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőköri kódexét.
- b) A tudományos és szakkönyvtárak állománygyarapítási politikáját alapvetően a távlati kutatási, szakosítási és termelési tervekre kell alapozni.
- c) Meg kell határozni a közművelődési könyvtárak szépirodalmi, ideológiai, ismeretterjesztő- és szakkönyvállományának helyes arányát.
- d) Az iskolai könyvtárakban biztosítani kell, hogy a kötelező irodalom teljes mértékben, az ajánlott irodalom a lehetőséghez mérten meglegyen az egyéb feladatok ellátásához szükséges irodalom mellett.
- e) Ki kell fejleszteni a gyűjtőköri szempontból rokon könyvtárak közötti állománygyarapítási kooperációt. A megosztott állománygyarapítás elvét az egyes hálózatok között is biztosítani kell. Kísérletet kell tenni a szomszédos államokkal való beszerzési kooperáció kiépítésére a külföldi kiadványok tervszerűen megosztott beszerzését és átkölcsönzését illetően.
- f) Folyamatosan vizsgálni kell a külföldi irodalom kihasználtságát, és minimálisra kell szorítani a kihasználatlan beszerzéseket.

3. A könyvtárak állományfejlesztésének érdekében tovább kell javítani az ÁKV Könyvtárellátó munkáját, és jelentősen ki kell terjeszteni szolgáltatásait. El kell érni, hogy a tudományos és szakkönyvtárak könyvszükségletének fokozottabb kielégítése mellett a területi közművelődési, szakszervezeti és iskolai könyvtárak könyvszükségletének kielégítését teljesen a Könyvtárellátó biztosítsa. Ennek érdekében meg kell szüntetni a Könyvtárellátó bizonyos vonatkozásban meglevő „könyvkereskedés” jellegét, vagyis a Könyvtárellátó:

- a) a KMK-val együttműködve kísérje figyelemmel a könyvtárak igényeit és állománygyarapításának összetételét, a felmerülő szükségletet pedig jelezze a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának és a Kiadói Főigazgatóságnak;
- b) Biztosítsa a könyvtárak elsőbbségét azáltal is, hogy ajánló jegyzékeit még a könyvek kereskedelmi forgalomba kerülése előtt küldje ki;
- c) terjessze, illetve bővítsé ki központi szolgáltatásait a könyvekben és nyomtatványokon túlmenően is (pl. berendezési tárgyak, központi katalóguscédula-ellátás, könyvkötés stb.).

IV. A MÓDSZERTANI MUNKA

A módszertani munka célja a párt és a kormányzat eszmei-politikai, gazdasági és kulturális célkitűzéseinek megvalósítása érdekében a könyvtárügy területén végrehajtandó feladatok legeredményesebb módszereinek hazai és nemzetközi tapasztalatokon alapuló kidolgozása, kísérletek folytatása és az eredményeknek a könyvtárügy egész területén való elterjesztése, valamint a könyvtárosok eszmei-politikai és szakmai fejlődésének biztosítása. Ennek megfelelően a módszertani munka a könyvtárak egységes irányítását és tervszerű fejlesztését szolgáló legfontosabb könyvtári tevékenység.

E tevékenység nagy fontosságára való tekintettel el kell érünk, hogy a módszertani munkának az ország valamennyi könyvtárát átfogó, szilárd szervezete alakuljon ki. Ennek a célnak érdekében kell fejleszteni:

1. a Könyvtártudományi és Módszertani Központot,
 2. a hálózati központok módszertani osztályait (csoportjait), és
 3. az egyes könyvtárak módszertani munkáját.
1. A KMK-t alkalmassá kell tenni valamennyi könyvtár módszertani munkájának egységes szakmai irányítására.
- a) Az általános könyvtári tapasztalatok alapján módszertani útmutatókat dolgoz ki az egyes könyvtári munkaterületekre, amelyek az érintett könyvtár-típusok számára kötelező érvényűek. Ezek végrehajtását folyamatosan ellenőrzi.
 - b) Az egyes könyvtárak módszereinek vizsgálata alkalmával felmerülő észrevételeit — mint tanácsot — közli a könyvtár vezetőjével, illetve annak felügyeleti szervével.
 - c) A vizsgálati során felmerülő országos jellegű kérdések megoldására javaslatokat dolgoz ki a Művelődésügyi Minisztérium számára.
 - d) Az alap- és középfokú könyvtárosképzést, valamint a továbbképzést országosan szervezi és irányítja, kidolgozza tematikáját és tantervét, kiadja a szükséges tankönyveket és egyéb anyagokat.
2. Valamennyi hálózati központban módszertani részlegeket kell létrehozni. Ezek feladata:
- a) a könyvtári munka egységes módszereinek az egész hálózatban történő elterjesztése és ellenőrzése,
 - b) a hálózat speciális módszertani kérdéseinek vizsgálata és tisztázása a KMK-val együttműködve,
 - c) a könyvtárosképzés és -továbbképzés hálózati irányítása.
3. Az egyes könyvtárak módszertani feladata a KMK-tól, illetve a hálózati központtól kapott módszertani útmutatások alkalmazása saját gyakorlatukban, valamint a munkaterületükön jelentkező problémák továbbítása a hálózati központhoz.

V. KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI KUTATÓMUNKA

A könyvtártudományi kutatómunka feladata a könyv- és könyvtárkultúra társadalmi alapjainak és összefüggéseinek, a könyvtári gyakorlat elméleti problémáinak, valamint a könyv- és könyvtár történeti fejlődésének vizsgálata. A szakkutatás különösen fontos feladata a könyvtár társadalmi funkciója által meghatározott tevékenység elméleti megalapozása és magának a társadalmi funkciónak beható vizsgálata. Ennek figyelembevételével:

1. Biztosítani kell a könyvtárakban a kutatómunka tervszerűségét és összehangolását a távlati kutatási terv alapján. Ennek érdekében szorosabbá kell tenni a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályának és a Magyar Tudományos Akadémia illetékes osztályának, valamint az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottságának, a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékének a kapcsolatát.
2. A fontosabb történeti jellegű kutatások mellett biztosítani kell a könyvtári munka gyakorlatával, különösen az olvasószolgálattal kapcsolatos kutatómunka túlsúlyát.
3. Meg kell teremteni a szocialista könyvtár fejlesztését szolgáló kutatások széleskörű publikációs lehetőségét. Gondoskodni kell a kutatási eredmények gyors közzétételéről és terjesztéséről.
4. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ biztosítsa a könyvtári kutatómunka egységes rendszerének és szemléletének kialakítását. Szervezze meg a kutatókkal való személyes foglalkozást, különösen a fiatal kutatók szakmai és ideológiai nevelését. Segítse elő a vidéki és budapesti kutatók rendszeres kapcsolatát.

VI. A KÖNYVTÁRI MUNKA TÁRSADALMI BÁZISA

Az előző fejezetekben vázolt irányelvek szerint a könyvtári munka legfőbb feladata az olvasók nevelése, igényeiknek széleskörű kielégítése, a korszerű könyvtári eszközök alkalmazása útján. Nem elég azonban csupán a könyvtári munkában érvényesíteni ezt az elvet, hanem szervezetileg is meg kell teremteni a lehetőséget az olvasók és a könyvtár szoros kapcsolatának kialakításához, hogy így az olvasók igényeik, észrevételeik és bírálataik közvetlenebb érvényesítésével egyre inkább a könyvtár munkatársaivá és gazdáivá váljanak.

Meg kell teremteni továbbá a könyvtárosok egymásközi szélesebb kapcsolatát, elősegítve ezzel is szemléletük egységes alakulását és tapasztalataik közvetlen ki-cserélését.

1. Az egyes könyvtártípusoknak megfelelő formában minden olyan könyvtár mellett, ahol főfoglalkozású vagy mellékfoglalkozású könyvtáros van, ki kell építeni a könyvtárak baráti körét, úgy, hogy ennek tagjai a könyvtári munka aktív segítői legyenek.

2. Ki kell építeni a könyvtári törvényben már lefektetett hálózatközi és könyvtár-közi bizottságok rendszerét:

a) Hálózatközi bizottságokat kell létesíteni a megyék székhelyein (a megyei könyvtár, az SZMT könyvtár, üzemi szakkönyvtárak és tudományos könyvtárak képviselőiből).

b) Létre kell hozni, illetve működtetni kell a hálózati központok tudományos tanácsait, mint tanácsadó és koordináló testületeket.

3. Tovább kell fejleszteni az Országos Könyvtárügyi Tanács munkáját. A Tanácson belül nagyobb arányt kell biztosítani a közművelődési és az üzemi szakkönyvtárak képviseletének.

4. A Szabó Ervin Kör tevékenységét az egész országra ki kell terjeszteni a könyvtárosok eszméi-politikai és szakmai fejlődése érdekében.

VII. A KÖNYVTÁRAK KÜLSŐ KAPCSOLATAI

A könyvtár, mint a művelődést szolgáló intézmények egyik fajtája, önmagában nem képes teljesíteni sokirányú feladatait. Munkája hatékonyságához elengedhetetlenül szükséges kapcsolatainak kiépítése és állandó fejlesztése mind hazai, mind külföldi intézményekkel. Ennek érdekében:

1. Valamennyi könyvtár mélyítse el működésének megfelelő kapcsolatait a különféle hazai társadalmi, tudományos és kulturális szervekkel.

a) Szervezzen közös rendezvényeket (irodalmi ankétok, ismeretterjesztő előadások) más szervekkel (TIT, SZMT, MTESZ stb.)

b) Az ifjúság nevelése érdekében különösen szoros kapcsolatot építsen ki a KISZ-szel.

2. A könyvtárak hívják meg értekezleteikre, rendezvényeikre a párt, a tanács és a fenntartó szervek képviselőit, azoknak rendszeresen számoljanak be munkájukról.

3. A könyvtárosok kísérik figyelemmel területük más kulturális problémáit is és vállalják részt azok megoldásában.

4. Tovább kell fejleszteni a könyvtárak nemzetközi kapcsolatait, különösen a szocialista országok könyvtáraival és könyvtári intézményeivel, valamint a nemzetközi könyvtári szervekkel.

a) Közvetlen szakmai együttműködést kell kiépíteni az azonos feladatkörű intézmények között (pl. KMK, Zentralinstitut, Dokumentációs központok, könyvtár-tudományi tanszékek, azonos típusú könyvtárak stb.). Különösen meghatározott feladatok kidolgozásában működjenek együtt (pl. közös bibliográfiai tevékenység stb.).

b) Bővíteni kell a kölcsönös tapasztalatcserék és hosszabb tanulmányutak lehetőségeit.

c) Központi irányítással fokozottabban igénybe kell venni a nemzetközi szak-sajtót könyvtáraink munkájának és eredményeinek ismertetésére is.

VIII. A KÖNYVTÁRI MUNKA GAZDASÁGOSABBÁ TETELE

A VII. Kongresszus a népgazdaság minden egyéb ágában egyik legfontosabb tényezőként említette a gazdaságosság kérdését, a munkamódszerek korszerűsítésének szükségességét. Könyvtárainkat is úgy kell fejleszteni és korszerűsíteni, hogy ez-

által könyvtárosainknak több idejük jusson az olvasóval való foglalkozásra, javuljon könyvtáraink munkája és növekedjék a munka gazdaságossága.

1. Országosan meg kell vizsgálni, hogy az egyes könyvtárak személyi állományukat ésszerűen használják-e fel, arányosan osztják-e el az egyes munkaterületek között, valamint azt, hogy az adott elosztás valóban az olvasók igényeinek kielégítését szolgálja-e. Ki kell dolgozni az egyes könyvtartípusoknak és könyvtári munkaterületeknek megfelelő létszámnormákat.

2. Csökkenteni és arányosítani kell a könyvtárak önköltségét, különösen a feldolgozó munka és a könyvkötészet terén. Ezt a csökkentést az egyes könyvtárak munkájának jobb megszervezésével és a központi szolgáltatásoknak az előzőekben kifejtett rendszerével (központi feldolgozás, könyvtárellátó stb.) együttesen kell biztosítani.

3. A raktári férőhelyek tehermentesítésére központi raktárat kell létesíteni, továbbá a könyvtárak lehetőségeihez képest alkalmazni kell a tömör raktározási rendszert.

4. A könyvtári beruházások gazdaságosabbá tétele érdekében ki kell dolgozni a könyvtári épületek és berendezések típusterveit.

5. A könyvtári munka gazdaságosságát országos szinten rendszeresen vizsgálni kell. A KMK irányítsa és értékelje a hálózati központok ilyen irányú tevékenységét.

6. Felajánlásokon alapuló munkamegjavítási mozgalmat kell indítani, illetve támogatni kell a könyvtárak ilyen jellegű önkéntes kezdeményezését.

7. A korszerű technika és az ésszerűbb munkamódszerek alkalmazása érdekében támogatni kell a könyvtári újtómozgalmat. Az újtásokat rendszeresen értékelni kell és azokat, amelyek valóban ésszerűsítést, vagy megtakarítást jelentenek, haladéktalanul széleskörűen alkalmazni kell. A könyvtári újtómozgalom kiszélesítése érdekében ösztönző pályázatokat kell hirdetni.

IX. A KÖNYVTÁRAK ÁLLAMI IRÁNYÍTÁSA

Az irányelvekben eddig körvonalazott feladatok végrehajtása feltétlenül megköveteli a könyvtárügy állami irányításának további fejlesztését. Ezen a téren első sorban a szervezettség szintjét kell emelni és ezzel egyidőben fokozott segítséget kell nyújtani a könyvtárak fenntartó szerveinek, hogy egységes szempontok szerint irányíthassák a könyvtárakat.

1. Meg kell vizsgálni a tanácsi hatáskörök bővítésének lehetőségét a könyvtárügy területén abból a célból, hogy a tanácsok valamennyi könyvtár egységes szakfelügyeletét megyei szinten elláthassák.

2. Javaslatot kell készíteni arra, hogy az egyes tanácsok a területükön levő könyvtárakat — a Szovjetunió és Csehszlovákia példájára — nyilvántartásba vegyék, valamint arra, hogy könyvtárakat létesíteni (a kidolgozandó normáknak megfelelően), vagy megszüntetni csak az illetékes tanács engedélyével lehessen.

3. Biztosítani kell, hogy a könyvtárakat fenntartó szervek rendszeresen tárgyalják meg könyvtáraik munkáját és fejlesztésének kérdéseit. Rendszeresen tájékoztatni kell a fenntartó szerveket a könyvtárügy egészének helyzetéről is.

4. Az állami irányításnak az egyes könyvtári hálózatok területén fellelhető aránytalanságát meg kell szüntetni.

5. Tovább kell fejleszteni a könyvtári szakfelügyelet rendszerét abból a célból, hogy a különféle könyvtárhálózatok mindegyike elérje a megkívánt színvonalat.

6. A SZOT-tal kötött együttműködési szerződéshez hasonló megállapodást kell létesíteni más felügyeleti szervekkel is az egyes könyvtári hálózatok fejlesztése érdekében.

7. A könyvtár irányításában, elvi és gyakorlati kérdéseinek tisztázása érdekében fokozottabban kell hasznosítani a szakajtót.

8. Kötelező irányszámokat kell kidolgozni a könyvtárak fejlesztési tervéhez:

népgazdasági szinten,
pénzügyminisztériumi szinten,
tárca szinten,
tanácsi szinten.

9. A könyvtárügy szabályozásáról szóló 1956. évi 5. sz. tvr. értelmében létre kell hozni a még hiányzó hálózati központokat, illetve ki kell adni a továbbfejlesztéshez szükséges végrehajtási utasításokat.

10. Javaslatot kell kidolgozni a könyvtári törvény fejlesztésére.

A termelőszövetkezeti és a községi könyvtárak együttműködése

A mezőgazdaság szocialista átalakulása következtében a falusi könyvtáraknak nagyobb lett a jelentőségük, megnövekedtek feladataik a lakosság általános műveltségének, szakmai ismereteinek bővítése terén. De nem kevésbé fontos, hogy a tsz dolgozók több szabadidejének célszerű, hasznos felhasználásához is segítséget adjanak.

A könyvtárak azonban a megnövekedett feladatok ellátásához segítséget is kaphatnak a termelőszövetkezetektől. Ugyanis amilyen mértékben erősödnek a szövetkezetek, úgy tudnak mindig több és több gondot fordítani a tagok művelődési igényeinek kielégítésére és a könyvtár támogatására is. Véleményem szerint a tsz-ekben meginduló kulturális tevékenységek között — jelenleg — az olvasómozgalom jöhet elsősorban számításba. Ezt az elmúlt év is bizonyítja: *Járásunk területén a tsz-ek csaknem 50%-a vásárolt már az első évben könyveket*, televíziós készüléket csak egy-két helyen vettek, viszont más kulturális tevékenység a termelőszövetkezeteken belül sehol sem volt.

Ez fordította a pápai Járási Könyvtár munkatársainak figyelmét arra, hogy foglalkozzanak járásuk, a pápai járás területén levő termelőszövetkezeti könyvtárakkal, ezért végeztek tájékoztató vizsgálatot az új „tsz-könyvtárak” tevékenységéről. A vizsgálat során megállapítottuk, hogy a vásárolt könyvek *nyilvántartása* nem kielégítő. Szabályos leltárkönyvet sehol nem találtunk, csak egy-egy gépelt nyilvántartást, melyet az anyagszámadás iratai közt, vagy a könyveket tároló szekrényajtáján helyeztek el. Több helyen lebélyegezték ugyan a tsz bélyegzőjével a könyv címlapját, de leltári számot már nem írtak a könyvbé. A könyvek *elhelyezése*, raktározása sem a legbiztonságosabb, egyedül *Vaszar* községben van olyan könyvtárszekrény, melyben kizárólag könyveket tartanak, a többi helyen más célra szolgáló szekrényben — ahol éppen hely akadt — dugták el a könyvállományt.

Az *állomány tartalmi vizsgálata* során megállapítottuk, hogy nem tervszerűen, az igényeknek megfelelően összeválogatott anyag van a könyvtárakban. Igaz, hogy a beszerzést a tsz-ekben lent járó ügyműkök javaslata alapján végezték, de a helyi vezetők „válogatása” alapján is feltehetően hasonló állomány tevődött volna össze. A könyvek kb. 90%-a szépirodalom, mezőgazdasági szakkönyv igen kevés van. (Például *Békáson* 93 kötetből 2, *Kemeneshőgyészen* 54-ből 6 kötet.) Habár a szépirodalmi művek ellen nem

merülhet fel kifogás, de mégis az a véleményünk, hogy azok nagy része a jelenlegi helyzetben még nem alkalmas a falusi könyvtárak állományába. Például a *kemeneshőgyési* tsz által vásárolt 45 kötet között csak 4 olyan akad, amely a falusi könyvtárak részére javasolt törzsanyag címjegyzékében szerepel. Magyar szerzőtől 15 kötet található, de az első sorban keresett magyar klasszikusoktól (Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Móra, Móricz) egyetlen példány sincs. Mai paraszt témával egy kötet (Szendrei: *Lesz még gyümölcs a fán*) foglalkozik. Hasonló állománya van a többi tsz könyvtárának is, azzal súlyosbítva, hogy puhatáblás kötetek (Olcsó Könyvtár, Vidám Könyvtár sorozat) és főlös példányos művek is találhatók, mint például *Vaszaron* Szokolov: *Szikrák* c. művéből 4 példány. Sok olyan mű akad, amely falusi könyvtárban nem feltétlenül szükséges. (Pl *Mac Orlan*: *Ködös utakon*; *Moravia*: *A megalkuvó*; *Révai*: *A boldog vadászok* c. műve, vagy olyan tudományos művek, mint: *A 200 éves Városliget*, *Magyarország várépítészete* stb.)

Az állomány összetétele is hátrányosan befolyásolja a *könyvforgalmat*, de az még inkább, hogy nincs gazdája a könyvtárnak, senki sem törődik vele, hogy a tagok olvasnak-e. Nyilván ez az oka annak, hogy a megvizsgált 6 könyvtár mintegy 800 kötetes állományából a kölcsönzött kötetek száma több mint felével alatt — a tájékoztatás alapján, becslült adatok szerint — csupán 150 kötet. Azért mondom, hogy becslült adatok, mert a kölcsönzésről nem vezetnek pontos nyilvántartást, naptárba vagy más papírra jegyzik fel a kivitt könyveket. (Összehasonlítás céljából megemlítem, hogy a járás könyvtárhálózatában az 1 kötet könyvre jutó kölcsönzések száma a téli félévben 2,6 volt. Ha ezt vesszük alapul, az említett 800 kötet forgalmának több mint 2000-nek kellett volna lennie. Világos tehát, hogy nincs kihasználva az állomány.)

Ezek után felvetődik a kérdés, *hogyan segíthetünk a termelőszövetkezeti könyvtárakon?*

A termelőszövetkezeti könyvtárakkal az állami közművelődési hálózatnak, a megyei és a járási könyvtáraknak foglalkozniuk kell. Az együttműködés, a segítség formáit, lehetőségeit vizsgálva az adott helyzettől kell kiindulni. A pápai járás területén a községek átlag lélekszáma 1000 körül van, helytelen lenne e kis községekben szétaprózni az erőket, az „egy község — egy könyvtár” elv a

leghelyesebb. Az ilyen kis településekkel rendelkező járásokban véleményünk szerint nincs szükség külön tsz-könyvtárhálózatra, hanem egyesíteni kell a két könyvtárat és az összevont könyvtárnak a közművelődési hálózathoz kell tartoznia. Figyelembe kell azt is vennünk, hogy a falvakban a könyvtárak máris tanácsi kezelésben vannak, illetve lesznek egy éven belül. Tehát a könyvtári feladatok a helyi vezetőkre, a tanács-, tömegszervezeti és a termelőszövetkezeti vezetőkre hárulnak, közösen kell dolgozniuk a lakosság műveltségének emelése érdekében.

A gyakorlatban több megoldás jöhet számításba. Az *első esetben* a tsz a könyvvállományát átadná a községi könyvtár részére. Az átadást az indokolja, hogy a községi könyvtárak rendelkeznek a szükséges felszereléssel, biztosítva van a szakszerű kezelés és nagyobb a kihasználás lehetősége. Amennyiben a tsz ragaszkodik a „tulajdonjoghoz”, a könyveket külön leltárkönyvben lehet nyilvántartani. Az átadásról mindenképpen jegyzőkönyvet kell készíteni, ebben a megállapodás módjait is helyes rögzíteni, pl. azt, hogy milyen segítséget ad a könyvtár a tsz-tagoknak, és milyen támogatást nyújt a szövetkezet a könyvtárnak. A termelőszövetkezet elsősorban a könyvvállomány bővítésében segítsen, erre van is lehetősége a kulturális alap révén. A felajánlott összeget a könyvtár lekötne az ÁKV Könyvtárellátó Osztályán, s így lehetővé válna a tervszerű, az igényeknek megfelelő felhasználás. Természetesen a könyvtár beszerezne a tsz által kért könyveket. Egy könyvtár és egységes könyvbeszerzés esetén elkerülhető, hogy kis községekben párhuzamosan, hasonló állománnyal rendelkező kis könyvtárak jöjjenek létre. Ugyanakkor az állami költségvetésből és a helyi erőforrásokból származó pénzből egy-két éven belül olyan nagy és színvonalas állományt lehetne kialakítani, mely az igényeket teljesen kielégítene, és alapja lehetne az olvasómozgalom nagyarányú kiszélesítésének.

A *másik lehetőség* — illetve az előző megoldás következménye —, hogy a községi könyvtár fiókkönyvtárat létesít a tsz-ben. Ennek kézikönyvtár jellege lenne, a legszükségesebb mezőgazdasági, tsz-üzemszervezési, agrárpolitikai művek, mezőgazdasági rendeletek és magyarázataik stb. kerülnének ide. Állományát a könyvtár kiegészíthetné a már meglévő saját könyveiből is, nemcsak a tsz támogatásából vásárolt anyagot helyezné el itt. E fiókkönyvtár a tsz központjában lenne, hogy a vezetőknek állandóan kezük ügyében legyen. Ha pedig a tsz-iroda távolodik a községi könyvtártól, vagy

nagyobb tanyaközpontban van, ez az állomány kiegészülhetne szépirodalmi és egyéb ismeretterjesztő anyaggal is. Ezáltal szorosabbra lehetne fűzni a könyvtár és a szövetkezet kapcsolatát, és emelkednék a mezőgazdasági könyvek forgalma is.

A *harmadik megoldás*, amely azonban a mi járásunkban kevésbé jöhet számításba az, hogy a tsz veszi át a könyvtár fenntartását és biztosítja a működését. Ez a lehetőség a kizárólag mezőgazdasági települések esetében jöhet számításba, ott, ahol a tsz rendelkezik az egyéb kulturális (művelődési otthon, klubterem) létesítményekkel is. Ilyen esetben hasonló megállapodást lehetne kötni, mint amilyen a MEDOSZ könyvtáraknál történt. (A könyvtár ez esetben is a tanácsi hálózathoz tartoznék.) Előfordulhat még az az eset is, hogy a községi könyvtár mellett megmarad és működik a tsz-könyvtár is. Ilyen megoldás — például a pápai járás területén *Vaszar* községben — elsősorban a nagyobb községekben képzelhető el, mégpedig ott, ahol a két könyvtár távol esik egymástól és a tsz is rendelkezik megfelelő épülettel, felszereléssel, valamint nagyobb összegeket tudnak fordítani a könyvbeszerzésre. A könyvtár kezelését a községi könyvtáros vállalhatná, de megbízhatmának a tsz dolgozói közül is egy megfelelő rátermettséggel rendelkező személyt.

A két könyvtár között a legszorosabb együttműködést kell kialakítani a kölcsönzések időpontja, de különösen az állomány gyarapítása terén. A tsz-könyvtárak munkájának megindulásához az kell, hogy a járási könyvtárak segítséget, szakmai irányítást nyújtsanak számukra, és a működésüket kísérjék figyelemmel.

Fenti elképzeléseinket közöltük a *Járási Tanács Mezőgazdasági Osztályának* vezetőivel is. A fogadtatás nem volt egységes. A tsz-csoport vezetője határozottan elzárkózott a tsz-könyvtárak átadásától, míg a főagronómus véleménye az, hogy helyes, ha egyesül a két könyvtár, mert a tsz-ek kezelésében jelenleg és még a következő években is nem lesz még megfelelő a könyvtár kihasználása az egyéb gazdasági ügyek miatt. A tsz-ek vezetőinek véleménye hasonlóképpen megoszlott, például a *kupi* elnök kijelentette, hogy ők nem adják át, „nem egyeznek bele, hogy a tsz-tagokon kívül más is olvassa a könyveket!” (Ez természetesen politikailag is helytelen nézet.) A megkérdőjelezett vezetők nagyobb része azonban hajlandó az átadásra, pl. *Békás, Takácsi, Magyargencs, sőt Kemeneshőgyész* községben már át is adták a könyvtárat. Hogy ez helyes volt, a könyvtár múlt évi forgalmának összehasonlításával is bizonyítani tudjuk: az 1959. év I.

negyedében 18 paraszt olvasó és 374 kötetnyi forgalom volt, 1960. I. negyedében viszont 52 paraszt olvasó 528 kötetet kölcsönzött. Míg az elmúlt évben a könyvtár olvasóinak 28%-a volt paraszt, ma 52% a paraszt és tsz-tagok aránya. Vagy nézzük más oldalról a kérdést. A megvizsgált 6 községben a beíratkozott olvasók átlag 37%-a tsz-tag, tehát a községi könyvtár kiveszi a részét a tsz-tagok kulturális neveléséből. Helyes tehát a termelőszövetkezetek hozzájárulása ahhoz, hogy a könyvtár minél nagyobb

állománnyal rendelkezze, több, jobb könyvet adhasson az olvasók — akik egyben tsz-tagok — kezébe.

Összegezve az elmondottakat: véleményünk szerint az együttműködés „elvi” kérdéseit országos vonatkozásban kell leszögezni, és ezek alapján az érdekeltektől termelőszövetkezetek vezetőivel külön-külön kell megkötni az egy-egy községre érvényes megállapodást. A kérdés központi rendezése tehát rendkívül sürgető.

Tóth Dezső

ESEMÉNYNAPTÁR

1895. AUGUSZTUS 5-ÉN HALT MEG ENGELS FRIGYES.

1945. AUGUSZTUS 6-ÁN HIROSIMÁT ATOMBOMBA PUSZTÍTOTTA EL.

1950. AUGUSZTUS 9-ÉN HALT MEG SCHÖPFLIN ALADÁR.

Schöpflin Aladár: Ady Endre. Bp. Nyugat, (1934) 190 old., — —: Írók, könyvek, emlékek. Bp. Franklin [1924] 136 old. (Kultúra és tudomány), — —: A magyar irodalom története a XX. században. Bp. Grill, 1937. 312 old., — —: Mikszáth Kálmán. Bp. Franklin [1941] 156 old., — —: Magyar írók. Irodalmi arcképek és tollrajzok. Bp. Nyugat, 1919. 236 old., — —: Mosóczy Pál szép nyara. Regény. Bp. Franklin, 1922. 143 old., — —: Az ördögfiókák. Gyermekregény. Bp. Franklin [192?] 102. old., — —: Vihar az akváriumban. Bp. Franklin [1939] 230 old., Révay József és — —: Egy magyar könyvkiadó regénye. Bp. Franklin [1940] 216 old.

Kampisné Dedinszky Izabella: — — irodalmi munkássága. Bp. Lloyd, 1943. 61 old. (Bibliográfiák füzetek, 6.), A hetvenöt éves — —. Összeáll. Gellért Oszkár—Vidor Miklós. Bp. VKM, 1947. 43 old.

1955. AUGUSZTUS 12-ÉN HALT MEG THOMAS MANN.

— — Magyarul megjelent művei és a magyar — — irodalom. Bibliográfia. Bp. Tankönyvkiadó, 1956. 32 old., — —: A Buddenbrook-ház. Ford. Lányi Viktor. Bp. UMK, 1955. 707 old., — —: Novellák. Ford. Lányi Viktor, Kosztolányi Dezső stb. Bp. UMK, 1955. i—2. k., — — Egy szélhámos vallomása. Ford. Lányi Viktor. Bp. UMK, 1956. 511 old., — —: Az elcsesztett fejek. Ford. Horváth Henrik. Bp. Magyar Helikon, 1957. 238 old. (Új Elzevir kvtár, 1.) — —: Enek a kisgyermekről. Ford. Hegedűs Géza. Bp. Magvető, 1957. 148 old. (Német—magyar nyelvű), — —: József és testvérei. 1—3 k. Ford. Sárközy György és Káldor György. Bp. Európa, 1959., — —: Királyi fenség. 1—2. k. Ford. Szöllősy Klára. Bp. Szépirodalmi kvk, 1958., — —: A kiválasztott. Ford. Jékely Zoltán. Bp. Magvető, 1957. 304 old., — —: Lotte Weimarban. Ford. Lányi Viktor. Bp. Európa, 1957. 488 old., — —: Mario és a varázsló. Ford. Lányi Viktor. Bp. Európa, 1958. 102 old., — —: A törvény. Ford. Vajda Endre. Bp. Magyar Helikon, 1958. 176 old., — —: Válogatott tanulmányok. Ford. Lányi Viktor, stb. Bp. Magvető, 1956. 467 old., — —: A varázshegy. Ford. Szöllősy Klára. Bp. Európa, 1960.

Halász Előd: — — Bp. Gondolat, 1959. 103 old. (Irodalomtörténeti kiskvtár.)

AUGUSZTUS 14. VASUTAS-NAP.

1945. AUGUSZTUS 15. A JAPÁN FELETTI GYŐZELEM NAPJA. A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ VÉGE.

1945. AUGUSZTUS 15. A KOREAI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG FELSZABADULÁSÁNAK ÜNNEPE.

1930. AUGUSZTUS 19-ÉN HALT MEG MIKES LAJOS.

Mikes Lajos: Az 1870—71-iki Német—francia háború. Bp. Lampel, (1915) 95 old. (Magyar kvtár, 801—2.), — —: Halhatatlan szerelmek. [Album] Bp. Pesti Napló 1930 143 old. (szerk.), — —: Nem lesz bankett! Szatirikus vígjáték. Bp. Athenaeum, 1919. 11 old., — — és Dernői Kocsis László: Szendrey Júlia. Bp. Genius, 1930. 400+16 old. Szendrey Júlia levelesládájának kincsei. Bev. és jegyz. ellátta. — —. Bp. Lampel, 1928. 76 old., Zuboly könyve. (Bányai Elemér) Összeáll. — —. Bp. Újságírók Egy. 1916. 288 old.

AUGUSZTUS 23. A ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG NEMZETI ÜNNEPE.

1935. AUGUSZTUS 30-ÁN HALT MEG HENRI BARBUSSE

— —: A pokol. Ford. Karinyth Frigyes és Kosztolányi Dezső. Bp. Kultúra, 1918. 292 old., — —: Világosság. Ford. Schöpflin Aladár. Bp. Franklin [1920] 384 old., — —: Erő. — — Az életen túl. — — Az igazmondó. Ford. Sárközy György. Bp. Athenaeum [1932?] 231 old., — —: Jézus. Ford. Hajós Károly. Bp. Saly, 1927. 166 old. (Nagy írók nagy írásai), — —: Szerelmi kábulat. Ford. Laky Margit. Bp. Lampel, 1920. 48 old. (Magyar kvtár, 844—47.), — —: Sztálin. Ford. Szenczey László. Kolozsvár. Józsa Béla, Athenaeum, 1945. 236 old., — —: Tűz. Bp. UMK, 1956. 416 old., — —: Örök láncok. Ford. Strém Géza. Bp. Dante é. n. 1—2 k. (Halhatatlan könyvek.)

Duclos—Fréville: — —. Ford. Havas Endre. Bp. Szikra, 1950. 64 old. (Marxista ismeretek kiskvtára, 70.), — —. Összeáll. és az előszót írta Aranyossi Pál. Bp. Szikra, 1950. 194 old.

Szakkönyvtári munka egy közművelődési könyvtárban

A képzetesebb olvasó — mérnök, technikus, mezőgazdász, tanár, orvos, stb. — aki magasabb igényekkel jelentkezik, már nem minden esetben találja meg egy-egy könyvtárban a számára szükséges szakkönyvet, szakfolyóiratokat, pedig ezek nélkülözhetetlen segédeszközök munkájában.

Miskolcon például nem volt más könyvtár, mely a magasabb követelményeket kielégíthette volna, ezért az ilyen igények könyvtárunkkal, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárral szemben jelentkeztek. 1955-ben már nem lehetett elzárkózni előlük, viszont a szakkönyvellátás feltételei nem voltak meg nálunk. Feldolgozott állományunk hiányos volt az egyes szaktudományok területén, olvasószolgálati munkánk alacsony színvonalú, a megfelelő személyi és anyagi feltételekkel pedig szintén nem rendelkezünk. A munkát saját erőnkől próbáltuk elindítani. A létszámfejlesztéshez a megyei tanács, az állománygyarapításra fordítandó magasabb összegek megszerzéséhez az egyes nagyüzemek segítségét vettük igénybe. Kezdeményezésünket hathatósan támogatta a megyei pártbizottság is. Egyidejűleg meglevő erőinkre támaszkodva megkezdtük tájékoztató szolgálatunk kiépítését. Létrehoztuk a megyei folyóirat KC-t, melyben a hazai és a külföldi folyóiratokat azok lelőhelye alapján tárjuk fel, megkezdtük cikk-katalógusunk kiépítését és a kézikönyvtári anyag tervszerű gyűjtését, s deziderata-jegyzékbe vettük a hiányzó műveket stb. Sajnos, az ellenforradalom következtében elmaradtak a tervbe vett — személyi és dologi — támogatások, magunkra maradtunk.

1957 végéig csupán passzív tájékoztatás folyt a könyvtárban. 1958. január 1-től azonban az ún. *aktív tájékoztatásra* térünk rá. Kezdeményezésünket a megfelelő feltételek hiányában — sajnos — nem tudtuk kibontakoztatni, 1958. december végével abba kellett hagynunk az aktív tájékoztató tevékenységet. Kitérni azonban nem lehetett a probléma elől. Tehát új utakon próbáltunk elindulni.

Az előfeltételek biztosítása mind személyi, mind dologi vonatkozásban, ez volt a vissza-visszatérő főfeladat. A korábbi évek tapasztalataiból azt a következtetést kellett levonnunk, hogy a könyvtár egymaga nem képes célhoz érni. Ezért jelentett nagy segítséget törekvéseink megvalósításához a Szakszervezetek Megyei Tanácsa mellett működő *Mérnök-Technikusi Tanács*, mely 1959 februárjában napirendre tűzte a szakem-

berek szakkönyv- és folyóirat ellátásának vizsgálatát, s könyvtárunkat kérte meg a helyzetről szóló jelentés összeállítására.

A vizsgálat szomorú képet tárt elénk a szakkönyv és szakfolyóirat ellátásról, valamint a dokumentáció felhasználásáról. A Tanácsnak az volt a véleménye, hogy változtatni kell a tarthatatlan helyzeten, s hogy könyvtárunk, mely már évek óta foglalkozott ennek a problémának a megoldásával, dolgozza ki a szükséges javaslatokat. Több irányú tárgyalás kezdődött a Művelődügyi Minisztérium, a Szakszervezetek Országos Tanácsa mellett működő Mérnök-Technikusi Tanács, valamint az Országos Műszaki Könyvtár képviselőivel, melynek eredményeképpen a helyi szervek — a Megyei Tanács, METESZ, TIT stb. — bevonásával 1959. május 20-án összevont műszaki ankétot rendeztünk. Ezen az üzemek vezetőin kívül részt vettek főmérnökök, mérnökök, technikusok, továbbá a megyei párt- és tanácsszervek képviselői. Részt vettek az ankétan a Művelődésügyi Minisztérium, továbbá a budapesti iparági szakkönyvtárak és az Országos Műszaki Könyvtár képviselői is. Az ankétról *A Könyvtáros* 1959. évi 8. számában számoltunk be. Az ankét után alig két hétre a megyei tanács végrehajtó bizottsága, napirendre tűzte annak határozatait, s egyértelműen állást foglalt megvalósításuk mellett. A megyei pártbizottság július 9-i ülésén ugyancsak magáévá tette a májusi ankét határozatait. Augusztus 25-én pedig a Művelődésügyi Minisztériumban néhány nagykönyvtár és megyei könyvtár vezetőjének bevonásával értekezleten tárgyaltuk meg a szakemberek könyv- és folyóirat ellátásának problémáját, a megoldás módját. A tanácskozás után az alábbiakban állapítottuk meg könyvtárunk feladatait:

1. Az MSZMP művelődéspolitikai irányelvei, valamint a munkásosztály helyzetéről hozott határozatok megvalósításának érdekében elengedhetetlen a nagykönyvtárak és a közművelődési könyvtárak együttműködése a szakemberek szakkönyv és szakfolyóirat ellátásának megjavítása érdekében. Az együttműködés keretén belül ki kell jelölni könyvtárunk (hálózatunk) konkrét feladatait a gyűjtőkör és a szolgáltatások területén.

2. Szorosabb kapcsolatot kell kiépíteni megyénk üzemi-műszaki könyvtáraival, s az azok felügyeletét ellátó iparági szakkönyvtárakkal, valamint a műszaki

könyvtárakat összefogó Országos Műszaki Könyvtárral.

3. Tájékoztató szolgálatunkat új alapokra kell helyezni, s a nagy könyvtárak dokumentációs szolgáltatására támaszkodva ismét meg kell szerveznünk az aktív tájékoztatást.

4. Könyvtárunk (hálózatunk) munkájának homlokterébe kell állítani a szak-könyvtári feladatok ellátását is.

A KMK Módszertani Osztálya e tanácskozás után tájékoztatót küldött minden megyei könyvtárnak a szakkönyvtárak és a közművelődési könyvtárak együttműködéséről. Ezt az útmutatót kitűnően fel tudjuk használni terveink összeállításánál.

Könyvtárunk, mely úttörő munkát végzett ezen a téren, vállalva a kockázatot is, bizonyos tapasztalatokkal rendelkezik már. Csaknem öt év munka van a hátunk mögött, s sok olyan eredmény, melyet saját erőnkől valósítottunk meg. 1960-ban tovább kívánunk lépni. Munkatervünkben a főfeladatok között ez szerepel: „A szakkönyvtárak és könyvtárhálózatunk kapcsolatainak továbbfejlesztése, illetve elmélyítése a dolgozók természet-tudományi és műszaki ismereteinek szélesítése érdekében.” Ennek keretében az alábbi tennivalókat tűztük magunk elé:

1. Könyvtárunk új feladatainak ellátása érdekében szükségessé válik belső átszervezésünk.

2. Könyvtárunk könyvvállományának műszaki szaksz csoportjait (bányászat, kohászat, építészet, gépgyártás, elektrotechnika és vegyészet, valamint iparszervezés és mezőgazdasági gépgyártás) felülvizsgáljuk gyűjteményi szempontból, s deziderátum-jegyzékbe vesszük a hiányzó műveket. A felülvizsgálathoz az egyes szakok szakkönyvtárainak a közreműködését is igénybe kívánjuk venni.

3. Megkezdjük katalógusaink felülvizsgálatát a természettudományi és műszaki szakokra vonatkozóan. Egyidejűleg el-

kezdjük olvasói katalógusunk összevonását e szakokban.

4. Tájékoztató szolgálatunkat új alapokra helyezzük.

5. A szakkönyvtárak dokumentációs munkájának népszerűsítése érdekében sokszorcsított anyagot juttatunk az üzemi műszaki könyvtárakhoz, kiszállásaink során pedig felhívjuk a figyelmet a dokumentáció felhasználására.

A szakkönyvtárak dokumentációs szolgáltatásaiból kiállítás rendezünk könyvtárunkban, majd anyagát bemutatjuk 10–10 üzemi műszaki könyvtárban is.

6. Szakmai minimum tanfolyamot szervezünk a nem hivatásos műszaki könyvtárosok részére az Orsz. Műszaki Könyvtár, az Építészeti Dokumentációs Iroda és a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalat segítségével.

7. Négyhónaponként 16 műszaki könyvtárat látogatunk meg az egységes feldolgozási és dokumentációs munka kialakítása érdekében.

Eves munkatervünk egy-egy pontjának a megvalósítása több fajta munkát igényel. Jelenleg például az encsi járás területén közel 300, Miskolcon majdnem 1000 szakemberre kiterjedő közvéleménykutatást folytatunk. A kérdőíveket az alábbi szövegű kísérőlevéllel küldtük ki:

Tisztelt Cím!

Könyvtárunk feladatának tartja, hogy hozzájáruljon a szakemberek szakkönyvtellátásának megjavításához.

Hogy erre a komoly feladatra felkészülhessünk, szükségünk van azoknak az igényeknek ismeretére, melyeknek kielégítését a tudományos szakkönyvtárak segítségével vállaljuk.

Segítségét kérjük tehát az igények felmérésében és arra kérjük, hogy a mellékelt kérdőívet töltsse ki, illetve húzza alá azon a megfelelő válaszokat.

Nyomatékosan hangsúlyozni kívánjuk, hogy a kérdőív kitöltése semminemű kötelezettséget nem jelent az Ön számára, az kizárólag a könyvtár céljait szolgálja.

Nagyon kérjük, szíveskedjék a kérdőívet a mellékelt válaszlevegél felhasználásával 8 napon belül könyvtárunk címére visszaküldeni. Szíveségét előre is köszönjük!

A kérdőív szövege:

KERDŐÍV

(A válaszokat a megfelelő szavak aláhúzásával, illetve a rovat kitöltésével szíveskedjék megadni.)

Lakóhely:

Munkahely:

Név:

Foglalkozás:

1. Rendelkezésre áll-e a foglalkozása ellátásához szükséges szakirodalom:

a) könyvek	igen — részben — nem
b) folyóiratok	igen — részben — nem

2. Amennyiben szakirodalmi igénye akár teljesen, akár részben ki van elégítve, ennek forrása:

a) könyvek esetében

saját könyvel
valamelyik közművelődési könyvtár (megyei, városi, járási, vagy szakszervezeti, üzemi könyvtár) könyvvállománya
valamelyik szakkönyvtár könyvvállománya

b) folyóiratok esetében

előfizetője, vagy rendszeres vásárlója valamilyen szakfolyóiratnak? valamelyik közművelődési könyvtár folyóiratállományát használja rendszeresen?
valamelyik szakkönyvtár kölcsönzi ki a folyóiratokat?

3. a) Könyvtárközi kölcsönzés révén jut-e szakirodalomhoz: igen — nem

b) ha igen, évente kb. hány kötet könyvet, illetve hány folyóiratszámot kölcsönöz
könyvek: folyóirat:

4. a) Amennyiben szakkönyvvel való ellátottsága hiányos, milyen fajta szakkönyvekre volna rendszeresen szüksége? (Kérjük a szak lehető pontos megjelölését, pl. Belgyógyászat — Antibiotikumok — Szarvasmarhatenyésztés — Orosz nyelvtanítás módszertana — Mesterséges megtermékenyítés — Talajjavítás stb.)

b) Milyen nyelvű könyveket, folyóiratokat kíván olvasni?

c) Milyen szakfolyóíratra tart rendszeresen igényt? (Kérjük a szak vagy folyóirat címének megjelölését)

5. a) Kap-e rendszeresen valamilyen tájékoztató kiadványt a szakirodalom megjelenéséről, a megjelent irodalom tartalmáról, ha igen, melyiket?

b) Tart-e igényt arra, hogy állandó tájékoztatást kapjon a szakirodalomról?

c) Ha igényt tart erre, a szakirodalom melyik ágáról kíván tájékozódni?

6. A szakirodalmi tájékoztatás alatt felsorolt formái közül melyiket fogadná szívesen:

a) egy szakkönyvtár új szerzeményeinek jegyzékét: igen — nem

b) rendszeres általános tájékoztatót (irodalmi szemlét) a szakirodalomról: igen — nem

c) egy speciális témára korlátozott rendszeres szakirodalmi tájékoztatót (előfizetési):

igen — nem

d) amennyiben az utóbbit kívánja, a szakirodalmi tájékoztató témájának megjelölése:

7. a) Kívánja-e, hogy a szakirodalmi tájékoztató az ismertetett könyvek, vagy cikkek tartalmát is referálja: igen — nem

b) Tart-e igényt egyes cikkek magyar nyelvű fordítására (térítés ellenében): igen — nem

8. Tanít-e valamilyen szakmai továbbképző tanfolyamon:

igen — nem

a) ha igen, milyen tanfolyamon

9. Tart-e rendszeresen ismeretterjesztő előadásokat:

igen — nem

a) ha igen, milyen előadásokat tart, milyen szervezet számára

10. Rendelkezésre áll-e a tanfolyami tanításhoz vagy előadások tartásához szükséges szakirodalom

igen — nem

a) amennyiben ez nem áll rendelkezésre, igényt tart-e a szakirodalom bibliográfiai össze-

állítására

igen — nem

b) milyen különleges könyvtári szolgáltatásokra tart igényt oktatói és előadói munkája támogatására:

11. Részt vesz-e levelező oktatásban vagy valamilyen szakmai továbbképző tanfolyamon?

igen — nem

a) ha igen, milyen tanfolyamon:

12. Rendelkezésre állnak-e a képzéshez, továbbképzéshez szükséges könyvek, jegyzetek, folyóiratok

igen — részben — nem

a) Ha e könyvek, jegyzetek, folyóiratok, nem állnak rendelkezésre, mi az, amire szüksége van?

A felmérést a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ Módszertani Osztályának* útmutatása alapján végezzük. (1957 őszén, mielőtt figyelőszolgálatunkat megindítottuk volna, könyvtárunk már végzett hasonló felmérést.) A felméréssel párhuzamosan az egyes szakmák szakembereit igyekszünk nyilvánartásba venni, hogy a munka megindulása után bevonhassuk őket szolgáltatásainkba. Ebben a munkában igen nagy segítséget nyújt számunkra a TIT és a METESZ megyei szervezete, melynek tagjai sorában a legtevékenyebb szakembereket találjuk.

A kibővített tájékoztató szolgálat ellátása nagy feladatot jelent könyvtárunk számára. Bár a korábbi években értünk el bizonyos eredményeket, sőt a figyelőszolgálat területén az 1958-as kísérleti év

tapasztalatai is rendelkezésünkre állnak, a munka neheze még ezután következik. A megyei folyóirat KC, a cikkatalógus, a szakkönyvtáraktól rendszeresen érkező referáló lapok és figyelőszolgálati kártyák stb. kielégítő alapot adnak a tájékoztató szolgálati munka ellátásához.

A szakkönyvtári feladat ellátásának előfeltételei már nincsenek ennyire biztosítva könyvtárunknál. Különösen két területen mutatkozik komoly teendő: az egyik az állomány kiegészítése olyan hazai és külföldi szakkönyvekkel, folyóiratokkal, melyek nélkülözhetetlenek (a külföldi könyvek beszerzéséhez megfelelő devizakeretre volna szükség), a másik, a megnövekedő feladattal párhuzamosan új dolgozók beállítása, mégpedig elsősorban a tájékoztató szolgálati munkában. A

szerzeményezésnél új szempontot kell figyelembe venni, a tájékoztató szolgálat nagyobb arányú fejlődése pedig a feldolgozó munka színvonalának emelését is szükségessé teszi, de az olvasószolgálat területén is újat jelent, lényegesen több munkát követel. A gazdasági és személyi előfeltételek biztosítása tehát elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy ezt az igen fontos feladatot jól elláthassuk. A szakkönyvtári feladatok vállalását az élet követeli, e munka végrehajtása komoly népgazdasági érdek is.

Szólnom kell végül az iparági szakkönyvtárakkal való együttműködésünkről is. Könyvtárunk még 1959-ben szocialista szerződést kötött az *Építészeti Dokumentációs Irodával* és a *KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalattal*. Ők a

szerződés értelmében dokumentációs kiadványainkat rendszeresen megküldik könyvtárunknak, segítséget nyújtanak témabibliográfiák összeállításához stb. Könyvtárunk pedig felhasználja kiadványainkat tájékoztató szolgálatában, ezenkívül a hálózatukba tartozó üzemi műszaki könyvtárakat rendszeres szakmai módszertani támogatásban részesítjük. Így a szakkönyvtári munka a módszertani munka területére is kihat. Ezt a többletmunkát azonban vállalnunk kell, mert nem lehet közönbös számunkra az sem, hogy egy-egy üzemi műszaki könyvtára mennyiben tudja teljesíteni feladatát, hogyan tudja a helyszínen jelentkező igényeket kielégíteni.

Sz ö n y i L á s z l ó

A MEDOSZ könyvtárak versenyéről

Múlt év őszén a MEDOSZ Kulturális Osztálya könyvtári versenyt szervezett az olvasómozgalom fellendítése érdekében. A versenyfelhívás, melyet minden MEDOSZ könyvtár kézhez kapott, azt a célt tűzte ki, hogy a szakszervezethez tartozó üzemek dolgozói közül a rendszeren olvasók számát az akkori 20,6%-ról 24%-ra emelje. Ez a versenyidőszak rövid öt hónapja alatt 8000 dolgozó bekapcsolódását jelentette volna az olvasómozgalomba.

A versenymozgalommal elsősorban a könyvtárosokat kívántuk jobb munkára ösztönözni, mivel eddigi tapasztalataink szerint még azonos adottságú és kötet-számú könyvtáraink között is óriási különbségek mutatkoznak a munka tartalmában. Ezt pedig csak részben okozza a könyvtárosok közti felkészültségbeli eltérés, mert könyvtárosaink szinte kivétel nélkül társadalmi munkások, akik között — sajnos — nagyon kevesen rendelkeznek komolyabb szakmai tudással. De a szakértelem mellett a jó könyvtárosnál elengedhetetlen az áldozatkész lelkesedés is, tehát versenyünk éppen ennek felélesztésével próbálta előbbre vinni az olvasómozgalmat.

Amikor a verseny befejezése után számba vettük eredményeinket, minden kétséget kizáróan meg lehetett állapítani, hogy ez a mozgalom igen jó hatással volt szakszervezetünk könyvtárainak fejlődésére. Ennek eredményeként újabb dolgozóinkhoz jutott el a könyv, sokkal többhöz, mint azt számításaink alapján várni lehetett volna. Az eredetileg kitűzött 3,4%-os emelkedés helyett 4,5%-ot értünk

el, ami több mint 9000 új olvasót jelent. Ezzel szakszervezetünk dolgozói közül jelenleg 25,1% a könyvtári olvasó. Az olvasók számának nagyarányú fejlődése mellett öröndetesen javult a munkásolvasók számaránya, de emelkedett az egy főre jutó könyvforgalom is.

A verseny lebonyolítását az alábbi módon szerveztük meg:

Egy meghatározott időszakot (1959. november 1. — 1960. március 31.) tűztünk ki, amelyen belül a könyvtárak munkáját értékeltük. Az olvasók számának és a forgalomnak az emelésén kívül értékeltük a könyvtárak fejlődését a versenyidőszakban, a fizikai dolgozók olvasói arányszámának növelését és könyvtári rendezvények szervezését is.

Az elért eredmények helyes értékelése nehéz feladat elé állított bennünket, mert olyan alapot kellett keresnünk, melyről egy 50 főt foglalkoztató kisüzem és egy több ezer lélekszámú községet kiszolgáló falusi MEDOSZ könyvtár egyenlő esélyekkel indulhatott. Végül a százalékos számításból indultunk ki, azaz a könyvtár eredményeit minden esetben az üzemi dolgozóinak összlétszámához viszonyítottuk. Ezután az alábbiak szerint pontozásos rendszert dolgoztunk ki:

A versenyidőszak végén az összes dolgozók létszámához viszonyított olvasói létszám minden százaléka után: 20 pont

A versenyidőszak alatt elért emelkedés minden százaléka után: 30 pont

A versenyidőszak alatt egy főre jutó átlagos kötetforgalom minden kötete után: 30 pont

Könyvtári rendezvények (ankét, kiállítás stb.): 20 pont

A rendezvények minden 10 részvevője után: 1 pont

A fizikai dolgozók közül kikerülő olvasók minden százaléka után: 1 pont

Ezen eredményekből a hiányos nyilvántartások esetében 50 pontot, minden 3 hónapnál régebben kinnlevő könyv után pedig 1 pontot vontunk le.

Értékelési módszerünkkel egy közepesen működő könyvtár 1200—1400 pontot érhetett el. Az első helyezést és ezzel együtt a MEDOSZ Elnökségének vándorasztlóját a *Bajai Állami Gazdaság* könyvtára nyerte 2947 ponttal. A gazdaság Bajától 10 km-re fekszik, 530 dolgozót foglalkoztat, akik négy, egymástól távol eső üzemeység között oszlanak meg. A tanyaközpontban csak mintegy 70 család lakik, a dolgozók között sok a bejáró munkás. A könyvtár tehát nem a legkedvezőbb adottságok mellett dolgozik. Eredményét a tenti pontozásos rendszer alapján a következőképpen érte el:

A dolgozók létszámához viszonyítva a verseny indulásakor a könyvtári olvasók száma 57,9% volt. (558 dolgozó 323 olvasó) A versenyidőszak végén pedig 78,1%. (530 dolgozó 414 olvasó) $78,1 \times 20$ 1562 pont

A versenyidőszakban az emelkedés tehát 20,2% volt. $20,2 \times 30$ 606 pont

A 114 olvasónak 80%-a fizikai dolgozó 80 pont

414 olvasó a versenyidőszakban 5561 kötetet kölcsönzött, 1 olvasóra 14,4 kötet jut. $14,4 \times 30$ 432 pont

A versenyidőszakban 13 rendezvényük volt, 13×20 260 pont
ezeket 1095 fő látogatta
 $1095 \times 0,1$ 109 pont

összesen 3049 pont

Március 31-én 3 hónapot meghaladóan 102 kötet volt ki-kölcsönözve 102 pont

a könyvtár eredménye 2947 pont

A rendezvények között volt 8 ankét (*Csendes Don, József Attila-est, A könyv szerepe az ember művelődésében, Hogyan olvassunk, mit olvassunk stb.*); 3 felolvasás (*Szegény gazdagok, Pár lépés a határ, A magyar irodalom gyöngyszemei*) és 2 könyvkiállítás. A rendezvényekhez sok segítséget adott a TIT és az Írószövetség bajai csoportja. A könyvtár 2258 kötettel rendelkezik, ebből 76% szépirodalom, 17% szakkönyv, 7% pedig politikai és ideológiai mű.

A versenyben 129 MEDOSZ könyvtár vett részt és küldte el kötelező jelentését december 31-én és március 31-én. A ki-

váló eredményeket elérő könyvtárak adatszolgáltatását a helyszínen tetelesen ellenőriztük. A 129 könyvtár részvétele már magában is a verseny sikerét mutatja, bár néhány megye sajnálatos módon teljesen kimaradt a mozgalmból. (*Veszprem, Tolna, Komárom, Hajdu, Szabolcs*). A megyék egymás közötti versenyében a legjobb eredményeket Csongrad, Bács és Pest megyék érték el.

A verseny legfőbb tanulságaként megállapítható, hogy olvasómozgalmunk továbbfejlődése szempontjából még tekintélyes tartalékok állnak rendelkezésünkre. Fellendítette olvasómozgalmunkat az az egészséges átszervezés is, melynek során létrehoztuk a falusi MEDOSZ könyvtárakat, kisebb könyvtárainkat pedig az állami hálózat látja el rendszere-sen letéti állománnyal.

A verseny ugyanakkor rámutatott könyvtármunkánk gyenge pontjaira is. Így a jövőben nagyobb gondot kell fordítanunk könyvtárosaink szakmai továbbképzésére, de növelni kell a könyvtármunkát végző társadalmi segítő-társak számát is.

A tapasztalatokat és a tanulságokat levonva rövidesen új versenykiírással lépünk könyvtáraink elé. Reméljük, hogy legközelebb még szebb eredményeket hoz a verseny, és mind több mezőgazdasági üzemünk válik olvasómozgalmunk tömegbázisává.

*

A MEDOSZ könyvtárak versenyének végeredménye:

1. Bajai Állami Gazdaság 2947 pont, (könyvtáros: Németh József)
2. MEDOSZ Klub, Gyula 2867 pont, (könyvtáros: Schröder Károlyné)
3. OMMI Talajtani Osztály 2783 pont, (könyvtáros: Bóna Zsuzsanna)
4. Csepregi A. G. Kincsedpuszta 2726 pont, (könyvtáros: Gregorius Erzsébet)
5. Gyógynövénykutató Intézet 2700 pont, (könyvtáros: Ligeti Lászlóné)
6. Nagyatádi Erdőgazdaság 2637 pont.
7. Gépállomás Deszk 2248 pont.
8. Derekgyházi Áll. gazdaság. 2218 pont.
9. Nővényvédő Kutató Intézet 2189 pont.
10. Állatgyógyászati Oltóanyagellátó V. 2174 pont.
11. MEDOSZ Kultúrotthon Karcag 2139 p.
12. Kállai Leánykollégium 2136 p.
13. Vízépészeti Vállalat 2056 p.
14. Vízügyi Igazgatóság Szeged 2051 p.
15. Móricz Zsigmond kultúrotthon körzeti könyvtára Budapest 2034 p.
16. Földművelésügyi Minisztérium Kultúrotthona 2033 p.
17. Tangazdaság Szentes 2031 p.
18. MTH Szeged 1936 p.
19. Helyi Csoport Hódmezővásárhely 1921 p.
20. Szőlészeti Kutató Intézet 1918 p.

Maróti László

LENIN MŰVEINEK MAGYAR BIBLIOGRÁFIÁJA

Régi tartozását egyenlíti ki most a magyar könyvészet és könyvkiadás a megjelent Lenin bibliográfiával. A „V. I. Lenin műveinek magyar bibliográfiája” — amely *Forgács Sándorné* összeállításában, a Párttörténeti Intézet gondozásában s a Kossuth Könyvkiadó kiadásában 208 oldalon jelent meg — valóban komoly hiányt betöltő munka. A Lenin-művek tudományos igényvel történő összeállítása nem csak elvi jelentőségű feladat, hanem egyben fontos gyakorlati követelményeket is kielégít, amikor segítséget nyújt Lenin munkáinak, cikkeinek az olvasók széles rétegei számára való feltáráshoz. Különösen nélkülözhetetlen azonban a könyvtárosok számára, akikhez a kutatók mellett az olvasók tömegei fordulnak felvilágosításért a társadalom, a gazdaság stb. mindennapi problémáiban is útmutatást szolgáló Lenin cikkek kutatásával kapcsolatban.

Nem a most kiadott Lenin-bibliográfia az első, amely Magyarországon megjelent — hiszen kisebb-kisegítő munkák már korábban is készültek —, de mindenesetre ez az első tudományos teljességű munka ezen a téren. 1951-ben a *Szikra* már kiadott egy 14 oldalas, sokszorosított kis bibliográfiát „Lenin magyarul megjelent műveinek kimutatása” címen; 1954-ben pedig a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egy 18 oldalas rölpap-bibliográfiát adott ki Lenin halálának 30. évfordulójára — *Flórián László és Tiszay Andor* összeállításában. Ez a kiadvány a felszabadulás után Magyarországon megjelent Lenin-műveket is közölte.

A felsorolt, csupán pillanatnyi szükségletet kielégítő művek mellett sokkal eredményesebb munka folyt a *Leninről szóló irodalom* feltárása terén. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár több ilyen témájú művet jelentetett meg. Ilyen volt a már említett rölpap-bibliográfia, továbbá a „Mit olvassunk Lenin elvtársról magyar nyelven?” című, 1953-ban megjelent kiadvány (összeállítója *Remete László*), amely 62 Leninről szóló műről közöl annotációt. Idén jelent meg ugyan csak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadásában Lenin születésének 90. évfordulója alkalmából egy 80 oldalas nyomtatott bibliográfiai válogatás a Leninről szóló magyar nyelvű művekről. Ez a bibliográfia, melyet *Ecsedy Andorné* és *Gáliczky Éva* szerkesztett, Lenin életrajzi adatain kívül bőven tartalmazza a Leninről szóló tudományos irodalmat, a lenini tanítások jelentőségét értékelő művek jegyzékét és egy összeállítást a Lenin alakját életrekelő irodalmi művekről.

A Lenin műveit tartalmazó — most már teljes — bibliográfia és a Leninről szóló irodalom bibliográfiája mellett azonban hiányzik még a *Lenin műveinek összességére vonatkozó tárgymutató*, amelyre ugyancsak nagy igény mutatkozik. Elkészítése annál is fontosabb feladat, mert a 37 kötetes *Lenin Művei* kiadás nélkülözi a tárgymutatót — a magyar kiadás eredetijét szolgáló orosz kiadásnak szintén nincs tárgymutatója — és ezt egyes Lenin-kötetek (így mindenekelőtt a Válogatott Művek két kötetének stb.) tárgymutatói egyáltalán nem helyettesíthetik. Örvendetes tehát, hogy az olvasók Magyar tárgymutatója is készül már, és előreláthatólag 1961-ben kiadásra kerül a Kossuth Kiadó révén. *Igy teljessé válik a Lenin-irodalom feltárása a kutatók és a nagyközönség számára!* Ennek jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint az az érdeklődés, amely az olvasók részéről eddig is kísérte a Lenin-irodalom feltárását. A teljes Lenin-bibliográfia mostani megjelenése előtt például a Szabó Ervin Könyvtár központjában a már korábban megjelent kisebb Lenin-bibliográfiák közül egy sem található, mindegyik állandóan kézben van.

A Párttörténeti Intézet és a Kossuth Könyvkiadó Lenin-bibliográfiája igen érdekes szempontokat vet fel a Lenin-művek kiadás, elterjedése, továbbá a magyar munkásmozgalom forradalmi fejlődése közötti összefüggések terén. A bevezetés szerint is: „Lenin írásainak és műveinek kiadása szorosan hozzátartozik pártunk történetének egyes fejezeteihez.”

Az első magyar nyelven megjelent Lenin művek Szovjet-Oroszországban, az OK(b)P magyar csoportjának kiadásában, 1918-ban láttak napvilágot. Magyarországon a Tanácsköztársaság idején tíz Lenin-mű jelent meg; a Horthy-korszakban néhány illegális sokszorosításon kívül természetesen nem jelenhetett meg Lenin-mű. E helyett sorozatosan jelentek meg magyar nyelven Lenin munkái a Szovjetunióban (Moszkva, Jekatyerinburg, Novonikolajevszk, stb.), majd Bécsben, Kassán, Pozsonyban és Berlinben. A II. világháború alatt a moszkvai Idegennyelvű Irodalmi Kiadó adott ki több Lenin-művet. A felszabadulás után azonban már sorozatosan jelentek meg hazánkban Lenin munkái; hasonlóképpen a szomszédos népi demokráciákban is nagy számban láttak napvilágot magyar nyelven. Magyarországon 1951-ben kezdődött a 37 kötetes *Lenin Művei* sorozat kiadása. A Lenin-bibliográfia összesen 211 magyar nyelven kiadott Lenin-művet sorol fel,

amelyből 186 az önálló Lenin-kötet, a többi pedig Marx, Engels és Sztálin műveivel együtt kiadott gyűjteményes kiadás.

A most megjelent Lenin-bibliográfia két főrészből áll. Az első rész a magyar nyelven kiadott önálló és gyűjteményes kiadásokban megjelent *Lenin-műveket* tartalmazza a megjelenés éve szerinti csoportosításban; a második rész a *betűrendes összeállítású címmutató*. A munkához függelékként csatlakozik a felszabadulás előtt folyóiratokban és újságokban megjelent magyar nyelvű művek jegyzéke, ugyancsak a megjelenés éve szerinti csoportosításban. A munka szerkezete tehát egyszerű, ami egyben azt is jelenti, hogy könnyen kezelhető.

A bibliográfia első része, a Lenin-művek kiadási év szerinti csoportosítása, egyben az egyes kötetek tartalmát analitikus bontásban közli. Kivételt képeznek a sorozatok kötetei, amelyek tartalmát közvetlenül a címmutató adja. A magyar nyelvű Lenin-kiadásoknak ez a jegyzéke a legfeljebb munkát igényelte, mert ez az alapja nemcsak a címjegyzéknek, hanem a magyar nyelvű Lenin-irodalom minden tudományos igényű feldolgozásának, valószínűleg az előkészítés alatt álló tárgymutatónak is. Dicséret illeti az összeállítás gondosságát a bibliográfia szerkesztőjét. Itt nemcsak a felszabadulás előtti magyar nyelvű Lenin-kiadványok teljességére kellett törekednie, amely a nagyszámú külföldi kiadások áttekintését követelte meg, hanem a felszabadulás utáni kiadványok hasonló teljességére is, amelyek ismeretének nehézségeit nagy számuk még növeli. Mind a két téren eredményes munkát végzett az összeállító. Azonban hiányként említjük meg e téren azt, hogy nem szerepel a felsoro-

lásban a bukaresti *Politikai Könyvkiadó* néhány magyar nyelvű Lenin-kötete, például az 1958-ban kiadott „A nemzeti kérdésről és a nemzeti-gyarmati kérdésről” szóló mű.

A címmutató, mely közvetlenül nyújt segítséget az egyes Lenin-művek megjelenési helyének felkutatásához, a terjedelmében is legjelentősebb része a bibliográfiának. *Ezt a részt használhatják a legjobban könyvtárosaink referenciumkájuk során.* A címmutatóban az egyes művek, cikkek, levelek, táviratok betűrendben szerepelnek, a címszó után közzét szám a munkát tartalmazó, s az első részben felsorolt Lenin-kötet sorszáma jelenti. A kikeresés természetesen csak akkor ilyen egyszerű, ha az olvasó a keresett cikk címét pontosan ismeri. A címmutató azonban a cím ismeretének hiányában sem használható, mert a címszó a tárgyat is rendszerint visszatükrözi, s ezért a tárgy alfabetikus utánkeresése is útbaigazíthat. Végül a címmutatót úgy is fel foghatjuk, mint a Lenin-művek egészének tartalomjegyzékét, és a keresett művet végigolvasás útján is fellelhetjük. Ez természetesen már nehézkes eljárás, s rámutat a Lenin-művek tárgymutatójának szükségességére, de egyben arra is, hogy a bibliográfia sokoldalúan használható.

Nyilvánvaló, hogy a most kiadott Lenin-bibliográfiát *eredményesen forgathatják* mind az olvasók, mind pedig a könyvtárosok. Már régen szükség volt rá, s örömdetes, hogy végre elkészült. A gondos és tudományos színvonalú munkáért dicséret illeti az összeállítón kívül mindazokat, akik hozzájárultak a bibliográfia megjelenéséhez.

Tolnai György

EGÉSZSÉGES VERSENYSZELLEMEK VAS MEGYÉBEN

Vas megye 247 könyvtárában 43 247 olvasó 273 239 kötet könyvet kölcsönzött az év első negyedében. A múlt év hasonló időszakában az olvasók száma 28 019, a kölcsönzött kötetek pedig 213 521 volt. A forgalom ilyen nagyszámú emelkedésének oka elsősorban az az egészséges versenyszellem, amely 1959-ben alakult ki. A tanácsköztársasági versenyben csak 23 könyvtáros versenyzett, a kongresszusban már 102, a felszabadulásban pedig 180 vett részt. A verseny során községi könyvtárosaink mind a szóbeli, mind a szemléltető propaganda lehetőségeit felhasználták a könyvtár forgalmának emelkedésére. Javult és szorosabbá vált a kapcsolat a tanácsokkal és a tömegszervezetekkel. Ez erkölcsi és anyagi vonatkozásban egyaránt meghozta gyümölcsseit. Tekintélyesen megnőtt a tanácsok anyagi támogatása is. Bár a könyvtárak tanácsai kezelésbe adása Vas megyében csak 1961-ben kezdődik, a költségvetésekből mégis 173 700 Ft jut a könyvtárak fejlesztésére. Az élen a kör-

mendi járás jár, ahol 91 800 Ft a jóváhagyott költségvetési összeg. A költségvetéshez hozzájárul még a közsegélyezésből 336 800 Ft, tehát összesen 510 500 Ft-tal támogatják a tanácsok 1960-ban a Vas megyei könyvtárakat. (Ebben az összegben még nem szerepel a megyei tanács által általában az év végén jutott 60–80 ezer forintos támogatás.)

Az elmúlt év eredményeinek értékelése szerint a megye lakosságának 13,2%-a olvas rendszeresen az állami hálózat könyvtáraiban. A könyvtárak a legmesszebbmenő támogatást kapják a párt- és tanácsszervektől. Az elmúlt évben például minden tanács legalább egyszer megtárgyalta könyvtárának helyzetét. Az idén, a tanácsai kezelésbeadás előkészítése során erre még több alkalommal lehet számítani.

Június folyamán hatnapos továbbképző tanfolyamot szerveznek a tanácsai kezelésbe adandó könyvtárak vezetői részére.

(Kuntár Lajos)

KÖNYVTÁRI MUNKA — KÖNYVTÁROS HIVATÁS

GONDOLATOK A HIVATÁSRÓL ÉS AZ UTÁNPÓTLÁSRÓL

Tavaly volt 10 éve, hogy megindult hazánkban a vidéki közművelődési hálózat élete. A számok azt mutatják, hogy ez a 10 év a könyvtárügy fejlődésében nagy fellendülést, az olvasómozgalom terjedésében pedig kiemelkedő eredményeket hozott. Ez alkalommal fordítsuk figyelmünket a könyvtárak dolgozóira: kik érték el az ismert eredményeket, s miként van biztosítva e közművelődési könyvtárak munkaerő szükséglete és utánpótlása.

A vidéki közművelődési könyvtáros gárda teljes egészében új értelmiségi réteg. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ oktatási osztályának adatgyűjtése szerint 763 könyvtáros közül csupán 8 volt a felszabadulás előtt is könyvtáros, s az összlétszám fele három évnél kevesebb szolgálati idővel rendelkező, fiatal, új munkaerő. Közülük 228-nak első munkahelye a könyvtár, ők tehát közvetlenül az iskolából kerültek a könyvtárakhoz. Ez az új vidéki értelmiségi réteg olyan művelődési szolgálatot végez, amelyre a felszabadulás előtt nem volt lehetőség. A művelődési forradalom kibontakozása teremte meg munkaterületüket, együtt fejlődtek a könyvtárakkal, az adott feladatok megvalósítása közben sajátították el a szükséges szakmai ismereteket.

Az új könyvtáros gárda általában egységes a szocialista építés feladatainak vállalásában, a művelődés szerepének alkotó értelmezésében, a könyvtárosi munka szeretetében. Rendkívül mozgékonyak és fejlődésképesek, s mentesek a régi könyvtárosok bürokratikus beidgzettségétől. Ugyanakkor — tapasztalatlanságuk következtében — sokszor nem tanúsítanak elegendő szakmai felkészültséget az egyes feladatok megoldásánál, hajlamosak a művelődési munka sematizálására és tevékenységük intenzitása is hullámozó. A fentiek előrebocsátása után nem árt külön szemügyre vennünk az egyes csoportokat.

A vidéki közművelődési könyvtári hálózatok vezető gárdájába a megyei könyvtárvezetők, megyei csoportvezetők és járási könyvtárvezetők tartoznak. Legnagyobb részük abból a könyvtárosi csoportból való, amely 10 év előtt kezdte meg a megyei hálózatok szervezését. Ezek a művelődési munkások politikai feladatnak fogták fel a könyvtármozgalmat, s valóban mozgalmi módszerekkel bontakoztatták ki. Eleve tudták, hogy miért kell végezniük a művelődési munkát, azt azonban, hogy hogyan végezzék,

munka közben tanulták meg. Mivel különböző iskolai végzettséggel kezdték pályájukat, a könyvtárak megszervezése után maguk is tanuláshoz láttak: középiskolai tanulmányokat folytattak, s legtöbbször elvégezték a pedagógiai főiskola könyvtáros szakát is. Elsősorban rájuk vonatkozik az a megállapítás, hogy együtt fejlődtek a feladatokkal és a könyvtárakkal.

A pedagógiai főiskola könyvtáros tanárszéke tiszteletre méltó munkát végzett. Napjaink és levelező tagozatán képezte ki a vidéki közművelődési könyvtárhálózatok vezető rétegét. Ma ez a gárda a vidéki közművelődési könyvtárügy legértékesebb, legmegbízhatóbb csoportja, szinte azonosult a könyvtárüggyel. Véleményem szerint nagy kár, hogy a pedagógiai főiskolán megszüntették a könyvtárszakot, mert a mostani helyzetben egyáltalán nincs biztosítva a közművelődési könyvtárak vezető rétegének utánpótlása. Különösen a járási könyvtárak vezetőinek és a megyei könyvtárak csoportvezetőinek utánpótlása hiányzik. Ezekre a helyekre megfelelő gyakorlattal rendelkező felsőfokú képzettségű könyvtárosok kellenének, de ilyenek nincsenek. Az egyetemi képzés belátható ideig nem tud gondoskodni számbajöhető utánpótlásról, mert kikerülő évfolyamai a nagy tudományos könyvtárak szükségletét sem fedezik. Rég elmúlt az az idő is, amikor a népművelési munkában jártas pedagógusok, tanárok könyvtárosi állást vállaltak. Évek óta középfokú könyvtárosokra vagyunk utálva a járási könyvtár vezetői és megyei könyvtári csoportvezetői állások betöltésénél, a helyzet pedig állandóan rosszabbodik. Ma ez a vidéki közművelődési könyvtárügy legégetőbb személyi gondja. Sürgős intézkedésre van szükség, hogy a közművelődési könyvtárügy vezető gárdájának utánpótlása biztosítva legyen.

A vezető gárda utánpótlásának hiánya hátrányosan hat a megyei könyvtárvezetők utánpótlására is, bár itt a probléma sok tekintetben más természetű. A megyei könyvtárvezetők tekintélyt jelentő, társadalmilag és anyagilag megbecsült pozícióban vannak. Eppen ezért a megüresedő helyek betöltése nem okoz nehézséget szívesen vállalják a beosztást művelt kultúrpolitikusok, pedagógusok is. Mivel a vezetők egy része nem szakképzett könyvtárosként kerül helyére, sürgős feladat számukra a könyvtári munkában való elmélyülés, a szakmában való alapos tájé-

kozódás. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy néhány megyében, ahol az új megyei könyvtárvezetők nem a hálózat belső életében fejtették ki tevékenységük javát, hanem a könyvtárakon kívül eső területéről jönnek, zökkenők keletkeztek a könyvtárhálózatok vezetésében. Egyes új könyvtárvezetők „reprézentaló” feladatnak fogták fel a megyei könyvtárvezetést, ezért ezeken a helyeken hamarosan zavar támadt a munkában. Azt gondolom, szívesen kell fogadni, ha a közművelődési könyvtárügy művelt és kultúrpolitikailag felkészült vezetőkkel erősödik kívülről, de elengedhetetlen feltétel, hogy az új vezetők teljes figyelmüket a könyvtári munka sajátos feladatainak és módszereinek szenteljék, hogy rövid időn belül igazi könyvtárosokká váljanak. Könyvtári munkát, különösen vezetést átmeneti feladatként vállalni nem lehet, mert a szakma elsajátítása hosszú gyakorlatot és hivatásérzetet kíván.

A közművelődési könyvtárak munkafadatainak többségét középfokú könyvtárosok látják el. A vidéki hálózatok általában jól el vannak látva középfokú könyvtárosokkal. Két jellegzetes csoportot különböztethetünk meg közöttük. Az egyik 1954-ben kezdett bekerülni a könyvtárakba. Ekkor bocsátotta ki a szocialista középiskola első érettségizett évfolyamait, s ekkor jelent meg — kellő és szerencsés időpontban — a közművelődési könyvtárakra vonatkozó képesítési rendelet. Az érettségizett fiatalok érdeklődésével egyidőben megindult a középfokú könyvtárosképzés is az öthónapos iskolákon. Ezek működése akkor hasznos volt. Hasznos volt a megyei könyvtárak alapfokú oktatása is. A vidéki könyvtárakban dolgozó 414 érettségizett könyvtárosnak mintegy harmada 4—6 éve könyvtáros, megbízható szakemberré vált, munkájához fűződik a könyvtárak sok fontos és jó nevelési eredménye. E csoportba tartoznak a hálózatok legjobb középkáderei, elsőként kezdtek el, és többségük 1959-ben be is fejezte a két-éves középfokú könyvtárosképzést, sokan pedig mint levelező hallgatók tanulnak az egyetem könyvtárszakán.

A másik fontos, számban legnagyobb középfokú könyvtárosréteg a legutóbbi három évben érettségizett fiatalok közül kerül ki. Legtöbbjük most végzi a két-éves középfokú tanfolyamot. Az ő munkájukban természetesen nem hivatkozhatunk még nagy eredményekre, de igyekeztük és fejlődésük biztató, azt ígéri, hogy jó középfokú szakemberekké fejlődnek. Általában a közművelődési könyvtárak középfokú munkaerő szükséglete megfelelően biztosítottnak mond-

ható. Az érettségizett fiatalokban, elsősorban a leányokban megvan az érdeklődés a könyvtárosi hivatás iránt, jelentkező igény van. A nemzetséget a nagy cserélődés okozza. Nem egyezülülő pelda a *tapoucai* járási könyvtáré, ahol négy év alatt háromszor cserélődött az egész munkatársi gárda. Mindannyiszor kezező, új emberekkel kellett folytatni, illetve újratekerni a munkát. Ezt a cserélődést azonban csökkenti, s a középfokú könyvtárosi munkaköröket stabilizálja a megindított középfokú könyvtárosképzés. Ha életbelép a könyvtáros munkakörök minősítő rendelkezés, akkor a megérett középfokú könyvtárosi állásokra mindaddig csak ideiglenes alkalmazással kerülnek az új munkaerők, míg meg nem szerzik a szakképesítést. Ezzel a szabályozással — véleményem szerint — megnyugtatóan megoldódik a középfokú könyvtáros utánpótlás, és biztosítva lesz a tervszerűség.

A vidéki közművelődési könyvtár-munka legnagyobb részét — elsősorban a községekben — mellékfoglalkozású, illetve tiszteletdíjas, társadalmi munkásnak minősülő könyvtárosok végzik. Széles táboruk nélkül ki sem bontakozhatott volna a közművelődési hálózatok olvasomozgalma. Munkájuk nélkül ma sem képzelhető el a könyvtárak jó működése. Többségük pedagógus, igen sok közöttük a fiatal leány és asszony. Szocialista művelődéspolitikánk egészséges jelensége, hogy a nevelők jelentékeny hányada a könyvtárakban találja meg az iskolán kívüli nevelői munkalehetőséget. Sajnos, itt is sok nehézséget okoz a cserélődés, mely elsősorban a pedagógus áthelyezésekből adódik. Határozottan megfigyelhető azonban a társadalmi munkás könyvtárosok körében is egy lassú megállapodási folyamat. Egyre többen vannak közöttük olyanok, akik évek óta végzik munkájukat, s szívesen vesznek részt a képzésben és továbbképzésben.

Az alsófokú könyvtárosképzés rendszerítése a közművelődési könyvtárak mellékfoglalkozású könyvtárosainak képzését biztosítja, továbbá lehetőséget teremt néhány nagyobb községi könyvtár tiszteletdíjas könyvtárosának képzésére. A közési könyvtárosok képzési és továbbképzési feladatának zömét az 1959-től újra rendszeresített hatnapos, bentlakásos nyári tanfolyamok megfelelően megoldják. Az így kialakuló alsófokú képzési rendszert ki kell egészítenie a tiszteletdíjak szükséges és sürgős rendezésének, mert a társadalmi munkás könyvtárosok állandóságát ez is segíti majd.

Befejezésül szeretném hangsúlyozni a könyvtárosi munkakörök minden fokán

lőrtendő állandó és rendszeres továbbképzés szükségességét. Ennek tartalma első sorban ideológiai-politikai, könyvismereti és könyvtártechnikai kell, hogy legyen. A vidéki Közművelődési könyvtárakok bátran csatlakozhatnak a művelődésügyi osztályok által — működési helyükön — a pedagógusok számára rendezett ideológiai továbbképzéshez.

Véleményem szerint a középfokú könyvtárak könyvismereti és könyvtártechnikai továbbképzését a megyei könyvtárakra kell bízni. A megyei és járási könyvtárak vezetőinek, csoportvezetőinek továbbképzését pedig központi feladatként kell megoldani.

(Páldy Róbert)

FIATALOK A VILÁGNÉZETRŐL — ERKÖLCSRŐL

A világnézeti nevelés végtelen sok tápintatot, emberismeretet, hozzáértést, politikai és pedagógiai jártasságot, ezenkívül komoly filozófiai és etikai felkészültséget követel. Ifjúságunk világnézeti nevelése terén tehát jó eredményt elérni nehéz feladat.

Eppen ezért örömmel kell üdvözölni azt a kísérletet, amelyet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 44-es számú (VIII. ker. Kulich Gyula tér 12.) könyvtára kezdeményezett. A könyvtár néhány fiatal — a filozófia, etika és vallástudomány kérdései iránt érdeklődő — olvasója kérésére vitát szervezett „Etika és vallás” címmel.

A könyvtár vitavezetőnek Barna László főiskolai tanárt kérte fel, a vitán résztvevők meghívását a kezdeményező fiatalok vállalták. Eredetileg 8—10, harmadik és negyedik diák részvételét jelentették be, de az ankét napján már jóval a megkezdés előtt 15 diák sétált fel és alá a könyvtár előtt. Amikor Barna László megérkezett, a fiúk is bevonultak, és csendesen, komoly arccal foglalták el helyüket. Öltözködésükön is meglátszott, hogy ünnepi eseménynek tartották az ankétot.

Az ankét három órákor Barna László vitaindító előadásával kezdődött, és iskolapéldája volt annak, hogyan lehet serdülő fiataloknak érdekesen, színesen, szenvedélyesen, mélységes meggyőződéssel és nagy tárgyi tudással előadni. A diákok a mintegy 30—35 perces előadást nagy figyelemmel hallgatták végig. Aztán megindult a kérdések és hozzászólások áradata. A fiatalok többségének volt mondanivalója, gondolatban is felkészültek a vitára. A vitát őszinteség, bizalom és közvetlenség jellemezte.

Megvitatták az egyén és társadalom, az egyes társadalmi rétegek, valamint az egyének egymásközi viszonyát, a vallás-erkölcsi törvények változóságát, a vallás-erkölcs kritikáját, a szocialista erkölcs és a kapitalista erkölcs különbözőségét stb.

Megkérdzték, hogy értékeli a marxizmus Voltaire filozófiáját. Az egyik legaktívabb vitázó hivatkozott Voltaire-nak arra a kijelentésére, hogyha nem volna isten, ki kellene találni. Bizonyította az

isten létét és szükségességét azzal, hogy Ady is istenhívó volt, és hogy a túlvilág tudata vigasztaló azok számára, akik életükben semmi olyan nagy alkotásra nem képesek, hogy nevük örökre fennmaradjon. (Könnyű Marxnak, meg Leninnek... — mondta.) Felugrott erre egy másik diák, és kipirult arccal vágta oda, hogy nem is érti, hogy lehet ma, 1960-ban isten-probléma, „én egy óra alatt meg tudok győzni valakit, hogy az isten csak egyes emberek képzeletének szüleménye”.

Egy harmadik azt kérte, magyarázza meg Barna elvtárs, hogyan lehetséges az, hogy 15 évvel a felszabadulás után még mindig vannak templomba járók.

A kérdések között szerepeltek még: azonos-e a munkásosztály erkölcs-e a kapitalizmusban és a szocializmusban, és ha nem, miben különbözik? Mi az etikának, mint tudománynak feladata a szocializmusban? Azonos-e a szocialista és a kommunista erkölcs? Osztályerkölcs-e a kommunista erkölcs? stb.

Barna László engedte, hogy minden kérdés megfelelően kibontakozzék, és tudományos alapossággal, de a maga vonzó, a fiataloságot szerető és megértő módján foglalta össze a vitatott problémákat.

A vita legfőbb tanulságát talán ebben foglalhatnánk össze: rendkívül figyelemreméltó jelenség, hogy az élet kapujában álló fiatalok mohó érdeklődéssel keresik a világnézeti kérdéseket feltáró irodalmat, hogy nem síkban, hanem a bennük hullámokat vető kérdések fölött, hogy minden lelkesedésükkel kutatják, kéri és várják a feleletet az életüket befolyásoló kérdésekre.

Úgy érezzük, hogy a 44-es könyvtár kezdeményezése jól sikerült, hasznos volt. Dicséret illeti meg a könyvtárat, hogy a fiatalok kívánságára az első bátortalan közeledésre nemcsak felfigyelt, hanem megfelelő válaszadóról is gondoskodott.

A kerületi könyvtárak osztálya kötelességének tartja, hogy lépéseket tegyen a többi kerületi könyvtárakban is — ahol erre alkalom és lehetőség van — hasonló viták szervezésére.

(Szelestey Gyuláné)

SEGÍTSÜK AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAKAT!

A miskolci városi könyvtár dolgozói a városi tanács művelődésügyi osztályával egyetértésben vállalták, hogy egyenként meglátogatják az iskolai könyvtárakat. Az osztály egy körlevélben értesítette az iskolákat a látogatásról. Az instruktor ütemtervet készített és telefonon megbeszélte az érdekelt iskola igazgatójával a látogatás időpontját. A látogatás alkalmával az instruktor megnézte a nevelői és az ifjúsági könyvtárat, megállapította az elvégzendő feladatokat, melyekről elbeszélgetett a könyvtárosokkal. Ezenkívül könyvtáranként összeállította a nyomtatvány- és anyagszükségleteket is. (A nyomtatványokat ezután a gondnokság rendeli meg a Könyvtárellátónál.) A látogatás során sok szakmai kérdést sikerült megbeszélni a könyvtárosokkal. Például élénk érdeklődés nyilvánult meg a címléírás szabályai, valamint a szakkönyvek csoportosítása iránt is. Ez utóbbi arra készítetett bennünket, hogy a

„Könyvtári raktározási táblázatok” c. füzetet minden könyvtárnak megrendeljük. Elhangzott olyan kívánság is, hogy ha a gondnokság könyvet vásárol, a beszerzést a jövőben feltétlenül a Könyvtárellátónál végezze.

A miskolci városi könyvtár a nyomtatványok megérkezése után is többször meglátogatja a könyvtárakat, és a gyakorlatban nyújtott segítséget sem hanyagolja el. A városi, kerületi fiókkönyvtárak, valamint a megyei könyvtár munkatársai közül több könyvtáros egy-egy iskolával szocialista szerződést kötött, s ebben kötelezettséget vállalt bizonyos, meghatározott munkák elvégzésére.

Az iskolai könyvtárosokkal való egyéni foglalkozást tehát már megkezdtek. Szeretnénk megvalósítani azonban a csoportos foglalkozásokat is, ahol a szakmai ismeretek bővítésére kerülne sor.

(Gáspár Mihály)

HÍREK A SZABÓ ERVIN KÖRRŐL

Elkészült a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Körének alapszabály-tervezete, s ezt a választmány a közel jövőben fogja megvitatni. Az új alapszabályok célja a Kör feladatainak kibővítése, tevékenységének fokozása és helyi szervezetelek létesítése a vidéki városokban.

A Szabó Ervin Kör csoportos látogatást rendezett a Gorkij Könyvtár központjába. A nagy érdeklődésre való tekintettel a látogatókat három részre kellett osztani. A csoportok Barabási Rezső igazgató vezetésével márc. 26-án, ápr. 2-án és 9-én tekintették meg a könyvtárt.

A Gorkij Könyvtár nem tartozik legnagyobb intézményeink közé — állománya mintegy százezer kötet —, mégis nagyon tanulságos volt közelebbi megismerése az itt bevezetett nagyszámú technikai újítás miatt. A kölcsönző automata

egy nyomással pecsételi rá a könyvkartonra a kölcsönző látogatójegyének számát és a lejárat napját. Az olvasói törzskartonok lyukkártyák. A katalógusokat, leltárakat, gyarapodási jegyzékeket, ajánló bibliográfiákat a Hollerith és a fényképezési módszer kombinálásával készítik. Van két tömörraktározási minta-állványuk is. A könyvtár egy húsz méter hosszú termet akar tömörraktárnak berendezni, és most rendelt meg egy békéscsabai szövetkezetnél öt újabb állványt.

A Könyvtárosklubban márc. 17 és április 7 közt brids párosverseny folyt. A négy versenynapon az induló tizenkét páron kívül sok érdeklődő gyűlt össze.

Eredmények: I—II (holtversenyben) Donáth Gina—dr. Vértessy Miklós és dr. Körner György—Vágó István 533—533 pont. III. Castiglione László—Géczy István 523 pont.

FELHÍVÁS

A középfokú könyvtárosképző tanfolyamnak új évfolyama indul 1960. szeptember 1-én. A tanulmányi idő két év.

Felvételi feltételek:

1. Érettségi, vagy ezzel egyenértékű iskolai vég bizonyítvány.
2. A könyvtárvezető írásbeli ajánlása.

A tanfolyamra csak azok jelentkezhetnek, akik valamely könyvtárral munkaviszonyban állanak. A jelentkezéshez

melékelni kell az érettségi bizonyítványt vagy hiteles másolatát.

A tanfolyam elvégzése a középfokú könyvtárosi képzettséget igénylő munkakörök betöltésére jogosít.

A jelentkezést 1960. július 31-ig kell eljuttatni a következő címre: Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Oktatási Osztály, Budapest VIII., Múzeum u. 3.

Egy érdekes könyvtáros klubról

A nagyobb közművelődési könyvtárakban ma már többnyire főiskolát, egyetemet végzett emberek állnak a pultok mögött. Ugyanakkor még mindig nincs megoldva a társadalmi munkás könyvtárosok rendszeres képzése, habár a legutóbbi időben ezen a téren is történtek intézkedések. A megoldás a szakszervezetekre egyre nagyobb feladatot ró, mert az üzemi könyvtárakban — amelyek a legkövetlenebb kapcsolatban állnak a munkásokkal — még csak igen kis százalékban vannak hivatásos könyvtárosok. A mi szakszervezetünkénél a csaknem kétszáz budapesti vállalatunk közül csupán három helyen van főhivatású könyvtáros.

Tanfolyamok keretén belül évek óta rendszeresen foglalkozunk a könyvtárosok oktatásával. Ez annál is inkább szükséges, mivel a könyvtárosok az évek folyamán több ízben cserélődtek, és így az ügyviteli teendők elvégzésére is meg kellett tanítanunk új munkatársainkat.

Az utóbbi időben azt tapasztaltuk, hogy tanfolyamaink iránt — mivel ezek kizárólag könyvtártechnikai és irodalomtörténeti kérdésekkel foglalkoztak — főleg a régebbi könyvtárosok részéről csökkent az érdeklődés. Ez szükségessé tette, hogy valami kötetlenebb módszerrel kísérletezzünk. Így született meg a *könyvtáros klub* gondolata.

Eleinte voltak némi aggályaink, de csalódtunk, mert könyvtárosaink szívesen fogadták a klub gondolatát, és a félév leforgása alatt kialakult a 30—35 fős törzsgárda. Elképzeléseink tehát helyesnek bizonyultak.

A könyvtáros klub vezetőségét a legjobb vállalati aktívákból állítottuk össze, és 1959 októberében vezetőségi ülésen tárgyaltuk meg a klub célját, programját. Ma már a program megbeszélésében a klubnapok törzsgárdája is részt vesz.

A klub havonta egyszer tart összejövetelt a szakszervezet Eötvös utcai művelődési otthonában. Minden könyvtárosunk tagja a klubnak, bármely foglalkozásán résztvehet, de a klubnapokra magával hozhatja segítőitársait, sőt könyvtárának rendszeres olvasóit is. Több alkalommal más szakszervezet (Postások) könyvtárosai is megjelentek a klubnapokon.

A programot igyekeztünk úgy összeállítani, hogy új, eddig még nem igen hallott témákról is tartsunk előadásokat, ilyen volt Kéki Béla: *Az írás története*, valamint Kéki Béla „*A könyv története*” című vetített képes előadása. Mindkettőnek igen nagy sikere volt, az előadót

nagyon megkedvelték. Ugyanakkor az irodalomtörténeti előadásokat is igyekeztünk újszerűen megeleveníteni. Ezek közül a legélénkebb érdeklődést *Hegedűs Géza: „Best-seller és ponyva”* című előadása váltotta ki.

A tagok kívánságára kiadói ankétot rendeztünk az Európa és Táncsics könyvkiadók munkatársainak bevonásával.

Szabad klubestet is szerveztünk, ahol a jelenlevők beszámoltak az általuk olvasott könyvekről, elmondták, hogy milyen könyveket ajánlanak megvételre, melyik az az olvasóréteg, amelyet egy bizonyos könyv a legjobban érdekelni fog, vitát is rendeztek egyes könyvekről, de szó esett színházról, filmről és egyéb kérdésekről is.

Egy alkalommal tanulmányi kirándulást rendeztünk az Országgyűlési Könyvtár megtekintésére, ennek eredményeként a résztvevők azt a javaslatot tették, hogy szervezzünk látogatásokat más könyvtárakba is.

A tapasztalatok alapján igyekszünk leszűrni a tanulságokat. Úgy véljük, hogy az új forma, amely kötetlenebb — nem kötelező a rendszeres részvételt —, az előadások változatossága, s főleg az, hogy új témakörökkel egészítettük ki az eddigieket, nagyobb vonzerőt gyakorol. Az előadások változatosságával a jövőben még jobban kell törődnünk, elsősorban a társadalomtudományi és természettudományos irodalomra vonatkozó ismeretek kibővítésével.

A kezdeményezés olyan szempontból is hasznosnak bizonyult, hogy az egymással eddig vajmi kevés kapcsolatban álló vállalati könyvtárosok között szorosabb lett az együttműködés, ez módot ad arra, hogy tapasztalataikat kicseréljék, elmondják helyes javaslatokat, főleg a könyvtár propaganda munkájára vonatkozólag. Történtek lépések a könyvtárközi kölcsönzés irányában is.

Beszélnünk kell azonban arról is, hogy bár a klub látogatottsága kezdetnek megfelelő, a résztvevők száma a könyvtárosok számához viszonyítva, elég alacsony. Ezt részben a mi hibánk, részben a szakszervezeti bizottságok nemtörődomsége okozza. A kiküldött meghívók jórésze a szakszervezeti titkárok fiókjában marad. Ezen jobb propagandával és az állandó résztvevők mozgósításával segítünk majd.

Júniusban egy újabb tanulmányi kirándulás rendezésével lezárjuk ezt az évadot, majd utána vezetőségi ülésen megbeszéljük e rövid időszak tapasztalatait.

V a n e k L á s z l ó n é

A József Attila olvasómozgalom Vas megyében

A KISZ által meghirdetett József Attila olvasómozgalom szervezésében tevékeny részt vállalnak a Vas megyei közművelődési könyvtárosok. A KISZ-szel kialakult jó kapcsolat és együttműködés alapján az olvasómozgalom megyénkben szépen halad és egyre terebélyesedik. Eredményeinket a következőképpen értük el:

Tervszerű előkészítés

A leányfalusi tanfolyamról hazatérve, az ott kapott irányelvek alapján felvettük a kapcsolatot a KISZ Megyei Bizottságával, megbeszéltük az olvasómozgalom elindításának tennivalóit, a könyvtárakra és a KISZ-re váró feladatokat, és összeállítottuk a mozgalom feléves munkatervét. Első teendőnknek a mozgalom népszerűsítését tartottuk. Ennek keretében cikkeket és közleményeket jelentetünk meg a helyi sajtóban, majd plakátokat és könyvkiállításokat készítettünk. Felhasználtuk a szóbeli propaganda lehetőségeit is: előadások és beszélgetések keretében népszerűsítettük a mozgalmat. Majd a szükséges könyvvállomány kiválogatása, illetve pótlása után elkezdtük a mozgalom szervezését.

Az olvasókörök szerepe

A KISZ Központi Bizottságának, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak tájékoztatói alapján elhatároztuk, hogy az olvasómozgalmat a falvakban az olvasókörökre építjük, ugyanis a fiatalok olvasásának rendszeres és céltudatos irányítása könyvtáros feladat, és szoros tartozéka a könyvtár nevelőmunkájának. Így aztán nemcsak vártuk a fiatalok jelentkezését, hanem a KISZ-szervezetekkel együttműködve, de öntevékenyen is hozzáálltunk a mozgalom elindításához, az olvasókörök megszervezéséhez. Mivel az olvasókörök létrehozása és tevékenysége összefügg a könyvtáros munkájával, megmagyaráztuk könyvtárosainknak, hogy a József Attila olvasómozgalom sikere nagymértékben függ az ő hivatástudatuktól. Egy-egy faluban általában 6–10 fiatal bevonásával alakultak meg az olvasókörök, s ez a kis létszám is elegendő volt ahhoz, hogy magához vonzza a művelődni vágyókat, elevenné tegye a mozgalmat.

A versenyszellem felkeltése

Az olvasómozgalom sikere érdekében felébresztettük a megyénkben már jó ha-

gyományokkal rendelkező könyvtárosi versenyszellemet is. A felszabadulási verseny keretében külön versenypontként szerepelt, hogy könyvtárosaink építsék ki a KISZ alapszervekkel a közvetlen kapcsolatot, és az olvasókörök megszervezésével teremtsék meg az olvasómozgalom elindításának feltételeit. Mivel felszabadulási versenyünkben 180 községi könyvtáros vett részt, elértük, hogy falvaink többségében a verseny során kibontakozott az olvasómozgalom is.

A KISZ hathatós támogatása

A KISZ-szel kiépített jó kapcsolatunk és szoros együttműködésünk igen hatásos és gyümölcsöző lett. Kölcsönösen tájékoztattuk egymást az eredményekről, a megoldandó feladatokról. Segítő készségük eredményeképpen lehetővé vált, hogy minden könyvtárosunkat behívassuk a járásonként megtartott megbeszélésekre. Ezeken a járási értekezleteken a községi könyvtárosok és KISZ-titkárok részére meghatároztuk közös tennivalóikat, a jelenlevők pedig elmondták, hogyan érték el eredményeiket, mik a nehézségeik és terveik. A közvetlen hangú megbeszélések a közös ebéden is folytatódtak, s az egésznapos együttlét során kapott indítások, ösztönzések tovább fokozták a mozgalom eredményességét. Az értekezletek anyagi fedezetét teljes egészében a KISZ adta.

A mozgalom érdekében újabb anyagi áldozatokat is vállalt a KISZ Megyei Bizottsága. Nyomdai úton készítettet plakátokat, és a járásközi versengés érdekében pénzjutalmakat tűzött ki a könyvtárvezetők részére. Megyénkben tehát párosul a KISZ hathatós támogatása a könyvtárosok segítőkészségével. Ez a magyarázata annak, hogy az egész megyében szerveződik és szélesedik a József Attila olvasómozgalom.

Az első eredmények

Igyekeztünk elérni, hogy a mozgalomba bekapcsolódó fiatalok első csoportja a hazánk felszabadulásának 15. évfordulóján megrendezett emlékünnepeken kapja meg a mozgalom jelvényét. Ennek érdekében a beszámolókat már márciusban elkezdtük. Legjobban az anketók váltak be, s a legtöbb fiatal ezek keretében tett bizonyosságot olvasottságáról.

Az olvasómozgalom eredményeit először április 11-én, a járási könyvtárvezetők részére szervezett módszertani értekezleten összegeztük. Ezen a könyvtá-

ak olvasókörökben rendszeresen olvasó fiatalokat vettük számba. Az eredmény a következő:

Szombathelyi járás	583
Szombathely város	55
Cellődmölki járás	380
Körmendi járás	293
Vasvári járás	246
Sárvári járás	161
Szentgotthárdi járás	 140
Összesen:	1858

Vas megye területén tehát az április 10-i állapot szerint a József Attila olvasómozgalom keretében 1858 fiatal olvasott rendszeresen, tudatosan. (A munkás fiatalok szervezése elsősorban a szakszervezeti könyvtárakban folyik. A KISZ Megyei Bizottság ösztönzésére a szervezés itt is versenyszerűen folyik, az SZMT által kitűzött értékes díjak — külföldi utazás, ingyenes üdülés, pénzjutalom — eredményes munkára sarkallják a szakszervezeti könyvtárosokat.) A beszámolókat tervszerűen folynak, s az a tervünk, hogy az eddig jelentkezett fiatalok még az év

első felében elnyerik a jelvényeket, amelyek viselésével ők is népszerűsítői, szervezői lesznek a mozgalomnak.

Terveink az olvasókörök kiszélesítésére

A József Attila olvasómozgalmat, mivel az nem ideényfeladat, tovább szélesítjük, s egyre több fiatalat igyekszünk bevonni. A megszervezett olvasóköröket olyan „mag”-nak tekintjük, amelyekből kiépíthetők lesznek a falusi klubok. Az ügyes könyvtáros fiatalok segítségével könnyebben szoktathatja a felnőtteket is a könyvtárba, és megteremtheti a falusi klubéletet. A művelődési otthonokban működő önálló elhelyezési könyvtárainkban már az idén igyekszünk ezt a célt elérni. Ha sikerül, az eredmény nagymértékben az olvasóköri élet, illetve az olvasómozgalom sikere lesz.

Tudjuk, hogy könyvtárosaink egy része csak a többletmunkát látja az olvasómozgalomban. Azonban látnia kell minden könyvtárosnak, hogy ifjúságunk nevelése, műveltségének emelése elválaszthatatlan a könyvtári munkától. Mi ennek tudatában végezzük munkánkat, és mindent elkövetünk, hogy az ősszel újra lendületet adjunk az olvasómozgalomnak.

Kuntár Lajos

A Német Demokratikus Köztársaság közművelődési könyvtárosainak továbbképzése

Ellentétben a levelező oktatással, amely meghatározott vizsga letételét vagy bizonyítvány megszerzését eredményezi, a továbbképzésben a könyvtári dolgozók a munkakörüknek és a képzettségüknek megfelelő, magasabb szintű ismereteket szerzik meg. A továbbképzés feladata, hogy a könyvtárosképzés kapcsán tanultakat kibővítsé, és nyomonkísérje a legújabb eredményeket; az időszaki politikai, gazdasági, kulturális és nevelési feladatokat a társadalomtudomány és a könyvtári elmélet tükrében elemezze, és megmutassa, hogyan kell ezeket alkalmazni a könyvtári gyakorlatban. A továbbképzés eredményeképpen a könyvtárakban folyó oktató- és nevelőmunka színvonalának állandóan emelkednie kell, és a könyvtárosoknak egyre inkább szocialista emberré kell válniuk.

E célokat csak akkor érhetjük el, ha a továbbképzés változatos formák között, de egységes rendszerben és megszakítás nélkül folyik.

A Német Demokratikus Köztársaságban az utóbbi években a továbbképzés érdekében hozott intézkedéseket a rendszerességre és a folyamatosságra való törek-

vés jellemzi. Jelenleg a közművelődési könyvtárosok továbbképzése — ideértve a szakszervezeti könyvtárosokat is — az alábbi keretek között történik:

1. A Művelődésügyi Minisztérium határozata alapján a *közművelődési könyvtárak dolgozói* részt vesznek a Német Szocialista Egységpárt által az államapparátus dolgozói számára szervezett ideológiai oktatásban. Ezen oktatási forma fő témája a dialektikus és történelmi materializmus elméletének alkalmazása a szocializmus gyakorlatában. A szakszervezeti könyvtárosok az üzemben tartott hasonló, párt- vagy szakszervezeti szemináriumokon vesznek részt.

2. A *járási könyvtárak* számára (járásonként, vagy több szomszédos járás együtt) havonként-kéthavonként vagy negyedévenként rendeznek konferenciákat a legfontosabb és legidősebb kérdésekről. A témákat a Könyvtártudományi Központ (Zentralinstitut für Bibliothekswesen) dolgozza ki. A tanfolyam anyagát a központ vagy teljes egészében közreadja, vagy pedig a szükséges szakirodalom jegyzékét adja meg. Ezenkívül a tanfolyamokkal kapcsolatban módszer-

tani útmutatókat is bocsát ki. 1959-ben például a következő témák kerültek napirendre:

a) A Német Demokratikus Köztársaság mezőgazdaságának időszerű kérdései. A témához az oktatási anyag külön füzetben jelent meg.

b) A közművelődési könyvtárak állományának helyzetéről tartott konferencia kiértékelése.

c) A Német Demokratikus Köztársaság 10 éve. A témához a könyvtártudományi központ külön brosrát adott ki.

d) Foglalkozás a gyermekirodalommal a közművelődési könyvtárakban.

Az említett tanfolyamok témáin kívül is jelentek meg oktatási füzetek, önálló tanulmányozásra. (Például: „A prózai költészet formái és fajtái”, valamint az „Irodalmi elemzések” tárgykörből.)

3. A könyvtártudományi központ először a lipcei, majd a sonderhauseni könyvtárosképző szakiskolával karöltve 14 napos általános jellegű továbbképzési tanfolyamokat is rendez. Itt a különböző területeken elért új tudományos eredmények, az időszerű feladatok és kérdések állanak a középpontban. Az elmúlt év tantervében a többi között a következő témák szerepeltek: *A szocialista erkölcs problémái; Az SZKP XXI. Kongresszusának tanulságai; Rakétatechnika; Űrhajózás; A Német Demokratikus Köztársaság kémiai programja* (elsősorban a műanyagokkal kapcsolatban); *Mai szocialista líra; A közművelődési könyvtárak állománygyarapításának kérdései.*

4. Az általános jellegű tanfolyamok mellett a könyvtártudományi központ különleges szaktanfolyamokat is rendez. 1959-ben háromnapos tanfolyamokat tar-

tott a hálózati munkát végző járási könyvtárak számára.

A könyvtárosi képesítéssel nem rendelkező *szakszervezeti könyvtárosok* részére három tanfolyamot rendeztek: egyet a főhivatású, kettőt pedig a mellékállású könyvtárosok továbbképzésére. Itt az alapismeretek oktatása volt a főcél. A főhivatású könyvtárosokat emellett kötelezik a könyvtárosi képesítés megszerzésére is.

5. A mellékállású *falusi könyvtárvezetők* részére járásonként, egy-két havonként, tanuló köröket szerveznek. Anyaga két-négy központi téma, amit a Könyvtártudományi Központ ad meg; a többi témát a megyei, illetve a járási könyvtárak jelölik ki. Például:

a) A Német Demokratikus Köztársaság mezőgazdaságának időszerű kérdései. A témához ugyanazt az oktatási füzetet használják, amit a főhivatású könyvtárosok tanfolyamához adnak ki.

b) Hazánk fejlődése a szépirodalom tükrében.

c) A gyermekirodalommal kapcsolatos munka a közművelődési könyvtárakban.

A mellékállású falusi könyvtárvezetők számára egyes megyei könyvtárak még egyéb, rövidebb tanfolyamokat is rendeznek.

A továbbképzési tanfolyamokra való küldés rendszerét meg kell javítanunk. Mivel eddig semmiféle kötelező előírás nem volt az ilyen tanfolyamok látogatására, e téren még sok az esetlegesség. A mellékállású könyvtárvezetők munkáját illetően a tanfolyamok eredménye nem kielégítő. Ezeknél a dolgozóknál ugyanis az igen gyakori cserélődés zavarja az oktatási munka folyamatosságát.

Bodo Reblin

„INDONÉZ-KIÁLLÍTÁS” A SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁRBAN

Dr. Szukarno magyarországi látogatása alkalmából „Indonézia, a háromezer sziget országa” címmel érdekes, tartalmas, figyelemreméltó kiállítás nyílt a Szabó Ervin Könyvtár központjában.

A kiállítás rendezőinek igen nehéz feladatot kellett megoldaniuk. A rendelkezésükre álló kicsiny területen úgy kellett csoportosítaniuk a nem túl gazdag anyagot, hogy az olvasóközönség valamelyes átfogó képet kapjon az ismeretlen országról.

A kiállítás lényegében hármas tagozódást mutat. A tárlókba az indonéz nemzeti forradalommal, Indonézia mai életével foglalkozó könyvanyagot helyezték el. A táblákon látható fényképek Indonézia műemlékeit, tájait, s mai életét mutatják be. Újszerű ezeken a táblákon,

hogy a rendezők — számolva a közönség tájékozatlanságával — 3–4 mondatos magyarázatokkal látták el a képeket.

A kiállítás legérdekesebb, legértékesebb részére kétségtelenül az indonéz festészetet bemutató reprodukciók sorozata. A nagyrészt dr. Szukarno magángyűjteményéből származó mintegy 140 festmény méltó képviselője a modern indonéz festészetnek.

A képeken érdekesen keveredik az ősi indonéz festészet gazdag ornamentikája a modern európai festészet hatását tükröző elemekkel.

Figyelemreméltó tény, hogy a reprodukciók a Kínai Népköztársaságban készültek, s minden tekintetben fölveszik a versenyt a nyugat-európai reprodukáló nyomdaművészettel. (Gy.)

CZVITTINGER DÁVID

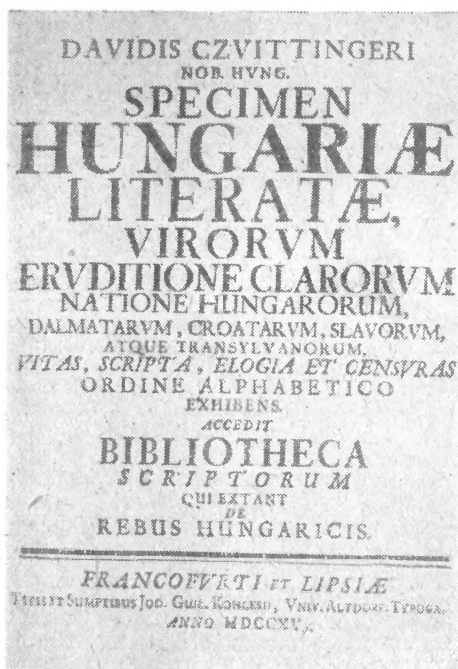
(1676–1743)

1.

Nemzeti bibliográfiánk története, amint ezt Szinnyei József megállapította, bio-bibliográfiákkal, életrajzi lexikonokkal kezdődik. Voltak ugyanis már Sándor István, az „első magyar bibliográfus” előtt is tudósaink, akik kísérletet tettek arra, hogy a magyar írók életéről és munkásságáról összeállítást készítsenek. E művek egyaránt nevezhetők a magyar irodalomtörténetírás kezdeteinek, — hiszen elsősorban írói életrajzgűjtemények — és a magyar bibliográfiai irodalom első kísérleteinek, mert könyvek leírásait is tartalmazzák. E szerzők közül megemlékeztünk már Bod Péter munkásságáról, aki 1766-ban *Magyar Athenas* címmel magyar nyelvű írói lexikont adott ki. Nem felejtkezhetünk meg azonban arról a két magyar tudósról sem — névszerint Czvittinger Dávidról és Horányi Elekről — akik latin nyelvű, de magyar írókról szóló életrajzi lexikonokat készítettek, mert ők is hozzátartoznak a magyar nemzeti bibliográfia történetéhez. Működésük azért is figyelmet érdemel, mert műveikkel fontos célt kívántak szolgálni: nem egyszerű technikai segédeszközöknek szánták őket, hanem bizonyítékoknak a magyar irodalmi műveltség léte mellett azok számára, akik korukban ezt — akár tájékozatlanságból, akár rossz-hízeműségből — tagadni próbálták. Közülük először Czvittinger Dávidról kell megemlékeznünk, mert ő volt az első hazánkban, aki bibliográfiai úttörést kezdeményezett.

2.

Életéről keveset tudunk, mert annak a tudósnak, aki Magyarországon először gyűjtötte össze az írók életrajzát az utókor számára — jellemző módon — nem akadt krónikása, aki életének főbb mozzanatait feljegyezte volna. Amit utólag mégis sikerült — elsősorban az utód-bio-bibliografus Szinnyei Józsefnek — róla kikutatnia, az a következő: 1673–1680 között született Selmecbányán nemesi származású, protestáns szülőktől. Iskolai tanulmányai végeztével, 1696-ban külföldre ment. Járt Berlinben, Strassburgban, Tübingában. 1701-ben az altdorfi egyetem hallgatója volt, ahol tudós barátokkal ismerkedett meg. Részben az ő biztatásukra itt írta meg és adta ki 1711-

A „Specimen” címlapja

ben egyetlen munkáját, amely egy csapásra híressé tette, de amely sok anyagi kellemtelenséggel is járt számára. A forrásművek beszerzése ugyanis igen nagy összeget emésztett fel. Bár örökségének jó részét is feláldozta, pénze mégis kevésnek bizonyult és ezért az adósok börtönébe került. Itt fejezte be könyvét. Ki szabadulása után Selmecbányán élt. Evangélikus lévén nem kapott hivatalt a jezsuita-irányítású városban; élete hátralevő részét is anyagi bizonytalanságban, hitelezőitől örökösen háborgatva élte le. 1743-ban halt meg.

3.

Czvittinger művében, melyet rövidítve „Specimen Hungariae Literatae”-nak (vagy még rövidebben: csak „Specimen”-nek) szoktak nevezni, 269 íróat sorol fel betűrendben. Ismerteti életüket, tájékoztat műveikről és gyakran véleményt is nyilvánít — bár többnyire mások ítélete alapján — az egyes írókkal kapcsolatban. Bőkezűen bánik a dicsérettel: a legtöbb

szerző nevét magasztaló-jelzők kíséretében említi. Hogy növelje a magyar írók számát, művében olyanokat is felvett, akik nem voltak írók: így pl. *Apafi Mihályt*, *Nádasdi Tamást* stb. Ezzel szemben kihagyott olyan magyar írókat, mint *Komjáti Benedek*, *Tinódi Sebestyén*, *Zrínyi Miklós*... Sok aránytalanság is található munkájában. Míg jelentéktelen kortársairól oldalakat írt, addig pl. *Apácziaival* három sorban végzett. Munkája nemcsak mai szemmel tűnik elavultnak, hanem módszere már korában is elavultnak számított. Fogyatekosságait maga is elismerte, és hosszú időn keresztül készült műve átdolgozására, amire azonban végül mégsem került sor. (*Bod Péter* szerint azért nem, mert irigyei rágalmakat szórtak rá, és ez annyira elkedvetlenítette, hogy végleg letette a tollat.) Művének kezdetlegességeit és hiányosságait — a műfaj hazánkban úttörő voltán kívül — mentik a körülmények is, amelyek között munkáját létrehozta. Ez — mint láttuk — külföldön készült, ezért a felsorolt munkákat csak kis részben láthatta. Főforrásai azok a külföldi életrajzgyűjtemények és lexikonok voltak, amelyek éppen a keze ügyébe kerültek. Ezekből a nemzetközi kézikönyvekből egészítette ki a magyar íróknak általa is ismert szórványos adatait. A háborús események következtében azonban az írókkal és a tudósokkal való levelezésnek is sok akadályja volt, így adatait ilyen módon sem tudta teljesebbé tenni.

De Czvittinger művének igazi jelentősége nem is a módszerbeli és tartalmi tulajdonságokban, hanem abban a küldetésben rejlik, amely indítékot és erőt adott szerzőjének a munkára és arra, hogy e cél érdekében vagyona nagy részét és szabadságát is feláldozza. Maga írja az előszóban, hogy már minden nemzetnél akadtak olyanok, akik összegyűjtötték és kiadták az írók életrajzeit, munkásságát és a róluk szóló véleményeket, csak nálunk nem történt még semmi ilyen irányban. E hiányt különösen azért tartotta fontosnak pótolni, mert egy német tudós, *Jacob Friedrich Reinmann*, egy 1708-ban megjelent művében lekiacsinylően és fölényeskedő hangon nyilatkozott a magyarokról. Amikor ugyanis feltette azt a kérdést, hogy vajon ki adhatna hírt a magyar írókról és a magyar könyvekről, gúnyosan azt válaszolta, nem hiszi, hogy erről a témáról bárki is írhatott volna valami figyelemre méltót, mert

a magyaroknak mindig olyan volt a természetük, hogy egy jó paripát, vagy egy fényes kardot többre becsülték, mint egy érdekes könyvet. A kultúrbarbarizmusnak e vádjá, amellyel először a hazánkban megforduló humanisták illették nemzetünket a XVII. század végén, és a XVIII. század elején, főképp a Rákóczi-szabadságharc idején, — Bécs magyarellenes propagandájának hatására — ismét egyre gyakrabban hangzott el. *Reinmann* nyilatkozata egyike volt e rossz-hiszemű megnyilatkozásoknak, amelyek még csaknem egy évszázadon keresztül hallhatók voltak különböző megfogalmazásokban. De ezek a nem éppen hízelgő külföldi vélemények egy évszázadon keresztül ellentmondásra és cáfolásra buzdító ösztönzéseknek is bizonyultak a magyar írók és tudósok körében. Az első, akit szólásra bírtak, *Czvittinger Dávid* volt.

Czvittinger válasza nemcsak azt eredményezte, hogy a „Specimen”-nel megszületett bibliográfiánk és irodalomtörténetünk, hanem azt is, hogy általa sikerült az európai tudományos életet is tájékoztatni a magyar kultúráról. (A munka latin nyelvűsége nagy előnyt jelentett nemzetközi elterjedése szempontjából). A német felvilágosodás legtekintélyesebb folyóirata, az *Acta Eruditorum* hosszú ismertetést közölt a „Specimen”-ről és Czvittinger anyaga alapján áttekintő képet adott a magyar szellemi életéről. *Turóczi-Trostler József* szerint ezzel a cikkel kezdődik a magyar irodalom európai története. A folyóiratokon kívül a német és más külföldi tudósok is tudomást vettek a munkáról és felhasználták adatait készülő kézikönyveikben és lexikonjaikban. Így került bele — Czvittinger szerény munkája által — a magyar irodalom az európai tudományos élet vérkeringésébe. A cáfolat tehát sikerült: a „Specimen” fogyatkozásai ellenére is elérte célját: hírt adott Európának a magyarság szellemi értékeiről.

Czvittinger utódai — *Bod Péter* és *Horányi Elek* — szintén elismeréssel nyilatkoztak vállalkozásáról, sőt *Horányi* még hibáira is talált mentséget. Ez az elismerés érinthető is, hiszen valamennyien felhasználták a „Specimen” adatait későbbi munkáikban. A „Specimen” egyszerre volt a magyar irodalom első hírnöke Európá számára, és a hazai irodalomtörténet és bibliográfia úttörő vállalkozása.

K ó k a y G y ö r g y

A TIZENÖT ÉVES olvasók találkozóját rendezte meg neves íróinkkal a XII. ker. 38. sz. Szabó Ervin Könyvtár. Többek között megjelent Asztalos Sándor, Barabás Tibor, Devescseri Gábor, Kiss Ferenc, Kónya Lajos. 130 fiatal, sok pedagógus és felnőtt érdeklődő vett részt ezen a találkozón. (SZ. E. K.)

ÁLLOMÁNYELLENŐRZÉST TARTANAK az idén a legtöbb Szabó Ervin kerületi könyvtárban. Egyes helyeken már megkezdtek az előkészítő munkát. A kerületi könyvtárak osztálya az egységes munkamenet elősegítésére útmutatót készített a könyvtárak számára. (SZ. E. K.)

„Miért nem hívsz elvtárs, szívesen segíték!”

Szalkkönyvek terjesztése egy romániai szakszervezeti könyvtárban

Bár üzemünkben, a kolozsvári Herbák János Cipőgyárban külön műszaki könyvtár működik, a politikai és szépirodalmi könyvek mellett a műszaki könyvek terjesztése terén is szép eredményei vannak a szakszervezeti könyvtárnak. Ami érthető, hisz a könyvtár nagyszámú, állandó látogatója önkéntelenül is te figyvel a számára érdekes szakirodalomra. Ezt persze nem bízuk a véletlenre. Különbözők az emberek, ehhez viszonyítva különbözőnek a módszereink is. Vannak, akik már az őket érdeklő szakkönyv kéz címével jönnek be a könyvtárba — náluk könnyű a dolgunk, feltéve, ha a keresett anyag megvan. Mások csak a témakört, a problémát említik meg — ez esetben már nehezebb kikereshünk a sokszor elég hiányosan körülírt célnak megfelelő anyagot. Ezért volt szükséges, hogy az egyes munkafolyamatok elvégzésének elemeit magam is elsajátítsam, vagy legalább némi fogalmat nyerjek róluk. Tehát minden egyes alkalommal, amikor újabb könyvek ajánlásával kerestem fel olvasóimat a munkahelyükön, arra is felhasználtam a látogatást, hogy betekintést nyerjek munkaviszonyaikba. Megkérdeztem, hogy milyen szakirodalom érdekelné őket munkájuk megjavításához, megkönnyítéséhez. Ugyanigy elbeszélgettem az egyes részlegek vezetőivel, mestereivel is, akiktől minden esetben értékes segítséget kaptam. Különösen sokat foglalkoztam újtóinkkal. Itt is figyelembe kellett venni az egyéni tulajdonságokat, mert van, aki szeret munkájáról, terveiről beszélni, de van, aki szívesebben hallgat róluk. Ilyenformán egyre jobban megismertem olvasóimat, megtudtam azt, hogy ki mivel foglalkozik. Így ma már ahogy belép a könyvtárba, s az ajtótól a kölcsönzőpultig ér, igyekszem emlékezetből felidézni, hogy melyik munkahelyen találkoztam vele, mivel is foglalkozik és vajon mit ajánlhatok neki, ami munkájában segíti. A szakkönyv ajánlásához különösen kell, hogy egy-két találó megjegyzéssel csimáljunk kedvet az elolvasásához.

A szakkönyvek terjesztésének legnépszerűbb formája a kiállítás, amelyre a leghamarabb felfigyelnek az olvasók. Ez persze csak úgy eredményes, ha témaköre állandóan változó. Például az egyik alkalommal a könyvek között néhány cipőmodell és színes bőrtekerics élénkítette kiállításunkat. Máskor különböző vegyi eljárásokat ismertető könyveket és szemléltető ábrákat állítottunk ki ezzel a címmel: „A nyersbőrölt a divatos cipőig”.

Itt a bőr cserzését és a bőr kidolgozásának további folyamatát ismertető szakkönyveket ajánlottuk. Az érdeklődés eredményét mi sem bizonyítja jobban, minthogy a kiállítás anyagát rövidesen ki kellett cserélnünk, mert a kiállított könyveket olvasóink mind elvitték. Máskor karikatúrát rajzoltattunk, ezen egy könyv lépeget, a töprengő dolgozó felé a következő felirással: „Miért nem hívsz elvtárs, szívesen segíték”.

A múlt évben üzemünk elindította a fajlagos takarékosági versenyt, amelynek országsszerte nagy visszhangja és számokban is kifejeződő nagy eredménye volt. Ebbe a mozgalomba könyvtárunk is bekapcsolódott. A könyvtárellátótól beszereztünk minden olyan könyvet, füzetet, ami az önköltség csökkentésével, a takarékosággal foglalkozott, s ezeket az anyagokat „Olvasd és add tovább” felhívással az osztályokon szétosztottuk. A szabászaton, a kiváló brigádok vezetőinek — akik brigádjukkal együtt hivatva voltak segíteni a lemaradt brigádokat — auktát az irodalmat. *Benkő Samu, Radu Faustin, Nagy Jenő* a kiadott anyagokat továbbadták a lemaradt csoportoknak, ezenkívül természetesen foglalkoztak is a gyengébb csoport minden egyes tagjával.

Könyvtárunk előterében egy forgó állvány van, amelyre különböző időszéri anyagokat, füzeteket rakunk ilyen címek alatt: *Cipőipari szakkönyvek, Újtások, Önköltség, Takarékoság*. Szombaton például az újtásokkal foglalkozó anyagok mind lekerülnek az állványról.

Üzemünk Népi Egyetemén gyakoriak az önköltségről, annak csökkentéséről szóló előadások. Ilyen előadások alkalmával az előadóteremben az előadás tárgyával azonos tartalmú könyvekből, füzetekből rendezünk kiállítást. A legtöbb itt kiállított könyv vagy füzetes kiadvány az előadás után olvasóra talál.

A könyvtárunkban működő népnevelő-tájékoztató központban is szerveznek hasonló jellegű előadásokat a különböző részlegek számára. Ilyen alkalmakkor is osztunk szét a megjelentek között az előadást kibővítő, vagy népszerűsítő anyagot. Műszaki körünk minden évben többször is rendez újítási versenyeket. A versenyt ismertető plakátokat feltűnő helyen kifüggesztjük könyvtárunkban, és újtósarkot rendezünk be a fellelhető irodalomból.

Üzemünk különböző osztályain mozgókönyvtárak működnek. A hozzájuk ki-

adott könyvek között is helyet kapnak a szakmai kiadványok. A lakatos részleghez pl. a lakatosiparral foglalkozó könyvek, más üzemszerűleg — például a hulladék részleghez — *Anapszki*: Az apróságok értéke, Rejtett tartalékok a termelésben, *Korabelnyikova*: Tapasztalatok a komplex takarékoságért vívott harcban című munkák kerültek.

Könyvtárunk csaknem 20 000 kötetes. Ennek mintegy 10%-a szakirodalom, ideértve a már említett takarékosági és más szakmai kérdésekkel foglalkozó füzetes kiadványokat is. Amikor új könyveket vásárolunk, üzemi hangszóróján keresztül is felhívjuk dolgozóink figyelmét az újonnan vásárolt szakkönyvekre, ezenkívül van egy előjegyzési naplónk,

ahová az olvasók bejegyzik a keresett és nekünk esetleg hiányzó könyveket. Ezeket mi a lehetőség szerint be is szerezzük.

Sok szakkönyv jelenik meg napjainkban, de a technika fejlődésével olvasóink igénye is növekszik, ezzel könyvkiadónknak is számolniuk kellene. Például kevés a — különösen a magyar nyelvű — szakirodalom a gumiiparban dolgozók részére, ugyancsak nagy a kereslet a különböző műanyagokkal foglalkozó szakkönyvek iránt is. De reméljük, hogy ezeknek a kiadására is sor kerül a közel jövőben. És akkor nem kell majd nemleges válaszokat adnom, ha felmegyek például a gépszíj osztályba, vagy a bőrdíszmű részlegbe.

Virág, Ilona

KÉRDEZZ — FELELEK

Drapos József, a Fővárosi Óra és Ékszeripari Vállalat vésnöküzemének könyvtárosa két kérdést tett fel szerkesztőségünknek a könyvek eltulajdonításával kapcsolatban. A kérdésekre *dr. Takács József*, a jogi tudományok kandidátusa, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa válaszolt:

KÉRDÉS: A könyv eltulajdonítása lopásnak tekintendő-e?

VÁLASZUNK: A Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása (BHÖ) 422. pontja szerint lopást követ el az, aki könyvet azzal a céllal vesz el más-tól, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa. A könyv értéke 600 forintnál nem nagyobb, a lopás egy évig terjedhető börtönnel, ellenkező esetben hat hónaptól öt évig terjedhető börtönnel büntetendő. (423. pont.) Itt csak arra kell felhívnom a figyelmet, hogy a lopás ismérvének megállapításához az is szükséges, hogy a könyv valakinek birtokában volt. A talált dolog visszaadásának elmulasztása nem lopás, hanem jogtalan el-sajátítás, ami egyébként szintén büntett (438. pont).

KÉRDÉS: A lopott könyvet megvásárló könyvkereskedő, vagy más személy orgazda-e?

VÁLASZUNK: Orgazdaság büntettét (459. pont) csak az a személy követheti el, aki tudja, hogy lopás útján került a könyv az eladóhoz, és a könyvet anyagi haszon végett szerzi meg. Az eladó személyének tisztázása (igazoltatás) azért is szükséges, hogy a vevő jóhiszeműségét bizonyíthassa. Ugyancsak a jóhiszeműséghez van arra is szükség, hogy meggyőződjék róla, vajon nincs-e az eladásra felkínált könyvben könyvtári bélyegző, vagy ennek helye nincs-e kivakarva. Ha kereskedő a vevő, akkor ezt a gondosságot még fokozottabban várhatjuk el tőle. Az elmondottakból következik viszont, hogy a kereskedő nem vonható orgazdaság címén felelősségre, ha a vételből egyéni anyagi haszna nem származott. Egyébként az orgazdaság is öt évig terjedhető börtönnel büntethető.

A felvetett kérdések büntetőjogi rendezésének rövid ismertetése után megjegyzem, hogy nagyon sok tennivalónk van a társadalmi tudat fejlesztésében. Ma még makacsul tartja magát az az „elv”, hogy „könyvet lopni nem bűn”. Helyes tehát, hogy megfelelő propagandával szembeszálljunk az ilyen véleményekkel, mint azt *Drapos József* is ajánlja *A Könyvtárosnak* írott levelében.

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR-
TÁS ÉVKÖNYVE 1958. Bp. 1959. 378 old.

A Széchényi Könyvtár most megjelent új évkönyve — immáron a második — szép biztatás arra, hogy ezentúl bizvást számíthatunk ennek a szakirodalmunkban fontos kiadványnak rendszeres megjelenésére. Ez önmagában is igen figyelemreméltónak tekintendő és még inkább az, ha az évkönyv gazdag anyagát is szemügyre vesszük.

Mindenekelőtt öröndetes eredményekről vehetünk tudomást a könyvtár 1958. évi beszámolójából. Bár az eredmények mellett felsorakoznak a könyvtár életét megnehezítő tények is, nem lehet észre nem vennünk, hogy a könyvtár szervezeti felépítésében, munkájának fejlődésében és nem utolsósorban a nemzeti könyvtári feladatok korszerű szemléletének kialakulásában már új utakra lépett. (Az éves beszámolón kívül a könyvtár életéből ezúttal a zenei gyűjtemények tizenöt éves fejlődéséről számol be *Vécsey Jenő* tanulmánya.)

A könyvtár évi beszámolóján kívül az új utak felé való fordulás elsősorban az évkönyv második fejezetében helyet foglaló tanulmányokból mérhető le, melyek a könyvtári munka módszertani kérdéseinek területéről valók. *Rácz Aranka* „A katalógizálási szabályok nemzetközi egysege felé”, *Dezsényi Béla* „A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) és a tudományos dokumentáció nemzetközi szabványosítása” címmel közölt tanulmányai igen időszzerű, elméleti és gyakorlati jelentőségű problémákról nyújtanak tájékoztatást. *Gombocz István*nak a központi csereszolgáltatásokat ismertető tanulmánya szintén nagyon hasznos összefoglaló tájékoztatás, és jó segítség is a cserekapcsolatok kiépítésén fáradozó könyvtárosok számára. De különös örömmel kell üdvözlönnünk *Simon Mária Anna* „A szépirodalom hatásának vizsgálatáról” és *Hankiss Elemér* „A Hamlet-élmény elemzése” c. tanulmányait. Mindkettő az irodalom társadalmi hatásának vizsgálatát tűzte ki célul és ezzel a könyvtártudomány korszerű értelmezésére ad példát.

A könyvtár gyűjteményeiről és egyes értékes darabjairól is gazdag anyagot közöl az évkönyv. *Borsa Gedeon* a Breviarium Strigoniense újabban fellelt ősnymtatvány kiadását, *Kecskeméti István* Johann Joseph Fux ismeretlen zenei kéziratát, *Csapodiné Gárdonyi Klára* Wohl Janka emlékalbumát ismerteti. Ez utóbbi nem pusztán leíró jellegű könyvtörténeti tanulmány, hanem igen értékes művelődéstörténeti képet is nyújt a

múlt század második felének társadalmi és irodalmi életéről. Az évkönyvnek ebbe a részébe kívánczolt volna inkább *Sajó Géza* nemzetközi jelentőségű Boetius Dacus kutatásának eredményeiről írt értékes beszámolója is. Fontos forrásanyagot közöl *Terbe Lajos* bibliográfiája (Szibériai magyar lapok 1915—1921), valamint igen jó szolgáltatokat tesz a könyvtártudományi kutatás és oktatás számára *Fazakas József* a magyar papírtörténeti irodalom bibliográfiájának összeállításával.

Az évkönyv könyvtár- és művelődéstörténeti tanulmányok c. fejezetében *Nagydiósi Gézáné* Karacs Ferenc rézmetsző-munkásságáról, *Csép Attila* Csernátóny Lajos névtelen és álnevű levelezéséről, *V. Windisch Eva* Miller Jakab Ferdinánd múzeumi igazgató utolsó éveiről, *Berczeli Károlyné* a Népszínház könyvtáráról közöl értékes tanulmányokat.

Az évkönyv szerkesztői, *Dezsényi Béla* és a szerkesztőbizottság tagjai a könyvtár tudományos munkásságáról bőséges és változatos anyagot nyújtottak át, melyet nagy haszonnal fognak tanulmányozni a magyar könyvtárosok.

(Babiczyk Béla)

★

SZERELEM, HÁZASSÁG, CSALÁD,
AJÁNLO BIBLIOGRÁFIA, FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR. 112 old.

Aligha van olyan könyvtáros, akinek fülében nem cseng az olvasók gyakran ismétlődő kívánsága: „Kérek valami szerelmeset!” Ennek az olvasói tömegigénynek kielégítéséhez nyújt segítséget Polgár Erzsébet bibliográfiai tájékoztató füzeté, mely több mint száz „szerelmes” regény rövid tartalmi kivonatát közli. A válogatás épp az anyag bősége miatt nem volt könnyű, hisz ritka holló az olyan regény, melynek cselekményébe ne szólna bele a szerelem. A szerkesztő mindenesetre igyekezett olyan műveket kiszemelni, amelyekben ez a nagy emberi érzés — a zene nyelvén szólva — a főszálat alkotja. Egyik-másik választása azonban kicsit furcsa: A *kék szalag hőse* című Krúdy-könyvet például nem érezzük sajtóságon szerelmi (vagy család-) regénynek, a szerkesztő erőltetett indoklása után sem, mely szerint „megható (?) szállként vonul végig a regényen a féltő, gondoskodó atyai szeretet s a korán elhalt ifjú hitves emléke iránti hűség”. Másutt viszont hiányérzetünk támad: Madame de Lafayette *Clève hercegnőjét*,

Turgenyev *Füstjét*, Bródy Sándor és Füst Milán szerelmi regényeit hiába keressük a bibliográfiában.

Ezek a hibák — mondjuk — megmagyarázhatók az első kísérlet, az úttörés nehézségeivel. A füzet egyéb gondatlanságai azonban sehogy sem menthették. A francia tulajdonnevekről (Géraldy, Prévost, Mérimée stb) gyanús következtetéssel elmaradt ékezetek, Josef Toman cseh írónak a spanyolok közé sorolása, a hanyagság, mely nem vett tudomást Vas István kitűnő új fordításáról (*Vonzások és választások*), s Goethe regényét Kende Margit elavult tolmácsolásában (*Lélekrokonság*) ajánlja: a felületesség sajnálatos jelei. Az ismertető szöve-

gek megfogalmazása gyakran suta („Mr. Polly igen vidám fickó volt kereskedőseged korában, amíg a szerelem kigyója meg nem mérgezte lelkét.”), olykor nevetséges („Ebben a regényben Mérimée azokat a cigánytípusokat rajzolja meg, melyek a spanyol feudalizmus árnyékában élve, a komplikált úri bűnök mellett, a maguk egyszerű bűneit követve el, a rablásnak és szeretkezésnek éltek.”), néhol pedig groteszkul irodalmiaskodó és zavaros (pl. Roger Vailland egyik regényének ismertetésében, 78—79. l.).

Az ajánló bibliográfia e hibák ellenére is hasznos, a jövőben azonban nagyobb gondosságot várunk el a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársaitól —s—

ÍRÓ-OLVASÓ TALÁLKOZÓ KERETÉBEN

sikeres irodalmi előadást tartott Tolna megyében néhány író. Április 23-án Bátaszéken Csóóri Sándor, Gyurkó László és Fodor András olvasta fel verseit a község lakóinak. Az esten kb. 250-en jelentek meg, és nagy tisztséssel fogadták a fiatal költők verseit.

Május 7-én Tengelicen, május 8-án Őcsényben találkozott a község lakóival Timár Máté, Szűts László, Kelemen Sándor és Fodor András. Az írók válaszoltak a hallgatók kérdéseire, felolvastak műveikből, beszéltek életükről. Tengelicen arra kérték az írókat, hogy töltsenek náluk néhány hónapot és írják meg a falu megváltozott, fejlődő életét.

Május 8-án Szabó Pál kétszeres Kossuth-díjas író találkozott Alsónána dolgozó paraszt-

jaival. Ellátogatott a szekszárdi Közgazdasági Technikumba is, ahol a diákoknak tartott előadást a mai magyar irodalomról. Pincehelyen pedig a találkozó keretében életéről és műveiről beszélt Szabó Pál.

Valamennyi találkozó sikeres volt. A községek dolgozói szeretettel és érdeklődéssel fogadták az írókat. A közeljövőben hasonló irodalmi rendezvény lesz Dombóvárott, ahol Darvas József kétszeres Kossuth-díjas író tart előadást műveiről, és Pakson, itt Berkesi András találkozik a község lakóival.

A találkozókat a szekszárdi Irodalmi Színpad szavalói, a helyi énekkarok, táncosok tették ünnepélyesebbé. (S. G.)

A SZOMBATHELYI MEGYEI KÖNYVTÁR SZÍNMTÁRÁNAK EREDMÉNYEIRŐL

A Berzsényi Dániel Könyvtárban működő megyei színműtár műsortanácsadója nagy segítséget nyújt a megye öntevékeny színjátszóinak. Ma már a megye legtávolabbi községei is nagyobb kiadások nélkül választhatják ki az előadandó darabot. A színjátszók nagy számban keresik fel — személyesen vagy levélben — a színműtárát. A növekvő igényekről érdekes képet ad a színműtár forgalmi statisztikája:

1959 októberében
23 csoport 77 művet kölcsönzött
1959 novemberében
59 csoport 189 művet kölcsönzött
1959 decemberében
26 csoport 81 művet kölcsönzött

1960 januárjában
59 csoport 205 művet kölcsönzött
1960 februárjában
62 csoport 182 művet kölcsönzött
1960 márciusában
59 csoport 165 művet kölcsönzött
A márciusban kikölcsönzött darabok a következőképpen oszlanak meg:

magyar klasszikus mű	49
mai magyar íróktól	8
világirodalmi klasszikus	7
szovjet íróktól	10
népi demokratikus íróktól	14
nyugati íróktól	1
összesen:	165 mű

HÁROM ÚJ KÖNYVTÁR MISKOLCON

A tapolcai, hámosi és Baross Gábor úti új létesítményekkel együtt ma már összesen 9 városi fiókkönyvtár működik Miskolc kerületében. Az első negyedévi statisztikai adatok szerint ezeket a könyvtárakat tömegesen látogatják, mivel 3 hónap alatt 11 408 látogató 31 037 kötet könyvet kölcsönzött. Az új létesítmények mellett a régi könyvtárakat is állandóan fejlesztik. Az első negyedévben 72 000 Ft-ért

2700 kötet könyvet vásároltak. Az év végéig pedig 100 000 Ft-os költségből még kb. 4000 kötet könyvvélgypartítják a kerületi könyvtárak állományát.

A Városi Tanács költségvetésben biztosította újabb könyvtárak létesítését is. Két új könyvtár szervezése már folyamatban van az I. és a II. kerületben. (G. M.)

A JÁRÁSI KÖNYVTÁRVEZETŐK SZÁMÁRA

az OSZK Könyvtudományi és Módszertani Központjának Oktatási Osztálya 1960. június 7—8—9-én Budapesten, a Széchenyi hegyen továbbképző tanfolyamot rendezett. A tanfolyamon az ország összes járási könyvtárvezetője részt vett. Előadásokat és konzultációt tartottak számukra a mezőgazdasági szocialista átszervezéséről, a könyvtárosok ezzel kapco-

latos feladatairól és a legújabb mezőgazdasági szakirodalomról. A tanfolyamon a járási könyvtárvezetők útmutatást kaptak a tudományos ateizmus propagandájáról is. Az őszi leányfalsi tanfolyamon kiadott módszertani anyag megvitatására, valamint az ott beadott dolgozatok értékelésére is itt került sor. (B. A.)

KÖNYVHETI SZÁMVETÉS

A könyv ünnepét vezércikkkel szokás köszönteni; ehelyett ma a számok hűvös birodalmába vezetjük az olvasót.

Részletesen kidolgozott statisztikák az 1958. évig állnak rendelkezésünkre. Ebben az esztendőben 15 164 féle könyv, füzet jelent meg csaknem 50 millió példányban. A kiadványok száma duplája, a teljes kiadott könyvmennyiség pedig 284%-a a húsz évvel korábbinak. Ezeket az eredményeket már nem illő a Horthy-korszak adataihoz mérni: túl nagy a különbség, számban is, minőségben még inkább. (1938-ban a szépirodalmi kiadványok több mint egyharmada ponyvaregény volt, a példányszám több mint 74%-a!) A szokásos összehasonlítások helyett tanulságosabb az eladott könyvek forgalmi adatait megvizsgálni (amire nem rég elkészített statisztikák most először adnak módot), ezekből érdekes képet kapunk a megjelentetett könyvek sorsáról, mindennapi életünkben betöltött szerepéről.

1958-ban 26 700 000 könyvet vásároltak Magyarországon, 381 millió forint értékben. Az öt évvel korábbi számok: 14 300 000, ill. 167 millió, az emelkedés tehát szembeszökő: a lakosság évről évre több pénzt fordíthatott és fordított is könyvre, tanulni, olvasni valóra. Az ötvenes években az egész kereskedelmi forgalom nőtt (1958-ban 152%-a volt az 1953. évinek), a könyvforgalom növekedése azonban sokkal gyorsabb ütemű, mint az egyéb (élelmi, ipari) cikkeké: forintértékben 228%-a az öt évvel azelőttinek. (Becslések szerint 1959-ben még tovább emelkedett.) Az egy lakosra eső könyvforgalom ezzel 1958-ban meghaladta az évi 30 forintot.

E számok értékelésénél figyelembe kell venni, hogy a könyvforgalom nemcsak egynévi, hanem közületi (könyvtári, hivatali stb.) vásárlásokból is áll. Régebben ez az utóbbi igen nagy részt foglalt el benne (1953-ban pl. 52,1%-ot), részesedése azonban fokozatosan csökkent, s 1958-ban már csak 20,2% volt. A könyvek tehát egyre inkább a lakosság egyéni szükségletei, hajlamai szerint kelnek el.

Ezek igen biztató adatok. A statisztikák azonban azt is elárulják, hogy a vásárlókedv nem arányosan nőtt a lakosság különböző rétegeiben, s nagy eltérés mutatkozik a főváros és a vidék között. Az 1959. év első felében eladott könyvek 52,5%-át Budapestén vásárolták meg, holott a vidék lakossága több mint négyszerese a fővárosénak. Az egy főre eső könyvforgalom a földműveszövetkezeti kereskedelemben (mely a vidék nagyobb részét szolgálja ki) 1958-ban alig volt több, mint az országos átlag fele. A vidék könyvvásárlása állandóan egyenletesen emelkedett ugyan az utóbbi években, az itt közölt számok mégis el kell gondolkoztassák a kiadók és a könyvtérjesztés szakembereit, és sürgős javaslatokra van szükség a vidéki vásárlás föllendítése érdekében. Az olvasás propagandáját elsősorban falun kell kifejteni, a kiadandó művek megválasztásánál jobban kell ügyelni a parasztság igényére, érdeklődésére, s javítani, bővíteni kell a terjesztés vidéki hálózatát. (Egy kérdőíves vizsgálat szerint a megkérdezettek több mint 60%-a csak részben vagy egyáltalán nem tudja *lakóhelyén* beszerezni a szükséges könyveket, ugyanakkor — 1954 és 1958 között — 13,6 millió forint értékű eladhatatlan könyvet kellett kivonni a falusi boltokból.)

Alkalmasint minden „könyves”-nek régi vágya megtudni, hogy tulajdonképpen hova, milyen kezekbe, milyen rétegekhez jut az a sok millió könyv, amelyet évente kiadnak hazánkban. A statisztikusok erre is megpróbáltak feleletet adni: kiválasztottak mintegy négy és félezer családot (háztartást), megvizsgálták könyvvásárlási adataikat, szokásaikat, s érdekes megfigyelések birtokába jutottak.

Munkájukból kiderül, hogy Magyarországon a lakosság nettó pénzbevételének 0,36%-át fordítják könyvre (1958. évi adat). Egy négytagú család 1959-ben átlagosan hét könyvet vásárolt (tankönyvek nélkül) 120 forint értékben. Legtöbbet természetesen az értelmiségi és vezető állású tisztviselői rétegek adnak ki könyvre (személyenként évi 54 forintot), a munkások és egyéb alkalmazottak sokkal kevesebbet (16—19 forintot), de még az ő vásárlásuk is messze meghaladja a parasztokét (3—4 forint; a termelőszövetkezeti tagoké valamivel magasabb az egyénikénél). Ezek az átlagok, a valóságos képhez azonban az is hozzátartozik, hogy a megvizsgált munkás- és alkalmazotti háztartásoknak 41, a parasztszaladóknek 76%-a 1958-ban *egyáltalán nem* vásárolt könyvet. A beszerzések túlnyomó többsége olyan háztartásokban történt, amelyek már korábban is rendelkeztek valamelyes könyvvállománnyal. A ki-kérdezett családok közt 1,5%-nak (Budapest 1,4, vidéken 1,7%-nak) otthonában *egyáltalán nem* találtak könyvet, 15,4% rendelkezett ötszáz kötetnél nagyobb könyvmennyiséggel, tíz-ötven könyve van 16,8%-nak, ötven-száz kötet 19,3%-nak, száz-kétszáz könyve 19,8%-nak, 24,1% pedig kétszáz-ötszázkötetes könyvtár birtokosa. Még mindig vannak tehát elmaradott, nem-olvasó rétegek, másrészt a családok igen tekintélyes részének könyvvállománya meghaladja a száz kötetet, s ennek elhelyezése

a mai lakásviszonyok közt gyakran már gondot okoz, amit ideje volna figyelembe venni az új lakások tervezésénél és a bútortiparban.

Kérdőíves vizsgálatokat végeztek a múlt évben a könyvforgalom várható további alakulására nézve is. A megkérdezettek 28,2%-a 1960-ban ugyanakkora összeget számolnak ki a könyvre fordítani, mint 1959-ben, 50,2 (vidéken 55,6!) % többet, 5,2% pedig kevesebbet. Sokan azt válaszolták, hogy a könyvkiadástól függ, mennyit költenek majd. (Igazuk van.)

Könyvheti számvetésünk vegyesen tartalmaz örvendetes és nyugtalanító adatokat. A fejlődés erőteljes, de a számok mögül még sok-sok arc, tekintet mered ránk tompán, szemek, melyek még nem, vagy alig ismerkedtek még a betűvel, az olvasás lélegzaddagító élményével. Rájuk, az ő könyvhöz-édesgetésükre is gondoljanak a könyvkiadás és terjesztés munkásai!

KÉRDEZZ — FELELEK

A minap jelent meg Végh József *Orségi és hetési nyelvátlasza*. Ezzel kapcsolatban több olvasónk a nyelvátlaszok mivolta és célja felől érdeklődött.

Közismert dolog, hogy számos tárgyat az ország különböző vidékein másféleképpen neveznek: az egyik paraszt pl. *kukoricát* mond, a másik *tengerit*, a harmadik *málét*, olyan is van, aki *török-búzát*. Arra a kérdésre azonban már kevesen tudnának válaszolni, hogy pontosan mely vidéken, mely falvakban hívják egyik vagy másik elnevezés.

A feleletet erre a nyelvátlasz adja meg, vagyis az olyan tudományos munka, mely egy nyelvterület egészének vagy valamely részének nyelvi jelenségeit (eltérő szóhasználat, kiejtésbeli különbségek stb.) földrajzi elterjedtségük szempontjából dolgozza fel, a vizsgálat eredményeit térképre vetítve. Az *Orségi és hetési nyelvátlasz* lapjain tehát Zala és Vas megye egy darabjának térképét látjuk magunk előtt, a térkép azonban nem a dombokat, patakokat, utakat tünteti fel, hanem falvanként (gyűjtőpontokként) egy-egy szó ejtőmódját, egy-egy tárgy megnevezését. Aligha kell bizonygatni, hogy az ilyen térképsorozat nélkülözhetetlen alapja a nyelvjáráskutatásnak és hasznos segítség a nyelv- és irodalomtudomány több ágazatában.

Végh József nyelvátlasza 217 lapból áll, melynek adatait 47 faluból gyűjtötte

össze. Első nagyszabású részeredménye ez annak a hatalmas méretű kutatómunkának, mely az ország teljes nyelv- és földrajzi térképének elkészítését tűzte ki célul. Megjelenése már csak azért is örvendetes, mert ezen a téren más nemzetek évtizedekkel megelőzték bennünket. A nyelvátlasz eszméjét Wenker német tudós vetette föl 1876-ban, az első enémű munkát pedig a franciák mondhatják magukénak. Gillieron francia nyelvátlasza, mely 1902 és 1910 között 32 füzetben jelent meg, 1920 térképlapon 639 helységről származó több mint egymillió adatot tartalmaz, a modern nyelvtudomány egyik legnagyobb teljesítménye. Nyomában számos kisebb-nagyobb nyelv- és földrajzi mű készült német, olasz, román, orosz, finn, észt, flamand stb. nyelvterületről, sőt egyes afrikai berber tájszólásokról is. Az 1928. évi nemzetközi nyelvészkonferencián fölmerült az egész földkerekségről készítenél nyelvátlasz gondolata is; ez persze még igen távol áll a megvalósítástól.

Hazánkban 1929-től számíthatjuk a nyelvátlaszmunkálatok megindulását. A második világháború után új erővel és nagyobb arányokban megindult kutatás alaposságára jellemző, hogy csupán a nyelvátlasz elkészítésének munkamódszereiről két vastag könyv jelent meg eddig: egy tanulmánygyűjtemény és Deme Lászlónak kandidátusi értekezése.

KÖNYVTÁRI CIKKEINK SZERZŐI

Gáspár Mihály, városi könyvtáros. Miskolc; Kókay György, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; Kuntár Lajos, a szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; Maróti László, a MEDOSZ Kulturális Osztályának munkatársa; Páldy Róbert, a veszprémi Megyei Könyvtár vezetője; Bodo Reblin, a Zentralinstitut für Bibliothekswesen munkatársa, Berlin;

Szelestey Gyuláné, nyug. könyvtáros, Budapest; Szónyi László, a miskolci Megyei Könyvtár vezetője; Tolnai György, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; Tóth Dezső, a pápai Járási Könyvtár munkatársa; Vanek Lászlóné, a KPVDSZ Központi Könyvtárának vezetője; Virág Ilona, a kolozsvári (Románia) Herbák János üzem szakszervezeti könyvtárának vezetője.

Jóai arcképek

PÁSZTOR BÉLA

(1907—1943)

Senki a magyar irodalomban nem használta oly gyakran, mint ő, a *gyöngy* szót (melyet különben Kosztolányi tíz legszebb szavunk közé sorolt). Gyöngypalástú nábob, hamisgyöngybe rejt, gyöngyárus, gyöngyzeke, gyöngyök gyúltak tompa haján, gyöngykosaras tükörképem bámulom a víz színén, a császárné gyöngycipőcskéje, a tócsa mind, mind gyöngyszíget, gyöngybarlang vár odalent, penész-gyöngyös palota, feldíszítlek boggyógyönggyel, opálgyöngy rezg koronádon, vérgyöngyös sóhaj, hajómon drágagyöngy és mirrha — s még több példát is idézhetnénk, olyik verséből kettőt is.

Hasonlóképpen kedvenc szava volt a *csillag*, az *arany*, a *moha* és az *őz*, csupa olyan szó, mely valami drágát, csillogót és puha-finomat jelent, s ezek a dédelgetett szavak mintegy kijelölik a határokat, melyek közt Pásztor Béla képzelete jól érezte magát s otthonosan mozgott. Díszítő kedvű, megszépítve stilizáló fantázia volt az övé, mely gyermekmódra játszogató és büszkélkedik csillogó lommal. Olykor bizony fölöslegesen, mert pl. a lázadó rabszolga indulatát keményebb szavakkal, kevésbé cicomásan is ki lehetne fejezni, mint ahogy ő: „... Arcukba köpnék. Ó nagy ég! Mint gyertyák közt a kard-él, Vacognék s lopva hajlanék Gyöngyövékhöz a kardért.” Máskor és többnyire viszont — valahányszor a téma nem szegül ellene a finomkodó díszítésnek — kellemesen lepnek meg a kecsesen ringó, előkelő képzetek, melyeket ez a gyengéd fantázia lágyan elénk vetít: „Az eső selymesen tipeg, Mint udvarhölgyek lépte. Hópihéek szállnak: ősz haját A királyné megtépte.”

De mit akar ez a költő, századunk komor harmincas éveinek költője, verseinek selyem-szavakból és ékszer-csillogásból szőtt rokokó zenéjével, ezzel a cicoma- és pihe-költészettel, melynek suhanó lejtését a libákról írva találóan így hasonlítja: „Csapongó szárnyatokból száll E vers, e könnyű lúdtoll.” A válasz benne van e finoman összerakosgatott költemények mélyebb dallamában, mely — mint kötélen a vér — kimondatlan bánatával mindenütt átszivárog a kedves felszínen.

Pásztor Béla versei nem a derű és nyugalom lusta idilljei, nem a közönynek langyos és hitető szólamai; stilizált jajok, csillogó kérdőjelek inkább, a körös-körül beborult határ egébe hasító költői tűzijáték sikoltó rakétái, egy szorongó és nagyon is valóságos félelemtől zaklatott ember védekező és tagadó mozdulatai, melyek a szépség foszlós színfátylát tartják pajzsul a vacogó lélek elé. És ha a színek fátyola meglegbben olykor, s a vers a való tartományából átszökken a korlátlanság, a szabad és vad játék, a lehetlent-nem-ismerés síkos birodalmába, ez sem egyéb, mint merész és kesernyés *exodus*, a költészet tiltakozó menete egy embertelen világ komisszága ellen.

Pásztor Béla költészete mindmáig csaknem teljesen ismeretlen maradt. Életében megjelent egyetlen versekötete s a posthumus másik csak kevesekhez jutott el, és életéről is keveset tudunk. Született, verseket írt és meghalt, azaz, hogy elpusztították, munkaszolgálatosként kiharancsolták a kegyetlen ukrainai télbe. Hogy élményeit, képeit felvidéki erdészlakokban, izzasztó pékműhelyekben gyűjtötte össze, versei árulják el.

A rokokó édességkívánásában Dsida Jenő, a képzelet valóságellenes tüntetésében Weöres Sándor volt Pásztor Béla társa, és a *Medáliák* költője a mestere. A *Vándor dal a Nincsen apám, se anyám* tükörverse, annak kopogó ritmusában szól, s több más költeményéből hallunk ki józsefattilai hangokat, de ezek nem mindig a tanítvány, inkább a rokonlélek hangjai. „Anyám épp halból készít estebédet S az aranyhártyás úszóhólyagocskák Tükrén lágy képe messze-messze szállong.” Ez a szép látomás az ég vízében kékítőt oldó Mama óriás alakjának szerényebb párja, de aligha lehet utánzás, mert Pásztor Béla versét a kiadó barát, Vészi Endre, 1930 körülinek keltezi, József Attila költeménye pedig 1934 októberében jelent meg először.

Rövid élete vége felé a játékos csilámlás mindinkább elhalkult Pásztor Béla verseiben, s komorabb, vaskosabb színeknek, vijjogó balladai kiáltásoknak adta át helyét. „Átsütik már a házamnak falát, Mint gonosz hold, a gyűlölő szemek. Kutamba mérget hint tekintetük... Holnap tán el kell hagyjalak, Hazám!” Halak sírása, rothadt fű, szétessett kalász, kopóként szaglászó szél, dühödt munkások, lázadt béresek, szederjes arc, barna vérfolt, horgascsórtú bírónak, vastollú pribékeknek látott varjak, fecskék helyén vad denevérek, kútba fült cseléd, úzótt kígyó, bujdokló róka: ilyen képzetek kavarognak, mint tépett, rőt, őszi levelek, Pásztor Béla verseiben. A vasúti váltók koccanása mint a bordareccsenés, az éretten lehulló körte huppanása csendőrléptek dobaja, a harmat nyúlós, halálos izzadság. „A búcsú — dalom síkkollyá zilálja.” S ha olykor még kipereg lelkéből a kedvenc szó, a *gyönygy*, ő milyen halovány és távoli a csillogása a fájdalom-összeróttá szavak között! „Mint rémült állatok a felgyulladt erdő ág-bogain, Bődülve fussatok, sziszegve szálljatok, szavaim! Mert én, ki odvatok voltam és vizgyöngyös fészketek, Izzó szirt kénein, felforrt tél gőzein reszketek.” A vers száll, de már nem mint könnyű lúdtoll, hanem mint „vád”, „mint szörnyű üzenet”.

Mondják, hogy egyik utolsó költeményét az ukrainja éhezéről írta. Ez a verse elveszett, s ki tudja, nem a *Razglednicák* méltó társát vesztettük-e el benne. De ami fennmaradt Pásztor Béla költészetéből, az is előkelő rangot biztosít neki a magyar irodalomtörténetben. Jó költő volt és emberséges, szenvedő ember. Szeretni kell.

L u k á c s y S á n d o r

Ma, amikor színpadon gyönyörködünk Shakespeare antik tárgyú drámáiban, vagy könyvben olvassuk őket, meglep bennünket az a közvetlen elevenség, mellyel a kora-újkor angol író az ókori világban mozog, az a biztonság, mellyel másfél évezreddel előbb élt történelmi hőseit jellemzi. Ha forrásait kutatjuk, csakhamar megoldódik a talány: a nagy angol tragédiaköltő az antik drámák — a *Coriolanus*, *Julius Caesar*, *Antonius és Cleopatra* — anyagát Plutarkhosz császárkori görög történetíró *Párhuzamos életrajzok* c. művéből merítette, nem csupán az adatokat, hanem a jellemzést, drámai helyzeteket is gyakran tőle vette át.

Ha hallaná, hogy történetírónak neveztem, bizonyára rossz néven venné; Plutarkhosz nem tartotta magát annak, szigorú különbséget tett a történetíró és az életrajzíró feladata közt, s ez utóbbit iparkodott teljesíteni. S valóban, ha az antik történetírásban jártas olvasó kezébe veszi Plutarkhosz műveit, a történettudomány kutatója fejét csóválja, az irodalom kedvelője azonban megkönnyebbülten sóhajt fel. Mert Plutarkhosz hallatlanul érdekes olvasmány, éppen azért, amiért a történész szívesebben olvassa Thukydideszt, vagy Tacitust: nem annyira adatokat, eseményeket sorol fel tényközlő pontossággal, mint inkább jellemeket ábrázol, anekdotákat mesél, s éppen ezáltal tárja elénk teljes hűséggel az antik világot, az antik embereket, pletykáikkal és tévhiteikkel, érényeikkel és bűneikkel együtt.

Ő maga Nagy Sándor és Julius Caesar párhuzamos életrajzának bevezetésében határozza meg célját; „... nem történetet írok, hanem életrajzot; és nem is mindig a legfeltűnőbb tettekben nyilvánul meg az erény vagy a bűn, hanem valami jelentéktelen tény, mondás és tréfa sokszor nyilvánvalóbbá teszi a jellemet, mint a véres csaták, nagy ütközetek és városok ostromai. Miként a festők a hasonlatosságot az arcban és a szemek kifejezésében találják meg, amelyekben a jellem kifejezésre jut, a többi részlettel pedig édeskeveset törődnek, legyen szabad nekünk is inkább a lélek jellemző sajátágaiba hatolnunk és ezekkel megrajzolnunk kettejük életrajzát, másoknak hagyván a nagy tettek és küzdelmek megírását.”

Amit életéről tudunk — születésének és halálának évszáma sem biztos — egy békés természetű, igazság szerető, minden kegyetlenségtől irtózó, hazáját

szolgálni akaró s ugyanakkor uralkodóinak híven szolgáló tudós képét állítja elének. Irodalmi munkássága és közéleti tevékenysége az első és második század fordulójára esik, Traianus és Hadrianus, az ún. „jó császárok” viszonylag békés, kiegyensúlyozott uralkodásának időszakára. Görög földön, a boiótiai Chaironeiában született, abban a városkában, mely a régi görög dicsőség bukásának, a görög sereg szégyenletes vereségének (i. e. 338) volt tanúja; „történelmi levegőt” szívott magába gyermekkorában, s a dicső görög múlt szeretetét éppúgy megőrizte szívében, mint a régi, annyszor csúfolt és cáfolt istenek kegyeletes tisztetét — mindez azonban nem gátolta abban, hogy elismerő hódolattal adózzék a világhatalomra törő rómaiaknak is. Athénben folytatott bölcséleti tanulmányokat, majd Rómába utazott; bölcs mérsékletével és sokoldalú műveltségével megnyerte a császári udvar kegyét, de nem kívánta a fényűző és züllött nagyúri életet, inkább visszatért hazájába. Már Traianus uralkodása alatt közszolgálatba lépett, Hadrianus alatt procuratori tisztet viselt Görögországban, s honfitársai fölverték a delphoi papok testületébe. Halála után a delphoiak és chaironeiaiak közösen állítottak neki emléket.

Az antik források szerint 227 művet írt; ránk maradt írásai két nagyobb csoportra oszthatók, az „Erkölcsi művek”-re (Moralia v. ἠθικά) és a „Párhuzamos életrajzok”-ra (βίοι παράλληλοι). A „Moralia” 83 munkáját foglalja magában, melyek korántsem „erkölcsi” tartalmúak valamilyen nyelven: van bennük szó vallásról és filozófiáról, pedagógiáról és politikáról, régészetről és természettudományról, zenéről és irodalomról is. A 83 mű formája sem egységes, akad köztük értekezés, a legtöbb a platóni dialógus műfaját követi, bár messze sem közelíti meg nagy példaképét. Világnézetéért Marx joggal sorolja — némi gúnnyal — az „egyházatyák” közé: hisz a gondviselésben és a lélek halhatatlanságában, szeretetre és igazságosságra tanítja az embereket, humanista érdeklődéssel fordul a rabszolgák, szegények és elnyomottak felé. Számos művében törekszik az emberek erkölcsi magatartásának kialakítására — ír pl. a kíváncsiságról, a fecsegő hajlamról, az álzsemméremről, a baráti szeretetről, a gyermekek iránti szeretetről, a hitvestársak kötelességeiről stb. Az irodalom kérdéseit is morális szempontból vizsgálja, a költészetet a filozófia előcsarnokának tekinti. Esztétikai nézeteit az *Aristophanész összehasonlítása Menandrossal* c. értekezése tükrözi a leghívebben: többre értékeli Menandrosz ártatlan vígjátékait, melyekben az erény diadalmaskodik,

Aristophanész támadó élű, szatirikus komédiáinál.

Az erényre nevelés erkölcsi szempontja vezette Plutarkhoszt a „Párhuzamos életrajzok” megírásánál is. 50 kiváló államférfi életrajzát írta meg, ezek közül 46 párhuzamos: a görög és a római történelem egy-egy kiemelkedő alakját állítja egymás mellé, s az életrajzok befejező részében gyakran összehasonlítja őket. Párhuzamai közt igen sok a találó, de akad köztük erőltetett is; azonban minden egyes életrajz önmagában is megállja a helyét. A legfontosabbak: Theseus és Romulus, Lykurgosz és Numa Pompilius, Themisztoklész és Camillus, Periklész és Fabius Maximus, Alkibiadész és Coriolanus, Ageszilaosz és Pompeius. Nagy Sándor és Julius Caesar, Agisz és Kleomenész — Tibérius és Gaius Gracchus, Demoszthenész és Cicero, Démétriosz Poliorketész és Antonius, Dión és Brutus párhuzamos életrajzai. A ránk maradt négy önálló biográfia közül három egy-egy uralkodót mutat be: Artaxerxészt, Galbát és Othót.

Plutarkhosz az életrajzokban eszményeket, példaképeket keres, szívesen rajzolja meg a régi államférfiak szigorú erénységét, egyszerű szokásait, szabadság- és hazaszeretetét, vitézségét és önfeláldozását, okulásul kortársai számára; de nem hallgatja el hibáikat sem, s emberbaráti iróniával beszél a történelem véres kegyetlenségeiről. Minthogy nem akar történetíró lenni, forrásait nem válogatja meg, se nem bírálja, gyakran ismertet

különféle álláspontokat és felfogásokat, egymásnak ellentmondó véleményeket, anélkül, hogy valamelyikkel határozottan azonosítaná magát. Elbeszél, jellemez, gyakran drámai helyzeteket teremt, mindezzel nevelni és ugyanakkor szórakoztatni akar — s ezt a célt el is éri.

Plutarkhosz csaknem két évezred óta a legnépszerűbb görög írók közé tartozik. Már a bizánciak nagyrabecsülték, s a XIV. század óta Nyugat-Európában is ismertté vált; a XVI—XVIII. század humanistái, reformátorai és filozófusai nagy érdeklődéssel fordultak feléje, s a francia polgári forradalom vezetői tőle vették példaképeiket. A világirodalom nagyjai közül Shakespeare, Corneille, Racine használta forrásként a „Párhuzamos életrajzok”-at; de Plutarkhoszt olvasták a múlt századi orosz forradalmárok, a dekabristák és Bjelinszkij is. Hazánkban is népszerű volt a felvilágosodás írói közt, erről tanúskodik Bessenyei György híres alkotása, az *Ágis tragédiája*.

Az első magyar Plutarkhosz-fordítást Székács József készítette, és a Magyar Tudományos Akadémia adta ki 1847-ben; a múlt század utolsó éveiben jelent meg Kacsovics Kálmán teljes magyar Plutarkhosza, s 1943-ban Sárosi Gyula Julius Caesar-fordítása. Ezek a fordítások ma már szinte hozzáférhetetlenek az olvasóközönség számára, éppen ezért fontos, hiányt pótló munkára vállalkozott Máthé Elek, mikor Plutarkhosz műveinek új, korszerű fordításához fogott. Az ő avatott fordításában három életrajzot adott ki eddig az Európa Könyvkiadó, Marius, Caesar és Cicero biográfiáját (1959); reméljük, csakhamar sor kerül három görög államférfi életrajzának kiadására is, s néhány éven belül kézhez kapjuk a „Párhuzamos életrajzok” teljes új magyar fordítását. *Kerényi Grácia*

LA FONTAINE

(1621—1695)

La Fontaine, a legfranciább francia, 1621-ben született Chateau-Thierry francia városkában. Az apja erdőfelügyelő volt. Akkortájt víg élet folyt a vidéken, ha kellett kölcsönpénzből mulattak. La Fontaine sem unt bele harmincöt éves koráig. Gond nélkül élte a világát: evett, ivott, kártyázott és a környék asszonyaival szűrte össze a leveit. Ám néha a költői lélek is megcsillant benne. Káprázatos álmainak élt. A bol-

dogságot hajszolta. Csak a kellemes dolgok kötötték le a figyelmét.

Gyermemetül őszinte, kimutatja, hogy untatják az emberek, a fegyveletről fogalma sincs, önmagát sem tudja kényszeríteni semmire, állandóan a messzeséget kémleli, ingerkedik, csúfolódik, keresztül-gázol nagyképű hatalmakon; tudtán kívül ez az élethivatása. Természetében rejlik a kételkedés, de olyan mesterkéletlenül úzi, hogy csak ártatlanságnak látszik.

La Fontaine-t fiatalon, huszonhat éves korában megházasítják, feleségül veszi a csinos, jóképű Hericard Mária-t, s a jövő családi élet biztosítására egy jelentéktelen hivatalba dugják: a Vizek és Erdők felügyelője lesz. Nem ért a vizekhez és erdőkhöz, a tölgyet alig tudja megkülönböztetni a bükkötől, a fizetését felveszi, postakocsiba ül, Párizsba utazik s onnan ügyel a távoli vizekre és erdőkre. Feleségéről teljesen megfeledkezik, terhére van a házasság és a hivatal, lassanként lerázza magáról mind a kettőt. A szabadságot szereti, művelt környezetben akar élni, a párizsi tudósok között, ott nem köti senki, nem nyűgözi le a házaselet terhe.

Barátai nem értettek egyet különkdéseivel, szerették, de nem vigyázhattak lépéseire úgy, mint egy gondos feleség, tehát rábeszéltek, menjen haza, látogassa meg asszonyát, s ha nem akar otthon a vizekre és az erdőkre felügyelni, hozza magával Párizsba, éljenek együtt boldog házaseletet. Engedett a rábeszélésnek és Chateau-Thierrybe utazott. A lakásban csak a szolgálóleányt találja, közli vele, hogy felesége vecsernyére ment, helyezze magát kényelembé és várja meg a hazatérő szép asszonyt, aki nagyon fog örüvendeni a viszontlátásnak. De La Fontaine nem így gondolkodik, ő, a végzetben hívó, meghódol a sors akarata előtt és habozás nélkül eltávozik otthonából, egyik barátjához megy, nála alszik és reggel az első postakocsival visszatér Párizsba. Véleménye szerint jól végezte el a dolgát, s ebben megnyugodott. Barátai persze más véleményen voltak, faggatták, miért tért vissza ilyen gyorsan és miért nem hozta magával a feleségét. Az ember legtermészetesebb hangján mondta el a vele történt esetet: az asszony vecsernyére ment, tehát nem találkozhatott vele, bölcsebben nem cselekedhetett, visszajött Párizsba. Itt van az ő helye. Néhány évvel később hasonló esete volt a fiával, akit nem ismert meg. Midőn ezt a felületességet szemére lobbantották, ezt felelte: „Azt hiszem,

már láttam valahol ezt a rokonszenves fiatalembert.”

Harmincnyolc éves koráig saját ügyében nem tett egyetlen lépést sem, nem vette észre az idő haladását, végül az örökös ábrándozásra pontot tett és írni kezdett. És egy újabb évtized elteltével, negyvennyolcadik életévében a trónörökösnek felajánlja meséinek első hat kötetét, pedig nem vágyakozott a királyi udvar környezetébe, nem is volt bejáratos oda, mert a mindenható XIV. Lajos haragudott rá a gúnyiratai miatt, (1684-ben) még az akadémiába is nehezen engedte beválasztani.

Lassan dolgozott. Hosszú évek munkája alkotta meg a *Mesék* tizenkét könyvét.

Tengernyi akadállyal kellett megküzdenie, mert nem szerette és nem érzett tiszteletet uralkodója iránt. Nem követte Molière, La Bruyère és Boileau példáját, akik csínján bántak a király tekintélyével. La Fontaine neveltséges alakjainak sorozatát az oroszlanbőrbe bújtatott királlyal kezdte meg.

A hatalmasságokról tiszteletlenebbül senki se beszélt La Fontaine-nél. Féktelen örömmel gúnyolta a nagyokat. Nem elégedett meg egyszerű jellemzésükkel, közben egy-egy nyilat is röpített a nemes emberevők, a gyatra tolvajok, a gőgös nagyságok felé. Elismerete, hogy szép fejük van, de a koponyájukat üresnek találta és elkeseredett harcot folytatott az üresfejű nagyságok ellen. Gúny tárgyává tett alakjait állatbőrbe bújtatta,

elnevezte őket rókának, tigrisnek, oroszlánnak, elefántnak, medvének, majomnak, kutyanak, patkánynak, szúnyognak, tücsöknek és légynek, mert e jelképek örve alatt nagyokat sújthatott szatírájának bunkójával.

La Fontaine a kiszemelt áldozatait nevetségessé tette; a megtámadottak tehetetlenül vergődtek, s ha találva érezték magukat, úgy viselkedtek, mintha semmi közük se volna a szatírához, nem vállalták az állatbőrbe bújtatott gonoszság, butaság, gőg és a jellemtelenségek vádjait.

La Fontaine egyik versszaka kivisz a virágos rétre, a másik elvezet a pompától ékeskedő termekbe, az udvari szertartások kellős közepébe. Ott a róka hegyes orrát pillantod meg, utána tüstént a sima, ravasz-arcú udvaronc áll előtte. La Fontaine lépten-nyomon elárulja, hogy emberekre gondol, amikor állatokat szerepeltet. Különösen az oroszlánt, a királyság jelképét részesíti csipős méltatásban. A gőgös nagyurat és a társadalom heréit állítja gúnyolódásainak célpontjába. Mindezzel oktatni és büntetni akar. Mesélő készsége a hangulatához alkalmazkodik. Mindig érezzük szavának borsát, szinte látjuk, hogy gúnyos mosoly bujkál a szavak között; tökéletesre alakítja a gondolatait.

La Fontaine nemcsak az ókori mesékben járatos, középkori versenytársát, a verses novellát és újabb feldolgozásait is ismeri. Kultúrák rétegeződnek egymásra meséinek vastag kötetiben; a tárgy mindig változik, de az emberi arcok ugyanazon vonásokat mutatják. S ez az azonoság az örökember változatlanúsága. A szarvas, aki a vízben nézegeti magát, szarvas is, de a rövidlátó hiú ember arcúja is.

La Fontaine azt tanítja, hogy a farkas felfalja a bárányt s étvágya mindig talál ehhez ürügyet; és hogy a pestistől meggrémült állatok, akik engesztelő áldozatul a legbűnösebbet akarják feláldozni maguk között, a szegény csacsit ítélik halálra, aki a nyelvével egy kis füvet csipett le a barátok réjtéről. A tücsök azt fájlatja, hogy nyári lakomáiból nem maradt számára legalább egy kis légycomb, lepkeláb. Világhírűvé vált meséje: „*A tücsök és a hangya*” pedig a holnappal nem törődők számára oktatás és példamutatás.

*A Tücsök, hogy dínom-dánom
csak nótázott egész nyáron,
arra ébred ő kegyelme:
semmije sincs, tétre kelve.
Maradt volna legalább
egy kis légycomb, lepkeláb!*

Éhínségtől hajtva végül
Hangya szomszédhoz betér
s kölcsönképpen tőle kér
némi magvat eleségül:

„Tavasziglan adjon, kérem,
őszre itt lesz mind, ígérem,
tőkéje meg a kamat is!”

Nem jó kölcsönző a hangya, —
nézzük el e kis hibát, —
a hitelkérőnek mondja:

„Míg meleg volt, mit csinált?”

— „Éjjel nappal énekeltem,
hallgattak, mint nótafát.”

— „Énekelt? No jól van, lelkem
most táncoljon! Rajta hát!”

S a kép, amit La Fontaine az állatok-
ról fest, mégis szép. Szép a vonások meg-
döböntő igazsága, és az ecsetkezelés
egyéni könnyedsége. Szép abban, hogy
csupa élet, mozgás, támadás és védeke-
zés, elzárkózás és bontakozás, s abban is,
ahogy a költő belehajol ebbe a Gulliver-
országba, tenyerére veszi a pukkadozó
békát és a puritán hangyát, a bohó nyu-
szit és a gyámoltalan báránykát, a fön-
ségében oly korlátolt oroszánt és a
ravaszságában is reménytelenül üres ró-
kát. Szép a megfigyelés pontos vonala, a
forma tapadó simulása, s a költő beavat-
kozásának meleg lírája.

La Fontaine megmaradt ősi eredetisé-
gében; míg a többiek csiszoltak, ő álmo-
dozott. Az a sok cselszövés, az a pompa,
ami a szeme előtt elvonult, csak színjáték
volt. Görögtűz. Szivárvány, amely folyton
az ő egén tündökölt. S e színkeveréket
felhasználta meséinek ékesítésére. Ott
járt abban a bűbajos világban, mely csak
az együgyűeknek, az álmodozóknak jut-
hat osztályrészül.

La Fontaine egyik meséjében azt han-
goztatja, hogy a tücsök ember volt,
mielőtt a múzsák megszülettek volna. Mi-
kor ők a világra jöttek, s velük a dal,
akadtak emberek, akiket a gyönyör any-
nyira elbűvölt, hogy dalolásuk közben
ételről-italról elfelejtkeztek és éhen pusztu-
ltak. Belőlük származott a tücsök; a
múzsáktól pedig azt az isteni ado-
mányt nyerték, hogy születésükön túl
nincs szükségük eledelre, étlen-szomjan
élhetnek holtukig. Azután visszatérnek a
múzsákhoz, s hírt visznek nekik arról,
hogy kik tisztelik őket a földön.

La Fontaine 1695-ben halt meg Párizs-
ban, és örökösen hagyta ránk alkotásainak
bűvös fényét, gazdagságát.

Bokor Imre

GIOSUÈ CARDUCCI

(1835—1907)

Giosue Carducci Olaszország repre-
zentatív költője, a risorgimento
után, 125 évvel ezelőtt született, 1835. jú-
lius 27-én Val di Castellóban, Toscaná-
ban. Tanulmányai elvégzése után görög
tanári állást kapott egy középiskolában,
de az akkori toscan nagyherceg nem
erősítette meg állásában. Firenzében ma-
gánórak adásából élt. 1859-ben végre al-
kalmazást nyert, majd 1860-ban a bolo-
gnai egyetem irodalmi tanszékét foglalta el.
Ezután harminc éven át, a XIX. század
végéig elismert vezetője volt az egész
olasz irodalmi életnek.

Carducci a vidéki kispolgárságból jött,
ellentétben Alfierivel, Manzonival és
Leopardival, akik nemesi származásúak
voltak, kisszerű életkörülmények között.
Hiányzott belőle Ugo Foscolo közelebbi
életismerete és Parini mély önismerete.
Sem természetének, sem tudásának ská-
lája nem volt lenyűgözően széles, de jól
ismerte Olaszországot Rómától az Alpe-
sekig, az olasz történelmet, kitűnően tu-
dott latinul és görögül, s elmélyedt a
francia irodalomban is. Egész életét
Toscanában és néhány kilométerrel
odébb, Bolognában töltötte. Egymásután
jelentek meg művei: *Juvenilia*, *Levia*,
Gravia, *Jambusok* és *epodoszok*, *Új rí-
mek*, *Intermezzo*, *Barbár ódák*, *Rímek* és
ritmusok. Modern érzéseket dalol, ame-
lyek latin redőzetű tógát szeretnek ölteni,
mint Babits Mihálynál, akire a *Klassz-
zikus álmodok*, de az *Óda a Bűnhöz*
című versében is hatott, mint ahogy Ju-
ház Gyulának francia forradalmi szon-
nett-füzére sem jött volna létre Carducci
híres, szép tizenkét szonettje, a *Ça Ira*
nélkül.

Carducci szellemi fejlődése, ha bizo-
nyos tekintetben tiszteletre méltó
magasságot ért is el, az igazi nagyvona-
lúságot nélkülözte. Csak rajongásában az
erény, a költészet és a haza szenthárom-
sága iránt maradt állandó és érintetlen-
len. Kora ifjúságától tüzes hazafi volt,
de nem vett részt a főlzabadtó fegyve-
res harcban, sem mint katona, sem mint
garibaldianus vörösinges önkéntes, sem
mint összeesküvő. Ezt megakadályozták
kenyér gondjai, más szóval a családi
zsarnokság, melynek a legtöbb olasz
rabja, s ennek következtében minden
másfajta zsarnokság született ellenele.
Mazzini és Garibaldi híve volt és repub-
likánus, amit oly szépen érzékit a Maz-
zini-óda:

Mint roppant szirtjén a tenger fölött
áll Genova, a márvány-óriás —
e kor fölött ő úgy áll: moccanás
nélkül, vad kőszál, törpe hab között.

Gracchus szívével s Dante glóriás
szellemével, az alkonypir mögött
e szirtről, ahol új földrészt lökött
Columbus elé ifjú látomás —

ő itt a Harmadik Itáliát
pillantá meg, s a temetőt kinyesvén,
holtak vélt néppel tört időig át.

Ó, antik bujdosó! zord égbe lesvén,
emeld bús orcád, küldd felé imád:
Egyedül csak Te nem csaltál meg,
Eszmény!

(Giuseppe Mazzini. Rónai Mihály András
fordítása.)

Később nem tudott ellenállni Margherita olasz királynő aranyszőke mosolyának, őszinte hódolatának költészete előtt és meghajolt egy ódájában — *Olaszország királynőjéhez* — a trón előtt. Carducci egyébként demokrata volt, szerette a szabadságot és a békét, olykor mennydörgött Cavour méltatlan utódai ellen — „Rómát kértük és Bizáncot kaptuk” — akik nem voltak elég radikálisak számára.

Carducci nem volt romlott, sem gyáva. Csak a lány légkörnek áldozata, amelyet belélegzett; annak a könnyedségnek rabja, amellyel ebben az időben Itáliában és egész Európában egymással ellentétes eszméket és érdekeket kiegyeztettek. Leopardival és Manzonival nem lehet egy síkra helyezni, de hiányai ellenére művészete gyakran megragadó, erkölcsi és politikai tanítása egységes és tisztá. Tisztelte a francia forradalmat, nem szerette az egyházat — ha olykor el is lágyult egy campanile harangszavára az alkonyati tájban —, s megírta a híres *Sátánhimnusz*t, az Ész dicsőítését: „Salve, o Satana, o Ribellione —, Tu forte vindice della nostra ragione”. „Üdvözlégy ó Sátán! Szent forradalmunk —, Értelem végtelen bosszúja, kardunk!” Ez az *Inno a Satana* nem Baudelaire dekadens sátánjához íródott, hanem a haladó és pozitívista sátánhoz, az „értelem bosszúálló erejéhez”.

Róma Carducci számára a polgári szabadság antik szimbóluma volt. A zsarnokokat és hódítókat elvben gyűlölte. Caesart is usurpatornak, bitorló zsarnoknak tartotta, szíve Brutushoz húzott. Írja is, hogy soha új cezarizmus nem lesz Itáliában. A középkorban csak sötétséget látott. A kereszténységgel szemben új pogányságot hirdetett, de ez olyan hideg volt, mint egykor az új klasszikus szobrászművészet, Canova vagy még inkább Thorwaldsen. Pogánysága nem volt csupán kéjvágy, mint nem egy kortársánál, de nem is titáni kitörés társadalmi és történelmi bilincsekből, mint Nietzsche-nél. Hazájában szeretetre méltó földet szeretett, mely a középkornak a német hódító császárokat megfékező szabad városállamait és a risorgimento új Itáliáját, a költészet és rajongás leányát egyesítette. Crispi Bismarckot utánzó, agresszív hatalmi politikáját csak pillanatnyi eltévelyedéssel helyeselte; sohasem írt egyetlen verset sem az akkori abesszin hadjáratról, mint ahogy Trient és Trieszt olasz határvárosok megszerzését kivéve, egyetlen hódító tervet sem helyeselt. Az Alpések és a tenger közötti Itália történeti valóság, szinte eleven személyiség volt számára, de mindig úgy gondolkodott, hogy katonasága csak a haza védelméül szolgáljon és senkit soha ne fenyegetsen.

Művei közül számosat Rónai Mihály András fordított le a *Nyolc évszázad olasz költészete* című antológiájában. Így többek között a Dante szonettet, az emlékező szülőföld-verset: a *San Guido vo-*

natról-t, a horatiusi Róma születésnap-jára címűt, a mitikusan ösparaszti szonettet *Az ökörről*, a tűnékeny *Vignetta*-t, a kisfia, Dante Carducci halálára írt *Ősi zokogás*-t, aztán *A toszkán lápon át* című verset, a megrendítő *Téli éj*-t, a csodálatos zenéjű *Klasszikus tavasz*-t:

*A harmatos, zöld réten,
ibolyán, mandulán is,
madarak langy dalán is
virágzik friss tavasz.*

*Azúr mosolyt a Nap ma
a légbe szertehintett —
én másfelé tekintek:
szemedbe! szebb Nap az!*

*Mit bánom én fuvalmát!
az ibolyát se bánom:
remeg ma drága szádon
ajkad közt szebb virág!*

*Mit nékem lomb zúgása,
madárkák zöngeménye!
hisz' istenibb zenére
gyűjt ajkad közt a vágy!*

*A rózsafák a rózsa
szagát hiába ontják:
hajad királyi kontyát
te bontsd le, Drága, ma!*

*A tavaszt úgy takard el
előlem — hisz' mit ér az?
Jövőre visszatér az!
de jaj, te már soha.*

Egész költészetének mintegy összefoglalása az *Inno dell' amore*, a *Szeretet himnusza*, melyben kimondja nemzedékének életérzését:

*Noi troppo odiammo e sofferimmo:
Amate!
Il mondo e bello, e santo é l'avvenir.*

*Mi túlságosan gyűlölünk és szenvedünk: Szeressetek!
A világ szép és szent a jövőndő.*

1907. február 16-án, élete 72. évében halt meg Carducci, miután néhány hónappal előbb az 1906. évi irodalmi Nobel-díjjal tüntették ki.

K a t o n a J e n ő

LEONYID LEONOV

(1899—)

Asztrov doktor a *Ványa* bácsiban ki-méletlen tárgyilagossággal vázolja fel, miként pusztul az orosz erdő. Dosz-tojevszkij *A kamaszban* azt hirdeti, hogy minden parasztnak minden évben leg-alább egy fát kellene elültetnie, így ta-lán megmaradnának a hatalmas orosz erdőségek. Az orosz erdő, mint az orosz nép, az orosz haza szimbóluma, központi témaként csak a 20. században Leonyd Leonovnál jelentkezik. Két tudós, Vihrov és Gracianszkij professzor szikrázó szel-lemességű párharcat írja meg Leonov az *Orosz erdő* című regényében. Vihrov pro-fesszor az erdő szerelmese, évtizedek óta harcol azért, hogy ne vágjanak ki több fát, mint amennyit telepítenek. Leonov nemcsak a regény adta szépirodalmi lehe-tőségekkel fejt ki nézeteit. Regényeiben lépten-nyomon felfedezhetők az esszé-regény elemei: az *Orosz erdőben* is rész-letes elemző tanulmányt iktat be a cse-lekménybe, mint Vihrov előadását. A tu-dományos egzaktuság, amely pl. Thomas Mann *József tetralógiájában* a regény keretein belül marad, csak a cselekmény, a figurák tartozéka, Leonovnál már minő-ségleg más céllal jelentkezik: társadalmi, politikai ügyé válik. Ráadásul Vihrov küzdölme az orosz erdőért szimbolikus jelentőséget is nyer: a regény 1941 nya-rán és őszén játszódik, a honvédő háború idején.

Leonov írásművészetében jellemzően oldódik fel a sokat emlegetett Dosztojev-szkij-féle sokszólamúság, a tolsztoji lélek-rajz művészi sodrása és a Zola regényei-re oly jellemző, részletező valóságismeret. Műveiben az elemeket a szocialista világ-nézet összeforrasztó ereje művészi egy-séggé olvasztotta össze. Mint korunk sok más írója, Leonov művészi pályája is társadalmának fejlődésgörbéjét követi.

*

Leonyd Makszimovics Leonov 1899. május 31-én született Moszkvában. Apja ismert költő volt, 1910-ben Arhan-gelszkbe száműzték demokratikus sajtó-tevékenysége miatt. A fiatal Leonov impresszionista verseket írogat. Az októ-beri forradalom belőle is új embert csi-nál: belép a Vörös Hadseregbe, később pedig haditudósító lesz. 1922-ben szerel le, ekkor kezdődik igazi írói tevékenysége.

Egzotikus témák, perzsa szerelmi líra, mongol eposz: egyelőre mind stílusfel-adat, hogyan lehet a művészet formai bűvészfogásait elsajátítani. Aztán meg-jelennek sorban regényei: *Borzok* (1923—

1924); *A tolvaj* (1925—1926, átdolgozott kiadás 1959); *Szoty* (1928—1929) — magyarul *Megindul az erdő*; *Szkutarevcskij* (1930—1932) — magyarul *Az üstökös*; *Út az Óceán felé* (1933—1935); *Orosz erdő* (1953).

A próza területéről néha kirándulást tett: színdarabok jelzik ezeket a kísérleteket. *A farkas*, *A hóvihar* (a pártsajtó rámutatott a mű teljes elhibázottságára). *A hétköznapi ember* (kissé nehézkes felépítésű komédia), *Invázió* (nálunk filmről ismerik, lélektani dráma a német megszállás idejéből), *Ljonuska* (romantikus partizántörténet), *Az aranyhintó* (Magyarországon is bemutatták, Egerben).

Leonov regényírói tevékenységén kívül részt vesz a nagy társadalmi mozgalmakban is. 1936-ban Romain Rolland ünnepelésére Párizsba utazik és beszédében felhívja a világ közvéleményét a közelgő háború veszélyére. 1948-ban hazánkba is ellátogat a 48-as centenáriumi ünnepségekre. Ugyanabban az évben Wroclawban a béke híveinek első tanácskozásán a béke megvédésére szólítja fel a becsületes embereket.

Művészi alkotómódszerét elemezve, elsősorban az a tudatos felépítés a szembetűnő, amellyel az emberi sorokat, jellemeket tudományos egzaktssággal állítja helyükre, az osztályok és emberek

belső kapcsolatainak kölcsönhatásával együtt. Szinte mikronpontossággal vázolja fel figuráit. Például *A tolvaj* (1961-ben jelenik meg magyarul) főalakja, Mitya Veksin, a forradalomban és a polgárháborúban vöröskatona volt, de a NEP korszak forгатagában, a „békés háborúban” nem ismeri ki magát, kicsúszik lába alól a talaj. Nem találja helyét, az élet perifériájára szorul, bűnöző lesz. Leonov itt valójában Gorkij mezítlábasainak, az éjjeli menedékhely lakóinak, a lejtő alá jára került „volt embereknek” a kórtörténetét folytatja. Gorkijnál, Kuprinnál az ösztönös és elszigetelt lázadók életük reménytelen körpályájának egy-egy pontján együttthaladhattak a forradalmi erőikkel, sőt segíthették is őket, mint a fennálló társadalmi rendszer ellenségei. De a NEP korszakban — és ezt bizonyítja Leonov is a tolvaj figurájával — a megváltozott társadalmi körülmények, a forradalom győzelme megfosztja ezeket a perifériára szorult elemeket a lázadozás, társadalom ellenesség ilyen formáitól. A társadalmon kívüliség most már negatív előjelűvé vált: gátja és akadályozója a haladó erőknél, a társadalom építésének.

Leonov nemcsak a figuráit, hanem regényeinek a szerkezetét is mestersen komponálja. Szerkezet, cselekmény, lélekrajz tökéletes egységben szolgálja az író mondanivalóját. Például az *Út az Óceán felé* című regényben a főhős Alek-szej Kurilov vesebetegsége a cselekmény kibontakozásával együtt súlyosbodik, azaz összefüggésben áll. A regény kulminációs pontja a végzetes operáció, amely egyfelől lezárja Kurilov betegségét és egyéni problémáit, másfelől megoldja a kurilovi problematika lényeges gócait. (Kurilov egy vasútvonal munkáját ellenőrzi és eközben bukkan rá egy régi cári báró fiára — az apa ítélte el annak idején Kurilovot forradalmi tevékenységéért — és szívós makacssággal igyekszik leleplezni ifjabb Protoklitov hamis párttagságát és álhűségét a szovjet hatalom iránt. Kurilovot a sokat üldözött Protoklitov bátyja, a köztisztletben álló sebész operálja meg, aki aztán Kurilov halála után — a műtét nem sikerül — maga számol le öccsével.)

Leonov stílusa is külön élmény. Egyszerre bonyolultan tömör és líraián hajlékony, intellektuálisan elvont és izesen népi. Tolmácsolása igazi művészi feladat.

Magyarországon, sajnos, nagyon kevesen ismerik Leonov műveit — talán a kritikusok figyelmét is elkerülte — pedig Leonov a szocialista irodalom egyik legszínesebb és legjelentősebb egyénisége.

Apostol András

ARGÓ ÉS MODOR

— V i t a —

Hozzászólás Zolnai Béla: Az argó — és akiknek nem kell c. cikkéhez

Z. B. kétrészes cikkében, a lap 11. és 12. számában, az argó „köznyelviesüléséről” tett megállapításokat, sőt állást foglalt az argó kívánatos közhasználatúvá válását illetően.

Véleményem szerint több szempontból is vitatható Z. B. álláspontja. Elsősorban is cikkének alaptendenciáját kifogásolom. Minden túlzó purifikációs célzat nélkül megállapítható, hogy ez a folyamat nem kívánatos. Persze itt is a kivételek a szabályt erősítik. Vannak ugyanis találó, életrevaló, jóhangzású szavak az argóban, amelyek „köznyelviesülése” gazdagíthatja nyelvkincsünket. De Z. B. az egész argónak, mint olyannak köznyelvivé válását óhajtja, amikor cikkének konklúziója szerint megállapítja: „Csak a nyelvközösség szankciója és gyakorlata hiányzik hozzá”. Nos: ez a szankció egyáltalán nem kívánatos. Mert az argó szavak és kifejezések oroszlánrészükből inkább szegényítik, mint gazdagítják általános beszédkultúránkat. Legtöbbször ugyanis találobb, árnyaltabb, jobbhangzású szavainkat szorítják ki a használatból. Z. B. számos példát hoz fel véleményének alátámasztására. Szinte valamennyi argó kifejezésére és szavára „kapásból” fel lehetne hozni szerencsebb, szebbhangzású, kifejezőbb ellenpéldát, de a példa még nem érv, ezért ezt mellőzöm. Fentiekkel különben sem azt akarom mondani, hogy az argónak megfelelő helyen és módon való alkalmazása helytelen lenne. Elismerem, hogy még az irodalmi nyelvben is van helye. De csak akkor, ha alkalmazójának szándéka van vele: egy-egy jellem, stílus, miliő meglevenítésének hatásos eszköze lehet. (Íróink, költőink — még a Z. B. által felhozott példák zömében is — általában így is használják.) Z. B. megállapításaival szemben ellenvéleményem lényege tehát az, hogy az argó ellen igenis gátat kell emelni és csak a körültekintő, de egyben türelmes kritika szűrőjén átbocsátva kell a „köznyelviesülés” amúgyis nehezen szabályozható medrébe terelni.

Találjuk meg az arany középutat is: Z. B. a gátak eltávolítását szorgalmazza, mások viszont ab ovo viszolyognak az argótól. Nos: a fürdővízzel nem szabad a gyereket is kiönteni. Ami érték, nyelvgazdagító az argóban, azt valóban szankcionálni kívánatos, ami pedig diszsonáns,

rosszhangzású, káros, azt az argó szótár rezervátumába kell telepíteni. (Mert ilyen szótár összeállítása valóban célszerű.) A továbbiakban foglalkozni szeretnék Z. B. egy példájával, amit és amilyeneket viszont feltétlenül üldözendőnek tartok. „Rém jól mulattunk.” Vagy: „Írtózatos butaság”. Z. B. hatásos kifejezéseket érez bennük. Ha ezeket a kifejezéseket magukban vizsgáljuk, valóban találonk bennük némi bizarr hatásos jelleget. De a beszédkultúra, a frazeologia egészébe ágyazva senyvesztő, káros jelenséggé kell elkönyvelni. Orvosi hasonlattal élve ugyanis az ilyen kifejezések „elefantia-zisban” szenvednek, kórosan puffadtak. Annak idején már Kosztolányi is erélyesen kipellengérezte a fokozások túltengését, a végletes kifejezések áradatát, a felsőfok dömpingjét. Milyen kifejezésekkel illessük a valóban nagyot, értékest, mélyt, ha a „hatás” kedvéért a köznapit, az átlagost, a jelentéktelent is felsőfokú jelzők görögtüzeivel pásztázzuk körül. De azt hiszem: ezzel nyitott ajtót döngetek, mert az ilyen tünetek ellen már többen szót emeltek. Itt csupán azért hozakodtam elő vele, mert Z. B. mint példákat említi és nem mint elriasztó példákat.

Záróul egy etikai érvet említenék még az argó ellen. Megfigyelhető ugyanis, hogy — tisztelet ismét a kivételnek — az argó kifejezések bizonyos nyegleséget, pongyolaságot, sőt tiszteletlenséget is fednek. Van abban némi igazság, hogy a stílus maga az ember. Az argó kifejezések gátlátalan használói legtöbbször a hányavetiség, a „vagánykodás”, sőt a cinizmus némi árnyalatától sem mentesek, s igen gyakran az argó és a rossz modor egy gyékényen árul.

Aki ilyen kifejezéseket használ: „Csao haverom! Szúrd csak ki, milyen klassz spiné csoszog ott, isteni vagányul elcsö-rögnék a csajjal!” — annak nemcsak stílusával, hanem modorával, sőt gyaníthatóan a jellemével is baj van.

Az ún. „jobbérzés” veti el az ilyen és hasonló kifejezéseket, és viszolyog hallatára, nem pedig a sznobizmus, a szalonstílus, a finomkodó eklekticizmus —, ahogy Z. B. véli.

Nem vagyok nyelvész, műszaki dolgozó vagyok, s ezért lehet, hogy hozzászólásomban helytelen vagy vitatható megállapítások kerültek. Egyszerű, józan stílusérzésem sugallatára vettem papírra a fentieket.

Buzás László

BUZÁS LÁSZLÓ hozzászólásából örömmel látom újabb dokumentumát annak, hogy a nyelvészeti kérdések és a nyelvhelyesség ügye széles körben érdekli a dolgozókat.

Hozzászóló azzal „vádol” engem, hogy állást foglalom az argó „közhasználatúvá válásának” kívánatosága mellett. Gondosan újra elolvastam *Az argo — és akiknek nem kell* című cikkemet (Könyvbárát 1959, 499 és 533 l.), de sehol nem találtam azt a kifejezést, hogy az argó köznyelviességét kívánatosnak tartom.

1. Sohasem jutott eszembe, hogy — a múlt század eleji nyelvújítók mintájára, akik a régiségből fölélesztettek elavult szavakat — azt javasoljam, vagy csak jámborul óhajtsam, miszerint egy divatjámult, kérészéletű, ma már ismeretlen, sőt komikus, legtöbbször régen is szűkebb körre szorítkozó argó-szót föltámasszanak. A múltban nem köznyelviessült (a szót tudommal én faragtam) és előreláthatólag sohasem is köznyelviessülendő argó-szavakból — mint például a *kapcarajzós* (csirketolvaj), a *pé* (száj), az *evező* (kéz), a *ráj* (úr) — utólag nem is kívánhatnám, hogy nosza: köznyelviessüljenek! Ami pedig a tüneményes gyorsasággal keletkező új argó-szavakat illeti, ezekről — életmódomnál fogva — csak akkor értesülök, amikor már köznyelviessültek.

2. Egyébként a köznyelviesség nem olyan veszedelmes mumus, mint ahogyan némelyek képzelik. Ha egy szó köznyelviessé válik, akkor „nincs semmi baj”. Mert a köznyelviesség azt jelenti, hogy az illető szó mindenki által ismert és magától értetődő, esetleg közkedvelt. Ilyen például a *srác*, amely héberül még férget jelentett; a század elején nálunk a csibészeket, rossz utcagyerekeket (ilyenek is voltak!) nevezték így, szűkebb, főleg budai körökben. Ma pedig — köznyelviessülve — a *srác* kedveskedő megnevezése a kislánknak, akire a család büszke. Ha valakinek például 1760-ban egy héber szó — mondjuk a *sracim* — megtetszik és rábökve kijelenti: e féregből magyar közszó lesz, akárki meglátja, — bizonyára enyhe derűtséget fog vala kelteni. A trágár *Hundsfott*-nak meghonosulása — előbb kaszárnyai formában, később enyhe politikai kitérészként (huncut a német!) — az édeskés *huncut* szavunkat eredményezte. A káromkodást senkisé is „óhajtott” köznyelviessíteni (bár a káromkodás is beletartozik a köznyelvnek egy szűkebb rétegébe). Az incselkedő *huncut* pedig évtizedek folyamán kialakult, anélkül, hogy óhajtván sejtettük volna. Száz

évvél ezelőtt Czuczor és Fogarasi Magyar Szótárára még ezt írta róla: „e szónak nem csak írásban, de nemesebb társalgási beszédben sincs helye”. Így lesz — a társadalmi élet sokmillióes vegycsövein át — a szalonképtelen, triviális huncutból választékos szalonkifejezés. *Ex uno disce omnes!*

Így van ez minden nyelvközösségben. A római rabszolgák, plebejusok, városperemiek nyelve, nyelvtani normákat, artikulációs választékosságot negligáló kifejtése a modern latin nyelvekben választékossági, hivatalos nívóra emelkedett. A szavak nemcsak horizontális irányban terjednek, hanem vertikális rétegekben is emelkednek vagy süllyednek. A régi Rómában a *testa* (bögge) argó-körökben, utca, tréfás használatban „fej”-et is jelentett, a hivatalos *caput* helyett. A mai franciában a *testa* latin szóra hangtaniilag visszavezethető *tête* jelenti a testrészt. A *cap* csak bizonyos kifejezésekben használatos. (Pl. földrajzi névként: a méla Cap Martin, amit Ady Endre idézett.) Olyan ez, mintha ma argó-szóval *kobak* vagy *titi* névvel illetnék a becsületest, gondolkodó testrészt. Nem minden állandó a nyelvekben és sokminden változik...

3. Mindenképpen távol áll tőlem, hogy az „egész argónak, mint olyannak” köznyelviességét állítsam vagy csak óhajtsam. Ezt józanul nem is lehet kívánni és erre a nyelvközösség egyes tagjainak nincs is hatalma. Én csupán azért harcolok, hogy a már köznyelviessült argó-szavakat ne üldözzük. Megvan minden szónak a maga helye —, amint Buzás László maga is bölcsen elismeri. De miképpen látja lehetségesnek az igen tisztelt hozzászóló a gátemelést az argó-szavak ellen? Nincs az a „duma”, amely a köznyelviessült *duma* szót kiírhatná nyelvünkéből. Mennél többet szidjuk, annál jobban meggyökeresül. De lehet, hogy száz év múlva már „magától” kiavul nyelvünkéből és helyét új „színes” szó foglalja el. Mert az élet megköveteli és megteremti magának a „színességet”. A *hun-cut* győzött a nyelvészek tilalma ellenére és ma egyik gyöngyszeme nyelvünknek. A nyelvújítási *kóroda* szót sikerült a hivatalos nyelvből kiszorítani, mert sohasem volt népszerű szó. De megmaradt a szintén „rosszul képzett” *járda*, az *iroda*, a *Lövölde-tér*...

Igaza van Buzás Lászlónak: valóban kellene egy argó-szótár, mert — tudományos hasznai mellett — irányítótul szolgálna széles rétegeknek a szavak dzsungeljében, a jelentések útvesztőjében.

Egyébként argó nélkül nem képzelhető el eleven nyelvi élet. A németek nemrég

adták ki a „társalgási nyelv” szótárát. Az angol slang-szótárak nagy lexikon-formátumban jelennek meg. A franciáknál minden évben kiadnak egy argó-szótárt. Ez a legmerevebb, legválasztékosabb nyelv úgy áll bosszút a saját purizmusán, hogy gazdagon burjánztatja az argó-szavakat...

4. Mindig az ízlés híve voltam a nyelv-művelésben. A túlzás önmagát eliminálja. Ezért fejeztem be cikkemet azzal, hogy az argó szabadon tenyészik, de a kisebb-nagyobb társadalmi közösségek szankciója nélkül nem lesz belőle argó sem. Ha pedig argó, akkor már társadalom van mögötte, amely konzerválja belőle azt, ami életképes.

Buzás László bizonyára nem rója meg kitűnő fordítónkat, Végh Györgyöt, azért, hogy Alain-Fournier *A titokzatos birtok* című ifjúsági témájú, de felnőtteknek való, mély távlatokat éreztető regényét ilyen szavakkal fordítja, ott is, ahol az író nem a személyei, hanem a maga nevében beszél: „megúsztuk a heccet *bunyó* nélkül... *bíflázn*i kezdte a leckéjét... ebben a kis melegben *ricsajok* úsztak... ő is a

lógós srákokat hajkurászta... dagadt pasasok...” Másutt viszont az író, Alain-Fournier, így nyilatkozik egyik hősről: „Olyan finoman beszélt, ahogyan csak könyvekben beszélnek.”

Ne felejtjük el, hogy az argó szavai nem véletlenül maradnak meg, hanem azért, mert hiányt pótolnak. Ahogy a finnugor *feleim* mellé ösztönösen átvette népünk a szláv *barát* szót, úgy kapott a *haver* héber szón, amely a pathetikus *barát* szóhoz familiáris, bizalmas, pongyola variánst hozott nyelvünkbe. *Barátság* és *haverság* csak szinonim, rokon-jelentésű szavak, de nem azonosak. A *haver* megmaradt, mert a jelentés-árnyalatok sorozatába egy új szint vitt és hiányt pótol.

Miközben ézt írom, a mellettem levő cukrászdai telefonba egy *bakfis* (ez a valamikor divatos szó ma már kihaltban van) csicsereg. „Na *szevasz!*... Azt mondom, hogy *szervusz*, mert sietek. *Szevasztok!*” Én nem mondom senkinek, hogy *szevasz!* Azt sem mondom „kezeit csókolom” helyett, hogy *csókolom*. Ne mondd! Te se, pajtás! A disznótör nem erőszak.

Zolnai Béla

KÖNYVBARÁTOK KIS LEXIKONA A KOLOFON

A kolofon görög szó, eredetileg valaminek a csúcását, vagy egy útnak a végét jelentette, Platonnál pedig a bölcsesség zárókövét. A középkorban, a nyomdászat elterjedése után más jelentést kapott: a könyvek utolsó sorait nevezték így, tehát a bennük rejlő ismeretanyagnak, bölcsességnek mintegy a befejezését, zárókövét.

A középkor kéziratos könyvei, a kodexek, a másolt szöveg végén megmondják a munka címét, szerzőjét, néha pedig az írás idejét és a másoló nevét is. Az első nyomtatott könyvek mindenben utánozták a kodexeket. Nincs címlapjuk. Ehelyett a *könyv* végén közlik a szerzőt, címet, a nyomdász nevét, a nyomtatás idejét, helyét, az esetleges megrendelőt vagy mecénást, olykor a korrektor nevét és egyéb adatokat is. Ezekhez szokott csatlakozni néhány szokásos fordulat, mint például „*szerencsésen befejezve*”, vagy a szerzőre, megrendelőre vonatkozó dicsérő jelzők, „*nagytudású, kiváló, tiszteltreméltó férfi*” stb. Ez a befejező rész kapta a kolofon nevet.

Az első datált kolofon magyar fordításban így hangzik: „*E zsolnárkönyvet Isten dicsőségére Fust János mainzi polgár és gernsheimi Schöffler Péter nagy szorgalommal és a könyvnyomtatás lángeszű ta-*

lálmányának a segítségével, a toll bármínemű igénybevétele nélkül fejezte be az 1457. esztendőben, Mária mennyemene-tele ünnepének előestéjén.” Ezek a sorok kultúrtörténeti szempontból igen figyelemreméltóak: nagyfokú nyomdász-önérzetéről, a nyomdászmesterségnek megbecsüléséről tesznek tanúságot, a nyomtatott könyv felsőbbségét hirdetik az írott könyvvel szemben.

Ilyen vagy ehhez hasonló befejező részt az ősnymtatványoknak mintegy kétharmadában találunk. Az egyes könyvek azonosításánál és a könyvtörténeti kutatásoknál felbecsülhetetlen szolgálatot tesznek. Nélkülük a régi nyomdásztörténetet még vázlatosan is bajos lenne megírni.

Az 1500 körüli években a könyv nagy változáson megy át, fokozatosan elveszi mai alakját. Általánossá válik a címlap. Ide kerülnek a különféle adatok, s így a kolofon feleslegessé válik, eltűnik.

Ez a folyamat elég soká elhúzódik. Még a XVII. század elején is jelennek meg olyan könyvek, ahol a nyomdász nevét és a nyomtatás idejét csak a kolofonban lehet megtalálni.

Az újkori könyveknél csökevényes alakban akkor bukkan fel újra, amikor a kapitalisztikus fejlődés következtében

kiadó és nyomdász különváltak. Az előbbi adja a vállalkozáshoz a tőkét, ő a megrendelő, az ő tevékenysége a „fontosabb”, ezért ő neve olvasható a címlapon. Természetesen a nyomdász is igényt tart rá, már csak a reklám szempontjából is, hogy cégének a neve rákerüljön a könyvre. Ez azonban a tényleges hatalmi viszonyoknak megfelelően nem szembeszökő helyen történik, hanem egész apró betűkkel a címlap hátulsó oldalán vagy a könyv utolsó lapján. A név mellé kiírják még a nyomda telephelyét és a nyomtatvány nyilvántartási számát.

A századfordulótól kezdve sok bibliofil kiadvány jelenik meg. Ezek nem gyári tömegcikkek; alkotói nemcsak megélhetési eszköznek tekintették a nyomdász-mesterséget, hanem művészetnek is. Olyan könyveket állítottak elő, amelyek tartalomában, papírban, tipográfiai elrendezésben, nyomásban, illusztrációban, kötésben az olvasási igények mellett kielégítik a szépérzékét is. Ezek az iparművészek átvették a XV. századbeli hosszabb kolofont és ebben örökítették meg azoknak a nyomdászoknak, rajzolóknak, papírgyáraknak a nevét, akik hozzájárultak munkájukkal a művészi könyv elkészítéséhez. Még azt is megtudjuk

ezekből a kolofonokból, hogy hány példányban készült a mű, hányat nyomtak belőle különleges papírra, hol van a szövegül használt kézirat lelőhelye, milyen betűtípust használtak stb. Néha a művészi hatást a — nem mindig sikerült — archaizáló nyelvvél próbálták fokozni.

A legutóbbi években nálunk és a többi szocialista országban új szerepet kapott a kolofon. A Szabványügyi Hivatal megakart könnyíteni az olvasók, könyvtárosok, dokumentálók részére a könyvek azonosítását és kezelhetőségét. Ezért MNOSZ 3402—1952 számú szabványával előírta a címlap adatait és kötelezővé tette a kolofon használatát. — Ez utóbbinak fel kell tüntetni a könyv előállításában közreműködő személyeket (kiadó- és nyomdavállalat vezetője, szerkesztő), a különféle műszaki adatokat (milyen szabvány szerint készült, mekkora a terjedelme, mennyi melléklete van, hány példányban jelenik meg), a nyomda nevét és a kézirat beérkezésének idejét. Ezenkívül fel lehet tüntetni a könyv decimális szakjelzését és egyéb adatokat. A kolofon ebben az új formájában alkalmas arra, hogy a könyvek nyomásával kapcsolatos érdeklődést teljes mértékben kielégítse.

Vértessy Miklós

MOSOLYÓ VILÁGIRODALOM

Heine Heinrich (1797—1856)
német költő 1853-ban, mikor már nagy beteg volt, meglátogatta egy régi jóbarátja, ki a költőt már hosszú ideje nem látta.

— Az mégis borzasztó — kiáltott fel a jóbarát — midőn az embert betegágyában az egyik helyről a másikra cipelek.

— Hogy volna borzasztó? — nevetett Heine gúnyosan. — Hát nem látod, hogy a tenyerükön hordoznak?

Ugyanez a barát egyszer Heine-től csodálkozva kérdezte:

— Miképpen lehet az, hogy az ön bátyja, Max Heine, a híres orvos nem siet ide az ön megmentésére?

— Ön ezt nem érti? — kérde a beteg költő.

— Valóban nem.

— Akkor röviden megmagyarázom a dolgot. A bátyám orvos és azért nem akar engem gyógyítani, mert nem akar testvérgyilkos lenni.

Swift Jonathan (1667—1745)
angol író ki akart lovagolni, kérte a csizmáját; szolgája előhozta azt.

— Miért nem tisztította ki? — kérdezte Swift.

— Azért, mert valahányszor ön kilovagol, mindig piszkosan, porosan jön vissza benne; gondoltam tehát, hogy kár a fáradságért.

Néhány perccel később a szolga kérte Swifttől az élesekamra kulcsát.

— Mit akar azzal csinálni? — kérdezte az író.

— Ébédelni szeretnék mialatt távol leszek.

— Ó, hát ez mire való?... Hiszen reggel evett. Kár a fáradságért, mert estére úgylis éhes lesz.

Campbell Thomas (1777—1844)
angol költő egy irodalmi lakomán toasztot mondott és Bonaparte Napóleon egészségére ültette poharát. Az angol-francia háború akkoriban dúlt a leghevesebben és Napóleon nevének csupán említése — kivéve ha gyalázó jelzőkkel illették — rendesen felháborodásra szolgáltatott okot. Szavai ezért zajos rosszallást váltottak ki és Campbell csak nehezen tudott szöhozz jutni.

— Uraim — mondá végre — ne értsenek félre. Megengedem azt, hogy a francia császár zsarnok. Megengedem, hogy ezúdt ellensége nemzetünknek és ha úgy akarják, az egész emberiségnek. De uraim legyünk igazságosak ellenségeink iránt is. Nem szabad arról megfeledkeznünk, hogy egyszer egy könyvkereskedőt agyonlővetett. (Palme könyvárust Braunauban.)

A vendégek, akiknek két-harmadrésze írásból élt, nagy kacagásba törtek ki és Campbell diadallal ült le.

Honoré de Balzac (1799—1850)
francia regényíró igen gyakran szenvedett pénzhiányban. Egy alkalommal — igen szigorú tél idején — lakása hideg volt. Ő azonban nem érezte a hideget, mert nagy vastag kendőbe burkolózva, napi 8-10 órán keresztül írta regényeit.

Inasa azonban megúnván a fagyoskodást, panaszkodni kezdett:

— Uram rettenetesen hideg van. Ön azonban csak ül és ír rendületlenül. Igazán nem értem, hogy miért nem csinál már valamit!

— De édes fiam — méltatlankodott Balzac —, hogyan kívánhatod egy embertől, hogy megváltoztassa azt, amit a jó isten elrendezett. Hogyan csinálhatnék én a télből nyarat?

Samuel Johnson (1709—1784)
angol költő és tudós egyik barátja elragadtatással beszélt arról, milyen elmes ember Lord Chesterfield.

Johnson, aki nem nagyon kedvelte a lordot, így felelt:

— Lehet, hogy a lordok közt elmes embernek számít, de elmes emberek közt mégsem egyéb, csak lord.

Legkedvesebb könyveim

Ebben a rovatunkban írók, művészek, tudósok számolnak be legmaradandóbb könyvélményeikről, kapcsolatukról irodalommal és könyvekkel.

BARABÁS TIBOR

Mindig csodálkoztam azon, hogy a világirodalomban hány regény szól hirtelen fellángoló szerelemtől, viharos érzések feltámadásáról, arról a percről, amikor egy erős akarátú és nagyra hivatott fiatalember megpillantja végre az egyetlent, az igazit, a gyönyörű leányt... He-lyesebben nem is ez töltött el csodálkozással, hanem sokkal inkább az, hogy milyen ritkán olvashattam olyan regényrészletet, amely a cselekményépítés tetőpontján egy nyomorúságos diákszubába vezetett volna, amelyben egy nyomorgó, de elgondolkodó fiatalember rozszant vaságán könyve olvasta után új életre ébred... Egy regény, vers vagy rőpirat halomra dönthet megrögzött érzéseket, előítéleteket, új képek, képzetek születhetnek nyomán. Hány millió embertársunk ismerte fel így elnyomatottságának, szenvedéseinek igazi okát, pillantotta meg a kizsákmányoltak sorsában a magáét s váltotta fel kínzó, keserű magányosságát a forradalmárok harci közönségével. Hány regény, könyv, vers formált álmatag töprengőből sorsát látó,

tettre kész embert, hány sorsba szólt bele az író, a költő, mekkora elhatározások forrása volt mindenkor az irodalom? Csak a világtörténelmen mérhetjük le a könyvek inspiráló erejét... S milyen ritkán ábrázolják az írók tulajdon munkájuk hatását, sokszor drámai beleszólásukat az emberi sorsok alakulásába.

Hiszen hacsak a magam életére gondolok, be kell vallanom, hogy sohasem lett volna író abból a rongyos, örökké éhes, félénk Hunyadi téri kisgyerekből, aki voltam, ha a könyvek nem vezettek volna. Az első regény, amely a kezembe akadt, a *Kutató Sámuel* volt. S az első tiszta emberi szó hallatára eldobtam a Buffalo Billeket, a véres kalandregényeket, a füzetes ponyvát.

Nagy különbséget érzett meg öntudatlanul is a gyermek, és lázasan fogtam új meg új regények olvasásába. Magasabb régiókba jutottam, ahol az emberek szebben, választékosabban beszélnek, szenvedélyesebben élnek, bátrabban küzdenek, ahol otthonos a szépség és a regényalakokat nagy dolgok foglalkoztatják, s azokról beszélnek: életéről, halálról, szerelemről, nyomorról vagy gazdagságról, emberségről és igazságról. És a regények tanítása nem elvontan, nem a fogalmak nyelvén szólt hozzám. Különös emberi jellemek, hősök, szenvedő lények álltak elém, s kitárt lelkekkel tanítottak: látod, ilyen az ember, ilyen az élet.

Az egyes ember élete is gazdag élményekben és tapasztalatokban, de sokrétűsége, gazdagsága, változatossága csak kivételesen közelíti meg a világirodalom forgasztos látványát. Ezért mérhetetlen az irodalom befolyása a jellemek alakulására, a jó, a nemes hajlamok kifejtésében. Alig van az életnek olyan szakasza, lett legyen az szerelem, csalódás, boldogság, bánat, életveszély vagy munka, melyben az emlékezés s a képzelet mélyebb rétegeiből ne lépett volna előbem egy-egy regényhős, ne szólt volna hozzám nagy költők egy-egy versszak.

Igaz, más volt a múlt irodalom nagy műveinek egykori jelentősége. Akkor — a munkásosztály harcain kívül — egyedül azokból sugárzott a jobb és szebb élet reménye az emberiség felé... A szocializmus korának irodalma nem kárpót-lás többé, hanem harci kürt, amely mindig új tettekre szólítja az emberiséget, a szovjet irodalom hatása azért oly párat-

lan, mert a beteljesülő és beteljesített emberi remények művészete.

Sosem felejttem el, hogy az Izabella utcai nyomorúságos és sötét kis lakásban, ott a második lépcső mellett, ahol laktunk, a fakó, sárga, fáradt villanyégő alatt szakadatlan a könyveket bújva, mennyi fényt, szépséget találtam... Jókai regényeiben megszerettem azt a nemesítő izgalmat, melyet végletes jellemek, pályák emelkedése és hirtelen hullása kelt az emberben, az író nagylelkű igazságosztását... Az érzések hűrjain játszik mesterien Jókai romantikus fantáziája.

Tizenhárom éves koromban került kezembe Stendhal nagyszerű regénye, a *Vörös és fekete*. Realizmusának ereje, művének sosem derengő, hanem mindig erős és egyenletes világossága egyszerre elhalványította előttem a romantikus regények szélsőséges, rikító színeit. Julien Sorel alakja olyan valóságos, élő emberként állt előttem, amilyet talán az életben a magam szemével még egyetlenegy sem láttam és Du Rénalné lett az én első nagy szerelmem. Stendhaltól tanultam megérteni, hogy a szerelem ögő és nagy szenvedély, része a jobb, a szebb utáni szüntelen vágyódásunknak, de jellemünk s a körülmények döntenek el, hogy felemelkedünk, vagy lealjasulunk-e általa.

Az ifjúság ébredésének káprázatában látom ma is Julien Sorelt, Du Rénalné és Mathilde-ot, és hallom a szerencsétlen, kivégzésre induló plebejus-hűsnek az esküdtek felé kiáltott utolsó szavait: azért kell meghalnom, mert paraszt vagyok, mert megkísérleltem betolakodni azokba a felsőbb körökbe, amelyeket önök előkelő társaságnak neveznek...

Azóta tizszer is elolvastam ezt a könyvet, s egyre jobban csodálom Stendhal alakjainak árnyalatos, meggyőzően igaz lelki rajzát, a szilárdan, roppant realitással ábrázolt társadalmat. Ma is úgy látom, hogy csak nagy forradalmár, művész és gondolkodó vállalkozhatott arra, hogy azon nyomban behatoljon a kor szívevényébe és feltárja az elnyomás idejének aljas, embertelen játékszabályait. A regény, mint építmény is valóságos zamek; görögös, magas falak, merész boltívek alatt egy, egyetlenegy ifjú igyekszik a kitárt kapu felé, minden fény, világosság az ő alakjára hull, s az oltár árnyékában, a lépcsőin vérebén hever általa megsebzett első szeretője, Du Rénalné és a világi sikerek felé hívja, csábítja a szerencsétlen törtetőt új szerelme, Mathilde. Ma is Stendhal, Balzac, Lev Tolsztoj, Solohov, Alekszej Tolsztoj egy tömbből faragott plasztikus hőseit, Gorkij hitből és erőből szült Pelageja Nilovnáját tartom a legtöbbre...

S ha Stendhal regénye a művészet igazságérzetét plántálta el bennem, más-ik ifjúkori olvasmányom, Victor Hugo *Nyomorultak* című regénye, a cselekvő részvétet. A 15 éves fiú megrendült az egykori gályarab, Jean Valjean szerencsétlen életétől. A hivatásos gonoszság, aljasság embereit ma is Javert-hez hasonlítom. A külvárosi kávéházak ifjú hősei, mint a lázító igazság szónokai léptek elélem a kávéházi márványasztalok tetejére.

Csehovnak köszönhetem, hogy a romantikus regények forgatagában küzdő és szenvedő alakok után megismerhettem és felismerhettem a szürke házak, sötét, szegényes lakások, földszagú, áporodott parasztszobák kisembereinek minden-nél fájóbb bánatát is. A kritikai realista irodalomé, Dickensé, de mindenekelőtt a nagy oroszoké az érdem, hogy a részvét sugarát a kisemberekre irányították. Nincs megrendítőbb novella Csehov *Bánat* című elbeszélésénél. A hóviharos pétervári éjszakában egy hóval borított izvoscsik, Jona Potapov nagy bánattal szívében ül a bakon. De hajt mulatótól kávéházig, kocsmától bordélyig, vízsi-hordja az utasokat, tisztesséket, hivatalnokokat... Időnként hátra-hátra fordul, hogy bánatát valakinek elpanaszolja, de csak óratítás, röhej, ütés a válasz... A kocsisok közé is hiába megy, részeg öklendezők közt egy sincs, aki meghallgatná... Bemegy a sötét istállóba, lova nyakára hajtja szomorú fejét s zokogva panaszolja az állatnak, hogy meghalt az ő egyetlen, jó fia, Kuzma Jonus, nem akad több ilyen kocsis egész Pétervárott...

Az igazi, a jó irodalom az érzések leg-főbb iskolája. A részvét, a számalom érzésében összeforruunk az emberiséggel, egy ember bánata a mienkbe olvad és szívünk a határtalanba lát... Másképp szenved, viseli terhét, sorsát az egy ember, aki együtt küzdött, szenvedett Jó György-gyel, Iljics Ivánnal, Copperfield Dávid-dal, vagy Pavel Korcsagiannal, akiben fel-felhangzik Berzsenyi, Bacsányi, Vörösmarty, Arany, Petőfi, Juhász, Puskin, vagy Burns egy-egy versszaka. A szerelmesek szebben és jobban szeretnek, ha nagy költők művein nevelkedtek. Az irodalom hadat üzen az alakoskodásnak, a gyáváknak, az élni resteknek. Egy regény, egy vers jeterődelheti az élő érzéseket elborító megkövült érzelmi rétegeket...

Nem szándékom, nem is célom felsorolni a világirodalom legnagyobb műveit, értékrendbe szedni a legnagyobbakat, csak egyre akarok még rámutatni. Valamennyiünknek van kedves írója, költője. Nekem: Petőfi és József Attila, Móricz és Mikszáth, Stendhal, Tolsztoj, Csehov,

Gorkij, Solohov; Nagy Lajost tartom a novella mesterének, de nincs köztük — legyen bár a legnagyobb — aki az irodalom nagy egészét, magát az élő, virágzó nemzeti és világirodalmat egymaga pótolhatná. Petőfi forradalmi versei, minden dala, románcja, hasonlata ezerszer táplálta, de hányszor nyúltam Juhász Gyula, Tompa, Csokonai vagy Vajda János verseihez, és találtam bennük páratlan szépséget, támaszt és vigaszt... Az egész irodalmat kell szeretni és olvasni, ha nem akarjuk elveszíteni Vörösmarty szárnyas szavait, Berzsenyi egetverő haragját, férfias, nemes vágódását. Kik ismerik, hányan olvasták például Berzsenyi nagy versét, a *Levéltörredék barát-némhoz* címűt?

Nincs nehezebb, mint olyanról írni, amit szenvedélyesen a magunkénak vallunk. Ilyenkor megrészegülünk az emlékek mámorától, magukkal ragadják az embert a felszabadult szavak, a feltámadó képzetek...

Egyszer, gyermekkoromban egy keleti mesét olvastam. Arról szólt, hogy egy Juszuf nevű rongyos bagdadi koldusgyerek, hogy, hogy nem, megmentette a kalifa életét. A nagyhatalmú úr Juszufot a kincstárnok inasává tette. Kilenc kamrában halmozták fel a kalifa kincseit, az elsőben az ezüstöt, a másodikban az aranyat, a harmadikban a topázokat, a negyedikben az opál-, smaragd- és rubinköveket, s a legutolsóban a föld legnagyobb gyémántját, a „Kalifa csillagát”. És Juszufot nagy óvatosan egymás után vezették kamráról kamrára, hogy meg ne vakítsa szegényt a sok egyszerre felragyogó ékesség...

Úgy állok most roskadásig teli könyvespolcaim előtt, mint az a kincstárosgyerek, akinek óvatlanul egyszerre tárta fel mind a kilenc kamra ajtaját... S lehunyom a szemem ennyi fény, ennyi nagyság előtt.

Barabás Tibor

SZABÓ MAGDA

Vézna, beteges gyerek voltam, elemista koromban épp csak megkezdtem a tanévet, aztán azonnal megkaptam valami gyermekbetegséget, s azzal sikerült annyi időt vesztenem, hogy ki kellett maradnom az osztályból, s magántanulóként fejeznem be az évet. Rengeteg időt töltöttem ágyban vagy szobába zárva, babázni utáltam, a párnához vagy zárt helyhez kötöttséget a könyvek enyhítették.

Anyám is, apám is gyűjtötte a könyvet, lakásunkban két különböző ízlésű könyvbarát gyűjteménye egyesült. Szüleim a városi könyvtárból, de a Kollégiumi Könyvtárból is kölcsönöztek olvasnivalót, lakásunkat az jellemezte, hogy minden bútordarab tetején könyv volt.

Anyám, aki tanítónőképzőt végzett, még iskolába kerülésem előtt megtanított olvasni, és pici koromtól fogva minden ünnepélyes alkalomra olvasnivalót vett ajándékba. Apám sajátos nevelési módszere következtében minden könyvhöz szabad volt hozzányúlnom, ha kedvem tartotta, semmit se vettek ki a kezemből azzal, hogy ezt még nem értem, vagy amaz nem nekem való. „Lelked rajta!” — mondta apám, vagy egyszerűen csak annyit: „Unni fogod, fiam.” Egyéb kommentár nem volt, szabadon garázdálkodhattam a magyar és világirodalomban. Holtig hálás leszek érte.

A képeskönyvekkel nemigen tudtam mit kezdeni. Nem szerettem a képeket (ma se szeretem az illusztrált könyvet!), s különös módon dühös sírásra ingereltek a versikék. Indulatos, vad kislány voltam, a ceruza mindig a kezemügyében, ma is meglévő képeskönyveim siralmas állapota arról tanúskodik, hogy nemtetszésemnek azzal adtam kifejezést, hogy a felismerhetlenségig összefirkáltam az együgyű képeket, a versikéket pedig áthúztam, és rút nyomtatott betűkkel odaírtam egyik-másik mellé: „VACAK!”.

A mesék közül a népmeséket szerettem. A tündérmeséktől olyan düh és ingerültség fogott el, hogy ollóval kivágtam minden tündért ábrázoló képet a könyvből — ne is lássam! Sosem ijesztgetett senki, boszorkányban, kísértetben, varázslóban nem hittem, ha dörgött, tudtam, hogy vihar készül, még a sárkánynak se volt sikere nálam, mert arról meg azt hallottam, hogy ősgyilk.

Voltak érzéketlen szenvedélyeim: például a lexikonolvasás. Órákig el tudtam lapozgatni a lexikonkötetekben. Nagyon szerettem a menetrendet tanulmányozni is, gyönyörűnek találtam a helyneveket, és mint valami kiszámolót, ordítottam a különösen tetszetős vasútvonalak földrajzi neveit, körbe-körbe ugrálva a nevek ritmusára: *Dombóvár, Nagykovács, Odalmand, Kocsola, Nagykőny, Pári...* A helynevek jelentésnélkülisége s akusztikai varázsa úgy hatott rám, mint valami sámánszöveg.

Első találkozásom az igazi irodalommal oly élelken él az emlékeimben, hogy ma is pontosan emlékszem arra a téli délutánra, amikor — természetesen ismét betegen — rosszkedvűen térferegtem a szobában és nem találtam semmi csábítót sem a menetrendben, sem a Révni

lexikonban, sem a saját könyvtárocskám kötetei között, kihúztam a szüleim fekete, faragott könyvszekrényéből egy könyvet. A könyv kötése piros volt, fedőlapján a kötésbe préselt arany lant: *Arany János kisebb költeményei*. Leültem a földre és kinyitottam — az *V. Lászlóra* lapoztam rá véletlenül. Elkezdtem olvasni.

Mikor a végére értem, olyan izgalom fogott el, hogy a gyönyörűségtől bögve a díványtakaróba dugtam a fejemet. A sűrű és setét éj — amelyet egyébként nem is ismertem, mert hiszen az én életemben a nap a koraestével végződött — olyan vad képsort riasztott fel bennem, hogy szívdobogást kaptam. *Dühöng a déli szél...* Az *éjszaka dühöngő nappali szél* — mert akkor még nem ismertem az égtájakat, s azt hittem, a *déli* szó a déli tizenkettőre vonatkozik —, izgalmasabb lehetőség volt, mint bármi az addigi életemben. Ami pedig az *érckakast* illeti, ez külön feldúlt, mert ismertem valódi kakast és ismertem kálvinista jelképet, de egyik sem *csikorgott*; — sírtam az elragadtatástól, hogy ilyen csodálatos dolgok vannak a földön, éjszaka fúvó nappali szél, amelyben jó Budavár magas tornyán csikorog az a valami. Csorgott a könnyem, minden porcikám reszketett, s azt éreztem, hogy nem is akarom megoldani ezeket a titkokat és tisztázni a szavak ellentmondását, hadd fújjon éjjel a délelőtti szél, és hadd csikorogjon az a kakas, amely se templomi, se tollas — ez itt így értelmetlen értelmében gyönyörű —, sírnivalóan szép.

Az *V. László* határkő lett az életemben — rákaptam a versolvasásra. Rajongtam a balladákért, szigorú világuk és igazságszolgáltatásuk elragadtatott. A kisebb költemények természetesen módon vezettek el az elbeszélő költeményekhez, rövidesen szenvedélyes eposzolvasó is lettem, majd amikor a Világirodalom Kincsházának minden költeményét át tanulmányoztam, vershez hasonló formájuk miatt eljutottam a Shakespeare-drámákig. A balladákból annyit értettem meg, amennyi akkori életismeretembe belefért, az eposzokból majdnem mindent, Shakespeare-ből szinte semmit, csak a szenvedélyek süvítését. Ám a nevek — kicsoda nevek! — Gurney Jakab, Faulconbridge (persze fonetikusán ejtve!), s a mindig ünnepi szavak elkápráztattak; vendégeink kicsit aggódva hallgatták cérna hangomat, amely a hálószobából bőszen deklamálta: „Rejtezz pokolba, hadd el a világot, te kako-da-e-mon, az országod ott van!”

A prózát lassabban, nehezebben szerettem meg. Mire első nagy prózaélményemig érkeztem, már csinos kis kötetem volt a magam írta hazafias vagy

különböző családtagokra és ismerősökre nyilazó gúnyversekből. Regényolvasásra akkor szántam rá magam először, amikor egy vacsora után visszacsalt az ebédlőbe apám jóízű nevetése. Szüleim vacsora után rendszerint együtt maradtak még az asztalnál, együtt olvastak, beszélgettek, ezen az estén is így történt, apám a *Pickwick klub*-ot, kedvenc könyvét olvasta. (Utóbb megfigyeltem, hogy újra elővette minden évben.) Felolvasott belőle anyámnak, s mindketten szemüket törölgették:

„Nos, sir — mondta Skimpim úr —, legyen oly szíves és mondja meg őlordságának, hogy hívják?” — és Skimpin félrehajtotta a fejét, hogy minél jobban figyelhessen a feleletre, s közben az ezüstszékre pillantott, mintha azt akarta volna jelezni, hogy Winkle úrnak feleszületett hazug természetéből kitelik az is, hogy hamis nevet mond be a törvényszéknek.

— Winkle — felelte a tanú.

— Mi a keresztnéve sir? — kérdezte haragosan a kicsi bíró.

— Nathaniel, sir.

— Dániel — több keresztnéve nincs?

— Nathaniel, sir — akarom mondani, mylord.

— Nathaniel Dániel, vagy Dániel Nathaniel?”

Elmosolyodtam. Skimpin és Winkle (s-sel természetesen, és vinklé-nek ejtve), majdnem olyan szép volt, mint az, hogy Szigfrid és Ortewein, s az egész, önmagában, iszonyúan mulatságos. A *Pickwick klub* volt az első regény, amelyet végigolvastam, s el voltam tőle ragadtatva. Mélységét, humanizmusát nem értettem még, csak humorára reagáltam, s kedvéért boldogan olvasni kezdtem a másik Dickens nevével jelzett könyvet is könyvszekrényünkben: a *Dombey és fiá-t*. Ez a könyv lett olvasópályám második jelentős állomása. Ez már nem a *déli szél*, az *érckakas*, a szómágia élménye volt — valami másé. Először

vettem észre életemben, hogy az írói alkotás valaminek a védelmében, valami határozott céllal készül, először éreztem meg, hogy a jó könyv fegyver is lehet, melynek védelmében boldogabban élhetnek az emberek.

Író sokkal-sokkal később lettem, pedig mindig írtam, amióta megtanultam a betűket — de olvasó, az az olvasó, aki az író *szándékát* figyeli és nem a mese, a cselekmény szövevényét, akkor tízéves koromban, a *Dombey és fia* lapjai felett.

Roba

AZ ÚTIKÖNYVEKRŐL

Egy-egy derűs, napfényes vasárnapon becslések szerint mintegy 200 000 budapesti kerekedik fel és indul el a környező ligetekbe, hegyekre, kirándulóhelyekre, hogy kiszellőztesse az elmúlt munkahét fáradalmait. A kirándulók kezébe útikönyvet adunk, hogy pihenésük, szórakozásuk tartalommal teltídjék, kikapcsolódásuk egyúttal ismereteik gyarapodását szolgálja. Budapestiek vagyunk, elsősorban tehát a budapesti kirándulóhelyeket keressük fel vasárnaponként. Illő, hogy e kedves helyek, kies tájak, neves műemlékek történeti és kulturális tudnivalóival tisztában legyünk, elmondhassuk kísérőinknek a fontosabb adatokat, és ugyanakkor pontosan tájékozódjunk a környéken. A Panoráma szerkesztőség gondozásában megjelenő „Magyarország írásban és képen” című sorozat egyik kötete — amely nemrégén került a könyvesboltokba — éppen nekünk, budapesti kirándulóknak szól *Budapesti kirándulóhelyek* címmel. Magáról a sorozatról már tájékoztattuk olvasóinkat folyóiratunk múlt évi novembéri számában. Ennek a nagy gonddál készült és úttörő jellegű sorozatnak egyik jelentős kötete e könyv, amely a fővárost nagy körben megkerülve elvezet Pünkösdfürdőtől a Hűvösvölgyön keresztül Nagytétényt érintve egészen a Népligetig.

A sorozat természetesen nemcsak a pestieknek szól, az egész ország üdülő- és kirándulóhelyeiben gazdag tájait is felkeresi. Az első öt kötet után — mely tavaly jelent meg — a közelmúltban kiadott könyv *Szombathelyen* és környékével, egy másik *Pécsen* és a *Mecsekkel* foglalkozik, a további *Debrecen*ben, illetve *Nyíregyházára* kísér minket és ad részletes tájékoztatást a tudnivalókról. Ha az idén beutalásra vagy kirándulásra megyünk a Mátrába, ne feledkezzünk meg arról, hogy magunkkal vigyünk a *Budapest-Mátra* című kötetet.

Idegenforgalmi könyvkiadásunk azonban

nemcsak egy-egy tájegységgel, fontosabb várossal akarja megismertetni az olvasókat, hanem a belföldi és külföldi utazók igényeinek figyelembevételével az egész országot átfogó, minden tájegységet, várost, üdülő- és kirándulóhelyet egyetlen művel, több száz képpel illusztrálva, többnyelvű szövegmagyarázattal ismerteti. A *Magyarország képeskönyv* címmel megjelenő munka minden bizonnyal útikönyvkiadásunk kiemelkedő állomása lesz.

Hosszú idő óta nem jelent meg könyv, amely az öreg Dunával foglalkozott volna. Ezt a hiányt pótolja a *Duna* című több száz oldalas kiadvány, amely végigkíséri a folyamot a Fekete-erdőtől egészen a Fekete-tengerig. A kötet szerkezete, felépítése, feldolgozási módja megegyezik a szintén Panoráma kiadásban megjelent *Balaton* című kötettel. A könyv a legnagyobb részletességgel természetesen a Duna magyarországi szakaszával foglalkozik.

A kiadói tervekben szerepel továbbá kétmillió fővárosunkról, *Budapest-ről* 'szóló útikönyv, melynek első része általános ismereteket közöl a város múltjáról és jelenéről, a második rész pedig igen terjedelmesen pontos útbaigazítást ad a látnivalókról.

Nem lenne teljes az útikönyvekről szóló tájékoztatónk, ha a Balatonnal foglalkozó kiadvány megjelenéséről nem számolhatnánk be. Keresztúry Dezső *Balaton* című bibliofil kiállítású könyve a Balaton tájairól, történelméről, kulturális vonatkozásairól, művészetéről, idegenforgalmi jelentőségéről szól. Mondanivalóját 58 többszínnyomású műméléklet támasztja alá, amely a legkiválóbb magyar festőművészek balatoni tárgyú alkotásainak reprodukciója.

Utikönyvkiadásunk sok hasznos és érdekes könyvvel jelentkezik az idén is. Reméljük, hogy a kirándulók örömmel és haszonnal forgatják majd e kiadványokat.

— o —

(Nemrég jelent meg Illés Béla anekdotás könyve, továbbá az első jelentősebb magyar anekdota-gyűjtemény, a XVIII. századi erdélyi életet szinte forrásértékű hitelességgel megőrző *Nagyenyedi Democritus*, Hermányi Dienes József munkája.)

Az anekdota műfajáról, amelyet egyforma illetékességgel tekint magáénak a néprajz és az irodalomtudomány, talán Jókai írta a legjelentősebbet: „Semmi népleírás nem rajzolja oly jól egy nép életét, jellemét, észjárását, mint ahogy ez maga képes önmagát rajzolni adomái-ban. Minden adoma egy tanulmányvázlat, mely egyént, osztályt, korszakot s abban uralkodó eszméjét jellemez, s ezekből alkothatja meg a korfestő az egész képet.” Különösen érdemes ezt nálunk hangsúlyozni, ahol oly jelentős az anekdota irodalmi szerepe. Az anekdotákban sűrűsödő kor- és jellembrázolás, az anekdotikus szerkesztés nemcsak Jókai és Mikszáth életművére jellemző, hanem — hogy csak néhány nevet említsék — Eötvös Károlyéra, Tömörkényére, Mórécra, vagy — hogy az élő magyar irodalom példái-ból is álljon itt — Tersánszky J. Jenőre, Illés Bélára, Rideg Sándoréra is. Jelentkezhetik kedélyes tréfaszóval, a bírálat tüskéivel, a humor lágy fényeivel, s az indulatos szatíra viroliájával — de mindig a bölcsesség, az élettapasztalatok gazdagsága adja savát-borsát.

Az anekdota szót egy bizánci történetírónál (Prokopiasz, VI. szd.) találjuk meg először; így nevezte a bizánci császárság hivatalos történetéből kihagyott érdekes, jellemző apróságokat, tréfás históriákat (az anekdota szó szerinti magyar jelentése „kiadatlanok”). Természetesen anekdoták azelőtt is voltak; például Herodotosz vagy Plutarkhosz írásai máig gazdag lelőhelyei a kitűnő anekdotáknak. Az anekdota történeti fejlődése során hol ismert személyeket, hol nemzetek, társadalmi rétegek, foglalkozási ágak tipikus alakjait veszi szívesebben tollhegyre. Mindig erős benne a harcos tendencia; gondoljunk az olasz humanizmusnak a klerikális bigottságot vesző *facetiáira*, a német paraszt-háborúk nyers *schwankjaira*, vagy a Voltaire, Lessing műveiben felbukkanó antifeudális, antiklerikális anekdotákra. Ihletheti spontán vídamság, didaktikus cél vagy harci tűz — mindig nyilvánvaló és hatásosan megfogalmazott erkölcsi vagy társadalmi igazság s emberismeret sugárzik a rövid, fordulatos, csattanós

történetből. Említsük meg még egy jellegzetes vonását: művelődéstörténeti értékét. Múltba tűnt szokásokat, pusztuló hagyományokat őrizhet. Mindenki ismer például pereskedő állatokról szóló anekdotákat. De kevesen tudják, hogy ezek az anekdoták és népmesék régi, valóságos gyakorlatot tükröznek, amikor szabályosan perbe vonták az emberek ellen vétő állatokat (Racine-nak *A pereskedők* című komédiájában egy kappant lopó kutya kerül vád alá).

Az anekdota történetével foglalkozó szakemberek — nálunk elsősorban György Lajos — kimutatják, hogy a világirodalom egész hatalmas anekdotakincsének jelentős része nem is nagyszámú alap-típusra vezethető vissza. Az anekdoták „vándorolnak”, s lényegében ugyanaz az anekdota feltűnik Nagy Sándorral, Naszreddin hodzsával, Eulenspiegellel vagy Mátyás királlyal kapcsolatban. Általában nagyon jellemző, mikor, miért és hogyan lesz egy anekdota-téma évszázados vagy évezredes lappangás után ismét népszerű.

Háromszáz gyűjteményben kiadott mintegy húszezer anekdota, több mint kétszáz élc lapnak még jórészt feldolgozatlan anyaga jelzi nálunk az anekdota szerepét; azt, hogy „anekdota-kedvelő nemzet vagyunk.”

Felsoroljuk legfontosabb anekdota-gyűjteményeinket: Hermányi Dienes József *Nagyenyedi Democritusáról* (1759) már beszéltünk; Kónyi János strázsmester 1782-ben adta ki gyűjteményét jórészt nyers katonanekdotákkal; András Sámuel kötetében (*Elmes és mulatságos anekdoták*, 1790) főképp nemzetközi témák magyar változatait olvashatjuk; a történetíró Szirmai Antal (*Hungaria in parabolis*, 1803) latinul írta művelődéstörténeti jellegzetességeket őrző anekdotáit; Nagy Ignác műve (*Bors és paprika*, 1845) a reformkori Magyarország érdekes kaleidoszkópja. A későbbiek közül kiemeljük Aszalay József *Szellemi omnibuszát* (1856), Beöthy László anekdotás naptárait, Vajda János *Magyar borsát* (1876), Gracza György *A nevető Magyarország-át* (1901), Tóth Béla hatkötetes *Magyar anekdotakincsét* (1898), Takáts Sándor hasonló témájú könyvét (*A régi Magyarország jókedve*, 1921) és Varró-Lambrecht *A világirodalom anekdotakincse* című gyűjtésének két kötetét.

P. L.

MILYEN LESZ A JÖVŐ KÖNYVE?

Mindennapi táplálékunk, kultúránk hordozója, örök útítársunk, a könyv — nem mindenben elégíti ki igényeinket. E panasz azonban most nem tartalmára, hanem megjelenési formájára irányul.

A könyv —, de ezt nem sértő szándékkal mondjuk — mesterkéltséget és nehézkes alakzatot: két keményebb lap közé befűzve sok vékony lap úgy, hogy ide-oda hajtogatással mindkét oldalát felfedhessük. Használat közben a lapok könnyen megsérülnek, piszkolódnak, begömbülnek és ha az olvasást bárhol abbahagyjuk, valamilyen „könyvjelzőt” kell beletennünk, hogy legközelebb megtaláljuk az abbahagyott részt.

De a legkomolyabb szemrehányás azért illetheti a könyvet, mert súlyos, nagy — emiatt nem mindenütt használható —, sok helyet foglal, és még az úgynevezett zsebkönyvek sem férnek be a zsebbe; — arról pedig ne is beszéljünk, hogy alig van könyvbarát, aki ne panaszkodna, hogy lakásában alig vagy egyáltalán nem tudja elhelyezni könyveit.

Valamit tehát tenni kellene e kényelmetlenség felszámolására. Hogyan lehetne könnyen kezelhető könyvet kézbe adni?

Az eddigi próbálkozások — sem az USA-ban 1933-ban a szöveg 2—4-szeresre való kicsinyítésével, sem Németország „törpe másolatai” — nem váltak be. Mint oly sokszor már eddig is, a múlt-hoz fordultak tanácsért. Így került előtérbe az utolsó évtizedben ismét a könyvtekerces, helyesebben a tekercskönyv eszméje. Az első pillanatban szinte nevetségesnek tűnik az a feltevés, hogy így kevesebb helyre lesz szükség. Azonban számolnunk kell a modern sokszorosító technika új lehetőségeivel. Hogy a tekercskönyv megfelelő kisméretű legyen, az csupán a tekerces anyagának vékonyságán múlik. Ebben az irányban folytatott kísérletek eredményeiről számol be H. Schmidt, a Dokumentation-Fachbibliothek-Werksbücherei című folyóiratban. A vizsgálatok nemcsak biztató, hanem egyenesen meglepő eredményeket mutatnak.

A gyakorlati tapasztalatok alapján a szedésnél az olvasás szempontjából a leg-

előnyösebb hasábszélességet (ez a kedvelt és jól bevált 6×8 cm-es szorszélességű digest-hasáb), a betűnagyságot és sortávolságot veszik, így a szemet és a fejet szinte meg sem kell mozdítani, a szem az egész sort egyszerre áttekinti és az olvasás gyors.

A tekerces anyaga különleges vékony fémlemez — a papírnál sokkal vékonyabb —, amelyre a szöveget fénymásolás vagy offszet-nyomással viszik át. (Az átvitel technikájára itt nem térhetünk ki.) A szöveg betűi ugyanolyan nagyságúak és jól olvashatók, mint a jelenleg forgalomban lévő könyveké. Csupán az ábrák, képek tekintetében van némi korlátozás, mert ezek gyakorlatilag nem haladhatják meg a 6×9 cm-es nagyságot. Színes fényképeket és ábrákat is lehet felvenni.

A tekercskönyvet végül átlátszó fedelű műanyag-tokba helyezik; a mintadaráb méretei: hosszúsága 12 cm, szélessége 8 cm, vastagsága 2,5 cm. Ez a nagyság bármelyik zsebbe belefér és súlya mindössze 10 dkg. A tok fedelét felemelve, látható a két henger, amelyet mindkét oldalon gomb segítségével lehet forgatni. Ha megszakítják az olvasást, a gomb ott áll meg, és legközelebbi használatnál nem kell keresni. Az olvasóter 9×10 cm. Egy tokban 5 tekercs helyezhető el, s az alapanyagul használt papír, celofánfilm vagy fémlemez vékonysága szerint többszáz vagy több ezer oldalas könyv fér el benne.

Amint látható, a tekercskönyv helyet alig foglal, rendkívül tartós — hisz a tok védelme alatt nincs kitéve rongálódásnak —, kezelése könnyű, a szöveg közé még színes aláhúzás is eszközölhető. Tankönyvek is rendkívül alkalmasak. — Iskola- és könyvtár egy kabátzsebben!

Nagyobb mennyiségű tekercskönyvet 20×20×40 cm-es méretű kis kiegészítő táskákban helyeznek el; egy táskába 200 db tekercs fér.

A legnagyobb meglepetés azonban az, hogy a tekercskönyv lényegesen olcsóbbá tenné a könyvkiadást! Elképzelhetők, hogy rövid időn belül régi barátunk: a könyv új, megfiatalodott formájában kerül kezünkbe, és egycsapásra megoldódik a könyvtárakban is a helyhiány?

Nagydiósi Gézané

HATNAPOS BIBLIOGRÁFIASZERKESZTESI TANFOLYAMOT fog rendezni a nyár folyamán a közművelődési könyvtárosok számára az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központjának Oktatási Osztálya. — A tanfolyam célja, hogy a közművelődési könyvtárosokkal megismertesse a bibliográfiai munka forrásait, a bibliográfiai különböző fajtáit, a bibliográfiaszerkesztés problémáit, valamint a

bibliográfiák előállításához szükséges korszerűbb gépeket és eszközöket. A hallgatók meg fognak ismerkedni néhány budapesti könyvtár bibliográfiai munkájával is. Az Oktatási Osztály ezzel a tanfolyammal hozzá akar járulni, hogy a vidéki közművelődési könyvtárak az előttük álló nagy feladatot, a vidéki szakemberek szakkönyvekkel való ellátásának közvetítését jól el tudják látni. (B. A.)

A HATVANÉVES GYÖRY DEZSŐ

Győry Dezsőt, akinek most jelentek meg regényes visszaemlékezései a Nagy Érettségi címen, kormányunk hatvanadik születésnapja alkalmából a Munka Erdemrenddel tüntette ki. Sas Andor, a pozsonyi Komensky Egyetem tanára az alábbiakban emlékezett meg Győry Dezső költői és írói munkásságáról:

Bár zord a harc, megéri a világ
Ha az ember az marad, ami volt:
Vidám, bátor, szabadlelkű diák.

(Ady)

AKI MINT ÍRÓ ELÉRI HATVANADIK ÉLETÉVÉT, sőt azon túl jut, könnyen megélheti sajátmagának bevonulását az irodalom történetébe.

Így van ez Győry Dezsővel is, aki most az évek számára való tekintet nélkül fiatalos lendülettel alkotva ünnepli — s vele együtt mi is ünnepeljük — hatvanadik születésnapját.

Az említett bevonulás pedig az ő esetében egyáltalán nem lezáró jelentőségű, hanem csupán részleges. Erről tanúskodnak nemrég megjelent nagy regényei, melyeknek sikere, az olvasók érdeklődése alighanem ösztönzést fog adni az írónak, hogy trilógiává bővítse.

Ami Győry Dezső e század 20-as, és 30-as éveiben azzal, amit Csehszlovák Köztársaságunkban mint költő alkotott, s a fiatal magyar értelmiséget haladó vonalra irányító vezetőként elért, mindezzel mindenkorra kimagasló helyet kapott a közel-múlta visszatekintő szemlélődés horizontján, pontosabban 1924 és 1940 között.

Amikor 1926-ban írói világnézetét „Kisebbségi géniusz” című írásában összefoglalta és a következő évben „Újarcú magyarok” címet adta akkor megjelent verskötetének, e két cím jelszóvá, fogalomná, szállóigévé vált.

Ennek az újarcúságnak megtestesítője maga Győry volt, messzire világít vele és eszünkbe juttatja Ady Endre gyönyörű szavát „az én fényes Árgirus arcom” sugárzásáról.

*

GYÖRY DEZSŐ az első csehszlovák köztársaság irodalmi életének élvonalába tartozik, mint kivételes eszmeiségű lírikus, akire kora, melyben él, s a népi környezet, melyből kinőtt, s a haladó szépirodalmi törekvések hívei, nemzeti hovatartozásra való tekintet nélkül, büszkék lehetnek.

Ez a lírikus nem adta át magát enyelgő játékoságnak, mert neki egész valóját átjáró gondjai vannak, a gond tárgya: népe és az emberiség, megtartásuk az emberiség és a szolidaritás szolgálatában.

Győry mondanivalójának súlyossága ad súlyt verseinek. Nem lágy zeneiséggel, hanem éles szókimondással bocsátja szárnyra élményeit, gondolatait merészen szemléletes szóképekbe öltöztetve. Ami pedig érzésvilágát, a tapasztalatokra való reagálását illeti, Győryt olyan lázak hevítik, hogy kifejezésükre a leghevületesebb szó sem eléggé telített, érezzük, nem teljesértékűen adekvát.

Ismételjük, nem könnyed líra a Győryé. Magas erkölcsi eszmeisége onnan ered, hogy népének és az emberiségnek problémáin csügg, a békés együttélés és boldogulás távlatait keresve.

Hű marad a már Arany János által megfogalmazott jelígehez: „Ember lenni mindig s minden körülményben”.

És az idők sodra Győry életében olyan körülményeket hozott magával, amelyekben alkalma volt a humanizmushoz való ragaszkodásáról hitet tenni.

*

A FASIZMUS IDEJÉN Győry lelkiségével valóságos szirt a habok között. Nem ismer behódolást. A magát meggyőződésében megrendíteni nem engedő értelmiség lázadó ellenállása szólal meg hangjában.

Nem hagyhatók figyelmen kívül azok a körülmények, amelyek között Győry a húszas évek első felében írni kezd.

Az első világháborút közvetlenül követő időszak a történelem újat szülő vajúdásának rázkódtatásokkal járó kora volt.

Három nehézség súlyát érezte az akkori fiatal értelmiség. A kiszakadást egy megszokott társadalmi és művelődési közösségből. Le kellett küzdenie idejüketmult hagyományokhoz ragaszkodó befolyást. És várakoznia kellett arra, míg az új állam ráeszmélt azokra a feladatokra, amelyeket csak a lenini nemzetiségű politika útján lehet megoldani s amelyeket a fiatal burzsoádemokrácia nem vett tudomásul.

Mindezt átélte 18 éves korától kezdve Győry Dezső, mindennek visszhangja van költszetében.

Arra a hírre, hogy 1960. március 18-án betöltötte 60. életévét, igazoltnak érezzük a romantikus irodalomelméletnek azt a megállapítását, hogy a regény a legegységesebb műfaj, mivel minden élet végeredményben regénnyé kerekedik.

Valóban szinte önmagától adódik Győry életpályájának regényszerűsége, amin nem regényességet, kalandosság értelmében, hanem világképpé-szélesedést, horizonttágulást értünk, küzdelmeken át megvalósuló emelkedést.

*

NÉZZÜK CSAK, hány országban teltek évei? 1918-ig Gömörben, az első világháború előtti Magyarországon, majd a társadalmi fordulatot jelentő magyar tanácsállam periferiáján élt. Az első csehszlovák republikában nevelődik polgári demokratikus iránybn. Prágából az oda bevonuló Hitler, Bratislavából Tiso köztársaságának gárdistái elől kell menekülnie, átkerül Kárpátjára, ennek felszabadulása után 1944 októberétől 1949-ig a Szovjetunió nyújt neki otthont.

Ettől az évtől kezdve Budapesten, a magyar népi demokráciában küzdött ki, mint szívesen olvasott regények szerzője elismerést, tetézve azt a hírnevet, melyet Csehszlovákiában verseivel előzőleg megszerzett.

*

A VÁLTOZÓ KÖRÜLMÉNYEK csiholják ki az egyénből a benne rejlő képességeket. Ki hitte volna, hogy Győry, akiből valósággal kirobbantak a költeményei, végül életének hatodik évtizedében kitartó munkával megszövi történelmi regényeinek érdekes cselekményét.

Sokat kellett a fiatal Győrynek tapasztalnia, míg a népi demokrácia építőmunkájának megértéséig eljutott s a mélyebb és igazabb népi öntudat hirdetőjévé vált.

Sok újat kellett megtanulnia a demokrácia és a szocializmus eszmevilágáról és gyakorlatából, de a tanulásba nem fáradt bele.

*

EZ A FÁRADHATATLANSÁG, mint a fiatalság nagy erénye, tűnt fel Győry Dezsőben, az emberben és íróban, a publicistában és a költőben, amikor három évtized előtt személyesen megismertük, majd a 30-as évek folyamán egyre haladóbbá, egyértelműbbé és elszántabbá váló magatartásának tanúi lehettünk.

Derűs élénksége és lendületes lelkesedése mintha megállította volna a mindannyiunk felett tovatűnő időt.

*

GYŐRY KÖLTEMÉNYEI 1957-ben *Zengő Duna*táj címmel összegyűjtve jelentek meg, s e kötet bevezetésében azt olvassuk, hogy a költő „zaklatott, örökdiákos” életet élt.

Ez nemcsak fiatalságára, hanem férfikorának éveire is találó, mégpedig abban az értelemben, hogy a zaklatottság nála mozgékonytságot és edzett rugalmasságot hoz magával, az örök diákságtól pedig elmaradhatatlan a halhatatlan fiatalság attribútuma.

Az életképesség mértéke a fejlődni tudás, a magasrendű értelemben vett alkalmazkodás a társadalmi fejlődés és általában az élet követelményeihez. Győry Dezső példája már évtizedek előtt igazolta ezt.

Szlovákiai éveivel, s költői munkásságának akkori, zárt egészet képező szakaszával Győry Dezső történelmi jelenség, de nem muzeális formában, hanem mai jele-
nünk érdeklődését és becsülését megkövetelő jelleggel s napjainkig ható eleven sugár-
zással. Elfogyott könyveinek újabb kiadását és új regényeit érdeklődéssel és szere-
tettel várják az olvasók.

Sas Andor

A KÖNYV BARÁTAI

Az évvégi nagy könyvvásárban több-
millió kötet kelt el. Sokan ajándékoztak
könyvet és — ami feltűnt — sokan keres-
ték a tartalmas, vonzó olvasnivalót mű-
vészi köntösbe öltöztető, szépen kötött,
illusztrált műveket. A könyvesboltok el-
adói mondják: egyre többen vásárolnak
rendszeresen bibliofil kiadványokat. Há-
rom lelkes gyűjtővel beszélgettünk.

Szilágyi György, a Csepel Vas- és Fém-
művek öntödéjében mintakészítő laka-
tos. Veszprémben végezte a gimnázium-
ot, érettségi után került a gyárba, s ma
— huszonegyéves korában — már széles
látókörű, művelt szakmunkás. Nagyon
szeret olvasni, havi fizetésének több mint
tíz százalékát könyvre költi. Az ünnep-
re Tolsztoj *Háború és béke*-jével, s a
Képes Krónika szépen illusztrált, új ki-
adásával lepte meg magát. Elmondja,
hogy amióta felszabadult, gyűjti a köny-
vet, büszke rá, hogy viszonylag rövid idő
alatt egész kis könyvtárat vásárolt ösz-
sze. Könyvei nemcsak a maga örömét
szolgálják. Szilágyi György munkásszál-
lason lakik és három szobatársa közül
egyben már sikerült felébresztenie a szép
és jó könyvek iránti érdeklődést. Társa
— mondja — ma még a tőle kölcsönkért
köteteket forgatja, de hamarosan a vá-
sárlók sorába lép.

Az üzemben szerzett tapasztalatok is
biztatnak: a Vas- és Féművek öntödé-
jében és más csepeli üzembrészekben is a
tavalyinál nagyobb forgalmat bonyolítottak
le a könyvbizományosok. A *Háború
és béke* bőrbbe, illetve selyembe kötött új
kiadását annyi munkás és műszaki keres-
te, hogy az üzem közvetlenül a kiadóhoz
fordult utánpótlásért. Mindezt Szilágyi
György újságolja és terveibe is beavat:
A jövőben — ha teheti — még több olvas-
nivalót vásárol: „Könyvkedvelő csalá-
domban születtem és nem szeretnék nagyon
elmaradni fivéreim mögött”.

Vély Róbert gépész-tervező, az Iparterv
munkatársa. Ifjúkorában gyűjtötte a
könyvet, de a második világháborúban
könyvtára is elpusztult, s 1945 után hosz-
szú évekig úgy érezte, nincs értelme még-
egyszer, újból elkezdni. Elhatározásán
sok szép könyv fogott ki. Addig nézeget-
te az újdonságokat a kirakatokban, míg
1955-ben megvette új gyűjteménye első
darabját, egy színes illusztrációkkal dí-
szített, gyönyörű mesekönyvet. Azóta

rendszeresen vásárol, a Vörösmarty téri
könyvesbolt eladói szerint a leglelkesebb
és leghozzáértőbb vevők egyike. Havi
számlája átlag háromszáz forint, de volt
rá eset, hogy ötszáz forintot hagyott a
kasszában. Két kézre fogott, nagy cso-
maggal távozik és mosolyogva magya-
rázza: „Könyvnek nem tudok ellenállni...
Ha a könyv pusztja megjelenésével, kül-
ső alakjával is művészi értéket adó kön-
tösben kopogtat, ezt én — műszaki nyel-
ven szólva — komplex élvezetnek ér-
zem.”

Dr. Bors Jenő, gyermekgyógyász-főor-
vos, a legismertebb budapesti gyűjtők
egyike, csak bibliofil könyve van vagy
ezeröttszáz. Dedikáció-gyűjtéssel kezd-
te, mint orvostanhallgató — Prágában —
megszerezte Karel Capek, Henri Barbus-
se és Thomas Mann bejegyzéseit. Haza-
térve a legnevesebb magyar írók aláírá-
sait is gyűjteni kezdte, s az antikváriu-
sok azt tanácsolták: vásároljon bibliofil
könyveket, mert ezeket, legalábbis a so-
rozatok legelső darabjait maguk a szer-
zők ajánlják. Így szerezte meg dr. Bors
Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Kosztol-
ányi Dezső és sok kedves kortárs dedi-
kációját.

— A legtöbb szerzői ajánlás — mond-
ja Bors doktor —, az írók rossz anyagi
helyzetének, kiszolgáltatottságának emlé-
két őrzi. A költő a régi világban, hogy
versei kiadásához mecénást szerezzen —,
kötetét gyakran kegyes pártfogójának:
bankvezérnek, gyárosnak, nagypénzü-
tőzsdei hatalmasságoknak ajánlotta.
Egyik-másik szerzőt a szükség kegyes
csalásra is bujtogatott. Előfordult, hogy
egyik-másik könyvből több, egyes sor-
számmal jelölt kötetet is dedikáltak. S.
Z. költőtől magam is örököt két ilyen „el-
ső” kötetet. Birtokomban van K. F. Gold-
berger Leónak ajánlott könyve és sok más
hasonló könyv — és irodalomtörténeti
kuriozom. Ma nincs szüksége a magyar
íróknak mecénásra, a kiadók sem keresik
a közönség érdeklődését kíváncsiságán
keresztül ébresztgető fogásokat. Ennek
ellenére kár volna felhagyni azzal a szo-
kással, hogy írók, műfordítók dedikál-
ják könyveik számozott sorozatát. Azzal a
késsel fordulok a legtöbb bibliofil
könyvet kibocsátó Magyar Helikon Ki-
adóhoz: mutasson példát, segítse ebben
is a gyűjtőket.

D. T.

AZ AKADÉMIA FOLYÓIRATAI

Szellemi életünk szervezetét híven tükrözi vissza, hogy hazánkban az Akadémia adja ki a legtöbb folyóiratot. Ezekben jut kifejezésre a kutatómunka élénksége, és ott mutatkoznak az eredmények is.

Az Akadémia a magyar tudományok kutatás eredményeinek kvintesszenciájáról az angol, francia, német és orosz nyelven megjelenő *actákban* ad számot. 26 „Acta” jelenik meg, amelyek a tudománynak szinte minden területét felölelik és a nemzetközi tudományos élettel való kapcsolatot szolgálják. Ugyancsak a magyar tudomány legmagasabb színvonalán szerkesztik az ún. „*Osztályközleményeket*”. Az Akadémiának mind a hét osztálya kiadja magyar nyelvű közleményeit, amelyek túlnyomórészt az osztály tagjainak kiemelkedő jelentőségű kutató munkáját összefoglaló tanulmányokat közölnek, beszámolókat az osztályüléseken folyó vitákról stb.

Amíg az Actákat és Osztályközleményeket tudósok írják tudósoknak, s tartalmuk és színvonaluk bizonyos mértékben megszabja az olvasók körének határát, addig a 42 magyar nyelvű folyóirat a tudós olvasók körén túl: a *művelt olvasóhoz is szól*. Tanulmányok, szemlék, kritikák teszik élénkké és olvasmányossá ezeket a folyóiratokat. Így a *Világirodalmi Figyelő*, amelyet Köpeczi Béla szerkeszt, utolsó számában más érdekes közlemények sorában a félszázados Nouvelle Revue Française-ről, Shakespeare képvilágáról, Johannes R. Becher-nek a magyar irodalomban megszólaló visszhangjáról közöl tanulmányokat, — itt találjuk Thomas Mann és Kosztolányi Dezső levelezését és egy angol folyóirat megemlékezését Bajza József-ről. Az *Irodalomtörténetben* Bóka László, „Irodalomtudományunk néhány kérdéséről”, — Tándi Pál „Egy pályaszakasz Petőfi útján”, — Pámás Anna „Örségváltás az életképeknél”, c. írása mellett Basch Loránd izgalmasan érdekes visszaemlékezését találjuk Babits Mihály és József Attila összekülönbözéséről és kibéküléséről. Az *Irodalomtörténeti Közleményekben* mások között József Farkas a Tanácsköztársaság irodalmáról, — Szauder József Kazinczy útjáról a jakobinus mozgalom felé, — Kovács Sándor a Dózsa háború humanista eposzáról, — Beke Ödön a botanikus Csokonairól írt tanulmányait olvashatjuk.

A művészetbarátok bősége és választékos anyaghoz juthatnak leggazdagabban kiállított — idegen nyelvű — művészeti folyóiratunkban, az *Acta Historiae Artiumban*. Utolsó számában, amelynek címlapját Kernstock Károly „Lovasok a folyóparton” c. nevezetes festménye díszíti, a magyarországi római templomokról, középkori faszobrainkról, ötvösművészetünkről, a Szépművészeti Múzeum velencei rajzgyűjteményéről, a Tanácsköztársaság művészetéről stb. találunk szépen illusztrált cikkeket. A művészettörténet laikus rajongóinak könyvtárából nem hiányozhat a *Művészettörténeti Értesítő* sem, amely Egy József művészetéről, a visegrádi oroszlános kútról stb. írt cikkek mellett minden számában külföldi folyóiratszemlét közöl, amelyből az angol, amerikai, francia stb. művészeti élet cseményeiről szerezhetünk tudomást.

A nyelvészet gazdag ismeretkörét mutatja be a Magyar Nyelvőr, amely legutóbbi szá-

mában a „proletár” szó történetét közli, Krúdy Gyula hasonlatairól stb. hoz érdekes közleményeket, — a Magyar Nyelv, — a Nyelvtudományi Szemle, a Filológiai Szemle (utolsó számában Mihályi Gábor a mánapaság annyit vitatott Kafka világképet elemzi) — a Nyelvtudományi Közlemények. Érdekes nyelv-történeti fejtegetéseket, meglepő nyelvészeti furcsaságokat találunk ezekben a folyóiratokban. A Magyar Könyvszemle utolsó számában egy elveszett Juhász Gyula kötetéről olvashatunk, míg a Levéltári Közleményekben a kutatók lehetséges értékes forrásokra.

Történelmi irodalmunknak folyóirata a nagyműltű *Századok*. A történelem iránt érdeklődő művelt olvasó éppen úgy nem nélkülözheti, mint a *Történelmi Szemlé*t, amelyben legutóbb Jean Jaurès-ről, a XIV. századbeli nagyszombati kereskedőglódiáról, a európai feudális államok központosítási problémáiról olvashatunk. Az *Antik Tanulmányok* szemléje megállapítja, hogy az újabb görög és római műfordítások antológiája több mint 50 ezer példányban kelt el Magyarországon. Akik az antik irodalom lapjait ilyen szeretettel forgatják, azok érdeklődéssel fogják olvasni ebben a folyóiratban a Julianus apostata halála körül kitört ideológiai harcok, vagy a Sixtus Pompeius táborában élő kalózok életének történetét is. — Az *Ethnographia* sok olvasni valót nyújt a nem-hivatásos ethnographus olvasónak is, — utolsó számában a *Julia szép leány* ballada monográfiájától a dunai halászelet szokásaiig tömöntelen színes néprajzi sajtóságot gyűjt össze és tesz közzé.

A *Magyar Tudomány*, az Akadémia központi lapja különböző tudományágakkal foglalkozik azonkívül, hogy az Akadémia és intézményeinek életéről ad számot. Utolsó számában lapozgatva a tágabb olvasókör figyelmét különösen az a cikk kötheti le, amely a magyarországi kibernetikai kutatásokról szól.

Az *Építés- és Közlekedéstudományi Közleményekben* a szocialista építészetről, az ipari építészetről találhatunk műbarátok figyelmét is lekötő tanulmányokat. Az *Állam- és Jogtudományi Szemle* majd minden száma foglalkozik olyan gyakorlati kérdésekkel is, — mint például a szabadsághoz fűződő jogok —, amelyek széles érdeklődésre tarthatnak számot. A *Földrajzi Közleményekben* színes, tartalmas Humboldt-tanulmány olvasható. De bizvást fesorolhatjuk a *Földrajzi Értesítőt*, *Archaeológiai Értesítőt*, *Fizikai Szemlét*, *Magyar Fizikai Folyóiratot*, *Botanikai Közleményeket*, *Biológiai közleményeket*, *Antropológiai Közleményeket*, a *Magyar Pszichológiai Szemlé*t, a *Matematikai Lapokat* is: mindegyikének van mondanivalója azok számára is, akik nem tartoznak az avatott tudósok körébe.

Az akadémiai folyóiratok nem mindig találták meg az utat az olvasóknak ahhoz a szélesebb táborához, amely az elmúlt években immár egyre beljebb került a tudás és műveltség falain. Volt idő, amikor az Akadémia tekintélye valósággal elriasztotta a profán érdeklődőket. Ma ezek a folyóiratok azzal szolgálják hivatásukat, hogy mind szorosabba fűzik az Akadémia kapcsolatait a „művelt olvasóval”.

AZ ERŐSEN FEJLŐDŐ CSEPEL CSILLAG-TELEPEN is lesz Szabó Ervin Könyvtár. A több mint 2000 lakásos településen már működik egy sajátkezelésű könyvtálos, mely a fokozódó igényeket egyre nehezebben tudja kielégíteni. Az új könyvtár, melynek építését 1961. I. negyedében kezdik el, egy művelődési kombinát keretében fog elhelyezkedni 203 m²

alapterületen, szabadválogatású felnőtt- és gyermek-olvasóval. (SZ. E. K.)

*

A TEXTILES SZAKSZERVEZET KÖZPONTI KÖNYVTÁRA a letéti könyvtárak számára izléses album-katalógusokat készített a könyvek borítólapjainak felhasználásával. (G. Zs.)

AZ OLVASÓ JEGYZETEI

Egy művészi könyvborító

Méltatlanság

A kiadók általában nagy gondot fordítanak a könyvek borítólapjára. Sok szép, ötletes, csinos burkoló csalogatja szemünket a kirakatokban. De még a nivós átlagból is kimagaslik a *Budapest régiségei* XIX. kötetének művészi és hatásos borítója. Pedig csak egy régi agyagedény látható rajta, minden hangoskodás és kezeseltség nélkül, szép színekben, egyszerűen és monumentálisan. Olvasóink nyilván kíváncsiak a tervező művész nevére. Szívesen ideírnók — de hiába keressük a könyvben. A kiadó elfeledte vagy nem tartotta fontosnak feltüntetni.

Tervszerűség?

Mikszáthból semmi sem sok: akár-mennyit adnak ki műveiből, elkel. De az már mégiscsak furcsa, hogy *A Noszty-fiú esete Tóth Marival* néhány hét leforgása alatt négyféle kiadásban került a boltokba. Egyszerre jelent meg az Akadémiai és a Szépirodalmi Könyvkiadónál, az Olcsó Könyvtárban és az Arany Könyvtárban. Ugyanakkor több más keresett Mikszáth-mű hosszú időn át nem kapható. Nem lehetne egy kicsit tervszerűbben összehangolni a különböző kiadók munkáját?

Mi való az ifjúság kezébe?

Távol legyen tőlünk minden prűderia és hazug álszemérem! Hogy Chaucer *Canterbury meséiből* csinos kötetben néhány megjelent, igen öröndetes. De miért éppen a Móra Ferenc ifjúsági könyvkiadónál, a fiatalságnak szánt „Gyöngyszem” sorozatban, melynek kötetekre serdülő lányok, diákok rakosgatják össze zsebpénzüket: ezt már nem értjük. Hogy a pap a kalmár menyecskejét „derékon kapja hevesen, megcsöcsörézi és gyors csókja csattan”, éjjel pedig száz frankért „karjába fekszik peckes-mereven”, vagy az a másik elbeszélés, mely arról szól, hogyan lehet azt, ami az emberi testből kisuttyan s közönségesen nem osztható, némi furfanggal mégis elosztani, hangra és bűzre egyenlően, tizenkét szerzetes között: az ilyen történetek véleményünk szerint nem tartoznak az éretlen kamaszok legalkalmasabb olvasmányai és az ifjúság kiadójának legsürgősebb feladatai közé.

Bár persze meglehet, hogy tévedünk. Ez esetben magunk is tudnánk javasolni néhány könyvet a Móra Ferenc Kiadónak: Brantome pikáns históriáit, Casanova emlékiratait, Marquis de Sade kéjgyilkos-történeteit és más efféle.

Táncsics Mihály válogatott műveinek kiadásában, a bevezető tanulmányban (Vincze László és Vincze Flóra írása) az 51. lapon a következő kitétel szúrta meg szemünket: Horvát István, a reformkor híres délibábos nyelvésze „az arisztokrácia hű kiszolgálója” volt.

Szegény jó Horvát István! Ezért ugyan nem volt érdemes vakoskodnia cirkalmas okleveleken, elolvasni belőlük harminczet, tízezeret lemásolni, kiadni harmincz kötetnyi munkát, kéziratban az utókorra hagyni kilencszáznegyvenhetet, égetni a gyertyát minden éjjel, ahogy följegyezték, egészen két óráig, s hatkor már újra a főlíansokhoz ülni, őrizni a múzeumban a nemzet könyveit, prelegálni a katedrán, nemzedékeket, s nem a legrosszabbakat, bocsátva szárnyra, fáradozni négy évtizeden át annyit, hogy még a szűkmarkú országgyűlést is elismerésre kényszerítette, hisz pénzt szavaztak meg neki, pénzt, buzgóságáért, s élő múzeumnak nevezték, nem is akármely, egy Bezerédj, ott, a zsinóros menték előtt, Vasvári meg élő könyvtár és járó múzeumnak, ő már a temetésén, mert a temetése az szép volt, megjelent sok nép és az egész Akadémia, bizony engesztelésül, mert haragszomrádban voltak, bizony a Szózatot is elénekelték, diákjai, ugyanazok, akik két esztendő múlva ugyanezt a Szózatot énekelve mentek meghalni, mert nemcsak temetni tudtak, halni is, az ő fia! — hát érdemes volt, érdemes annyit fáradni, ha száz egynehány évvel halála után az arisztokrácia hű kiszolgálójának lehet nevezni őt?

Ugyan hol, mikor szolgálta azt az arisztokráciát? Tán azzal, hogy hat évig nevelte az Ürményi-csemetéket, meg titkárkodott az országbírói familiánál, mielőtt könyvtári állást kapott volna? De hát ha egyszer ősei nem hagytak dús vagyont a fehervári paplankészítő fiára. S különben is nem minden titkár válik az arisztokraták bérén arisztokratabérencce.

Vagy azért e vád, mert a tudomány, melyért annyit fáradott, nem érdemli, akkor sem érdemelte meg a tudomány nevet? Ó igen, ő álmódú volt, s okleveles tudását csalóka ábrándjaira költé, s eleinket nyomozván az agarenus és patzinák nevezetek alatt, bizonyos mosolyra kész. Való az is, hogy tüzes hazafisága, mellyel lelkeket gyújtott lángra, veszedelmes izzással ontotta magából a marakodó sovínizmus salakját. De vajon az arisztokratáknak járt kedvükben ezzel, az abszontista főurak, az udvari bálók hercegficsurái, a magyartalan hölgyek tap-

soltak neki? Nem sokkal inkább az-e az igazság, hogy épp az arisztokrácia ellen fejt emelő nemes hazafiságnak volt ő túlbuzgó, túlhevés, esendő heroldja?

Arisztokraták kiszolgálója, szegény jó Horvát István. Ő, aki még azt a picike nemesi h-betűt is kiiktatta nevéből, mint „barbarus századok” maradványát, melyet „ősi nemes vagyon”-ként fiktivatni nevetséges kérdés, bizony kiiktatta, s előbb ám, mint Jókai meg a márciusi ifiak, akik csak a forradalom hevében hányták el y-jaikat, még a feltűnési viselkedéssel megvert Vahot szerkesztő úrnál is előbb, mert ő, Horvát István, 1806 január elsején mondott búcsút naplójában a nemesi betűnek, azon a napon, melyen „fölkelvén ágyából díszes nemzeti ruhába öltözött”. Legalább ez az intő tényecske figyelmeztette volna a tanulmány szerzőit, hogy baj van állításukkal — de nem, őket nem figyelmeztethette, mert ők következésképpen rosszul, h-val írják Horvát István nevét.

S ha nekik az a véleményük, hogy Horvát István az arisztokrácia hű kiszolgálója volt, tán mégis csak illetet volna elgondolkodni olyan ellenvéleményeken, mint Szalay Lászlóé, aki — maga is tanítványa — pietással ezt írta róla: „... ő nagyszerű volt a köz- és magányélet minden viszonyaiban...” — mint Eötvös Józsefé, aki meg emezt: „Nem volt tanítóink között, kitől annyian tanulták volna a hazát szeretni.”

De ugyan minek kortársakat és tanítványokat faggatni arról, kiszolgálója volt-e Horvát István az arisztokráciának vagy nem. Meg tud ő felelni magáért derékasan. Meg is felelt már, ezelőtt százötvenöt évvel, amikor naplójába írta: „Szomorú tapasztalás tanít bennünket

hogy némelly Magyar Országi Hertzegek, Grófok és Bárok, ámbár iszonyú sok jószágokat bírnak, mégis már több századoktól fogva semmit sem szánnak az ország boldogításra képtelen jövedelmeikből... Kik kártyára, Ringyókra és más effélékre költik idegen földön jövedelmeiket, anélkül, hogy birtokokhoz illendően segítenék a közjót, nem felelnek meg az ő főbb Uraságok okának, és így nem érdemelnek egyebet, mint hogy anynyi legyen jószágok, a mennyi hazafiságok.”

Hát ilyen kiszolgálója volt Horvát István az arisztokráciának.

Egyébként szép temetése volt, valóban, a koporsót tanítványai vitték vállukon, a gyászbeszédet Vasvári mondta, fáklák is égtek, s mert hát nemesi kor volt, ravatalára a címerét is kitették szépen: a kék mezőben ágaskodva kardot villogtató aranyoroszlánt, sisakdíszül a vörösmétes, kivont szablys magyar vitézzel s jobbról arany és kék, balról meg ezüst és vörös foszladékkal — ilyen szép temetést rendeztek neki, de azért akkor is akadt valaki — mint Eötvös följegyezte —, aki egy tájékozatlannak kérdésére (mert ez a fáklafüstöt tüzesetnek vélte) ilyen megnyugtatóan válaszolt: „Ne aggodjék az úr, nincs baj, csak Horvát István professzort temetik.” S a kérdező közömbösen továbbment, mivelhogy „csakugyan nagyobb bajnak tartotta volna, ha egy vásárbódé meggyúl, mint hogy legnagyobb tudósunk temettetik”.

Ezért hát ne búsuljunk. Hisz azzal, hogy Horvát Istvánt megtették az arisztokrácia hű kiszolgálójának, tulajdonképpen nem történt semmi. Csupán egy sírra hullott valami nem odavaló. Egyetlen vásárbódé sem gyúlt ki.

Néhány szó könyvkiadásunkról

Az 1959. évben olyan tudományos és szakmai művek jelentek meg, amelyek művelődési forradalmunkban nélkülözhetetlenek és amelyek kiadása már régen esedékessé vált.

1959. májusában és szeptemberében jelent meg a Kultúra Világa első két kötete. 1959. decemberében enciklopédikus ismereteink bővítésére, illetve az elavult Révai Lexikon helyettesítésére jelent meg az Új Magyar Lexikon első kötete. 1959. szeptemberében került sor a Nemzetközi Jogi és Diplomáciai Lexikon kiadására. A magyar nyelvtudomány évszázados mulasztásának pótlását tette lehetővé könyvkiadásunk szeptemberben a hat kötetre tervezett Értelmező Szótár első kötetének kibocsátásával.*

Az értékes művek kiadását tette teljessé még a Világatlasz és több nagysikerű orvosi könyv megjelenítése is.

A dolgozók széles rétegei és a könyvtárosok

* E hozzászólás megírása óta megjelent A Kultúra Világa III., az Értelmező Szótár II., s mostanában a Lexikon II. kötete.

is örömmel nyugtázták ezeket a régóta nélkülözött könyveket, de egyben megjelentetésükkel kapcsolatban szeretnénk rámutatni könyvkiadásunk bizonyos fogyatékosságára is. Az elmúlt években azt tapasztalhattuk, hogy terszerűbb és szakszerűbb lett könyvkiadásunk, az 1959-es év viszont azt mutatja, hogy a kiadói tervek összehangolásában némi tervszerűtlenség is mutatkozik. Véleményünk szerint helytelen volt egy évben ennyi terjedelmes, több kötetből álló drága könyvet forgalomba hozni. Meg vagyok győződve arról, hogy sokan voltak kénytelenek lemondani vagy az egyik, vagy a másik sorozatról, mert a havi 200 forintos részletfizetést nem vállalhatták.

Könyvkiadásunknak az a célja, hogy kielégítse a dolgozó tömegek napról napra növekvő kulturális igényeit, elősegítse a dolgozók államában a kulturális fejlődést és a könyvek széleskörű terjesztését. Eppen ezért a könyvkiadási politika többkötetes lexikonok és egyéb sorozatos művek kiadásánál körültekintő elosztással próbálja 1960-ban kiküszöbölni a múlt évben bekövetkezett torlódást.

Léonárd Tiborné

Részlet az trónak a Magvető kiadásában megjelenő, világ-szerzte nagy érdeklődést keltett, Nagyhat című regényéből, amely Napóleon száznapos uralma idején, egy hét alatt játszódik. A között szemelvény a király, XVIII. Lajos menekülésének egyik epizódját ábrázolja.

Öt óra volt, vagy még annyi sem — kitűnőek a Saint Pol-i lovak —, mikor a királyi oszlop ismét megállott, hogy lovat váltson, ezúttal a Béthune-i nagy téren. Itt még nem esett úgy mint Poix-ban esett volt, a postahivatal egy fogadóban székel, az őrtoronnyal szemben, mely a tér közepén áll, akkortájt még házak vették körül, bódékkal, egy század folyamán építették ezeket a hatóságok tiltakozása ellenére; ezen a héten csaknem az egész területet, mely eme épületek és a tér körül épült házak között húzódtott, barakkok és sátrak lepték be, vásár volt ugyanis, nem a nagy októberi vásár, mely kiterjed az egész városra, csupán két-háromnapos vásár, a nagy tér körére szorítkozva, árusítóhelyekkel, vándorárusokkal és csendőrökkel, akik mindezt készek voltak megvédelmezni a fosztogatóktól, valamint a rejtelkedő tolvajoktól. A cigányokról az ember sohasem tudhatja. Vagyis hát az Hôtel du Nord-ban két ember szundikált... a postafőnöknél, s fölriadtak, mikor az utazókocsik megállottak, hogy kivel van dolguk.

Kifogták a lovakat, még nagyon sötét volt, s a jövés-menés zsvaja fölriasztotta ekhős szekerében az alvó medvetáncoltatót, aki meztelenül feküdt két szájkosárral ellátott állata között, hogy melege legyen, s hátul, a ponyva alól nézte a látványt, amint a postamester legényei fáklyafénynél vonszolták a lovakat, s szedték le a lószerszámot. Az első emberi lény, aki fölismerte, hogy mi történik, egy feketefőköts, vén nőszemély volt, a Saint-Jean-kórház hajdani apácája, aki a Forradalom idején püspöki engedéllyel lépett ki a rendből — Felicité nővér. Ugyan mit keresnetett ott ily hajnali órán? Ne feledjük, Nagyhat van, talán az oltári szentség előtt virrasztott a Saint-Vaast-templomban, s éppen haza készült térni. De valójában hazulról jött, s a nappali misére készült, ahogy itt a hajnali misét nevezik. Kíváncsisága ösztönzésére közelebb ment, hogy láthassa azt a pöffeteg, kövér urat, aki odanyomta orrát hintaja ablakához, s hogy egy fákllya elhaladóban megvilágította, hirtelen fölismerte a Királyt, nem az arcképeiről, hanem mert hús-vér valóságában látta már 1814-ben, Calais-ban, unokahúgát gondozta volt, aki szült, s ezért tartózkodott ott az angliai visszatérés idejében. A Király, mit jelenthet ez, édes Jézusom? Nem bírt magával, közelebb lépett, s a királyi tekintet ráesett. — Felség... — motyogta, és XVIII. Lajos e pillanatban Varennes-re gondolt s megboldogult bátyjára, akit menekülés közben ugyanígy ismertek föl egy postaállomásán... Bizonytalan fejbőlintással üdvözölte a vénhéd nőszemélyt, ki a Halálhoz hasonlított.

A bőlintástól fölbátorodván, Felicité nővér a hintó ablakához lépett, meghajolt, s szorongva kérdezte: — Sire, minek köszönhetjük megtisztelő látogatását? Valami szerencsétlenség történt? — A hazudás hozzátartozik a királyi mesterséghez. A Nagy-on Ohajtott fölemelte nehéz szemhéját, s egy kissé oldalt fordulván megnyomorodott, szegény derekán, puha kézmozdulattal nyugtatta meg a kérdezőt: — Legyen nyugodt, nem lesz semmi baj... — Nem olyan szavak voltak ezek, hogy megtarthatta volna őket magának, de ugyan kivel ossza meg ilyen korai órán? Felicité nővér belement az Hôtel du Nord-ba, ahol összetalálkozott a vaskereskedő feleségével, Brassart-néval — pongyolában, becsavart hajjal —, aki fölvilágosításokért jött ide, most, hogy a téren csapott láрма miatt kinyitotta ablaktábláit. Felicité nővér pedig átható hangon kiáltotta, holott azt hitte, halkan beszél: — Nem lesz semmi baj, nem lesz semmi baj!... — mire az egyik pad mellett szundító csendőr fölemelte az orrát. — A Király! — fűzte hozzá, s mihelyt megértette, Brassart-né egyszerre kivörösödött: — A Király! A Király minálunk! De hát mit kell ilyenkor csinálni? Vigyünk neki valami meleget? — Micsoda remek gondolat, Felicité nővér csokoládét javasolt, Brassart-né pedig a szobájába rohant, s megmagyarázta a férjének, akit Thermidorban in extrémis a halálra ítélték taligáján Béthune-ből Párizsba menekítettek, s aki Robespierre bukásának köszönhetette menekülését: — Riquet, itt a Király! A Király! — A csendőr azonban, aki hallotta Felicité nővér szavait, rohant, hogy értesítse fölöttesét, Huget főhadnagyot. Ilyenformán támadt híre a Király jelenlétének, egy szempillantásnyi idő sem telt el, s az emberek már kitódultak házaikból, s rohantak hódolatukat nyilvánítani az uralkodónak. Legelsőnek — háza a piacon állott — Dellalleau úr jelent meg, a polgármester, s mialatt kabátját húzta, s vállszalagját övezte föl, már a kapuban kiáltotta: Éljen a Király! Éljen a Király! — né kételkedhessék senki, hogy ő éltettes elsőnek —, s ekkor megnyíltak a sátrak, nemcsak a medvetáncoltató jelent meg, álla-

taival, hanem egy sereg cigány, egy óriás és három törpe, a delejes álmú alvajáró, a kötél tánccs, rózsaszínű trikóban, valamint a súlyemelő atléta, akit általában csak a legszükségesebb öltözékben láthatni, most viszont ő volt az egyedüli, akit fűlig ruha borított, a házakból pedig a legkülönbözőbb rendű és rangú emberek rajzottak elő, nyomukban a feleségük, mindannyian vagy csaknem mindannyian félig öltözötten, ingben, pongyolában, a hűvös időben, vagy legalábbis félig fölszerelten, egyik csizma a lábán, a másik a kézben, nagy buzgalommal gombolkozva, fölbukkant Vermines zászlóaljparancsnok (meg a felesége, a feje teli hajcsavarral), ő volt a térparancsnok, de nem kísért egyetlen árva katona sem, a helyőrség duzzogott, még csak fölriasztani sem merte őket, hiszen tudta, miként érkeznek. Huet főhadnagy, a királyi csendőrség 20. légiójából, a Pas-de-Calais-i századból, hagyta, hogy de Maulde gróf térparancsnok megelőzze, merthogy időre volt szüksége, időre. hogy legénységét összegyűjtse, számszerint öt főt, beleszámítva a két őrséget álló csendőrt, senki másnak. egyedül neki volt itt serege, Bellonet műszaki századosnak például, aki utánuk jött, csupán tisztiszolgája maradt meg, de az is elaludt valamerre, valami rossz útra tért Béthune-i nőszeméllyel. Az igazat megvallva, Boiron d'Aguières százados-hadsegéd, királyi sorozóbiztos ezen az éjszakán nem tartózkodott Béthune-ban, mivel a városban a sorozás nem járt eredménnyel, hanem Lalloeu-ba utazott, hogy a Császárság régi katonaszökevényei között sorozzon, valamint Fruchart emberei között, akit XVIII. Lajosnak neveztek, s mielőtt hivatalos személyiséggé emelkedett volna, mint királypárti bandavezér, rémületben tartotta a környéket.

S ha de Maulde grófot meg a többi katonát hidegen fogadta is, amit Blacas még érzékelhetőbbé tett azzal a modorával, ahogy az emberekkel bánt, XVIII. Lajos háládatosan fogyasztotta el Brassart-né csokoládéját: — Derék emberek! — dűnnyögte. A hölgy pedig, míg a cukrot kavargatta a forró italban, elbeszélte a királynak a halálra ítélt utolsó csoportjának történetét.

Mi sem érthetőbb, mint hogy Henri Brassart, ki oly közelről látta a nyaktilót, odaadó híve Ófelségének! Olyannyira, hogy csupán negyven nap múltán lépett be a Napóleon által kinevezett előljárárságba. De a csokoládé meleg volt és jó édes. — Derék emberek! — ismételte a Király. Ami Berthier-t illet, ő nem érezte magát ennyire biztonságban, sok csepürágó nyüzsgött a téren, erősebben szorongatta ládikóját. A megérkezés alkalmával csupán néhány szót sikerült váltani a Tarentói herceggel. Épp elegendő ahhoz, hogy elveszítse a lelki nyugalmát.

Nyomban a katonai személyiségek után, kiknek jelenléte mintegy figyelmeztetett a csapatok ellenséges érzületére, a tisztviselők rohama következett, megjelent az egész elsőfokú bíróság, kórusban, az ügyész helyettes és a jegyző, mindebből Ófelsége csupán egyetlen nevet jegyzett meg, az egyik bíró nevét, akit Décrepitude* úrnak neveztek, háromszor elismételtette a nevet, s fáradt volta ellenére a könnyekig kényszerítte rajta. És a bíróság hat esküdte. És a békebíró. Továbbá az egyenes és a közvetett adók beszedői és ellenőrei, félig öltözötten, ziláltan, a jelzőfoglalkozó, aki elfeledkezett megfésülködni, s úgy festett, mint akit házasságtörésen értek. Valamennyien sebtében fölcimomázva, oldalukon a feleségük, lányaik, pruszlikos dajkák hozták karjukon a gyermekeket, hogy Ófelsége megáldja őket, vagy legalábbis, hogy legyen valami szép emlékükről.

Ebből a hajnali szertartásból, a királyi utazókocsi ajtaja előtt, nem hiányzott a neveltségesség sem, s a Király mindezt az ellágyulás és a megvetés valamely keverékével szemlélte, a nagy teret még köd borította, a kellős közepén pedig ott magaslott a hírhedt őrtorony, kiemelkedve a hozzátapadó háromemeletes házak közül, melyeknek meredek palateteje alá a városi tanácsosok tiltó rendelkezései ellenére is két sor manzardot csempésztek be, a hírhedett őrtorony szürke csendőrként emelkedett a város fölé, s vizslatva fürkészte a lomhán oszló ködöt. bonyolult ácsolatú, gúla alakú sapkája alatt pedig váratlanul fölcsendült harminchat kis harang játéka.

Kolozsvári Grandpierre Emil fordítása

1808-ig nyúlnak vissza: ekkor állították össze első ízben azoknak a könyvtáraknak jegyzékét, melyeket közpénzből kell támogatni. A XIX. század közepén Bombayban, Kalkuttában és Madrasban működtek nyilvános könyvtárak: egy évszázaddal később 1166 könyvtár működött az országban, köztük 28 egyetemi könyvtár és 248 nyilvános könyvtár.

Az első indiai öt éves terv során 140 körzeti és 9 állami könyvtárat létesítettek. A Delhi-i kísérleti könyvtárat az indiai kormány az UNESCO-val közösen hívta életre; ez a lé-

tesítmény nagyban hozzájárult az indiai könyvtárügy fejlődéséhez.

A második öt éves tervben, 1961. végéig további 320 körzeti könyvtár létesítését határozták el. Ennek a számos lerakattal és kölcsönzőállomással működő könyvtártípusnak segítségével remélik a könyvtérjesztés további kiszélesítését. Ugyanez vonatkozik a létesítendő falusi könyvtárakra is, amelyeket a körzeti könyvtárak fognak ellátni. A távoli települések igényeit könyvtári autók beállításával kívánják kielégíteni. (Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei.)

VAS ISTVÁN VERSEIBŐL

Szemelvény a költő „Rapszódia egy őszi kertben” című, a Magvető Könyvkiadó kiadásában megjelent kötetéből.

MIKOR A RÓZSÁK NYÍLNI KEZDTEK

Emlékszel? amikor a rózsák nyílni kezd-
[tek,

már nem voltunk fiatalok —
házunk körül virágzó sírkeresztek,
szívünkben sok friss halott.

Tudtuk, hogy a boldogság lopott jószág,
akkor is, ha férj-feleség
nézi, hogy bomlanak bokron a babaró-
[zsák,
s fogják egymás kezét.

Sok hajszálad lett őszi éppen abban az év-
[ben —
emlékszel? volt is oka.

De ami fekete maradt, még feketébben
ragyogott, mint valaha.

Szemedbe, a töretlen csodájú, vad tükörbe
tört fényeket rejtett a rémület,
és zavarosabb lett tiszta, haragos zöldje
s attól lett édesebb.

Ujjongó áhítattal ébredünk reggelente,
te a kertre, én terád —
s ez az öreg nyarunk szelíden betemette
Velencét s Angliát.

Mint furcsa ráadást vagy veszélyes mesz-
[szeséget

kezdtek nézni a holnapot —
ez volt az a nyár, mikor a tél szele szíved
koszorújába kapott.

Volt vidámabb nyarunk s merészebb az-
[előtt,
de emlékszel? ez volt a legszebb.

Némán kertünkbe hajoltak a szomszéd
[teteők,
mikor a rózsák nyílni kezdtek.

TITOK

Mi annyian vagyunk csak összesen,
amennyi ember Londonban lakik.
Miért hogy ezt el nem felejthetem,
míg hallgatom a város hangjait?
Nagy város, nagy nép. Itt az idegen
öt világrésznek érzi kapcsait.
Vendégük vagyok. Jól bánnak velem.
Mint gyógyfürdőben, úgy nyújtóztam itt.
De mit tudhatnak rólam? S mit tehetnek?
Ha nem is angolok, de angyalok
lennének, mit jelent rokontalan
nyelvünk, szívünk nekik? Itt életemnek
egyetlen titka és értelme van:
az, hogy magyar vagyok.

A Szépirodalmi Kiadó III. negyedévi terve

SZÉPIRODALOM

Abody Béla: Beszélgetés a szenttel; Barabás Tibor: Máglyák Firenzében; Keszi Imre: Kettős tükör; Molnár Zoltán: Régi szerelem; Passuth László: Sárkányfog I–II.; Szabó Pál: Tiszán innen, Dunán túl; Remenyik Zsigmond: Afrikai románc; Sásdi Sándor: Boldog hajlék; Takács Imre: A csillagok árulása.

Utánnymás és átdolgozott kiadás:

Fehér Klára: A tenger I–II.; Kossa István: Dunától a Donig; Kovai Lőrinc: Fáklyatánc I–II.; Molnár Géza: Márta; Tamási Áron: Abel trilógia; Tatay Sándor: A Simeon család I–III.

VERSEK

Jankovich Ferenc: Versek; Pál József: Mézpergetés; Várkonyi Nagy Béla: Odysseus megtérése.

SOROZATOK

Magyar Klasszikusok: Tömörkény István Válogatott Művei. Magyar Parnasszus: Népmesék I–III.; Petőfi Sándor összes költeményei I–II.; Gábor Andor Művei: Berlińi levelek. Jókai Mór Válogatott Művei: Egy magyar

nábob, Kárpáthy Zoltán. Sorozaton kívül: Szigligeti Ede: Színművek.

OLCSÓ KÖNYVTÁR

1959. legszebb novellái; Goda Gábor: A plánetás ember I–II.; Juhász Gyula Válogatott Versei; Móricz Zsigmond: Elbeszélések; Msztilavszkij: Tavasz madár a varjú; Maltz: A tüzes nyíl I–II.; Puskin: A kapitány lánya; Maupassant: Egy asszony élete; Zola: Germinal I–III.

KINCSES KÖNYVEK

Arany János: Toldi; Gárdonyi Géza: Egri csillagok I–II.; Karikás Frigyes: A 39-es dandár.

ARANYKÖNYVTÁR

Csokonai Vitéz Mihály Összes Versei – Dorottya I–II.; Móricz Zsigmond: Uri-muri; Tömörkény István legszebb novellái.

DIÁKKÖNYVTÁR

Arany János: Toldi; Móricz Zsigmond: Rokonok I–II.

A SZERKESZTŐSÉG POSTÁJÁBÓL

Petőfi — KRESZ — Anyák Könyve

A könyv idénycikk. Megjelenik egy mű, elfogy ennyi vagy annyi idő alatt, később esetleg elkészül a második, tizedik, vagy akár a száz-huszadik kiadás — de közben mindig szünetek vannak, néha nem is rövid szünetek.

Pedig az utóbbi időben könyvnapok táján, iskolaév kezdetén, karácsonykor, de egyszerű köznapokon is gyakran szobakerült — főként mentegetőző-sajnálkozó eladók és bosszankodó venni szándékozók között —, hogy miért nem kapható a könyvesboltokban egyszer például *Petőfi-kötet* (hiszen Petőfi népünk legnagyobb és legolvasottabb költője, verseire a diákoknak is állandóan szükségük van), máskor *KRESZ* (hiszen annyi ember vásárol motor-kerékpárt és autót, annyian tanulnak traktort vezetni, s valamennyiüknek vizsgát is kell tenni a közlekedés rendjének életünket védő szabályaiból), vagy éppen *Anyák könyve* (mert gyermekek mindig születnek, az ifjú anyák pedig el akarják sajátítani a csecsemő kor-szerű gondozásának, nevelésének alapelveit).

Hirtelenében, találomra három könyvet említettem csupán, s most szinte magam is meg kellene kérdezni: valóban lehetséges az, hogy e három mű egyike-másika időnként nem kapható? Nagyon is lehetséges, tanúm rá minden könyvesbolti dolgozó s mindenki, aki az elmúlt években bármelyiket hiába kereste.

E hiány persze bizonyos szempontból öröndetes is. Hiszen tíz- és százszereken lehet csak számolni az e művekből eladott példányok rengetegét s ha a kereslet meg mindig túlnő a kínálaton, ez elsősorban azt bizonyítja, mily hatalmasat fejlődött az ország, népének mennyire *mindennapi kenyerévé lett a kultúra, a könyv*. Am épp ez a fejlődés, ez a szinte kielégíthetetlennek látszó szellemi, tudományos és technikai érdeklődés veti fel: nincs-e itt az ideje annak, hogy a könyvterjesztés bizonyos területén is megteremtjük az állandó kínálatot?

Kulturális életünk ismerőinek, a kiadók és a könyvterjesztés szakembereinek össze kellene állítaniok egy rövid listát azokról a könyvekről — szépirodalmi művekről és szakmunkákról egyaránt —, amelyeket a vásárlónak minden időben meg kellene találnia a könyvesboltokban. Ha e könyvek raktárkészlete csökkenne, az üzlet úgy gondoskodna utánpótlásról, ahogy az élelmiszerboltok a kenyeret, vagy a cukrot rendelik.

Hogy a kultúra, a könyvterjesztés nem szatcs-üzlet? De hiszen a KÖZERT, a Népbolt sem az: nem a terjesztés, az eladás üzleti érdeke diktálja hazánkban a kereskedelmet — és ezt a javaslatot —, hanem a *vásárlóközönség szükséglete*. Ha ezt beláttuk, magán a listán már lehetne, szükséges is volna vitatkozni s a jelentkező, nem kevés és nem jelentéktelen gyakorlati probléma megoldására össze kellene adni az erőket.

Jegyzékünk csak kevés művet tartalmazzon. Gondolom, néhány tucatot, legfeljebb talán fél-százat. Ezekből azonban, papírellátás ide, nyomdai határidő oda, mindig legyen példány.

Az érveléssel említett három után még néhány címet, ötletet sorolnék fel azzal a megjegyzéssel, hogy a javasolt művek egy része jelenleg is kapható, más része utánnomásra vár, illetve még megírandó, összeállítandó.

Már a szépirodalmi rész tervezése sem könnyű. Megis: *Petőfi-kötet* mellett nem hiányozhat *Ady* és *József Attila* verseinek kötetek, egy a *Vallomáshoz*, vagy a *Virágom, virágomhoz* hasonló szerelmes, és a *Hazámhoz* hasonló hazafias versgyűjtemény, *Madách Az ember tragédiája* s egy olyan antológia, melynek magva *Móricz Zsigmond* Magvetőjében rendelkezésünkre áll. Az átmenetet a szépirodalomból a szakmunkák felé a marxizmus-leninizmus klasszikusai, egy *magyar és világtörténelmi képeznél*, majd népszerű *magyar és világtörténelem* s ezek földrajzi párja. Utánuk: a magyar helyesírás szabályai, illetően, a nemi élet kérdése, orvos a családban, magyarországi útikönyv (a címek itt szándékosan kisbetűsek, nem gondolok ugyanis minden esetben a jelenleg ismert tárgyú művek állandó utánnomására), egy-két szakácskönyv, egy kislakú atlasz, legalább az orosz-angol-német-francia nyelv kizsoltárai és nyelv-könyvel, idegen szavak szótára s néhány, a szakemberek által kijelölt *politikai mű és műszaki segédkönyv*.

A következő lépés e lista ifjúsági megfelelő-jének elkészítése. Ezen néhány vers- és népmese-antológiát mellett ott lehetne *Gárdonyi: Egri csillagok*, *Móricz: Légy jó mindhalálig*, *Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk*, *Mark Twain: Tom Sawyer—Huckleberry*, Finn című műve, *barkács- és úttörőpróbakönyv*. Pedagógusok, úttörő-vezetők, és a politéchnikai oktatás szakemberei állíthatnák össze az *ismeretterjesztő-technikai* művek rövid jegyzékét.

Igy tervezgetés közben, a javaslattevő számára is nyilvánvaló a feladat nagysága. Sok vita, hatalmas munka volna a végleges előfeltétele. De gondoljuk végig még egyszer, visszatérve a hármas példához: megeshet az, hogy ne tudjunk gyermekünknek vizsgaajándékkul Petőfi-kötet adni? Hogy a KRESZ-vizsgára készülő holmi jegyzetből tudjon csak tanulni? Hogy a fiatal anya csak a száj-hagyományra, kérdezősködésre utalva kísérletegessen újszülöttjével s ne legyen keze ügyében, ne vehesse meg bármikor az Anyák Könyvét?

Még egyszer megismétlem: gazdaságunk bizonyítéka, amikor ezt meg akarjuk előzni s — ha egyelőre még csak egy eszmecsere alapjául szolgálható indítvánnyal is — keressük a megoldást.

Lázár István

SZERKESZTŐI ÜZENET

ELENA BARTALSKÁ, Skalica. na Slovensku. Az illetékes kiadótól kapott értesülések alapján kérdőseire a következőkben válaszolunk:

Stevan Sremac juguszláv írótl magyarul könyv még nem jelent meg, és a kiadói tervekben sem szerepel. Ugyanez áll E. Bradfordra is.

Maugham-nak egy novellagyűjteménye várható az Európa kiadó kiadásában, valószínűleg *Egy levél megrezdül* címmel. Ugyancsak az Európa adta ki a múlt évben Kuprinnak

A boszorkány című elbeszélését, ugyanízen című novelláskötetben.

K. Mansfieldtl vasok novelláskötet jelent meg két éve *Egy cseke tea* címen. C. S. Furester és D. du Maurier egy-egy novellával szerepel az Európa kiadásában a múlt évben megjelent *Modern angol elbeszélők* című kötetben.

A Szépirodalmi Kiadó ez évi tervében az *Utazás a szürke folyón* című regény szerepel Karácsony Benőtől, míg Strindberg *Hemző regénye* című könyve egyelőre nem található a kiadói tervekben.

POLITIKAI MŰVEK

Palmiro Togliatti

AZ OLASZ KOMMUNISTA PÁRT

Kossuth.

Togliatti, az Olasz Kommunista Párt főtitkára igen magvas, színvonalas tanulmányban fejtette ki az Olasz Kommunista Párt történetét, a párt megalakulásától kezdve egészen napjainkig.

Nem módszeres, dátumokkal és eseményekkel telezsúfolt könyvet írt, hanem a politikai és társadalmi fejlődés tényei alapján vázolta fel a kommunista párt megszületésének szükségét, fejlődésének és harcának, stratégiájának és taktikájának egyedül helyes irányvonalát. Különösen fontosak azok a részek, amelyekben a fasiszmusnak az első világháborút követő térhódítását ecseteli, s amelyekben bebizonyítja, hogy a reakciós osztályok a maguk kiváltságainak biztosítása érdekében segítették hatalomra a fasiszt, a munkásosztály szervezett, komoly fellépéseinek, a szocialista eszmék egyre erőteljesebb térhódításának ellensúlyozására. Megdöbbenőek azok az adatok, amelyek azt mutatják, hogy a fasiszta terror hány áldozatot követelt a kommunisták és a néphez hű olasz hazafiak soraiból.

Szemléltetően mutatja be Togliatti a második világháború utáni helyzet alakulását, a kereszténydemokraták politikáját, a vezető köröknek a fasiszmus visszaállítását célzó, inkább a gyarmati sorsot, mint szabad demokratikus életet választó mesterkedéseit, a Scelba-féle csaló választási törvény fonákosságait, s a kommunista párt mindig helyes, a nép és ország érdekeit követő állásfoglalását ebben a helyzetben. Világos érvekkel bizonyítja be Togliatti, hogy a társadalmi fejlődés iránya minden politikai mesterkedés ellenére csakis egy lehet: a munkásosztály hatalomrajutása a nép, az ország érdekeit szolgáló helyes politika révén, s a visszahúzó, reakciós erők menthetetlen pusztulása.

Togliatti könyve nagyszerű példája a társadalmi fejlődés marxista elemzésének, telve helyes és időszerű útmutatókkal, amelyeket a politikai és történettudománnyal foglalkozók kitűnően felhasználhatnak mindennapos munkájukban.

A gördülékeny, pontos fordítás Szekes Miklós munkája. S. M.

**James Harvey —
Katherine Hood**

A BRIT ÁLLAM

Kossuth, 325 old. Ára: 26,— Ft.

Egyes angol politikusok gyakran és szívesen hangoztatják államformájuk és állami berendezkedésük igazolására, hogy a brit állam rendszerének és felépítésének alapja a folytonosság, hogy egyes államhatalmi, államigazgatási és végrehajtó szerveinek eredete a régi időkbe nyúlik vissza, s azóta minden szabadon fejlődött, hogy a lehető legjobban máig is kielégítse az angol nép szükségleteit.

A könyv szerzői viszont azt a célt tűzték ki maguk elé, hogy marxista módszerrel megvilágítsák és elemezzék a brit államapparátus egyes láncszemeit, s elemző munkájuk alapján bizonyítsák be, hogy ezt az oly sokak által ideálisnak tartott államot kik kormányozzák és kiknek az érdekében, hogy mi az úgynevezett „angol demokrácia” igazi lényege. Érveik világosan mutatják, hogy az angolok hagyományos intézményei tulajdonképpen módosított változatai a feudális kor felépítményének, s mindenben a kapitalizmus mai szükségleteihez alkalmazkodnak. Állításukat a szerzők a gazdag tényanyagon túlmenően mindig alátámasztják a rendszer híveinek és vezéralakjainak írásából és beszédeiből vett idézetekkel.

A könyv egyes fejezetei a kétpártrendszer lényegével, az alsóház tevékenységével, a királyi hatalom szerepével, a lordok házával, a kulcspozíciók betöltőivel, a hadsereggel, rendőrséggel és politikai titkosrendőrséggel, az angol jogrendszerrel és igazságszolgáltatással, a külügyminisztérium szerepével, az állam gazdasági funkcióival, a helyi önkormányzat lényegével, a propagandaszervek és az egyház szerepével foglalkoznak, majd az utolsó fejezet következtetésképpen megcáfolja azt a szociáldemokrata tételt, hogy a szocializmus a jelenlegi politikai keretek között fokozatosan, lépésről lépésre megvalósítható.

Kimondják a szerzők azt is, hogy ha olyan kormány jutna hatalomra, amelynek célja a szocialista tervgazdálkodás megteremtése volna, akkor célja elérését nem remélhetné mindaddig, amíg az államapparátust meghagyja a kapitalista kormányoktól örökölt formában. Választási győzelemmel a munkásosztály nem veheti kezébe a hatalmat, csak úgy, ha az államot gyökeresen olyan szocialista apparátussá alakítja át, amely alkalmas tervgazdálkodásra és a megvert monopol-

tökések ellenállásának leküzdésére. Az angol nép tehát csakis akkor lehet szabad, történelme folyamán először, ha ezt a célt eléri, ha a tervgazdálkodást folytató szocialista társadalmat felépíti.

A könyv sok érdekes, nálunk eddig kevésbé ismert dologra derít fényt; nagy haszonnal forgathatják a politikai tudománnyal foglalkozók, közgazdászok és történészek.

A szép fordítás *Vas Zoltán* szorgos, gondos munkáját dicséri. S. M.

SZÉPIRODALOM

Kemény Zsigmond:

ÖZVEGY ÉS LEÁNYA

Szépirodalmi. 458 old. Ára 30,— Ft.

A Magyar Klasszikusok sorozatában 1958-ban jelent meg Kemény Zsigmond *Rajongók* című regénye, és jó évre rá egy másik műve, az *Özveggy és leánya* is új kiadásban került az olvasók elé.

A szentléleki leányrablás, a tragikus sorsú Tarnóczy Sára szerelmének a története ez a regény, amelyet Szalárdi János Siralmas magyar krónikájából ismerhetett meg Kemény Zsigmond, hiszen ő adta azt ki 1853-ban. Nemsokára kezdett hozzá ennek a művének megírásához. Így lett a krónikából regény, melyben viharzanak az események és a gyűlölet. A biztos tollal megrajzolt jellemek végzetesen rohannak tragikus soruk felé I. Rákóczi György Erdélyében. A romantikus történet adta lehetőségeket sokszor elhanyagolja az író, és az ifjú szerelmesek alakja is — akik körül a regény cselekménye szövődik — elhalványodik, mert a könyv igazi főhőse a kapzsi, szenteskedő, de kegyetlen özveggy, Sára anyja, Tarnóczy né, nő. Az ő gyűlölettel fűtött alakját úgy rajzolja meg ebben a regényben Kemény Zsigmond, hogy hozzá fogható talán nincs is irodalmunkban.

Mikes János az öccsének rabolja el Tarnóczy Sárát, akiben felismeri rég látott szerelmét, aki őt is szereti. De romantikusan lemond róla öccse javára. A leánya boldogságát is a céljainak alárendelő, mindent elérni akaró özveggy anyja harcol a gyűlölt Mikes család ellen, és harca a letipott áldozatokon keresztül az ő végzetes összeomlásáig vezet.

Ha csak a regény meséjét nézzük, romantikus történetnek látjuk, amely a leányrablástól, a fiatal szerelmesek gyötörődésén, a fejedelem udvarában megmutatott cselszövésen át, tele van kora

romantikus íróinak fogásaival. Azonban ez a könyv is, mint Kemény Zsigmond minden regénye, sokkal több ennél. Ő alakjainak lelki mélyébe hatol, cselekedeteikben és lelkiviláguk megmutatásában a realitásokat keresi. A romantika virágzása idején ő az első realista regényíró minálunk és ez tette jelentős, nagy művé az *Özveggy és leányát* is.

Simándi Béla

Tóth Árpád:

NOVELLAI ÉS VÁLOGATOTT CIKKEI

Magyar Helikon. 110 old. Ára 17,— Ft.

Kezdi már betakarítani a Nyugat-nemzedék nagyjainak hírlapokban, folyóiratokban szétszórta hagyatékát, s ahogy sorra kötetekbe gyűlnek Móricz Zsigmond, Kaffka Margit, Juhász Gyula s legújabban Tóth Árpád cikkei, növekvő csodálattal látjuk, hogy a szépirói alkotásnak e géniuszai az újságírás hevenyészésre csábító műfajaiban is költők, ihletett művészek tudtak maradni: olyan erős volt bennük az írott szó megbecsülése.

Tóth Árpád prózájából Kardos László — tanítványai közreműködésével — húsz éve már kiadott egy füzetnyi bírálatot; az új gyűjtemény nyolc elbeszélését és tizenhét tárcáját bocsátja közre. A novellák csínált virágok, az élet friss szaga nélkül, bizzar, bús teremtményei egy arisztikus képzeletnek, nem az epikus verbő freskófestéséi. Annál remekebbek a *Debreceni Nagy Újság* és *Az Est* napi robotjából született rövidke cikkek. Tár-gyuk többnyire apró: egy esti utcaszög impresszionista színlátomása, egy piszkos debreceni tér vagy egy villamoskalauz mogorva dünnögése; terjedelmük, az újságírás kicentizett, szűk fegyelmébe szorítva, mindössze negyvenöt-ötven sor; de mit számít a ráparancsolt kurtaság a költőnek, aki megszokta ihletét szótá-gokra mérni, és mit számít a csekélyke tárgy, ha igazi művész veszi tollára, mű-vész, aki minden, még oly egyszerű té-mára is a lélek titkosabb húrjaival rezonál: Tóth Árpád legszerényebb írásaiban is megcsobban a lírikus finom poézise, és hangot kap az emberi fájdalommal való meleg, humanus együttérzés.

Mi már nem tudunk ilyen édes és csörgedező prózát írni, japános műgond-dal színezní apró képeket; a tudószana-tóriumok geometrikus erkélyrendjét nem tudjuk egy „ormótlán bálványisten gigá-szi, ragyogó fogsorának” látni, s a háború sem juttat eszünkbe „fantasztikus, vérszagú és vérszínű, százezstendőnként pattanó aloévirágot”. Ezeket az ideges-ségük ellenére is pontos körvonalú képe-

ket a költő fantáziája szállítja, s Tóth Árpád prózájában nemegyszer előcsillan verseinek egy-egy ismerős színekockája: *A tavasz* című hangulatfutamban az *Április* zsebtükröt villogtató nebulói huncutkodnak, az *Esti színek* pissarrói tablóján a *Lámpafény* melankolikus fantomjának („S őrt áll az udvaron az éj, a ropant néger...”.) vitorlább párját látjuk viszont. („Az este, ez a tréfás, furcsa szerecsen megdörzsöli az utca képét...”)

Kocztur Gizella válogatását csak egy teljesebb gyűjtemény előlegül fogadjuk el (a bátor politikai cikkek hiányoznak belőle), de ezt a kóstolót úgy ízlelgetjük, mint nemes borokat szokás, és Tóth Árpád nevét beírjuk a magyar próza legedesebb ajkú mestereinek Csokonai-val és Kármán Józseffel büszkélkedő sorába. — k —

Barta Lajos:

ÖTEN A HÓBAN

Szépirodalmi. 388 old. Ára 24,20 Ft.

Félszáz novella, jóval több, mint ötven év termésének a legjava. Így együtt írói önarckép is; bár az író a maga személyében ritkán jelenik meg az elbeszélésekben, s akkor is csupán csak a háttérben. Önmagát, a vele történeteket, a maga nehéz és harcos életét (a Tanácsköztársaság bukása után emigrációba kényszerült és huszonöt évig távol élt hazájától) szerénységében nem tartotta megírásra méltónak. Minden figyelmével, mélyen emberi részvétével és forradalmár öntudatával a szenvedők, az elnyomottak, kisemmizettek felé fordul. Haragját, gyűlöletét és undorát pedig a minden rendű és rangú elnyomók ellen írja nyoma.

Minden sorában harcos, politikus író. Novellái sohasem csak leleplezőek, hanem az adott rossznak — melynek mélyén mindig az önmagát túlélt, sőt elfajzott lársadalmi rendszer húzódik meg — forradalmi megváltoztatását célozzák. Néha szavakkal kimondottan is, néha csak a történetbe rejtve. Talán mondanunk sem kell, hogy ez utóbbi módszer a mélyrehatóbb. Néhány írása szinte víziószerű, például a balladai stílusú *Öten a hóban*, vagy a *Nulla* című. Ezek naturalista módon megírva kétségbeesett lennének, így azonban kemények és elszántságot adók, mert épp drámai elhallgatásaikban lobog a hit, hogy nem lesz ez mindig így, s talán nincs már messze az óra, mikor az elnyomottaknak elég erejük lesz megváltoztatni ezt a világot.

Másik fő témaköre: az asszonyától elhagyott férfi lelki nyomorúsága. Érdekes módon ez a téma — első pillantásra

gyakran erőszakoltnak hatóan — belebeszövődik forradalmi mondanivalójú elbeszéléseibe is. Úgy látszik, a kétféle nyomorúság, a társadalmi és lelki kivettség között mély összefüggést érez. Kár azonban, hogy ezt nem minden esetben képes elég világosan érzékeltetni. Z. V.

Szabó Magda:

DISZNÓTOR

Szépirodalmi. 260 old. Ára 21,40 Ft.

1958-ban Szabó Magda *Freskó* című regényének megjelenése egy prózaíró felfedezésének ünnepe volt. A *Mondják meg Zsófikának* fut a közönségsiker útján, előkészítés alatt áll második kiadása. Az őz már szenvedélyes vitákat kavart. A kritikákban kevésbé, de élőszóval erőteljesen megszólaltak az ellenzők is. A rosszabb indulat egyenesen irodalmi sarlatánkodást emlegetett, a jobb bizonyos egyhúrúságot és túlzott szubjektívizmust. (A *Vörös tintá*-ban és a *Kígyómarás*-ban a kirándulás a film és a dráma területére vitán felül gyengébben sikerült. Bár részletesebb vizsgálódásra helyünk nincs, annyit megállapíthatunk, hogy e sikertelenség oka Szabó Magda írói alkatának inkább természetében, mintsem gyengeségeiben rejlik. Nem a tehetség kevés, hanem a forma idegen számára.)

Most, amikor az ünnepi könyvhét ünnepi alkalmára *Disznótör* címmel a *Kígyómarás* színpadról ismert történetének regény-változata is megjelent, sem a Szabó Magda-vitát folytatni, sem a színművet és a könyvet összehasonlítani nem célom. Inkább az íróra igen népes olvasótáborának mondanám el, hogy ha valaki az első regény, a *Freskó* valamiféle párját várta volna, most kézhez kapja. Nem cselekményben, hanem szerkezetben, stílusban, az emberábrázolás módjában. Az egyes fejezetekben a történetet stafétabotként veszik át egymástól a szereplők: a nyomorgó iparos-gyerekből lett tanító, s mindazok, akik rokonságban, kapcsolatban vannak vele, akik tanúi élete alakulásának. Mindaddig, míg megtudja, hogy nem két gyermeke van, hanem csak egy. A nagyobbiknak más az apja. És megöli feleségét.

Az író most is igyekszik megragadni, lerögzíteni minden gondolatot, ami feljuthatott hősei tudat-küszöbéig. Tüdő, emlékező, főleg a gyermekkor világát felidéző belső monologok rajzolják ki a cselekmény hátterét, az események, indulatok rugóit. Ábrázolásbeli egysíkúság? Most már úgy érezzük, tudatosan vállalt hűség. Mint például Moravia ma-

kacs hűsége az első személy aprólékosan leírt szubjektivitásához.

A történet bonyolódásán kívül tehát minden ismerős. Am Szabó Magdát elsősorban az dicséri, hogy erre a megállapításra nem az unalom vezeti el az olvasót, hanem valami meghitt otthonosság. A vita nyílt marad hát, az új regény új elemet, új érvet sem pro, sem kontra nem hozhat bele. Két dolgot azonban meg kell jegyeznünk. Az egyik: a tanító alakja annyira bárgúnak sikerült, hogy őt bizony csak megcsalni, becsapni lehet. A másik: a regény befejezése, a tettenéréstől a gyilkosságig, keresett, erőszakolt. S ez az egész művet egy vonással a *Freskó* és *Az őz* alá helyezi.

A kötet szép kiállításáért *Pap Klárát* és a kiadót illeti dicséret.

L á z á r I s t v á n

Molnár Géza:

M Á R T A

Szépirodalmi. 398 old. Ara 24,50 Ft.

Az ellenforradalmat követő konzolidáció legnehezebb időszakát eleveníti fel művében a szerző. A cselekmény gerincét Levélkúti Mártának, egy gyógyszervegyészeti üzem mérnökőjének története képezi. A regény képsor arról, hogyan jut el Márta az elveszett boldogságtól — családásokon, megpróbáltatásokon, megaláztatáson és súlyos benső válságokon keresztül — arra az emberi magaslatra, mely lelki megnyihülést nyújt neki és visszaadja méltóságát.

Márta útja igen nehéz: fájó érzések, megrázkódtatások kísérik felemelkedéséig. A politikai, társadalmi megtisztulás, megerősödés eszmei légköre és eseményei alól nem mentesítheti magát a regény hőse, ellenkezőleg: ezek alapvető módon és erővel hatnak emberi kibontakozására. Ez a hatás legközvetlenebbül Juhos Gábor párttitkáron keresztül érvényesül. Juhos megértő, bátorító, törődő, emberséges hangon beszél vele, érleli Mártában azokat a szunnyadó elhatározásokat, érzéseket, melyek végül is feloldják benne a roppant benső feszültséget és felemelik esettségéből. Az akkori eseményeket nemcsak Márta, hanem Koller igazgató, Dénesi, majd később Méliusz főmérnök ábrázolásában is érzékeljük. A szerző a szereplők életének tükrében sokrétűen szemlélteti az ellenforradalom fegyveres és eszmei maradványainak felszámolását, a szocializmus győzelmét, így meggyőzően tárul fel a társadalom és az egyes személyek fejlődése közötti összefüggés.

A jellemrajzok jól sikerültek. Mégis, külön ki kell emelni közülük Juhos Gábor

és Levélkúti Márta alakját. A jellemek megformálásához az író felhasználja a szereplőivel való közvetlen érintkezést, ezt tette az előszónak szánt első és az utolsó gyanánt megírt utolsó fejezetben. Ezt a közvetlen érintkezést a későbbiek során — az események lüktető sodrában — a regény előnyére nélkülözhetette volna.

Külön dicséret illeti Molnár Gézát Juhos Gábor alakjának megformálásáért, benne olyan párttitkár-típust teremtett meg, aki mély szocialista humanizmussal, eszmei szilárdsággal, szerénységgel, emberi hangjával képes elnyerni — és el is nyeri — a tömegek bizalmát és szeretetét.

Molnár Géza új, második regényével bizonyította, hogy tehetséges író, akinek további alkotómunkájára méltán számíthatunk.

Most megírt műve regényvilágára utalva, szerényen felteszi a kérdést: „Sikerült-e ez a belső második világ, hiteles-e, megvan-e a maga hangulata, gondolatvilága, jelleggazdagsága, cselekményszerűsége, éppúgy, mint ennek a mindnyájunk által élt valóságos külső világnak?”

Úgy érezzük: igen. B o t t y á n J á n o s

Berkesi András:

F B 86

Zrínyi. 224 old. Ara 10,— Ft.

Krasznai Istvánt, a kiváló orvostanhallgatót Kallós Tibor miniszteri osztályvezető kizárhatja az egyetemről, hiába akarja ettől megvédeni a bizottság másik két tagja. Krasznai apja nyilas volt, és bár a fia szembeszegült apjával, megtagadta őt, antifasiszta volt, zsidólány menyasszonyát meg akarta menteni, üldözötteket védett — a merev osztályvezető akarata érvényesült. És hiába harcolt érte Holub professzor, akinek kutatásaiban segítőtje volt a tehetséges orvostanhallgató, és Eszter is, a hű diák-társ, hiába sikerült a tanárnak az egyetemről való kizárást visszavonatni, az elkeseredett Krasznai akkor már bünnös társaságba keveredett. Reakciórok, volt Horthysta-tisztek közé. Átszökött a határon, azt remélve, hogy a „szabad világban”, Amerikában majd befejezheti tanulmányait.

Ilyen drámai feszültséggel kezdődik a regény és amint Krasznai átjut a határon, izgalmas kémtörténetté válik, amelyben a szerző leleplezi az ellenünk működött nyugati kémhálózatot, melynek Bécs volt az egyik központja. Krasznainak hamar látnia kellett, hogy bünszövetkezet hálójába került, amely vele akarja ellopítani a professzor tudományos eredményét és az életben most

már másodszor csalódott diák színleg vállalja a feladatot, valójában azonban hazatérve, a kémek leleplezését segíti.

Társadalmunk egyik fontos kérdését veti fel a regény. Azt, hogy nekünk minden becsületes emberre szükségünk van. És azt is, hogy milyen fontos, hogy méltóan bánjunk az emberekkel. Az izgalmas meseszöveg, amely szinte lapról-lapra a detektívregények sok fordulatával lepi meg az olvasót, nem nyújt módot a szerzőnek a kérdés elmélyítésére. Az olvasó azonban érdekes írást kap.

S. B.

Szinnyei Júlia:

H A J N A L

Szépirodalmi. 392 old. Ára 23,— Ft.

Kétségkívül hasznos célt szolgál Sinnyei Júlia új könyve. A második világháború után világméretűben problémát okoz az ifjúság nevelése. A probléma nálunk, a mi társadalmi viszonyaink között is jelentkezik a maga sajátoságaival. Sinnyei regénye a mai ifjúság nevelési kérdéseivel foglalkozik, a felnőttek és a fiatalok, a „régí” szülők és a mai gyerekek viszonyát bogozza. Amint az életben, a regényben is számtalanszor elhangzik a sóhaj: „Ezek a mai fiatalok!” Az író nő álláspontja félreérthetetlenül segíteni akaró, a holnap, a jövő távlatait keresi.

Sinnyei, ha pedagógiai céllal is — elsősorban regényt írt. Mondanivalóját művészi eszközökkel kellett szemléletessé tenni. A keret: az író nő, mint Lesage sánta ördöge, leemeli egy külvárosi bérház tetejét és megmutatja az ott élő emberek, szülők és gyermekek belső, rejtett életét. Apró, frappáns jelenetekben vagy két tucat embert vonultat fel. Közülük a kopasz, partvissal járkáló, detektív hajlamú házimester, a gyagyás Rezső és az öngyilkosságra menekülő, reakciós Ferencziné sokáig emlékezetes marad az olvasó előtt. A regény szerkezete is ügyes. Előbb külön-külön mutatja be a családokat, aztán összehozza őket, viszonyt teremt közöttük. Központi cselekménye, főhőse nincs a regénynek, a címadó leány, Hajnal sem az. Minden család, minden szereplő — külön regény. Hogy így is lehet regényt írni, Pratolini könyve, a *Szegény szerelmek krónikája* a legközelállóbb példa.

Sinnyei ábrázolási módszere azonban a naturalista íróé. Számára a regény ilusztrációs anyag, az emberek preparátumok. Néha belógat a színbe egy táblát, s ezen rajt olvashatók tételei: a mai felnőttek elfelejtik, hogy ők is voltak fiatalok; szülők, akik egymás előtt sem

őszinték, nem nevelhetnek gyermeket; hagyni kell a fiatalokat, maguktól is rátaálnak a helyes útra stb. Technikája az aprólékos öltögetés; mozaikszerű képekből, önmagukban jellemző, apró viláslásokból áll össze a regény. Szemlélete naív, a dolgokat, jelenségeket csak kívülről látja. Alakjainak két életmegnyilvánulása érdekli: a veszekedés és a szeretkezés; a regény hőfoka csak egy-egy ilyen jelenet leírásánál izzik fel. A könyv általában olvasmányos, de a sok papírizú mondat jellegtelené teszi stílusát.

A regény befejezése jelképes: a fiatal Hajnal elhagyja szüleit, önálló, szabad életet kezd, a régi házat pedig lebontják. Helyes: le kell bontani mindazt, ami elavult, ami a fiatalok jövőjét megmérgezné. Hajnal színpadias megoldása azonban kevésbé rokonszenves: a mai felnőttekkel együtt kell a holnapot építeni.

T. T.

Végh György

M O D E R N O R F E U S Z

Magvető. 370 old. Ára 33,90 Ft.

A könyv utószava XX. századi versek gyűjteményének mondja ezt a műfordítás-florilegiumot, kicsit félrevezetően, mert a múlt századból is hozzákanyarít két-három nemzedéket, s a költőket Verlaine-től és Swinburne-től a mai negyvenesekig sorakoztatja fel, hasonlóan Kosztolányihoz, aki öt évtizeddel előttről *Modern költők* című antológiája még Byront és Shelley-t, tehát az elődök elődeit is besorolta, akaratlanul is azt bizonyítva ezzel, hogy az európai hűlámverések hozzánk többnyire lassacskán gyűrűznek el. Ma sincs másképp, de erről nem Végh György tehet, hisz műfordítóink közül ő ültet át legtöbb közeli évjáratú verset, s ő az egyetlen, aki egész fordításgyűjteményét az utóbbi száz esztendő lírájából szemelgette össze. Változtatása nem lép fel a rendszeresség és bármiféle teljesség igényével, szabadon, ötletszerűen csapong, kalandoz, hódít kis és nagy népek, szomszédok és távoliak költészetében, csak egyéni kíváncsiságától s olykor talán alkalmoszerű szerkesztéstől megfűszerezve: egy-egy költőtől csak kevés, sokszor csak egyetlen verset mutat be, mintegy próbaöntésként, hogy mennél több hangot kipróbálhasson a múlt század spleenese érzékenykedésétől napjaink népmozgalmainak visszhangjait, a századvég impresszionista árnyalat-zenéjétől a modern incantációs ritmusokig.

Midezt nagy és fegyvelmezett tudással, igényes, kiképzett nyelven — de egy kicsit egyszínűen. Műfordítói formakészlete — akárcsak másoké — nemigen különbözik a nagy Nyugat-nemzedékétől, s e bevált hang szépen közvetíti a századforduló költeményeit, de már a modernebbek fordításait olvasva az a sejtésünk támad, hogy az eredeti versekben több a merészség, az izgalom, mint a tolmácsolásokban. (Nemcsak Végh Györgyre áll ez; jellemző tényként hadd jegyezzük meg, hogy a szabadversek műfordításának nálunk egyáltalán nincs módszertani irodalma.)

Tartalmi hűség tekintetében Végh György nem idegenkedik Kosztolányi szabados megoldásaitól. Verlaine sokat fordított versei közül ő is megpróbálkozott néhányval, s a híres *Őszi dalból* például olyan felhangokat sikerült kihallania, melyek Tóth Árpád vagy Szabó Lőrinc változataiban nem csendültek meg, de ennek egyik-másik sorban idegen elemek beszövése, *befordítás* az ára.

Végh György *Modern Orfeusza* kilencvennyolc költő művészetéből ad köstösöt, s nagy nevek — Rilke, Trakl, Jiménez, Yeats, Appollinaire, García Lorca, Majakovszkij, Jeszenyin, Dylan Thomas — mellett bemutat nálunk ismeretlen holland cseh, török, olasz, svéd stb. lírikusokat is. Jó ez a sokféleség; a kötet olvasása olyan hangulatot kelt bennünk, mint egy érdekes, zajos kirándulás.

—cs—

Firdauszi

KIRÁLYOK KÖNYVE

Európa. 321 old. Ára 34,30 Ft.

„Ruszttem maga volt ő!” A vitéz, akihez Arany balladájában Szondy hasonlítatik, a világirodalom egyik legnevezetesebb eposzának főhőse, pontosabban: egyike a tekintélyes számú főhősöknek, akik a *Sáhnáme* végtelen verspárjaiban élénk lépnek, hogy születve, fölserdülve, harcolva, ölve, nászünnepeket és kalandokat halmozva, halált elosztva és fogadva eljártsszák az emberi élet egy-egy teljes drámáját, majd dolgukat végezvén sorra letűnjenek a nemlét birodalmába. A *Királyok könyve* ugyanis nemcsak ornamenseinek keleti képzetkincsével különbözik a görög eposzok művészi világától, hanem mindenekelőtt abban, hogy másfajta világszemléleti és szerkezeti elvet követ: nem az egyén sorsát bontja ki plasztikus képekben, nem a művészi-leg egyetlen megragadásra törekszik, hanem az egymást váltó nemzedékek, dinasztiák és birodalmak végtelenbe gyűrűző krónikáját adja elő, s a szám-

tan sorsfordulat változatosságából a születés, élet, küzdelem és halál változatlan és örök monotoníájú ritmusát hangoztatja ki. „Egy ajtón jövünk, másik ajtón megyünk, a sors meg kiszámítja lélegzetünk.” Az így felfogott öröklétnek, az elmúlás *aeternitásának* látószögéből minden, a legragyogóbb hősi cselekedet is csak epizód, tűnékeny habfodor, s a keleti eposz nem más, mint ez abszolút epizódok hosszas, elringató sorozata.

A hőskölteménynek e láncolatosan továbbfonódó szerkezete, mely a X. századi Firdauszi végső megfogalmazásában mint esztétikai forma és rezigált életfilozófia jelenik meg, a valóságban régebbi történelmi korok szellemi évgyűréiként halmozódott egymásra, és legalább három fő rétege világosan megkülönböztethető. A legkorábbi epizódok a mitikus iráni ősidő királyainak tetteit, a mesterségek föltalálásának, a civilizáció megteremtésének, az államalkotás korának históriáját regélik el; a középső részben a dinasztikus háborúk messé lovagi kalandjai sorakoznak, egymástól leszármazó, mondai arányú hősök — Szám, Zál, Ruszttem stb. — alakja köré csoportosítva; végezetül pedig részben már valóságos történelmi szereplők — Nagy Sándor, Darius és mások — regényes életrajzait kapjuk, melyekben a csodás elem megtartása mellett egyre nagyobb szerephez jutnak a mindennapi élet apró történetkéi, gyakran humoros anekdotái.

A *Sáhnáme*-ből már Radó Antal fordított — a *Toldi* topogós alaxandrinusaiiban — részleteket; az új magyar *Királyok könyve* Devecseri Gábor formahű fordításában több mint tízezer sort tartalmaz a százhuszezer versű eredetiből. A válogatás, melyet Honti János készített, bemutatja az eposz mindhárom alaprétegét, s különösen Ruszttem és Iszkandar (Nagy Sándor) epizódjait hozza élénk bőséges szemelvényekben. (Szijavus érzékeny históriája kimaradt, nyilván azért, mivel Radó Antalnál ugvis elolvasható.) Az új fordítás, mely itt-ott átugorja az eredetinek tíz-húsz sorát, anélkül, hogy ezt föltüntetné, prózai magyaráítás alapján készült, különleges műgonddal, mely a perzsa szókötések, képzetkapcsolások és formulák aprólékosan hű követésére törekedett, olykor a magyar vers darabosabb, zökkenős megformálása árán is. Devecseri Gábor bevezető tanulmánya poétikus esszé, elgondolkodtató vízió a nagy keleti műről; valamivel több történelmi adat közlése és részletesebb tájékoztatás a *Sáhnáme* verstechnikájáról nem ártott volna.

—n—

Tobias Smollett

RODERICK RANDOM

Európa. 478 old. Ára: 42,— Ft.

Tobiás Smollett (1721—1775) keserű, epés emberként maradt meg a kortárs angol írók feljegyzéseiben, s nem is csoda, mert életét igazán nem kísérte szerencse. Szegény skót nemes ifjúként seborvosnak ment, elszegődött egy hajóra s a hajós-életben csak durvaságot és korrupciót tapasztalván, előbb Jamaicába, majd Nyugat-Indiába ment. Ott megnősült és hazatért Londonba, s ha eddig is az írói pályára áhitozott, most már orvosi munkáját is alárendeli az írásnak. Itt sem szerencsés: az irodalomtörténet Richardsonnak és Fieldingnek juttatja az úttörők babérait, a kortársak pedig éppenséggel nem bálnak kíméletesen az ostromozó, indulatos szerzővel, aki maga sem túl kíméletes abban a farkas-erkölcsű világban.

A *Roderick Random*, azt is mondhatnánk, önéletrajzi regény. Legalábbis a tapasztalatai önéletrajziak. Roderick Random, a szegény skót fiú ebben a kalandos, pikareszk regényben éppúgy kiismeri London nyüzsgő, kavargó, bűnös világát, zsebtolvajokat, prostituáltakat, hozományvadászokat, mint Smollett, ki tapasztalja a hajósélet ocsmányságait, az arisztokrácia ostobaságát és gögjét, elfogják tolvajok és besorozzák francia katonának, egyszóval végighányódik a XVIII. század életének minden fókuszán. Kalandja azonban több és veszedelmesebb, mint alkotójáé volt. Nemcsak az olvasmányosság, az új műfaj, a regény legfőbb vonzóereje kívánja ezt, hanem az író szándéka is: mert Smollett, éppúgy, mint a többi író, azért viszi végig hőstét annyi kalandon, hogy bemutassa kora Angliáját, s ahogy bemutatja, egyúttal ostromozza is; ez a cseppet sem finomhangú író voltaképpen erkölcsjobbító szándékkal ír és céljának legmegfelelőbb eszköznek a korbácsot találja. Ha későbbi író volna, azt mondhatnánk rá: naturalista, annyira kíméletlenül szókimondó. „Munkájában gyógyít, mint a sebész, de olykor mosdatlan kézzel és néha inkább hóhérra emlékeztetően” — írja róla az egyik angol irodalomtörténet. Ha nem is mindig előnyére, ez a nyers indulat különbözteti meg a nálánál nagyobb jelentőségű, mert határozott világszemléletű Fieldingtől. Hőse egyébként éppúgy, mint Tom Jones, izgalmas kalandok után megnyugodhat a boldog szerelem és a házasság révében.

A fordítás nehéz feladatát Julow Viktor igen szépen oldotta meg. A regényhez Ungvári Tamás írt utószót.

— s z — e

Musset

EGY FEHÉR RIGÓ TÖRTÉNETE

Európa. 303 old. Ára 25,20 Ft.

Alfred de Musset költészete a francia klasszicizmus és romantika vegyülete. A klasszicizmus talajából táplálkozik, de már telve azzal az érzelmi feszültséggel, amivel a romantika tört be a francia költészetbe. 1836-ban jelent meg önéletrajzi regénye. *A század gyermekének vallomásai*, amely kifejezi az egész romantikus nemzedék fájdalmas életérzését. Maurras írja *Les Amants de Venise* könyvében, melyet Musset és George Sand szenvedélyes szerelmének szentelt, hogy a nyolcvanas években nem volt Franciaországban diák, aki ne olvasta volna *A század gyermekének vallomásait*, s ne tudta volna idézni Musset *Ejszakáit*.

Musset írásait már a hangtűsűkről meg lehet ismerni. Bennük sir a Napóleon utáni évtizedek, a restaurációs korszak egész fiatalága érzelmi válságával és céltalannak érzett életével. S egy hang zeng föl bennük időtlen varázssal: az elröppenő ifjúság édes bánata.

Az *Egy fehér rigó története* Musset elbeszéléseit tartalmazza. Ezek a részben kisregények nem állíthatók Stendhal vagy Balzac művei mellé, amint versei sem versenyezhetnek Victor Hugo zenekarával, Lamartine szárnyalásával, vagy Vigny márványba véshető soraival. De az egyéni varázsa lírikus és vígjátékiró könnyed, kecses, mondain novelláiró is. Kor- és emberábrázolása, érzelmi telítettsége, a romantika Párizs-hangulata ma is megragadja az olvasót.

Az *Egy fehér rigó történetében*, a címadó novellában Musset nagy szerelmét, George Sand-t gúnyolja ki. A romantika jellegzetes szerelmes párjával úgy szólván minden francia lélekбúvár és irodalomtörténész foglalkozott, hol az író, hol a költő védelmében, vagy elítélésében. Nálunk is nagyobb tanulmányt írt róluk Haraszthy Gyula, a nyolcvanas években, a Budapesti Szemleiben, amit Gyulai Pál azzal a jellemző és józan megjegyzéssel kísért egy levélben: Lám, ugye megmondtam, hogy bolondok voltak. A *Javotte titkai*, amely már a múlt század ötvenes éveiben megjelent a *Regélőben* magyarul, bizony kissé elavult mese és megoldás. A novellák között a legművészebb a *Tizian fia*; Tizianellónak, Tizian kisebbik fiának szerelméről szól. A XVI. századi Velence világát idézi meg, de a szerelmes festő lélekrajzába Musset sok szubjektív elemet vegyített. A *Mimi Pinson-*

ban a grisette-et, a kis párizsi boltilányt, a Quartier Latin diákjainak muzsáját és madonnáját ábrázolta. Ezt a világot vitte azután színpadra Murger a *Bohémekben*. A fordítás *Eckhardt Ilona* hibátlan munkája. — g —

Csehov

A KUTYÁS HÖLGÝ

Magyar Helikon. 50 old. Ára 28,— Ft.

A nagy orosz író öt évvel a halála előtt írta *A kutyas hölgyet*. Súlyos beteg, orvos lévén, tudta, hogy már nem sok ideje van hátra. S e művében ő, aki annyiszor írt a hanyatlásról, pusztulásról, igazi emberi értékek tragikus elvesztéséről, most a „tokbabújt emberek” helyett mégis a fényt, derűt, álmot, az ifjúság mámorát keresi.

Gurov, a főhős, akivel az anyagi jólét elfeledtette az igazi életet, aki már régén kompromisszumot kötött a világgal, és elhittette magával, hogy élete ugyan nem jó, de jobbat elképzelnie úgysem lehet, találkozik Szocsiban Anna Szergejevna-val. A fiatalasszony ifjúságára emlékezteti, amikor még az igazi, teljesebb életre vágyott. Azóta bőséges és igazán keserű tapasztalatok tanították meg Gurovot arra, hogy minden érzelmi közeledés, amely eleinte oly kellemes változatosságot hoz az életbe, s csak kedves, könnyű kalandnak ígérkezik, tisztességes emberek számára rendkívül bonyolult ügygyé növekszik és a végén mindig súlyos teherre válik.

De most a szépség jelenik meg életében Szergejevna-ban és Erosz újra átjárja a világot számára, önmagát is jobbnak, különbnek érzi, az emberi lét újra értelmet nyer. Világosan tudatára ébred annak, hogy az egész földkerekségen senki sincs, aki olyan közel állna hozzá, mint Anna Szergejevna.

A szerelmespár sohasem volt annyira tiszta, mint éppen akkor, amikor a kép-mutató polgári erkölcs szemében — olyan emberekben, akik maguk is szívesen vétkezzenek, ha tehetnék —, „elbuknak”. Szerelmük, amely egész valójukat betöltő érzéssé vált, éppen mert nem léha flört, szembekerül az egész környező világgal.

A szerelem itt magasabb, átfogóbb értelmet nyer, inkább szimbolikus jelentőségű. Már nem csak egymás iránti érzelmeikről van szó, hanem egész életük átfarmálásáról. Csehov mindezt a novella költészetével, a képek nyelvén, megragadóan érzékíti meg.

A fordítás *Devecseriné Guthi Erzsébet* jó munkája. — o —

HISPÁNIA, HISPÁNIA

XX. századi spanyol költők versei

Európa. 390 old. Ára 26,50 Ft.

Ha elkezdjük olvasni ezt az antológiát (érdemes, hisz oly keveset tudunk a spanyolokról), először a filozóf-költő, Unamuno tanáros hangja üti meg fülünket; Valle-Inclán már inkább elringat: egy picit parasztosabb Babits, vagy Kosztolányi színkeverése, spanyol szélességgel; Manuel Machadónál kicsit legyintünk: a francia Heredia ezt jobban csinálta! — aztán egy sereg ismeretlen név, alattuk jó versek is, de egy csöpp gyanakvás támad bennünk a hispán líra világirodalmi rangját illetően, melyről András László beszél a bevezetőben (sok hasznos tudnivalót közölve az utóbbi fél évszázad spanyol társadalmáról, keveset magáról a költészetéről).

De amint előbbre haladunk a kötet lapjain és az időben, s az egyetlen García Lorca vonzaskörébe jutunk, a versekből a cigány Dél bódító zamata csap fel, forró párák, vonagló, ideges ritmusok: ez már Hispánia, mór éjek, topáz napsütések hazája, egy kicsit mindig a téboly felé kancsalító szenvedélyeivel.

Mindenesetre tény az, hogy a szürrealizmus stil- és lélekforradalma tán sehol sem hatolt oly mélyre, s nem vált oly természetes költői anyanyelvűvé, mint a modern spanyol lírában, a misztikus Teréz földjén, ebben a parasztorságban; „A valóságfölötti szúr álmodó húsodba” — olvassuk egyik költőjük versében, és senki sem emlegeti annyit a húst, a testet, a szerelem fizikáját és metafizikáját, mint ezek a parázs költők, a végletek költői; és ez már valóban világ-líra, érdemes megtanulni neveit, Aleixandreét (akinek fordításával a fiatal Orbán Ottó remekelt), Rafael Albertiét, Miguel Hernándezét; guernicai iszonyokat idéznek föl ezek a nevek: García Lorcát golyó, Hernándezét börtön pusztította el, Alberti s annyian mások az emigráció kenyerét eszik.

Fájdalmas és zaklatott költészet a XX. század spanyol lírája, s ha mindazt, amit e tragikus táj költői a világgal közöltek, a paraszt-románcok kacér szépségét, a merev kasztellán ég és a sárgára sült mezők komor vízióit, a villamos női pórségben irgalmat esdő test-lírá, a felforrt képeket tünde káprázatait, a polgárháborús véres dithyrambokot, a honvágy és a rettenet strófáit — ha mindezt az antológia lapjairól (és nem is akármilyen tolmácsolásban: Illyés Gyula, meg Benjámin László, Nemes Nagy Ágnes és Nagy László s más mes-ter-verselők rímeiben) elolvassuk, fáj-

dalmas és zaklató élménnyel s a költészet hosszan zengő vigaszával leszünk gazdagabbak.

—u—

Max Frisch:

BIEDERMANN ÉS A GYUJTOGATÓK

Európa. 142 old. Ára 6,80 Ft.

A *Biedermann és a gyujtogatók* — tragikomédia. Max Frisch is, miként honfitársa Dürrenmatt, saját kora „nagy Romulusaként” nézi a vesztébe rohanó, talaját veszített polgárságot, s elsősorban jelzéseiben-jelképeiben fogja fel a szakadatlan mélyülő polgári-válságot, amelyben szerinte már a tragédia is nevetséges fonákjára fordult. Írói gyakorlata ismert, nyugati szerzők sora csinálja: az irreális alapról indított történetet vaskövetkezetességgel és logikával bonyolítja, úgyhogy a „nonszensz” állandóan szellemesen és találóan konkretizálódik, kötődik a valósághoz.

A téma: Biedermann úr tájékozatlanságból, gyávaságból, komikus nyárspolgáriságból utat nyit a gyujtogatóknak, házába fogadja őket, sőt gyámoltalanságában még a gyujtózsínort is ő tartja kézben, a gyufát is ő adja kölcsön a lángralobbantáshoz, az iszonyú, „mindent” — vagyis Frisch megfogalmazásában az egész polgári létet s vele természetesen a Biedermannok gyávasággal és hamis morálokkal, önámítással kibélelt fészkeit is — felemészítő tűzvészhez. Az alakok mind-mind jelképesek, egy végzetes dráma sakkfigurái: Biedermann, a háborzongatóan nevetséges kispolgár, aki végtelen korlátoltságában még a saját életére törő veszélyt sem képes fel fogni, s hazugságaival is elsősorban önmagát kábítja; Schmitz, a kisstílusú csaló és hajdani birkózó, Eisenring, az állástalan pincér, mindketten az alvilág küldöttei, fasiszta-gyujtogatók, akik lumpen-vegetációjukban mindig mindenre készek: a Doktor pedig a sápadt-szemüveges entellektüel, aki az Erő iránti nevetséges nosztalgijában ideológiát terem a gyujtogatóknak, hogy azután a lángralobbantás idején előkelő idegenként szabadkozhasssék.

Természetesen a dráma egésze is jelképes, a tűzvész a fasiszmus kiégett háborút szimbolizálja. Ám a „nonszensz”-re épített vonatkozások kísértetiesen valósághűek, a tragikomédia fonák helyzeteiben a kispolgári-tartás és a fasiszta demagógia legbensőbb lényege, pontosabban szólva: ennek a lényegnek a tünetei fogalmazódnak meg. A tünetek — mivel tulajdonképpen nem a fasiszmus létrejöttének a társadalmi és

gazdasági törvények kérlelhetetlenségébe ágyazottsága ábrázolódik a műben, hanem csak egyfajta helyzet, és ezen belül egyfajta tartás — Biedermanné, a szakadékszerűen gyanútlanul reggeli torlázó kispolgáré.

Maár Gyula

N. Pocsivalin

ZAJLIK A JÉG

Európa. 223 old. Ára 7,40 Ft.

Fiatalt szovjet íróval ismertet meg bennünket a Modern Könyvtár-sorozat legújabb kötete. Mindjárt előjáróban leszögezhetjük, hogy örvendünk az első találkozásnak. Pocsivalin, aki ma is a szovjet sajtó területén tevékenykedik, úgy látszik, azok közül az újságírók közül való, akik nemcsak nézik, hanem látják is az életet; akik nem elégszenek meg a felszín szemlélésével, hanem igyekeznek a dolgok mögé is bepillantani, s az elébük kerülő riportalányokban nemcsak a megírandó események pozitív vagy negatív hőseit figyelik meg, hanem magát az embert, a maga bonyolult sokrétűségében. Az újságíróknak ezt a típusát az élet igen gyakran íróvá érleli s a kezünkben levő kisregény arról tanúskodik, hogy Pocsivalinban már lezajlott ez a folyamat.

A háborús távollét következtében egymástól elidegenedő házastársak témája eléggé elcsépelett ahhoz, hogy az olvasó idegenkedést érezzen iránta, s Pocsivalin kétségtelen érdeme, hogy ez az el-lenézés elpárolog, már az első oldalak olvasásakor. A két főhős — Fjodor Kornyejev, ez a remekbe készült emberpéldány és az esendő Polja — valamint a a köröttük felvonultatott mellékalakok létezéséről, minden pozitív vagy negatív irányú túlzástól mentes ábrázolása az írói őszinteség jóleső légkörét árasztja s a szó szoros értelmében az olvasó elé varázsolja az események színhelyét szolgáló s jövőjét a háborús szenvedések után újult erővel építeni kezdő vidéki szovjet város hétköznapi életét. A vérbeli realista író eszközeivel dolgozó Pocsivalin nem törekszik arra, hogy rózsaszínű fátyollal takarja le ezt az életet. Őszintén, kertilés nélkül mutat meg hibákat is, amik nélkül emberi társadalom el sem képzelhető, s éppen e hibák bátor feltárása, a múlt káros örökségével megbírkózni nem tudó emberek őszinte ábrázolása teszi Pocsivalin regényét végső kicsengésében fölöttébb biztatóvá az új, socialista erkölcs megerősödése, a kommunista embertípus kialakulása szempontjából.

Nagy érdeme Pocsivalin kisregényének, hogy jóformán egyetlen kimondott,

illetve leírt, kifejezetten ilyen célzatú mondat nélkül — s ez nem kis írói teljesítmény — sikerül őszinte gyűlöletet keltenie az olvasóban a háború ellen. Hiszen a háborúnak az otthonmaradtak, sajnos, jelentős részére gyakorolt jellempusztító hatása nélkül, Polja életútja nyilván nem tévedt volna a regény tárgyául szolgáló konfliktust megtermő ingóványa.

Z s a d á n y i E d e

Dold—Mihajlik

ORDASOK KÖZÖTT

Zrinyi. 376 old. Ara 32,— Ft.

Dold—Mihajlik szovjetukrán író most megjelent könyve a második világháborúról eddig magyar nyelven megjelent művek talán legizgalmasabbja. Eddig is olvastunk nagyértékű műveket a Nagy Honvédő Háborúról, elég ha Szimonov, Solohov, Versigora, Fagyejev, Polevoj könyveit említjük meg, de míg ezek a fronton harcoló hadsereg vagy a partizánok küzdelmeit ábrázolják, Dold—Mihajlik regénye kémregény, ennek a nagy multú műfajnak nemes tartalmú változata, hőse igaz ügyért harcol és győz ezer ellenség és akadály felett. Ebben a műfajban, ebben a regényben tehát nem az ellességgel szemben a fronton, vagy mögötte a partizánok hősi harcainak egyéni, de egyúttal közös erőfeszítésének vagyunk tanúi, hanem a német fasiszta hadseregbe beférkőzött szovjet felderítő állandó idegfeszültséget és életveszélyt jelentő magános harcának vagyunk nemcsak olvasói, de részesei is.

Grigorij Pavlovics Honcsarenko szovjet hadnagy, a kijevi egyetem idegennyelvű tanszékének hallgatója, kinek nevét különben csak a könyv utolsó oldalán ismerjük meg, Heinrich Goldring bárónak adja ki magát, egy a Szovjetunióba gazdasági kémkedésre küldött fasiszta fiaként, mint Heinrich von Goldring jelentkezik 1942-ben Berthold SS felderítő tisztnél, mint a szovjet hadseregből átszökött hadnagy. Hála nagyszerű nyelvtudásának, kitűnő idegeinek, ragyogó emlékezőtehetségének, no meg svájci bankban lévő állítólagos millióinak, Berthold nemcsak teljes bizalmába fogadja, de vezérlő is szeretné megnyerni a gazdag bárót. Rövid idő alatt kinevezeti a német hadsereg tisztjévé, a legbizalmasabb felderítői beosztásba helyezi, amelyet persze az állítólagos Goldring báró alaposan ki is használ.

Sok esetben kerül rendkívül nehéz és veszélyes helyzetbe, mert feladatán kívül segíti a francia makizár-mozgalom harcosait — közben Franciaországba he-

lyezik át ezredét — ártalmatlanná tesz néhány különösen veszedelmes fasisztát. Súlyos veszteség éri őt is: szerelmét, a francia partizánok összekötőjét meggyilkoltatja „nevelőapja”, Berthold SS tábornok. Felderítő feladatát azonban céltudatosan és eredményesen végzi az „Atlanti Fal”-nál, az olasz háterszágban a fasiszta hadvezetés legfélelmetesebb titkainak megszerzésében és továbbításában.

Dold—Mihajlik a forradalmi romantika eszközeivel végig izgalmasan bonyolítja történetét, hősén kívül elevenen állítja elénk a francia és olasz hazafiak alakját, a német hadsereg tisztikarának fasiszta vadállatai mellett bemutat néhány ingadozó, megszedített tisztet és katonát is, akiknek a veszített háború felnyitja a szemét.

Az *Ordasok között* elsősorban a forradalmi romantikára fogékony ifjúságnak lesz kedves olvasmánya.

Földvári Ferenc

James Joyce

DUBLINI EMBEREK

Európa. 228 old. Ara: 15,— Ft.

Tizenöt novella, olykor inkább csak hangulatkép vagy régebben rajznak nevezett írás. A fiatal Joyce itt még a kifejezés megszokott eszközeivel, az *Ulysses* és a *Finnigan's Wake* túlzásai nélkül ábrázolja a maga fojtott légkörű, elnyomott tüzekkel, keserű gesztusokkal teli ír világot, elsősorban a századforduló Dublinjének jellegzetes alakjait. Az egyik novella hőse éri a maga torz kispolgári életének nyomorúságát, de — bár lehetné — nem tud belőle menekülni (*Eveline*). Egy másik novellában (*Futó árnyék*) a sárba húzó környezetből idejekorán kiszabadult, sikerebb ifjúkori barát megjelenése döbrenti rá a novella hőset, milyen szürke az élete. Szürke és sivár: ez a két jelző illik Joyce világára; az író legnagyobb élménye az élet sivársága, reménytelensége. Ha néha a szenvedély lángja lobban embereiben (*Sajnálatos eset*), még a tragédia, a halál is kétségbeejtően torz és értelmetlen.

A század elejének irodalmában Európa-szerte gyakoriak ezek a témák. Joyce ifjúkori novelláinak a szimbólum-keresés és a filozófiai általánosítás igénye ad sajátos jelleget. „Minden kötelék a szomorúság köteléke” — szólja el magát egyik hőse, s ennek a filozófiának taposomlma örli az emberi kapcsolatokat.

Valami furcsa félhomályban, a környezet és a lélekállapot félhomályában élnek e novellák hősei, s ez az ábrázolás kísér-

tetiessé, nyomasztóvá teszi a kötet hatását. Olykor kedvünk lenne Joyce egy-egy novelláját összehasonlítani Csehov valamelyik hasonló témájú novellájával (egyébként kétségtelen, hogy a fiatal Joyce sokat tanult Csehovtól). Két dolog feltétlenül kiderülne egy ilyen összehasonlításból. Az egyik, hogy az impresszionista elnagyoltság mennyire kielégítőenül hagyja ma már az embert. A másik: milyen szerves része a maradandó írói hatásnak az emberben, az emberiség erejében való hit, és — sok egyéb mellett — milyen fontos eleme ez Csehov írói fölényének.

Pók Lajos

Mihail Zsesztyev

ARANYGYÜRŰ

Európa. 325 old. Ára 20,40 Ft.

Mihail Zsesztyev regénye a riport-regények sorába tartozik. A szovjet író, aki újságíróként kezdte irodalmi pályafutását, könyvében szülőfaluját, Pokrovka új életét ábrázolja napjainkban; azt a változást, amelyet a mezőgazdaság fellendítését célzó új irányvonal indított el.

A regény hőse, Melnyikov, új típusú kolhozelnök, aki egyetemi végzettséggel, városi ember létére vállalta egy eldugott kis faluban, hogy új útra vezesse a közös gazdaság életét. Elsősorban Melnyikov személye áll a cselekmény középpontjában, az író rajta keresztül tudta leginkább érzékeltetni a változásokat és problémákat, a fejlődés útját. Melnyikov erős egyéniség, akinek vannak elgondolásai és amit jónak lát, azt tűzön-vízen keresztülviszi. Látja, hogy a közös gazdaság fellendítése elképzelhetetlen a jövedelem fokozása nélkül. Éppen ezért különböző kereskedelmi ügyletekbe kezd, amelyek először sikeresnek mutatkoznak.

Melnyikovot szeretik a kolhozban, fent és lent egyaránt elismerik érdemeit, rátermettségét. Melnyikov azonban nem törődik a legfontosabbal, a földdel, és így homokra épít. Szembekerül az emberekkel; Jelaginnal, a párttitkárral, az öreg Polnovval, aki a tősgyökeres falusi közösséget képviseli. Magánéletében is konfliktus mutatkozik; városi felesége nem hajlandó megosztani férje sorsát és Nasztya, új szerelme is szembefordul vele.

Az író maga is fontos szereplője a regénynek. Nemcsak a hőseit ábrázolja, hanem leírja a regény megszűlésének történetét is.

Az első személyben megírt naplószerű regény elsősorban lírai hangvételével kapja meg az olvasót. Érződik rajta az

írói hitelesség, a személyes varázs, amely némileg feledteti az ábrázolás hiányosságait. Tehetséges, jó szemű újságíró első művéről van itt szó, amely törekvésében feltétlenül előre mutat.

Bottlik Sándor

IFJÚSÁGI MŰVEK

Melentyev

MI VOLT — HOL NAP?

Móra. 267. old Ára 4,— Ft.

A fantasztikus tudományos regények szerzőinek egyre nehezebb dolguk van, amikor hőseiket el kell juttatni a jövőbe. Melentyev gyerekhőseit különös baleset éri. Sí-kirándulás közben gödörbe zuhan, a hó betemeti s megfagy. 2005-ben ébred fel, amikor egy közelben levő klíma-szabályozó telep hősugarai felolvasztják több évtizedes álmából. Vaszja beleszöppen a jövő század fejlett technikájú életébe. A gödörben egy mamut is felébred százezer éves álmából, s Buksi becenevén a fiú kísérője lesz.

A kisfiú, aki az *Ügyes kezek* üttörő szakkör ezermestere volt, hamarosan megbarátkozik az őt körülvevő *reális fantáziákkal*, hiszen 2005-re kifejlesztették és megvalósították 'korunk számos kísérletét, az öntött házakat, a mikroklíma berendezéseket, az ultrahang gyakorlati hasznosítását, a luminoescencia világítást, a Hold-televíziót, a félvezetők mint energiatermelők alkalmazását stb.

A mű rokonszenves vonása, hogy nem egy végtelenen technizált társadalmat, hanem derűs, közösségi, tisztá érzelmi kultúrájú életet fest, amelynek a politéchnikai nevelés az alapja.

Kérdéses viszont, hogy az óvatos fantáziálás felgyújtja-e a gyermekek alkotó képzetét. Valószínű, hogy fiatal olvasóink is tudnak már annyit e kérdésekről, mint Vaszja.

A kissé útban levő mamut szerepére akkor derül fény, amikor az események során a kis főhős és lánypajtása visszatérül egy időre a kezdetleges technikájú őslállapotokba s ott is megállja helyét. Az évezredek „békés egymás mellett élésének” tanulsága, hogy ügyességre, alkotó, teremő készségre mindig szükség lesz. Vaszja aztán ténylegesen is felébred a betegágyon, ahol a rosszul sikerült kirándulást pihen ki.

A friss, olvasmányos történetet, melyet sok kedves humorral fűszerez az író, *Nikodémusz Elli* fordította hozzáértéssel.

Cs. O.

A cím népi szólásmondása arra céloz, hogy végül a legrosszabb helyzetből is lehet kiút. Ezt példázza Szekeres Imre története is. A szegényparaszt ösztönös műszaki tehetséggel megáldott fia kacsaringós úton jut el céljaihoz. Imrében már általános iskolás korában elemi erővel csap fel a technika iránti szenvedélyes szeretete. Született alkotó mérnöki készség súgja neki, hogy a háborúból ittrekdt, a legelőn rozsdásodó kilőtt német páncélost minden műszaki tanulmány nélkül, újra mozgásba hozza. A szükséges anyagokat elvakult vágyában a szervezetlen, csáki szalmája gépállomárról szerzi. Ez zúdítja rá a bajt, mert a lelkiismeretlen igazgató, hogy magát mentse, a gyerek nyakába varrja a gépállomás nagyszegű hiányait. A továbbtanulástól ütik el ezzel, s hogy vágyát, a technikumot, mégis elérje, unokatestvére papírjaival — Szekeres András néven — mégis beiratkozik.

Bonyodalom bonyodalom után szakad a kitűnően tanuló diák nyakába, aki tizenhét éves korára országos híru motortervező lesz, de végül becsületes emberek segítségével kilábal a rosszindulat és a saját hibája miatt rászakadt bajból.

A mű második felében egy nagyon realis és költői *első szerelem* eseményei színezik a cselekményt.

Barsi kitűnően, nagy beleélő képességgel ábrázolja a rendkívül tehetséges gyerek lelkivilágát, becsületes, de elemi erejű szenvedélyétől elragadt és azért meggondolatlanságba keveredő jellemet. Imre hiteles ifjúsági hős — elhivatottságához való ragaszkodása példamutató, akit akkor ér utól meggondolatlanságának következménye, amikor már-már éppen munkája kapcsán fejlődő *mérnöki* szemléletével együtt fejlődő felelősséggel felismeri, hogy nem helyesek *szerzési* módszerei.

A szerző bátran, bár itt-ott kissé egyoldalúan, veti fel az 1949—1953 közötti évek társadalmi kérdéseit, hibáit, amelyeket kétségkívül gyermekeink is láttak (szervezetlenség a gépállomáson, káder-voltával fenyegetőző igazgató, elhivatott és bürokrata pedagógusok, műhelyi oktatók és tanárok ellentéte, tsz-szervezési visszasságok stb.), de sajnos az ellenük való harcot kevesebb színnel és erővel mutatja be, mint a negatív alakokat és jelenségeket.

A fiatalok kedves, bonyodalmas szerelme — a „késleltetett szerelmek” típusába tartozik. Barsi színes, ízes — néhol talán túl népies — stílusa, jó ma-

gyar nyelvezete értéke a regénynek. Az események és akadályok túlhalmozása azonban — annál is inkább, mert határozottan *tudja* az olvasó, hogy a végki-fejlesztés kedvező lesz — helyenként feleslegesen bonyolítja és vontatottá teszi az eseményeket. Ezzel együtt is azonban a *Tüskebokr kivirágzik* vonzó olvasmánya lesz a tizenöt éven felüli korosztályoknak.

A kitűnő illusztrációk *Szőnyi Gyula* munkáját dicsérik. *Csertői Oszkár*

ISMERETTERJESZTŐ MŰVEK

Farkas Zoltán

A ROMANTIKA FESTÉSZETE ÉS SZOBRÁSZATA

Gondolat — Képzőművészeti Alap. 50 old. Ára 7,50 Ft.

Farkas Zoltán a romantika művészetéről írt füzetében egyrészt azzal foglalkozik, ami a romantikából maradandóan európai értéké vált, másrészt tekintettel kellett lennie arra is, hogy néha a mi művészetünkre, a magyar művészetre, kevésbé jelentős külföldi művészek is hatottak.

A romantika más volt a franciáknál, más német földön és más hazánkban. Egy rövid meghatározásba nem is lehet belesűríteni a romantika lényegét, mint azt Farkas Zoltán igen helyesen írja. Csak egy közös vonása van talán mindenütt: a környezet valóságával, a jelen-nel szemben tanúsított elégedetlenség, melyből a múltba, álomba, mesébe vágyódik el, menekül.

A romantikus képzőművészeti áramlatokra jellemző, hogy szorosan összefüggnek az irodalommal. Nemcsak azért, mert a XVIII. században Rousseau-val kezdődő és a XIX. század elején Chateaubriandban és Byronban tetőződött irodalmi romantika jóval megelőzte a képzőművészetet és így annak mintegy példát szolgáltatott, hanem főképpen azért, mert készen kínálta a témákat és így a festészet és szobrászat az irodalom illusztrátorává lett. A nagy realistákra Gros, Gericault és mindenekelőtt Delacroix romantikája következett. Őket követték a barbizoniak, akiket maguk a franciák is romantikus-realistáknak neveznek, Millet-ben és Corotban tovább élnek a romantikus hagyományok is.

A német romantikus művészet valamilyen korábban bontakozott ki, mint a francia. Fejlődését az is elősegítette, hogy nem kellett olyan erős klasszikus hagyománnyal megküzdenie, mint Franciaor-

szágban. De azért a német romantika nem jutott olyan magasra, mint a francia, és olyan kimagasló egyéniségei sem voltak. Caspar D. Friedrich és Philipp Otto Runge után sem Overbeck, sem Cornelius, de még a vonzó Moritz von Schwind, Spitzweg, vagy Böcklin sem éri el a franciákat.

Egészen sajátos színezetű Anglia romantikus művészete Constable-lal, Turnerrel és a preraffaelitákkal, akik közül az utóbbiak a gödöllői művészek társaságára hatottak. A romantikus életérzés csillan meg a legnagyobb orosz festőnek, Ilja Rjepinnek némely művében is.

Farkas Zoltán könyvét 28 jól válogatott kép és irodalom egészíti ki. — r —

Vörös Márton

A NAGY KÍSÉRLET

Gondolat, 226 old. Ára 24,60 Ft.

A harmincas évek első felében a pécsi egyetemen végzett néhány szigorló orvos és tanárjelölt mozgalmat kezdeményezett a falusi lakosság egészségügyi helyzetének javítása és műveltségi színvonalának emelése céljából. A célt a falvak meglátogatása és lakosaival való személyes érintkezés útján kívánták megvalósítani. — A mozgalom résztvevői csoporttá szerveződtek, melyet „Baranyai norma” néven ismert működési szabályzata után norma-csoportnak neveztek.

Ennek a norma-csoportnak három falulátogató útján (1934/35, 1941 és 1943/44) végzett munkáját, a munka előkészítését és megszervezését ismerteti a mozgalom szervezőjének, Vörös Mártonnak könyve. Kiemeli a csoport munkájának azt a jellegzetességét, hogy néhány — a nagy kísérletnek nevezett 1943/44. évi falulátogatás alkalmával négy — tagból álló és egymást előre meghatározott időben felváltó csoportok a falu családjait meglátogatják, a beszélgetés során igyekeznek a bizalmat megnyerni és megfelelő hangulatot teremteni az esti — többségükben népegészségügyi, ezenkívül pedagógiai és egyéb tárgyú — előadások számára. Egészében közli a csoport működési szabályzatát, melyből kiemelés érdemel a megvendéglés és az ajándék elfogadásának tilalma.

Mély hatást tesz a könyvnek a dél-baranyai — ormánsági — egykes vidéken tett látogatásra vonatkozó fejezete, mely élénk színekkel festi az egyke fizikai és lelki romboló hatását.

Az 1950. évtől kezdődően a pécsi munkásszállásokon, majd a TIT irányításával a kisebb üzemekben is a norma-csoport tapasztalatait figyelembe vevő mun-

kacsoport: a patronázscsoport dolgozik a normacsoportéval azonos célok szolgálatában. A csoportnak tagjai tanárok, orvosok, mérnökök és gazdászok. Az előadó kisebb létszámú — mintegy 40 főből álló csoportnak tart előadást. Előzetes családlátogatás helyett az előadó az előadás előtt folytatott beszélgetés útján igyekszik a hallgatókkal meghittebb kapcsolatot teremteni.

A norma-csoport munkáját fiatal diplomások, szigorló orvosok, tanárjelöltek és egyetemi hallgatók végezték. Ennek megfelelően a munkájuk minden részletéről statisztikai adatok közlésével is alapos és lelkiismeretes tájékoztatást adó művet elsősorban a főiskolai s a főiskolát a közelmúltban végzett fiataloknak ajánlhatjuk, hogy az eléjük tárt példák a közösségi célok érdekében önfeláldozó és fegyelmezett munkára lelkesítsék őket. De hasznára lehet a könyv olvasása mindazoknak, akiknek hivatali hatáskörükbe tartozik népegészségügyi és népművelési teendők ellátása.

A sajtó alá rendezés munkájának elvégzésén kívül *Maróti Andor* írta az előszót is, mely a norma-csoport működését marxista szempontból értékeli.

Magyar Sándor

Díoszegi Vilmos

SÁMÁNOK NYOMÁBAN SZIBÉRIA FÖLDJÉN

Magvető. 251+26 'old. Ára 21,— Ft.

Egy fiatal magyar néprajzos két hónapra szóló költséggel, TU 104-es repülőgépen elindul Szibériába, hogy az ott élő finn-ugor és török eredetű töredéknépektől összegyűjtsék, ami még fellelhető és megtudható a sámánizmusról, mert minden bizonnyal ez volt honfoglaló ősainknek a vallása is.

A tervezett két hónapból tizenöt lesz, kétszer is megjárja Szibériát, a pénze azonban nemigen szaporodik meg. Dehát lehet vonaton is utazni, az olcsóbb, alkalmi teherautókon még olcsóbb s rэн-szarvasháton nem kerül semmibe. Szállodában sem muszáj lakni, megteszi egy hálózsák és múzeumi irodahelyiség is, egy nemezjurta vagy egy kéregkunyhó is, különösen annak, aki amúgy is sajnálja alvásra az időt, mert a napközben magnetofonra vett sámán énekeket le kell jegyezni és le is kell fordítani. Ügylátszik enni sem muszáj rendesen, némi gyomorfájdalmak árán azzal is be lehet érni, amivel ezek az igen barátságos és szíves vadász- és állattenyésztő népek megkínálják az embert, például füstölt lóbordával, sós tejes teával, kumiszszal. Sőt, így velük élve még közelebb lehet

férfiközni hozzájuk, s meg lehet nyerni a szófukar volt sámánok bizalmát, olyanira, hogy semmit sem titkolnak el többé a kutató előtt, s nem csupán a sámánkodás szertartásait mutatják be neki a teljes extázisig (nem sok európai ember láthatta ezt), hanem még azt is kivallják, hogyan váltak sámánokká. Ez pedig keserves titok, mert a sámánokra, akik sok mindenben közeli rokonai a költőknek, áll csak igazán, hogy „aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni”.

Nem állítom hogy az ilyen nagyfokú pénztelenség (sokszor azt sem tudta miből utazik haza s gyakran kellett törnie a fejét azon, kinek adhatná el fényképezőgépét) megkönnyíti a kutatást, de az bizonyos, hogy a tudományhoz elsősorban hit és olyan benső olthatatlan szenvedély szükséges, amilyen Diószegiben lobog, s amely átsüt könyvének minden során. S az is bizonyos, ha nem került volna százszor is szorult helyzetbe, s az elé a nehéz választás elé, hogy vagy abbahagyni a kutatást, vagy nem törődni a holnappal, sőt a mai ebéddel sem — sok mélyen emberi, valóban megható epizóddal lett volna szegényebb útja és könyve, amelynél megragadóbbat és érdekesebbet régen nem olvastam.

Az ember zavarban van, nem tudja, mit dicsérjen benne inkább. Közvetlenségét? Remek leírásait? Akár egy leningrádi diákszallásról, akár a szibériai tajgáról, akár egy jurta belsejéről, akár egy sámán énekéről, réüléséről beszél, azonnal mindent a szemünk, fülünk, sőt orrunk elé varázsol. Vagy talán azt dicsérjük, hogy néhány találó szóval éles és a lelket is tükröző portrét tud rajzolni az egyszerű karagasz, szójót, vogul stb. emberekről s azokról a szovjet muzeológusokról, néprajzosokról s egyéb kutatókról, akikkel jósorsa összehozta. Könyvének legfőbb erénye mégis az, hogy bár írója igyekszik szerényen a háttérben maradni, s közvetlenül alig veszteget magára szót, teljes és mély képet ad önmagáról.

Zolnay Vilmos

Füsi József

TENGERI SZÉL

Magvető. 382 old. Ára 32,— Ft.

Alig egyéb ez a vaskos kötet közvetlen hangú útjelentésnél a közeli Itáliáról s néhány városáról. Füsi József Garibaldi örügyén került a közelmúlt években Olaszországba, keresve a legendás szabadsághős nyomait s miközben jegyzetfüzete a „marsalai ezer” vezérének emlékeivel telegetett, Garibaldi életútjának hajdani vonalán mai olasz em-

berekkel találkozott. Ezekről a találkozásokról írta meg érdekes könyvét. Semmi BADECKER-szerű benne, semmi ami a szokványos útikalauzokra, riportokra emlékeztetne; az idegenforgalmi Olaszország mintha nem is léteznék az író számára: hanem plasztikus képet kapunk olasz kisemberekről, apró városkák hétköznapijairól, munkásember, kispolgár ünnepnapjairól, örömeiről, gondjairól, mindarról tehát, amit az autóbusszon, vagy körutazási hajójeggyel utazgató turista aligha szemlélhet, mert sem alkalma, sem ismeretségi köre hozzá. Füsi József az olasz átlagember családi életét mutathatja meg kedvesen, sok humorral, nagy-nagy megértéssel és szeretettel.

A könyv napló; őszinte, egyszerű, de mivel a naplóíró Bolognától s Firenzétől Rómáig, Nápolyig, Palermóig kóborolhatott hónapokon keresztül — azzal a módszerrel, amely országismerésre a legcélszerűbb, azaz amikor egyik ismerős a másíknak „adja át” az idegen országbeli vendéget —, sokféle emberrel találkozott, megannyi jellemet, egyéniséget ismert meg, százféle tájat barangolhatott be. S Garibaldi nyomán nemcsak az Italia Unita egyik nagy kezdeményezőjének életútját ismerhetjük meg a könyvből, hanem ami számunkra sokkal érdekesebb: az olasz kisembert a maga bensőjében, kedves mivoltában, őszintén, idegenforgalmi sallangok nélkül. Az a szeretet, amellyel az író a tollhegyre vett jóbarátokkal foglalkozik, az olvasót is eltölti a naplóban említett szereplők iránt, együtt szomorkodik, örül, nevet, harsog e délszaki hevületű emberekkel s azt sem tartja hibáztathatónak, ha az író olykor a kihagyezett csattanó kedvéért kanyarítja hosszabbra az elbeszélést: végül is találón jellemez vele.

Valóban, ez az eszményi világot-látás, az igazi utazás, amiképp a könyv szerzője tehette; nem a futó turista szemével, hanem a családtag mindent megértő tekintetével, a rokoni lélek megbocsátó humorával, apró történetek csokrában, fegyelmezett írói eszközökkel örökíteni meg a mondánivalót. A mai olasz lélek cicerónéja lehet ez a könyv, amelyben egyképpen bennfoglaltatik a fanyar s beérkezett író, Moravia, a kis ügyei után rohanó ügyvéd, a barátságos rendőr, a folyton crescendoban élő Pietro családja, a lelkeskedő kislány, Donata, a fontoskodó orvos és a harsány szállodás. Csupa mozaik a könyv, e mozaikokból azonban végül igen plasztikus kép kerül előnk.

A szép kiállítású könyvet *Csernus Tibor* és *Szinte Gábor* szöveghez simuló rajzai díszítik; több kép nem ártott vol-

na. Az olvasó mindenesetre kíváncsian várja a könyv folytatását, az észak-olaszországi út további részleteit.

Szombathy Viktor

SZÍNHÁZI KALAUZ

Szerkesztette Vajda György Mihály

Gondolat. 808 old. Ára 65,— Ft.

A hiányt pótoló — és jól pótoló — munka létrejöttét számos előde sikerének köszönheti. Az *Operák*, *Ballettek*, *Operettek Könyve*, a *Hangversenykalauz* előzte meg, valamint a Stuttgartban két éve megjelent Schauspielführer, amelynek szerkesztési alapelveit követi a *Színházi Kalauz*. Ez a kötet a mai esztétikai szemléletünket tükrözi, alapjául pedig a modern magyar színpadokon színrekeült művek szolgálnak; tehát nem valami általánosságban mozgó enciklopédia, hanem valóban kalauzolás a célja a magyar és nemzetközi, a klasszikus és modern drámairodalom színlapjainak labirintusában. (De hadd említsük meg, hogy a német kiadó nem állott meg a holtaknál, felsorol számos értékes, ma élő író is. Sajnáljuk a magyar Kalauz munkatársainak túlzott óvatosságát, talán a kortársak szembeni tapintatát, amely elkerüli élők osztályozását, értékelését. Igaz, hogy velük a kötet valamivel vastkosabb — viszont jóval értékesebb lett volna.)

A Színházi Kalauz nem akarja színház-történeti kézikönyv szerepét betölteni, de azzá válik. Szerkezete: előbb összefoglalóan elmondja egy-egy korszak dráma-történeti fejlődését, azután rövid értékelést ad egy-egy íróról, végül ismerteti az egyes darabok tartalmát és előadás-saik magyar vonatkozású adatait. Utóbbi tekintetben valamivel több következetesség nem ártott volna. Néhol a bemutatkozó előadást játszó színészek nevei szerepelnek, máshol nem. Előfordul, hogy a darab filmvonatkozásaira is történik célzás, máshol (többségében) nem.

A klasszikus irodalom értékelése mindig kevésbé vitatható, mint a moderné. E műben is azok a meghatározások táncolnak borotvaélen, amelyek kortársaikról (habár már halottak is) szólnak. De ha általánosságban el is fogadjuk a *Színházi Kalauz* méltatásait, egy szerkesztési szemponttal vitatkoznunk kell. A XX. század általános bevezetője előbb a különböző izmusokkal foglalkozik, majd a *Hazai törekvések* című fejezet következik, végül a szocialista realizmus. Ezáltal a kötet nem a magyar, hanem az orosz-szovjet drámák felsorolásával ér véget. Azt hiszem a házigazda udvariassága is megkívánná, hogy a magyar irodalom

maradjon a kötet végére, meg hangulatilag is befejezettebbnek hatna a hazai művek felsorolása. Egy sokszáz oldalas drámatörténet, amelynek utolsó darabja Gorbátov *Egy éjszaka* című színműve, (a magyar kritika nem is fogadta egyértelmű elismeréssel), úgy hat, mintha félbemaradt volna, mintha folytatása következne.

Amit egyébiránt szívesen venne mindenki, aki színházi kultúránk iránt érdeklődik. Nyúljon bele a *Színházi Kalauz* bátrán a mába, beszéljen Dürrenmatt, Frisch, Osborne, Miller, Kruczkowski, Rozov és az élő magyarok kiemelkedő alkotásairól. Eppen, mert kitűnő munkának tartjuk, szeretnénk, ha következő kiadása — amelyre minden bizonnyal sor kerül — belenyúlna a mába; hiszen még egy lexikon se riad vissza attól, hogy címszavai között élőket soroljon fel.

Végezetül meg kell említeni a *Színházi Kalauz* szép nyomdai kiállítását, kötését és a jól összeválogatott, gazdag, illusztratív anyagot. De a darabjeleneteket ábrázoló fényképek alól nem hiányozhatnak a színészek nevei. A *Színházi Kalauz* olyan nemzedékek is forgatják majd, amelyek nem ismerik a mai színészeket s a teljességgel egy tudományos igénnyel készült mű nem nélkülözheti.

Szántó Dénes

BIBLIOTHECA MUSICA 1—4.

1—2. Szelényi István: *A magyar zene története* 121+187 old. Ára 23,— Ft.

3. Várnai Péter: *A lengyel zene története*. 100 old. Ára 7,50 Ft.

4. Sári Tibor: *A cseh zene története*. 106 old. Ára 7,50 Ft.

Zeneműkiadó.

Szinte versengenek egymással a zene-történeti sorozatok. A Gondolat kiadó nagysikerű Kis Zenei Könyvtára a nagy mesterekről al köze összefoglaló, monográfiászerű tanulmányokat, a Zeneműkiadó most indított Bibliotheca Musica sorozata az egyes nemzetek zenetörténetéről al összefoglaló áttekintést. Az ilyen versenyekben mindig a magyar zenekultúra marad a győztes.

Helyes és természetes, hogy a magyar zene történetével indul a sorozat, s jó, hogy a szerkesztő a többi kötethez mérten helyet szentelt zenénk történetének. Évtizedek óta nélkülözzük a népszerűen megírt, röviden összefogott tájékoztatást zenénk fejlődéséről, s Szelényi István könyve ezt a nagy hiányt pótolja. Annak is örvendünk, hogy a folytatás először a nálunk kevésbé ismert szomszédos

népek zenéjével foglalkozik, s nem az olasz, francia, vagy német zene sokkal mutatósabb és ismertebb világában kalauzol. Ámbár, hogy a cseh és lengyel zene-történetnek is vannak „mutatós” korszakai, olyanok, amelyek az európai fejlődésben is irányjelzők, erre épp Sárai Tibor és Várnai Péter kitűnő összefoglalásai hívják fel a figyelmet.

Az ilyenfajta rövid összefoglalásoknak természetesen nem lehet célja, hogy önálló kutatásokat, új adatokat tartalmazzanak. Mégis sok újdonságot rejtenek a kötetek. Sárai könyvének néhány mondata, mely Janáček és Bartók kapcsolataira utal, a magyar Bartók kutatás egy-egy fehér foltjára hívja fel a figyelmet, s nem volna érdektelen Várnai útmutatása nyomán Bartók lengyelországi továbbéléséről is bővebben olvasni. De újdonság számunkra az is, hogy azokat a mestereket, akik e két szomszédos nép zenészei közül eddig is ismertek voltak, most nemcsak nagy európai kortársaikkal való kapcsolatukban ismerhetjük meg, hanem mint a maguk népe zenei fejlődésének fontos állomásait is. Egyetlen egyet sajnálunk: azt, hogy e kis kötetekhez nem kapcsolódik bibliográfia, s a kisebb mesterek műveinek valamilyen értékelő összefoglalása. Időrendi táblázatok is haszonnal egészítenék ki a köteteket. Sz—s

Maria J. Szergejenko

POMPEJI

Gondolat. 382 old. Ára 34,80 Ft.

A mű ismerteti a régészet egyik legnagyobb vállalkozásának, Pompeji feltárásának eredményeit, rámutat kultúrtörténeti értékükre és a társadalmi fejlődés törvényeit dokumentáló jelentőségükre. A város földrajzi fekvésének, településtörténetének, a katasztrófának és az ásatások történetének leírása után általános képet ad, milyen lehetett a város a pusztulás előtt. Megismerjük Pompeji építkezési, közlekedési, vízellátási viszonyait s a lakosság szaporodása során felmerült közületi igényeket, városrendezési problémákat. Ezek után a szerző sétára viszi az olvasót a város utcáin, és a leletekhez magyarázatokat fűzve ismerteti az első császárok korabeli, itáliai kisvárosok politikai életét, közigazgatását, választási rendszerét, s a társadalmi harc közéleti megnyilatkozási formáit. Ehhez kapcsolódik a város iparának, kereskedelmi életének, hitelviszonyainak, bizonyos leírása. Érdekes képet ad a lakóházról, az otthonról, a kertészet, a bútortipar, a belső díszítő művészet törekvéseiről, melynek során különösen be-

hatóan foglalkozik a pompeji falfestészettel. A következő fejezetekben a fürdőkkel, a színházakkal, a gladiátorjátékokkal és gladiátoriskolákkal ismerteti meg az olvasót, befejezésül pedig néhány városkörnyéki feltárás nyomán a kor földműves lakosságának életéről ad képet.

A szerző a nagy régészeti anyagot könnyed, a fantáziát serkentő módon tárja elénk. A sok érdekes részlet ismertetése mellett figyelmünket a lényeges mozzanatokra, elsősorban azokra a jelenségekre irányítja, melyek a társadalmi fejlődés szempontjából jellemzőek, pl. a szabados kézművesek egyre növekedő gazdasági és politikai hatalmáról tanuskodó leletek. Ahol feltűnő az akkori és a mai igények vagy ízlés közötti különbség, észszerű magyarázatokat ad. A különbségeket nem tetszetős, homályos lélektani formulákkal, hanem társadalmi okokkal magyarázza, ami elkerülhetetlenül ismétlésekre vezet ugyan, de ezért bőven kárpótolja az olvasót a szerző meggyőző tárgyi-lagossága és leírásának élelensége. Sorai-ban beszédes tanukká válnak a kövek, a tárgyak, benépesednek az utcák, élettel telnek meg a romok. Az ásatások holt városa mögött feltárul az élő Pompeji, az évezredek előtt lármás, vérbő életkedvvel nyüzsgő délszaki város.

A tanulságos, bőven illusztrált, ízléses kiállítású könyv hasznos olvasmánya lesz a múlt iránt érdeklődők széles körének.

B. G.

MŰSZAKI IRODALOM

Bármerre járunk szerte az országban, egyre több emelőeszközzel, daruval találkozunk, amely nemcsak a termelési-kenységet fokozza, hanem a dolgozók-estti erejét is kíméli. Iparunk fejlődésével egyre nagyobb a jelentősége a gépesítés-nek és a gépesített anyagmozgatásnak. Az Ipari Szakkönyvtár egyik újabb köte-te a gépesített anyagmozgatással fog-lalkozik. Veress István — Faragó Sándor *Teherkötözés darukra* című könyve (Mű-szaki Könyvkiadó, 1960. 136 oldal, 132 áb-ra, fűzve 8,50 Ft) ismerteti a toló- és hú-zóerővel működtetett emelőket, a daruk különböző fajtáit. A szerzők szemlélté-tően leírják a biztonságos anyagmozgatás feltételeit, ábrákkal magyarázzák a da-rukra erősítés, felfüggesztés különböző módjait, végül pedig a biztonsági intéz-kedés közlésével zárják a könyvet. A kiadványt nagy örömmel fogadták a szak-emberek. Hiszen ezzel a témával több év óta nem foglalkozott szakmunka.

T. O.

KÖNYVISMERTETÉSEK ÉS IRODALMI CIKKEK JEGYZÉKE

POLITIKAI, ISMERETTERJESZTŐ ÉS SZAKIRODALOM

Aradi Nóra: Réti István (monogr.). Magyar Nemzet, ápr. 6. (d. m.)

Beér János-Kovács István: A Magyar Népköztársaság alkotmánya. Állam és Igazgatás, ápr. (Schmidt Péter).

Bochenski: Bevezetés a mai szovjet filozófiába. Béke és Szocializmus, ápr. (J. S.)

Budapest munkásmozgalmá 1919–1945. (Bibliográfia.) Párttörténeti Közlemények. 1–2. sz. (P. M.)

Caudwell: Illúzió és valóság. Magyar Nemzet, ápr. 23. (Antal Gábor).

Kriveljov: Könyv a Bibliáról. (Ford. Hetényi Pál.) Magyar Nemzet, ápr. 24. (Tamás István).

Komlós Aladár: A magyar költészet Petőfiktől Adyig. Magyar Tudomány. 3. sz. (Rejtő István).

Kóhalmi Béla: A magyar Tanácsköztársaság könyvtárgye. Élet és Irodalom, ápr. 8. (Szabo György).

Lenin–Gorkij: Levelek, visszaemlékezések. (Ford. Radó György és Lovas Márton.) Népszabadság, ápr. 22. (Héra Zoltán).

A Magyar Nemzeti Galéria évkönyve. Magyar Nemzet, ápr. 6. (d. m.)

Magyarország és a második világháború. Pedagógiai Szemle. 4. sz. (Szabolcs Ottó).

„Mindenki újakra készül...” Az 1918/19-es forradalmak irodalma. (Szöveggyűjt. I. köt.) (Szerk. József Farkas.) Párttörténeti közlemények. 1–2. sz. (Erényi Tibor).

Nemeskürty István: Bornemissza Péter az ember és az író. Élet és Irodalom, ápr. 22. (Béldi Miklós).

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XX. században. Vigília, ápr. (*)

Ráth-Végh István: A könyv komédiája. Népszabadság, ápr. 20. (R. S.)

Szigeti Györgyné: Madzsar József. Párttörténeti Közlemények. 1–2. sz. (Friss Istvánné).

Szovjét irodalom. (Tanulmánygyűjtemény.) Élet és Irodalom, ápr. 1. (Erdős László).

Új magyar lexikon. Köznevelés, ápr. 6. (Magyar István.) – Borsodi Szemle. 1–2. sz. (H. Kovács Mihály).

SZÉPIRODALOM:

Bartalis János: Új mezők és új dalok felé. Élet és Irodalom, ápr. 8. (Becszy Andor).

Dallos Sándor: Déli szél. Élet és Irodalom, ápr. 22. (Reményi Béla).

Darvas József: A törökverő. Magyar Nemzet, ápr. 26.

Darvas József: Város az ingványon. Kortárs, ápr. (K. Nagy Magda).

Erdélyi József: Aranymécses. Népszabadság, ápr. 29. (L. G.)

Hegedűs Géza: Serelem a fűzfák alatt – Sakantula gyűrűje. Népszabadság, ápr. 13. (r. m. a.)

Hemingway: A Kilimandzsaro hava. Nagyvilág, ápr. (Gyurkó László).

Ibsen válogatott drámái. Nagyvilág, ápr. (Hermann István).

Kaffka Margit: Hullámzó élet. (Összegyűjt. Bodnár György.) Vigília, ápr. (*)

Maltz: Simon Mc Keever utazása. Élet és Irodalom, ápr. 15. (Fenyő István).

Munteanu: A pacslirta. (Ford. Réz Pál.) Nagyvilág, ápr. (Szabo Károly).

Petronius versei. (Ford. Horváth István Károly.) Köznevelés, ápr. 20. (Rubóczy István).

Peyrefitte: Szent Péter kulcsai. (Ford. Bajomi Lázár Endre.) Köznevelés, ápr. 20. (tl.)

Powys: Wolf Solent. (Ford. Lutter Tibor.) Nagyvilág, ápr. (Lengyel Balázs).

Remarque: Serelem és halál órája. Magyar Nemzet, ápr. 1. (Ford. Ungvári Tamás.) (t. i.)

Szemlér Ferenc: Búcsú az ifjúságtól. Tiszatáj, ápr. (Kristó Gyula).

Sztefanik: Juharlevelek. Élet és Irodalom, ápr. 22. (Simor András.)

Weliczker-Vajukrenc–Goldnori: Fellázad a gettó. Köznevelés, ápr. 6. (Seres József).

Wulff: A szerence kép pisztrángja. Élet és Irodalom, ápr. 8. (Kajetan Endre).

IFJVSÁGI IRODALOM:

Dékány András: Kalózok, bálnák, tengerek. Köznevelés, ápr. 20. (h. z.)

Hunyady József: A fekete lovak. Köznevelés, ápr. 20. (Sz. B.)

H. Lányi Piroska: Szól a fuvola. Népszava, ápr. 26. (v. v.)

Sramek: Ezüstsél. Nagyvilág, ápr. (Rubin Szilárd.) (Ford. Havas Márta.)

MEGEMLEKEZÉSEK – ÉVFORDULÓK:

ASZTALOS István halálára. Nagyvilág, ápr. – Kortárs, ápr. (Illés Béla).

FÖLDES Ferenc (1910–1943). Pedagógiai Szemle 4. sz. (Simon Gyula).

JÓZSEF Attila 55. születésnapjára. Népszava, ápr. 10. (Tolnai Gábor) – Élet és Irodalom, ápr. 15. (Fodor József: Emlékképek J. A.-ról.)

KISCH, Egon Erwin szül. 75. évf.-ra. Magyar Nemzet, ápr. 29. (u. t.)

LENIN születésének 90. évfordulójára a lapokban megjelent megemlékezések közül irodalmi vonatkozásúak: Béke és Szocializmus, ápr. – Párttört. Közl. 1–2. sz. (Práger Miklós: Lenin műveinek magyar kiadásairól.) – Nagyvilág, ápr. (E. Fehér Pál: Lenin és a világ-irodalom.) – Esti Hírlap, ápr. 17. (Antal Gábor: Nem szobor – ember.) – Magyar Nemzet, ápr. 24. (Pamlenyi Ervin: Lenin művei Magyarországon.) – Esti Hírlap, ápr. 23.

TWAIN, Mark halála 50. évf.-ra. Nagyvilág, ápr. (Gyárfás Miklós: Pillantás M. T. alakjára.) – Magyar Nemzet, ápr. 21. (Ungvári Tamás.)

IRODALMI CIKKEK:

Almási Miklós: A riport, a novella és a film. Kortárs, ápr.

Bajomi Lázár Endre: A francia polgári irodalom „nagyi öregei”. Élet és Irodalom, ápr. 15.

Bárczi Géza: Sótáraink. Magyar Nyelv. 1. sz.

Boga István: A mai arab irodalom. Élet és Irodalom, ápr. 8.

Czine Mihály: Írók a Hajdúságban. Élet és Irodalom, ápr. 1.

Falus Róbert: Világok mezsgyéjén. Élet és Irodalom, ápr. 1.

Galla Endre: Tallózás új kínai könyveink között. Nagyvilág, ápr.

György Júlia: Mese és gyermeklélek. Élet és Irodalom, ápr. 15.

Héra Zoltán: Eszmény, kritika, irodalom. Népszabadság, ápr. 10.

Jovánovics Miklós: Hagyományos újszerűség. Élet és Irodalom, ápr. 22.

G. Kálnai Jolán: Csehov, az elbeszélő. Borsodi Szemle. 1–2. sz.

Király István: Az anekdotáiról Illés Béla. Kortárs, ápr.

Köpeczi Béla: Világirodalmi műveltségünk. – Jegyzetek tizenöt év változásairól. Nagyvilág, ápr.

Martinov: Ady Endre. Kortárs, ápr.

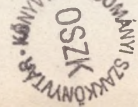
Pándi Pál: Nézetek és nézeteltérések. II. Kortárs, ápr.

Simó Jenő: Olasz írók vitája a modern regényről. Nagyvilág, ápr.

Sz. Gy.: A nacionalizmus a magyar irodalom tükrében. Az Irodalomtört. Int. ülészaka. Élet és Irodalom, ápr. 22.

U. T. Vita az irodalmi nacionalizmusról. Magyar Nemzet, ápr. 17.

Összeállította: Nagydiósi Gézáné

HÍREK

HÁROMNAPOS KONFERENCIÁT RENDEZETT az Országos Széchényi Könyvtár KMK Módszertani osztálya a megyei könyvtárak olvasószolgálati csoportvezetői számára áprilisban. A megbeszélésen részt vettek a megyei könyvtárak vezetői is. Az értekezleten a Módszertani osztály értékelte a könyvtárak olvasószolgálatának elmúlt évi munkáját, az elért eredményeket. A megbeszélés központjában az olvasószolgálat továbbfejlesztése állott — a VII. Pártkongresszus irányelvei és a könyvtárak öt éves terve alapján.

A vidéki könyvtárvezetők és olvasószolgálati csoportvezetők tapasztalatcsere céljából meglátogatták a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár néhány kerületi könyvtárát és részt vettek a kerületi könyvtárosok könyvismertető megbeszélésein. Ezek a megbeszélések részben a tervszerű állománygyarapítást szolgálják, de arra is alkalmasak, hogy az olvasószolgálatban dolgozó könyvtárosok jól megismerjék a megjelenő műveket. *Marót Miklós, a Főv. Szabó Ervin Könyvtár olvasószolgálati osztályvezetője* a Szabó Ervin Könyvtár olvasószolgálati dolgozóinak önműveléséről tartott előadást.

A konferencia egyes részkérdéseiről lapunk más helyén számolunk be.

A LENIN KOHÁSZATI MŰVEK SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRA nemrég költözött új otthonába, az újonnan felépült Művelődési Házba. Az izlésesen berendezett könyvtárát és olvasótermet szívesen keresik fel az olvasók. A 31 000 kötetes állományból az év első negyedében 24 561 kötetet kölcsönöztek 5092 olvasó részére. (G. Zs.)

BEFEJEZŐDÖTT A MÜNCHENI KATALÓGUS LEFÉNYKEPEZÉSE az Országos Széchényi Könyvtárban. E munkát a Mikrofilmár 1958 decemberében kezdte meg, és ez év március 16-án fejezte be. Összesen 113 000 db müncheni katalóguscédulát fényképeztek le, és kb. 330 000 db katalóguscédulát készítettek az olvasói katalógus számára. A napi teljesítmény átlagosan 600 felvétel és 1400–2000 db katalóguscédula volt. (O. SZ. K. Híradó, 1960. 4. sz.)

FELSZABADULÁSI EMLÉKKIALLÍTÁST RENDEZETT a siófoki Járási Könyvtár a kaposvári Megyei Könyvtár vendorkiállítási anyagával. A kiállítást egy hét alatt 538-an tekintették meg.

A siófoki Járási Könyvtár olvasóinak száma és forgalma állandóan növekszik. A beiratkozott olvasók száma ez év május elsejéig 1200-ra, a kötetforgalom négy hónap alatt 23 100 kötetre emelkedett.

A JÓZSEF ATTILA OLVASÓMOZGALOM tennivalóiról és a mozgalom népszerűsítéséről tartottak megbeszélést a budapesti üzemi könyvtárosok és kerületi KISZ kultúrfelelősök. Az értekezletet a kerületi népművelési csoportok szervezték meg. Az előadók mindegyike a kerületi Szabó Ervin Könyvtárosok és a Kerületi Könyvtárak Osztályának munkatársai voltak. Eddig a fővárosban a II., IV., V., VII., VIII., X., XI., XIV. és XX. kerületekben tartottak előadásokat. (SZ. E. K.)

IFJÚSÁGI SZAKMAI PÁLYÁZATOT hirdetett meg a Munkügyi Minisztérium 10. sz. Helyiipari Iskolája felszabadulásunk 15 éves évfordulója alkalmából. A pályázaton az Orsz. Széchényi Könyvtár Könyvkötészetének két műszaki tanulója is részt vett. *Városi György* I. díjat és 300 Ft pénzjutalmat, *Maczika Béla* II. díjat és 150 Ft pénzjutalmat nyert.

(O. SZ. K. Híradó, 1960. 4. sz.)

A TEXTILES SZAKSZERVEZET KÖZPONTI KÖNYVTÁRA a letéti könyvtárak számára izléses album-katalógusokat készített a könyvek borítólappjainak felhasználásával. (G. Zs.)

A VASUTAS SZAKSZERVEZET júniusban tartja az üzemi társadalmi munkás könyvtárosok számára szervezett technikai minimum-tanfolyamának vizsgáit. (G. Zs.)

MEGTARTOTTA ALAKULÓ ÜLÉSET a Komárom megyei Könyvtári Bizottság, amely a hálózatosokat érintő kérdések megvitatását, elvi tisztázását tűzte ki célul. Tagjai az állami és szakszervezeti könyvtárhálózat legjobb szakemberein kívül a Megyei Tanács Művelődésiügyi Osztályának, az építőipari műszaki könyvtárnak, a jövőben pedig az iskolai könyvtáraknak képviselői is.

A Bizottság megvitatta a legfontosabb könyvtári feladatokról szóló összefoglalást. Eszerint el kell készíteni a megye könyvtári kataszterét, meg kell vizsgálni az üzemi pártfogoló tevékenységet (egyes üzemek a szakszervezeti könyvtár anyagából letétet adnak a községi könyvtárnak) és a kiterjesztés lehetőségét. Fontos feladat a MEDOSZ-üzemek könyvtári ellátottságának ellenőrzése, és a termelőszövetkezeti községek könyvtári megerősítését szolgáló terv készítése, illetve annak végrehajtása. A Bizottság a következő ülésen megtárgyalja a hatnapos nyári tanfolyam tantervét, valamint megkezdi az előkészületeket az üzemi műszaki és szakszervezeti könyvtárak közötti együttműködés szervezett formájával foglalkozó műszaki könyvtáros értekezlet megtartására. (—ma—)

HOSSZABB ZÁRVATARTÁS UTÁN május elején megnyitott új helyén (IV., Újpest, Bajcsy Zsilinszky út 8.) a 28. számú Szabó Ervin Könyvtár. Nagyságára jelenleg ez a legnagyobb kerületi könyvtár. Alapterülete csaknem 500 m². A 37 000 kötetes könyvtár 7000 olvasója most egy tagas kölcsönzőben válogathat kedvenc olvasmányai között. A műszaki irodalom iránt érdeklődők részére külön hely van fenntartva, ahol zavartalanul tanulmányozhatják a legújabb, népszerű szakirodalmat. A különálló gyermekrészlegben a fiatalok is megtalálják a nekik való jó könyveket, olvasótermükben pedig az ifjúsági lapokat. (SZ. E. K.)